

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Hale GÜRBÜZ

“HANIMLARA MAHSÛS GAZETE”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY

T 109345

ERZURUM -2001

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Yeni Türk Edebiyatı dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

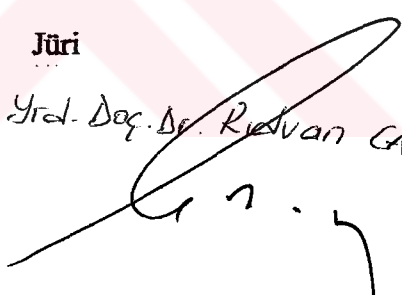
Danışman / Jüri

Yrd. Doç. Dr. Erdogan ERBAY

Jüri

Doç. Dr. Mehmet TÖRENEK

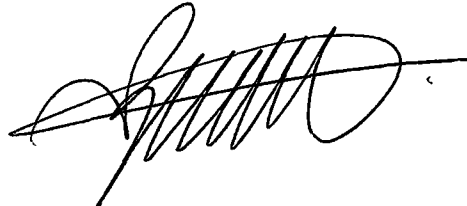

Jüri

Yrd. Doç. Dr. Rıdvan GANIM

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

(İMZA)

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM : FİHRİST	7
1. Yayınlanış Tarihleri	7
2. İsim Fihristi	11
3. Konu Fihristi	21
II. BÖLÜM : SEÇME METİNLER	42
1. KADIN VE EĞİTİM	42
1.1. Kızların Zaman-ı Tahsîli	42
1.2. Bir İslâm Kadınındaki Zekâ Yâhud Bir Muhtari' a	46
1.3. Kadınların Tahsili Hakkında Bir Mütâla' a	50
1.4. Kızların Tahsili Hakkında Bir Mütâla' a	53
1.5. Kızların Tahsili Hakkında Bir Mütâla' a	57
1.6. Kızların Tahsili Hakkında Bir Mütâla' a 2	61
1.7. Kadınlarda Vazife	64
1.8. Bir Makale	68
1.9. (Başlıksız)	71
1.10. Târihçe-i Nisvân Yahud Kadının Erkeğe Rûchânı	77
2. ÇOCUK	82
2.1. Çocuk Bir Cevherdir	82
2.2. Dadılar	84
2.3. Terbiyede Mükâfât ve Mucâzât	89
3. FEN	92
3.1. Kinetoskop Nedir?	92
4. GÜZELLİK - MODA - KIYAFET	94
4.1. Hüsn ü Ân 1	94

4.2. Hüsn ü Ân 2	98
4.3. Letâfet-i Tabi'iyeye ve Letâfet-i Sinaiyye	102
4.4. Moda – İsrâf	106
4.5. Kiyâfet-i Nisvâniye-i Osmâniyye	110
5. EDEBİYAT	114
5.1. Bablolardan 'İbret Alalım	114
5.2. Meşâhir-i Nisvân-i İslâmiyeden Biri: "Fatma binti Abbas"	118
5.3. Meşâhir-i İslâmiyyeden Biri: Fatma binti Abbas	123
5.4. Romanlar ve Tiyatrolar	125
5.5. Sanâyi'-i Beyâniyye ve -Kadınların Şi'r Söylemeleri-	130
5.6. Hanımlarımızın Yazdıkları Şimdi mi İntikal Etmeli?	133
5.7. Nîrân	135
5.8. Nîsvân-ı İslâm ve Bir Fransız Muharriri	138
6. EVLİLİK - AİLE HAYATI	144
6.1. Âile ve Sa'âdet-i Beşeriyye	144
6.2. (Başlıksız)	150
6.3. Tanzim-i Hareket -Teklif ve Kûlfet	154
6.4. Hukûk-i Zevciyyet	160
6.5. Sa'âdet Servet midir?	162
6.6. Kanâât Bitmez Tükenmez Bir Hazinedir	164
7. SAĞLIK	165
7.1. Mümârese-i Bedeniyye	165
7.2. Te'sîrât-i Hâriciyye Hava ve Ziyâ	169
8. AHLÂK	172
8.1. Fâ'ize	172
9. TABİAT	173
9.1. Rodos'da İdim	173
9.2. İstanbul'dan Müfârekât	174
SONUÇ	176
BİBLİYOGRAFYA	177
ÖZGEÇMİŞ	178

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

“HANIMLARA MAHSÛS GAZETE”

Hâle GÜRBÜZ

2001-Sayfa:179

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY

Doç.Dr.Mehmet TÜRENEK

Yrd.Doç.Dr.Rıdvan CANIM

Hanımlara Mahsûs Gazete ilk kadın gazetesidir.19 Ağustos 1311 (1 Ağustos 1895) – 21 Eylül 1322 (4 Eylül 1906) tarihleri arasında yayınlanmıştır. Bu tezde gazete ile ilgili kısa bilgi verilip gazetenin ilk yüz sayısı incelenerek fihrist hazırlanmıştır. Çocuk, kadın, eğitim, moda, güzellik, sağlık, fen gibi konularda makaleler de çalışmaya eklenmiştir. Bu çalışmanın Hanımlara Mahsûs Gazete hakkında çalışmak isteyenlere bir fikir vereceği ümid edilmektedir.

ABSTRACT

MASTER THESIS

“NEWSPAPER FOR WOMEN”

Hâle GÜRBÜZ

2001- Page:179

Supervisor: Asist.Prof. Erdoğan ERBAY

Jüri: Asist.Prof. Erdoğan ERBAY

Assoc.Prof. Mehmet TÜRENEK

Asist.Prof.Rıdvan CANIM

Newspaper For Women is the first newspaper, it was published between 19 August 1311 (1 August 1895) and 21 September 1322 (4 September 1906), in this thesis, a brief about this newspaper is presented and an index was prepared including the first one hundred issues. Also papers about children, women, education, fashion, beauty, health, science was added to the study. It is hoped that this study will be helpful other people who are willing to study on Newspaper For Women.

ÖNSÖZ

“Hanımlara Mahsûs Gazete”nin ilk yüz sayısının incelenmesiyle hazırlanan bu çalışmanın giriş kısmında gazete ile ilgili bilgi verilmiştir. Yazar adına göre ve konuya göre fihrist hazırlanmıştır. Gazeteden kadın ve eğitim, çocuk, sağlık, moda, güzellik, fen gibi çeşitli konularda makaleler seçilerek çalışmaya alınmıştır.

Gazete ile ilgili çalışmaya karar vermeden önce İstanbul’ da İslâm Ansiklopedisi’ nin kütüphanesinde, Beyazıt Kütüphanesi’ nde gazeteyi inceleyip mikrofilmlerini alıp fotokopi usulüyle çoğalttık. Çalışmaya başlayınca farklı bir dünyanın kapıları açıldı. Hemen her konuda yazının olduğu; şiir, hikaye ve roman bakımından zengin bir gazeteydi. Okuyucunun da isteğini düşünerek eliş örneklere ve moda haberlerinin de verilmesine rağmen Avrupa modasının aynen takip edilmediği, milli özelliklerin korunduğu, hatta kıyafette israfın tenkit edildiği görülmektedir. “Hanımlara Mahsûs Gazete”ye okuyucuların rağbeti gazetenin bir ihtiyaca cevap verdiğini, bu sahadaki eksiği tamamladığını göstermektedir. Öğrenmek, zamanı değerlendirmek, evlerini iyi idare edebilmek ve en önemlisi çocuklarını iyi yetiştirmek için gösterdikleri gayret gibi sebepler bu hanımları gazeteye bağlamaktaydı.

Bu çalışmayı yaparken onların dünyasına girdim, başta kadın hakları için mücadele verdiğini düşündüğüm hanımların aslında edebiyata meraklı, okumayı yazmayı seven iyi birer anne olduklarını gördüm.

Zaman müsait olsaydı makalelerin değerlendirilmesi daha geniş yapılabilir; ya da gazetenin bütün nüshaları ele alınarak yalnız bir konudaki bütün makaleler veya şiirler, hikayeler incelenebilirdi. Bu çalışmanın gazete hakkında araştırma yapmak isteyenlere bir fikir vereceğini ümit ediyorum.

Kaynak bulmamda bana yol gösteren, yardımcı olan hocam Prof.Dr. Orhan Okay’ a, çalışma sırasında yardımlarını esirgemeyen babam Prof.Dr. Asri Çubukcu’ ya, danışman hocam Yrd.Doç.Erdoğan Erbay’ a ve bu çalışmaya beni teşvik eden tüm dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

H. Hâle GÜRBÜZ

ERZURUM - 2001

GİRİŞ

Hanımlara mahsûs gazete, ilk kadın gazetesidir. İlk nüshası 19 Ağustos 1311 Cumartesi (1 Ağustos 1895 Cumartesi) günü yayınlanır. 50. sayıya kadar Pazartesi ve Perşembe günleri olmak üzere yayınlanmaya devam eden gazetenin bu sayıdan sonra yalnız Perşembe günleri yayınlandığı görülür.²¹ Eylül 1322 (4 Eylül 1906) tarihine kadar da aralıksız olarak yayınlanır.

Mecmua'nın Sâhib-i İmtiyâzı, Tarîk Gazetesi Baş Muharriri İbnü'l Hakkı Mehmed Tâhir'dir. Mehmed Tâhir Hanımlara Mahsûs Gazete'yi yayınlayabilmek için Dâhiliye Nezâretine bir dilekçe verir. Bu dilekçede amacını da belirtir. Bu dilekçenin incelenmesi ve Mâliye Tellalbaşısı Mehmed Sâdık' ın kendisine kefil olmasıyla Hanımlara Mahsûs Gazete'nin yayınlanmasına izin verilir.¹

Hanımlara Mahsûs Gazetenin ilk sayısında yer alan “Tahdis-i Ni'met - Ta'yin-i Meslek” adlı makalede gazetenin çıkış gâyeleri ve neleri ihtiva edeceği anlatılmıştır.

“Kadınların tahsil ve terbiyesine bir mülkün terakkisi emrinde eşedd-i ihtiyac vardır. Bir kavim âilelerin birleşmesiyle hâsıldır. Âilede bir cüz'ü yani erkek müktesebât-ı ilmiyye ile tezyîn edip kadın mahrûm kalırsa o âile ve bunların terkîb ettiği hey'et-i içtimâî de pek ileri gitmez. Tekmîl eczânın bir arada terakkisi lazımdır. Fikirli ve muktedir zatlar bir kavmin terakkisini ölçüp biçmek için kadınların derece-i müktesebât ve malûmâtını mikyâs tutuyorlar. Yanlış yapmış olmuyorlar. Kadın ne derece malûmâtlı olursa onun âğûş-ı terbiyesinde büyüyecek çocuk o kadar âlî terbiye görür. İleride mensûb olduğu kavmin terakkisine sa'âdetine çalışacak bu çocukdur. Bir kavimde kadınların terbiyesi, fazileti, hüsn-i ahlâkı, malûmâtı ne kadar güzel ve metin olursa umûmen efrâd o derece güzel ve sağlam bir terbiye ve ilim esâsı üzerine büyümüş olur.

Kadınlar mâder-i insâniyettirler. Bunların terbiye ve tahsili âtide bir kavmin sa'âdet hâlini temin eder.

---

¹ Seval Arpınar, Basın Tarihi “İlk Kadın Gazetesi (Kadınlara Mahsûs Gazete)” Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, No: 16, s. 30-31.

Dârü'l- muallimât ve Kız Sanayi Mektebi gibi büyük dârü't- Tedrisler inâsa mahsûs rüşdiyeler ve ibtidâiyeler gibi mektebler Osmanlı kadınlarının terbiye ve tahsili için küşâd edilmiş ve sâye-i şâhânede mikdârı çoğalmıştır. Buralardan yetişen hanım kızların iktisab-ı feyz ve terakki ettikleri ulûm u fûnûn-ı mütenevviadan behredâr oldukları nazar-ı iftihârla görülmekte bulunmuştur. Hanımlarımızın şu'bât-ı ulûm u fûnûnda ileri gitmeği ârzû ettikleri halde muvaffakiyetleri zekâvât ve fetânet-i fevkâlâdeleri sâyesinde şüphesizdir.

Gerek mektebden çıkan, gerek sa'y ve isti'dâtlarıyla tahsil-i ilm eden hanımefendilerimiz âileleri içinde evlâd-ı 'ıyâl-i arasında tevsî-i ma'lûmât etmek isteseler ne vâsıta bulurlar? Bu vâsıta "Hanımlara Mahsûs Gazete" nin intişârından sonra mefkûd addedilmez.

Evet! Hanımlara mahsûs olarak bir gazeteye mülkümüzde eşedd-i ihtiyâc vardır. Vâkıa hanımlarımız el-yevm neşredilmekte olan gazeteleri de mütala'â edebilirler. Fakat onlardan edecekleri istifâde herhalde hanımlara mahsûs olarak neşrolunacak bir gazeteden edilecek istifâdenin pek dînunda kalır. Zîrâ hanımlar yevmî yâhûd haftalık olarak neşredilecek gazetelerin beher nüshalarında kendilerine âid ve istifâdelerini mûcîp bir iki fıkra ya tesâdüf ederler yâhûd etmezler.

O gibi gazetelerin mündericât-ı sâiresi nisvânın vazâif-i esâsiyyesine ta'alluk etmeyen şeylerden ibâret olacağından kadınlar bunları okuyacak olsalar bile canları sıkılıyor. Halbuki kadınlık âlemine âit vukuâtın ve ahvâl-i sâireden ve kadınları istifâde-i zâtiyyelerine âit makâlât ve mevâddan bâhis olacak olan gazete bittabi' hanımlara hoş geleceğinden hem okurlar hem istifade ederler hem de eğlenirler ve şu vesile ile vazâif-i hayâtiyyelerini de gereği gibi takdîre başlarlar. Bu sâyede kadınlar âlem-i medeniyetin tarzını değiştirirler. Onları müterakki gören erkeklerin intizâmları bir kat daha artar. Bu sebeble terakki bir derece daha tezâyüd eyler. O vesile ile büyük bir kavmin şân ve şerefi tezâyüd ettikçe eder.

İşte biz buraları âcizâne düşündüğümüz için gazetemizin mahazâ mülk ve devlete bir hizmet-i ciddiye ibrâz eylemek maksadıyla neşrini istidâ ettik. Velînimet-i bî-minnetimiz her husûsda istinâdgâhımız Padişahımız şevketlü kudretlü efendimiz

hazretleri dahi vesâil-i terakkiyât-ı Osmaniyyeden bulunan işbu gazetenin neşrini lûtfen ve merhameten müsa'ade buyurdular. Binâberîn cülûs-ı hümâyûn-ı Hazret-i zıllu'l-lahîlerine müsâdîf olan bu yevm-i mes'udda tebriken ve teyemmünen ilk nüshamızı Osmanlıların enzâr-ı rağbetine arz eyledik.

Mesleğimiz pek vâsi'dir. Bir iki sözle hülâsa etmek mecbûriyetinde bulunsak deriz ki hanımlarımızın her sûrette tevsî'-i malûmat tezyîd-i vukûfuna hizmet etmek, mülkümüzde vücûduyla iftihar olunan muharrirlerimiz, edîbelerimiz ve şâ'irelerimizin efkârına mirâtü'l-aks olmak yani eserlerini neşr vâsıtasıyla Osmanlı kadınlarının kâbiliyet-i fitriyyesini göstermektir.

Hizmetimizin ikinci kısmında muvaffakiyyetimiz ümmet-i necîbe-i Osmaniyye arasında yetişmiş ve eserleriyle tanınmış hanımefendilerimizin mu'âvenet-i terakki gösterânelerine vâbestedir. Kendilerinden aldığımız gâyet teşvîkâne ve nâzikâne va'adlerle de bu muvaffakiyeti temin edilmiş addederiz. Ve şimdiden himemât-i hayrhahânelerine alenen teşekkür eyleriz.

Gerek hanımefendilerimizin ve gerek şu maksâd-ı hayrımızda vücûdları ba'is-i iftihârımız olan umûm erbâb-ı iktidâr ve kalemimizin mu'âvenet ve himmetlerine istinâd ederek bize düşen vazifeyi de hüsn-i îfâya çalışacağız.

Ahvâl-ı âleme vuku'ât-ı zamâna dâir hanımlarımızın hoşuna gidecek bir tarzda malûmât vereceğimiz gibi gerek memâlik-i şâhânede ve gerek memâlik-i ecnebiyyede kadınlara âid şâyân-ı dikkât göreceğimiz vuku'âtı da kaydedeceğiz.

Tâ'lîm ve terbiye-i etfâl-i âtî için te'min-i sa'âdet ve ikbâl demek olduğundan âilelerimiz arasında bu noktanın intişârına dikkat eyleyeceğiz.

Âileler arasında ba'zen bir küçük mu'âmele dirliksizliği mûcib olacağını te'emmül ederek âilelerin sa'âdet-i hâlini ve râbıta-i kuvviyyesini te'min edecek sûrette makalât-ı nâfi'a neşrine çalışacağız.

Herşeyden kıymetdâr sıhhat ve âfiyet olduğu cihetle gerek ciğerpârelerin ve gerek kadın ve erkek efrâd-ı âilenin muhâfaza-i sıhhatine medâr olacak ma'lûmâtı

vereceğiz ve hânelerin tahâret ve nezâfet-i noktasında riâyeti lâzım gelen kavâid-i sıhhiyyeyi göstereceğiz.

Avrupa modasını takip etmek istemeyiz. Fakat bunlar içinde sâde ve muvâfık gördüğümüz örnekleri arasına nakletmeyi ve hele el işlerine dâir zarîf örnekler vermeği kesin ve biçim hakkında usûl göstermeği münâsib addettik. Bunlar ayrıca gazetemize ilâve olarak takdîm edilecektir.

Aşçılığa, çamaşıra ve her türlü ev işlerine dâir evâmir-i mukaddese-i İslâmiyye ve âdât-ı milliyye-i Osmanıyyemize muvâfık mevâdın neşrini deruhde ediyoruz.

Arasına bir güzel mûsikî notası ilâvesi de ahz-ı emelimizdir. Muntazaman bir romana devam edeceğimiz gibi latîf hikâyeler de derc edeceğiz. Velhâsıl kadınlarımızın mizâcına hizmet etmek ve ev idâresinde çocuk terbiyesinde ve âilelerinde sa'âdetine te'mîn cihetinde mu'âvenette bulunmakla beraber umûm Osmanlı hanımlarının tevsi'-i malûmâtına hizmet etmek niyet-i hâlisânesindeyiz.

Mesleğimizi daha ziyâde tavzîh ve teşrîhden sarf-ı nazarla kavliyat yerine fiiliyat göstermiş olmak için mesleğimizi intişâr edecek nüshalarımız ta'yin eder deriz.”

Gazetenin ser levhasında hâsılâtın yüzde beşinin gelinlik ve kimsesiz kızlara cihâz parası olarak verileceği belirtilir. Bu konuda gazetenin birinci sayısının sekizinci sayfasındaki ilânda açıklayıcı bilgi de verilmiştir.

Hanımlara Mahsûs Gazete sekiz sayfadan ibârettir. Kadın, eğitim, çocuk bakımı, çocuk terbiyesi, kadın sağlığı çocuk hastalıkları ve sağlığı, güzellik, moda, kıyâfet, ahlâk, din, evlilik ve âile hayatı gibi çok çeşitli konularda yazılan makalelerin yanısıra kadın hakları, annelik, çocuk sevgisi, anne sevgisi, hasta çocuk gibi konuların işlendiği şiirler yayınlanmıştır. İlk sayıdan itibaren roman tefrikası, dahilî ve hâricî havâdisler; onuncu sayıdan itibaren evlilik, çocuk terbiyesi, kimsesiz kız, üvey anne, âile sa'âdeti gibi konuların işlendiği hikâyeler yayınlanmıştır. Gazetenin “Mekâtib” adlı kısmında okuyucuların övgü dolu mektupları yayınlanır. Bu mektuplarda gazetenin son derece

beğenildiği görülür. Ayrıca Madam De Lebedef (Gülnâr Hanım) da bir mektupla gazete ile ilgili düşüncelerini bildirip tebrik etmiştir.²

Ahmet Mithat Efendi gazeteye gönderdiği mektupta düşüncelerini şöyle ifade eder: “Hanımlara Mahsûs Gazete’den irsâline inâyet buyurulan ilk nüshayı gördüm. Şu ilk hâlini bile pek beğendiğim gibi bundan sonra nüshaten ba’de nüshatin tekemmül edegideceğini dahi anlayarak memnûniyetimi arttırdım. Bu tekemmül va’deden şey hanımlarımızdan sâhibât-ı hâme olanların zuhûrunuzu istikbâl derecesinde gösterdikleri âsâr-ı gayrettir ki buna zât-ı âlîiniz de tahkîklerde-i âcizânem olan mehâsin-i ahvâl ve etvâr dahi münzem olunca netâyic-i hasene intizârı hiç de intizâr-ı beyhûde hükmünü alamaz. Terakkiyât-ı ma’ârif-i nisvâniyyeye bu suretle delâlet eylemekte devâmını size daha bir takım mu’âveneler hâmiyeler peydâ edecektir ki bizde bu derecelerde sâhibe-i ‘ilm ve ma’rifet hanımların varlığı hakîkaten cümleyi hayrette bırakacaktır.”³

Gazetenin birinci sayısında yirminci sayısına kadar iki sayfalık “Hanımlara Mahsûs Gazeteye İlâve” eklenmiştir. Bu ilâvede moda hakkında yazılar, elbise ve nakış örnekleri, bilmeceler verilmiştir. Yirminci sayıdan itibaren bu ilavenin dört sayfa olarak “Kısm-ı Musavver” adı ile yayınlandığı görülür. Bu kısımda meşâhirin tasvirleri, levhalar, moda ve nakış örnekleri, bilmeceler ve çözümleri, daha önce gazetenin son sayfasında yer alan ilanlar yayınlanmıştır. Bu kısım yetmişbirinci sayıdan itibaren “Hanımlara Mahsûs Gazetenin İlavesi” başlığı ile fakat aynı muhtevâ ile yayınlanır. Gazetenin “Hanım Kızlara Mahsûs Kısmı” genç kızlara nasihatlerin verildiği ilâvedir.

Gazeteye mektup yazarak beğenilerini bildiren okuyuculardan bir kısmı gazetenin yazar kadrosuna dâhil olmuştur. Fahrünnisâ, Hamiyet Zehra, Seniha Vicdan, Â’işe Rahime, Fahriye, Nazmiye, T.M. Refia gibi isimleri gazetenin önce “Mekâtib” bölümünde görmekteyiz.

(Nr. 1-400) arasında kadınların her türlü ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yayınlanan mecmuânın bu nüshalardan sonra yeniden sıra numarası alarak neşre başlayan (Nr. 9/1-580) serisinde muhtevâ büyük bir değişikliğe uğrar. Daha önce dikiş nakış, çocuk bakımı, kadınların sosyal faaliyetleri, çeşitli cemiyet ve dünya haberleri ile

² Hanımlara Mahsûs Gazete, 16. sayı, s. 3-4

³ Hanımlara Mahsûs Gazete, 1. Sayı, s. 8.

zengin bir edebî mündericâta sahip olan mecmuânın zikredilen nüshalar arasında bir fakirliğe düşerek basit gazete havâdisleri, çiçek bakımı, ev idaresine âit pratik bilgilerle donatıldığı görülür. Üstelik mecmuâ sosyal faaliyetlerini de eskisi gibi geniş tutmayarak kısa bir faaliyetten sonra bundan da vazgeçer.⁴

---

⁴ Emel Aşa, “1928’e Kadar Türk Kadın Mecmu’aları” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1989, s. 114.

I. BÖLÜM : FİHRİST

1. YAYINLANIŞ TARİHLERİ

1.	19 Ağustos 1311	Cumartesi
2.	24 Ağustos 1311	Perşembe
3.	28 Ağustos 1311	Pazartesi
4.	31 Ağustos 1311	Perşembe
5.	4 Eylül 1311	Pazartesi
6.	7 Eylül 1311	Perşembe
7.	11 Eylül 1311	Pazartesi
8.	14 Eylül 1311	Perşembe
9.	18 Eylül 1311	Pazartesi
10.	21 Eylül 1311	Perşembe
11.	25 Eylül 1311	Pazartesi
12.	28 Eylül 1311	Perşembe
13.	2 Teşrin-i Evvel 1311	Pazartesi
14.	5 “ “ “	Perşembe
15.	9 “ “ “	Pazartesi
16.	12 “ “ “	Perşembe
17.	16 “ “ “	Pazartesi
18.	19 “ “ “	Perşembe
19.	23 “ “ “	Pazartesi
20.	26 “ “ “	Perşembe

21.	30 “ “ “	Pazartesi
22.	2 Teşrin-i Sâni 1311	Perşembe
23.	6 “ “ “	Pazartesi
24.	9 “ “ “	Perşembe
25.	13 “ “ “	Pazartesi
26.	16 “ “ “	Perşembe
27.	20 “ “ “	Pazartesi
28.	23 “ “ “	Perşembe
29.	27 “ “ “	Pazartesi
30.	30 “ “ “	Perşembe
31.	4 Kanun-ı Evvel 1311	Pazartesi
32.	7 “ “ “	Perşembe
33.	11 “ “ “	Pazartesi
34.	14 “ “ “	Perşembe
35.	18 “ “ “	Pazartesi
36.	21 “ “ “	Perşembe
37.	25 “ “ “	Pazartesi
38.	28 “ “ “	Perşembe
39.	1 Kanun-ı Sâni 1311	Pazartesi
40.	4 “ “ “	Perşembe
41.	8 “ “ “	Pazartesi
42.	11 “ “ “	Perşembe
43.	15 “ “ “	Pazartesi

44.	19 “ “ “	Perşembe
45.	22 “ “ “	Pazartesi
46.	25 “ “ “	Perşembe
47.	29 “ “ “	Pazartesi
48.	1 Şubat 1311	Perşembe
49.	5 Şubat 1311	Perşembe
50.	8 “ “	Pazartesi
51.	12 “ “	Perşembe
52.	15 “ “	Perşembe
53.	22 “ “	Perşembe
54.	29 “ “	Perşembe
55.	14 Mart 1312	Perşembe
56.	21 “ “	Perşembe
57.	28 “ “	Perşembe
58.	4 Nisan 1312	Perşembe
59.	11 “ “	Perşembe
60.	18 “ “	Perşembe
61.	25 “ “	Perşembe
62.	2 Mayıs 1312	Perşembe
63.	9 “ “	Perşembe
64.	24 “ “	Perşembe
65.	30 “ “	Perşembe
66.	6 Haziran 1312	Perşembe

67.	14 “ “	Perşembe
68.	20 “ “	Perşembe
69.	28 “ “	Perşembe
70.	4 Temmuz 1312	Perşembe
71.	11 “ “	Perşembe
72.	18 “ “	Perşembe
73.	25 “ “	Perşembe
74.	1 Ağustos 1312	Perşembe
75.	8 “ “	Perşembe
76.	19 “ “	Perşembe
77.	29 “ “	Perşembe
78.	5 Eylül 1312	Perşembe
79.	12 “ “	Perşembe
80.	19 “ “	Perşembe
81.	26 “ “	Perşembe
82.	3 Teşrin-i Evvel 1312	Perşembe
83.	10 “ “ “	Perşembe
84.	17 “ “ “	Perşembe
85.	24 “ “ “	Perşembe
86.	31 “ “ “	Perşembe
87.	7 Teşrin-i Sâni 1312	Perşembe
88.	14 “ “ “	Perşembe
89.	21 “ “ “	Perşembe

90.	27 “ “ “	Perşembe
91.	5 Kanun-ı Evvel 1312	Perşembe
92.	12 “ “ “	Perşembe
93.	19 “ “ “	Perşembe
94.	26 “ “ “	Perşembe
95.	2 Kanun-ı Sâni 1312	Perşembe
96.	7 “ “ “	Perşembe
97.	16 Kanun-ı Sâni 1312	Perşembe
98.	23 “ “ “	Perşembe
99.	30 “ “ “	Perşembe
100.	6 Şubat 1312	Perşembe

2. İSİM FİHRİSTİ

Yazarın Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
A.F	Tulû‘	55	6
A.H	Seyahat	57	5
A. N.	Tulû‘u Temaşa	11	5
A.Sıdika	Çocuk (Fransızca’dan tercüme)	34	5
A.Şaziye	Bahar Hakkında	64	7
Adalet	Tırhala Kariyesi	29	3
Ahmet Faruk	Beyaz Kamelya Pudrası	79	6
Ahmet Mithat	Yine Büyük Bir İftihar	65	1

Giridî Ahmet Sâkî	İlm-i Ahlâk Kısım-ı Amel	88	1
Âîşe Rahîme	Çocuk Bir Cevherdir	3	3
“	Fâize	65	5
Selânikli Âîşe Rihlet	Bir Yetime Ağzından Vâlîde Kucağı	50	5
Ali Muzaffer	Târihçe-i Nisvân Yahut Kadının Erkeğe Rüçhânı	100	7
Atinalı Ârif Hikmet	Kadınlara Lüzûm-ı Tahsil Ve Terbiye	92	1
A‘vanzâde Mehmet Süleyman	Çekidüzen Odası Düzgünler ve Kadınlar	96	8
“ “	Muhâfaza-ı Hüsn ü Ân	89	4
Azize binti Resûl	Şedâid-i Firkat	100	3
Bahtiyar	Kinetoskop Nedir?	22	2
Belkıs bint Hayri	Yakacık	87	3
Emine Semiye	Etfâl Hakkında Elzem Olan Ba’zı Takîdât-ı Fenniyye	55	2
“	Cemâl-i Ma’nevî	56	1
“	İstikmâl-i İman	57	1
“	Hiddet	58	1
“	Moda ve Korse	59	1
“	Sıhhat	60	2
“	Çocuklara Mahsûs Gazete	61	2

“	Tevâzû'	67	2
“	Cümle-i Teşekkürîyye	71	3
“	Validelere Nasihat (Sehâvet)	83	4
“	Validelere Nasihat (Tekebbür)	85	1
“	Validelere Nasihat (Tenezzül)	86	5
“	Validelere Nasihat (Vakar)	88	1
“	(Başlıksız)	88	3
“	Fenni ve Edebi Mektuplar	70	4
Fatma	(Başlıksız)	42	4
Fatma Aliye	(Başlıksız)	31	1
Fatma Aliye	Eslâf-ı Nisvân	87	1
Fatma Aliye	Eslâf-ı Nisvân	82	1
Fatma Aliye	Eslâf-ı Nisvân	83	1
Fatma Aliye	Eslâf-ı Nisvân	86	1
Fatma Aliye	Eslâf-ı Nisvân	91	1
Fatma Aliye	Nisvân-ı İslâm ve Bir Fransız Muharriri	91	5
Fatma Aliye	Bablolardan İbret Alalım	2	2
Fatma Aliye	Madam Montegü	5	2
Fatma Aliye	Madam Montegü	6	2
Fatma Aliye	Meşâhir-i Nisvân-ı İslâmiyye den Biri Fatma	8	3

	binti Abbas		
Fatma Fahrünnisa	Tâlim ve Terbiye-i Benât-ı Osmâniyye	37	1
Fatma Fahrünnisa	(Başlıksız)	9	3
Fatma Fahrünnisa	Hasbihal-i Mâderâne	74	2
Fatma Fahrünnisa	Terbiye-i Eftal Hakkında Bazı Mülâhazat	24	1
Fatma Fahrünnisa	Ramazan-ı Mağfiret nişan	50	1
Fatma Fahrünnisa	Dârü-l Muâllimat	69	1
Fatma Fahrünnisa	Bir Hâtıra-ı Sabâvet	75	3
Fatma Fahrünnisa	Bir Kadında İstirahât-ı Vicdâniye Nasıl Hasıl Olurmuş?	81	2
Fatma Fahrünnisa	Romanlar ve Tiyatrolar	16	2
Fatma Fahrünnisa	Hüdavendigâr Vilayetinde Kısmen Bir Cevlân	42	3
Fatma Fahrünnisa	“ “	43	3
Fatma Fahrünnisa	“ “	45	3
Fatma Fahrünnisa	“ “	46	5
Fatma Fahrünnisa	“ “	47	1
Fatma Fahrünnisa	“ “	49	1
Fatma Fahrünnisa	“ “	51	1
Fatma Fahrünnisa	“ “	52	2
Fatma Fahrünnisa	“ “	53	1

Fatma Fahrünnisa	“ “	54	1
Fatma Fahrünnisa	“ “	55	3
Fatma Fahrünnisa	“ “	56	2
Fatma Fahrünnisa	“ “	58	2
Fatma Fahrünnisa	“ “	59	2
Fatma Fahrünnisa	“ “	60	2
Fatma Fahrünnisa	“ “	61	3
Fatma Fahrünnisa	“ “	63	4
Fatma Fahrünnisa	Ramazan Hediyesi	100	1
F.K	Bir Kadının Mes’ûdeti Acaba Nasıl Hâsıl Olabiliyor	30	1
F.K	Tebyîn-i Hakikât	40	2
F.K	“ “	41	2
F.K	“ “	42	2
F.Meliha	Nevbahar	69	6
F.Meliha	Etfâl Hakkında Vâlidelere Nasâyih-1 Hikemiyâne	63	5
F.Meliha	“ “	66	3
F.Meliha	“ “	75	7
F.Meliha	(Başlıksız)	82	3
Fatma Mevsume	Terakkiyât-ı Medeniyye	21	3
Fatma Mevsume	Vesâit-i Nakliye	23	3
Fatma Mevsume	Dağlılar ile Ovalıların Farkı Nedir	34	5

F. Nebahat	Bir Köylünün Hayat-ı Mesûdânesi	37	2
F. T.	Kıyâfet-i Nisvâniyye-i Osmaniyye	32	4
H. İkbâl	Bir Makale	28	2
Haceste binti Selami	(Başlıksız)	33	1
Hafıza Saadet binti Veli	Letâfet-i Bahar	64	7
Hamiyet Zehra	Hukuk-ı Zevciyyet	10	2
Hamiyet Zehra	Din, İslâmiyet ve Vâlideler	11	3
Hamiyet Zehra	Kadınlarda Vazi'fe	25	2
Hamiyet Zehra	Âile Hatıraları	34	3
Hamiyet Zehra	Bir Müslümanın Kalbi	38	2
Hayriye Mağmume	Büyük İftihar	64	1
Hüseyin Remzi	Hoca Hanım	100	3
İsmet	Çocukların Merakı ve Ma'lumat-ı Eşya	12	1
İsmet	Dedikodu	13	4
İsmet	Şâir Ressamdır,Ressam Şairdir	17	3
İsmet	Hanım Ninem	25	4
Keçecizade A. İkbâl	Kanaat Bitmez Tükenmez bir Hazinedir	7	5
Keçecizade H. Şahande	Sabâvet	11	5

Leman binti Ali Namık	Bir Validenin Oğluna Nasihat Âmiz Mektubu	11	5
M. H.	(Başlıksız)	64	6
M. K.	Fenni ve Edebî Mektublar	67	5
M. K.	Ahlâki Mektup	67	3
M. Semiha	Âdât ve Tesâmih	59	4
M. Semiha	Sinob'tan Mektup	100	6
M. Zehra	Ahlâk	32	4
Madam Alphonse Dauded	Fransız Kadınları	33	4
Makbule Leman	(Başlıksız)	1	4
Makbule Leman	Hüsn-i Muâmele	43	2
Makbule Leman	“ “	44	4
Makbule Leman	“ “	45	2
Makbule Leman	Varaka-yı Teşekkürîye	61	2
Makbule Leman	Göztepeye Veda' Seheri	86	4
Makbule Leman	Yine Zamâne Çocukları	48	1
Makbule Leman	Arz-ı Meserret	76	3
Mehmet Hilmi	Hayat-ı Âile	95	1
Mehmet Hilmi	“ “	99	1
Mehmet Nadir	İlm-i Eşya – Mebâhis-i Fenniyye	74	1
Mehmet Nadir	“ “	75	1
Mehmet Nadir	Mektebde Gıpta	76	3

Melahat	Ahlâk	67	2
Münevver	Şefkât-i Mâderâne	15	4
M. Timsal	Esâtir İçinde Bir Güzellik	33	3
Naciye	Varaka	66	1
Nadire Arife	Süs	18	3
Naime	Hüsn-i İdâre	24	4
Nazım	Numûne-i Fezâil-i İnsâniyye (İki Âile Reisi)	88	2
“	Numûne-i Fezâil-i İnsâniyye Nasâyih-i Mâderâne	89	1
“	Vazâif-i Nisvâniyye	84	3
“	“ “	87	3
“	Bir Kadının İstikâmeti	89	2
“	Kadınlar	78	4
“	“	79	2
“	“	80	2
“	“	81	3
“	“	83	2
“	“	85	3
“	“	86	5
“	Bahs-ı Diğer	85	6
“	Türk Kadını Türklerde Hayat-ı Âile	85	2
“	“ “	87	6

“	“ “	90	2
“	“ “	91	4
Nazife	Kıyafet-i Nisvâniyye-i Osmaniyye	32	2
Muallime Nazmiye	Bir Seyrengâh	12	3
“	Edebî Mektublardan	82	4
“	Kızıma Mektub	59	5
“	“ “	62	3
“	“ “	66	5
“	Ahlâki Mektub	71	1
“	Fenni Mektuplar	65	2
“	İcmâl-i Ahvâl-i Nisvân	72	1
“	Meşâhir-i Nisvân-ı İslâmi Sırrı Hanım	78	2
Necibe Şadiye	O Kadına Acırım	34	5
“	Tefekkürâtım	40	5
Neyyire	Aslıhâ-ı Nisvân (Fransızcadan)	48	4
“	“ “ “	92	2
“	Tarih-i Tabi’îden Bir Sahife: Karıncalar	56	4
Nerime	Çırpıcı Çayırı	16	4
Nigar binti Osman	Sa’y ve Amel	61	1
“	İstanbul’ dan Müfârekât	19	2

“	Bahar	62	1
“	Arz-ı Şükran	70	2
“	Arz-ı Hakikat	77	2
“	Dağlar Denizler	78	1
“	Hatıra	86	3
“	Büyük Ada	80	1
“	Te’essüf-i Azim	98	3
R. Saim	Riyâzât-ı Bedeniyye	81	7
Rana binti Saffet	İzdivaç	70	8
“	“	72	6
“	“	73	5
“	“	75	6
Refî’a	Hanımlara Mahsûs Makâlât- 1 Fenniyeden Camdan Melbûsat	47	7
Remziye	Mir Ma’rifetperver	72	2
Safiye	Hilvan’da İdim	4	3
Salime	(Başlıksız)	85	1
S. F.	Çocuklarda Te’sis-i Fazâ’il	62	2
S. Saime	Hatıra-i Mektep	34	5
Sa’adet	Mûlahazam	33	2
Senihe Vicdan	Moda – İsrâf	26	2
Refika Hanım T. M.	Küçükçekmece Sâhilinde Bir Manzara	4	3

Matmazel Talya	Küçük Çocukları Hiçbir Vakit Aldatmak Câ'iz Değildir	56	5
“	Çocukların Libâsı ve Muhafaza-ı Sıhhat	57	5
Tal'at	Bir Sabah Hatırası	21	2
Üsküdarlı Münire	Seher Vakti	2	4
“	Baharda Bir Sabah	4	2
V. Saime	Riyâzat-ı Bedeniyye	82	7
Z. Seniye	Vâlidem	99	3
Zeliha	Ahlâki Mektub	69	4
“	“ “	70	5
Zahide Aksaraylı	Dikkat ve Tecrübe	26	3
Zafer	Kestane Suyundan Kaleme Aldığım Makalenin Sûretidir	2	4
Zeynep S bint A.Cevdet	(Başlıksız)	7	2

3. KONU FİHRİSTİ

KADIN

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Ali Muzaffer	Tarihçe-i Nisvân yahut Kadının Erkeğe Rûçhânı	100	7
Atinalı Arif Hikmet	Kadınlara Lüzum-u Tahsil ve Terbiye	92	1

Emine Semiye binti Cevdet	Validelere Nasihat	83	4
“	“	85	1
“	“	86	5
“	“	88	1
Fatma Aliye	Eslaf-ı Nisvân	82	1
“	“	83	1
“	“	86	1
“	“	87	1
Fatma Fahrurnisa	Bir Kadında İstirahat-i Vidaniyye Nasıl Hasıl Olurmuş?	81	2
F. Meliha	Başlıksız	82	3
H. İkbal	Bir Makale	28	2
Hamiyet Zehra	Kadınlarda Vazife	25	2
Madam Alphonse Daudet	Fransız Kadınları	33	4
Makbule Leman	Başlıksız	1	4
M. H.	Başlıksız	64	6
Nigar binti Osman	Sa'y ve Amel	61	1
Nazım	Kadınlar	78	4
“	“	79	2

“	“	80	2
“	“	81	3
“	“	83	2
“	“	85	3
“	“	86	5
“	Türk Kadını Türklerde Hayat-ı Âile	85	2
“	“	87	6
“	“	90	2
“	“	91	4
“	Vezaif-i Nisvâniyye	84	3
“	“	87	3
“	Numune-i Fezail-i İnsaniyye Nasâyih-i Maderane	89	1
“	Bir Kadının İstikameti	89	2
Necibe Şadiye	O Kadına Acırım	34	5
Zeynep Sünbül A.Cevdet	Başlıksız	7	2
Z. Seniye	Validem	99	3
(İmzasız)	Kızların Zaman-ı Tahsili	4	1
“	Kadınların Tahsili Hakkında Bir Mütâlâ’a	20	1
“	Kızların Tahsili Hakkında Bir Mütâlâ’a	21	1

“	“	22	1
“	“	23	1
“	“	24	3
“	“	28	1
“	Bir İslam Kadınındaki Zeka! Yahud bir Muhteri’a	8	5
“	Hanım ile Hizmetçinin Münasebeti	19	1
“	Kızların Tahsili ve Çocuk Büyütmek	25	1
“	Fünûn Nazarında Nisvânın Kabiliyet-i Fıtrıyyesi	42	1
“	Anasına Bak Kızını Al	45	1
“	Kızların Ta’lim ve Terbiyesi Meselesi	52	1
“	Terâcim-i Ahvâl-i Nisvân	62	5
“	Kıyâs-ı Muhâkeme-yi Fikriyye	73	1
“	Veluspid ve Genç Kızlar	94	7

ÇOCUK

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Aişe Rahime	Çocuk Bir Cevherdir	3	3
A. Sıdika	Çocuk (Fransızca’dan)	34	5
Bir İhtiyar Valide	Çocukları Ne Vakit	17	3

	Yürütmeli		
E. Semiye	Etfâl Hakkında Elzem Olan Bazı Takîdât-ı Fenniyye	55	2
“	Çocuklara Mahsûs Gazete	61	2
Fatma Fahrunnisa	Terbiye-i Etfâl Hakkında Bazı Mülâhazât	24	1
“	Hasbihal-i Mâderâne	74	2
“	Bir Hatıra-i Sebavet	74	3
F. Meliha	Etfâl Hakkında Validelere Nesâyih-i Hikemiyâne	63	5
“	“	64	6
“	“	66	3
“	“	75	7
İsmet	Çocukların Merakı ve Ma'lûmat-ı Eşya	12	-
Kadırgalı Necibe Şadiye	Tefekkuratım	40	5
Keçecizade H.Şahande	Sebabet	11	5
Lem'an binti Ali Nâmık	Bir Vâlidenin Oğluna Nasihât Âmiz Mektubu	11	5
Makbule Leman	Yine Zamane Çocukları	48	1
Matmazel Talya	Küçük Çocukları Hiçbir Vakit Aldatmak Caiz	56	5

	değildir		
“	Çocukların Libası ve Muhafaza-i Sıhhati	57	5
S. F.	Çocuklarda Te’sis-i Fezâil	62	2
Selanikli Aîşe Rihlet	Bir Yetime Ağzından Valide Kucağı	50	5
(İmzasız)	Terbiye-i Etfâl Çocukların Kusurları	2	6
“	Terbiyede Mükâfât ve Mücâzât	7	1
“	Çocuklarda Teşebbüs Zevcelerde Kabiliyet	13	1
“	Dadılar	17	1
“	Terbiye ve Ta’lim-i Etfâl Hakkında Birkaç Söz ve Çocukların Eğlenceleri	32	1
“	Vâlidinin Evlada Te’sir-i Ma’neviyesi	35	1
“	“	36	1
“	“	38	1
“	“	39	1
“	“	40	1

EVİLİLİK VE ÂİLE HAYATI

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Azize binti Resûl	Şedâid-i Firkat	100	3

Fahrunnisâ	(Başlıksız)	3	1
Fatma Fahrunnisâ	(başlıksız)	9	3
F.K	Bir Kadının Mes'ûdeti Acaba Nasıl Hâsıl Oluyor	30	1
Fatma Rasiha	Hanımlarımız ve Ev İdaresi	6	5
Hamiyet Zehra	Hukuk-i Zevciyyet	10	2
“	Âile Hatıraları	34	3
Makbule Lem'an	Hüsn-i Mu'amele	43	2
“	“	44	4
“	“	45	2
Mehmet Hilmi	Hayat-ı Âile	95	1
“	“	99	1
Naime	Hüsn-i İdare	24	4
Nazım	Sa'adet Servet midir?	23	2
“	Numune-i Fazail-i İnsaniyye	88	2
Rana binti Safvet	İzdivac	70	8
“	“	72	6
“	“	73	5
“	“	75	6
İmzasız	Âile ve Sa'âdet-i Beşeriyye	8	1
“	İdare-yi Beytiyye	9	1

	Hakkında Bir İki Söz		
“	Tanzim-i Hareket Teklif ve Kulfet	11	1
“	Matbah	14	7
“	Vesaya-yı Beytiyye	23	7
“	Efrad-ı Âile Beyninde Âdâb-ı Muaşeret (1) Büyüknine	82	3
Keçecizade H. İkbâl	Kanaat Bitmez Tükenmez Bir Hazinedir	7	5

AHLÂK

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Aişe Rahime	Fâize	65	5
Biç Zer	Tesirât-ı Sâkite	31	3
Emine Semiye	Cemâl-i Ma'nevî	56	1
“	İstikmâl-i İmân	57	1
“	Hiddet	58	1
“	Tevâzu'	67	2
Giridî Ahmed Saki	İlm-i Ahlâk Kısım-ı Amel	88	1
Hüseyin Remzi	Hocahanım Ders 1 (İlm-i Ahlâk'ın Lüzumu)	100	3
İsmet	Dedikodu	13	4
“	Söz-Sohbet	41	4
M. K.	Fennî ve Edebî Mektuplar	67	5

M. Zehra	Ahlâk	32	4
Melahat	Ahlâk	67	2
Muallime Nazmiye	Kızıma Mektup	59	5
“	“	62	3
“	“	66	5
“	Ahlâk-ı Mektup	71	1
“	Fennî Mektuplar	65	2
Zeliha	Ahlâkî Mektup	69	4
“	“	70	5
İmzasız	Ben Böyleyim Huyum Değişmez	5	1
“	Hıfz-ı Sıhhat-ı Beden Hıfz-ı Sıhhat-ı Ahlâk	16	1
“	Sert Sirke Kabına Zarar Verir	19	5
“	Numûne-i Fazâil-i İnsâniyye	91	2

EDEBİYAT

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Emine Semiye	Fennî ve Edebî Mektuplar	70	4
Fatma	Başlıksız	48	4
Fatma Aliye	Bablolardan İbret Alalım	2	2

“	Madam Montegü	5	2
“	“	6	2
“	Meşâhir-i Nisvân-ı İslâmiyyeden Biri: Fatma binti Abbas	8	3
“	“	9	2
“	Nisvân-ı İslam ve Bir Fransız Muharriri	91	5
“	“	92	2
Fatma Fahrunnisa	Romanlar ve Tiyatrolar	16	2
İsmet	Şair Ressamdır, Ressam Şairdir	17	3
Muallime Nazmiye	Meşahir-i Nisvân-ı İslam: Sırrı Hanım	78	2
Nigar binti Osman	Arz-ı Hakikat	77	2
“	Hatıra	86	3
Salime	Başlıksız	85	1
İmzasız	Romanımız Astra Müellifesi “Karmen Silva”	2	9
“	“Karmen Silva”	19	1
“	Sanayi-i Beyaniyye ve Kadınların Şiir Söylemeleri	20	2
“	Hanımlara Mahsûs Gazete	67	1

	Kütüphanesi		
“	Tetkikât-ı Edebiyye (Nîrân)	70	1
“	Hanımlara Mahsûs Gazete Kütüphanesi İkinci Kitabı Ma’kes Hayal	98	1
“	Hanımlarımızın Yazdıklarını Şimdi mi İntikat Etmeli	34	2
“	Teracim-i Ahval-i Nisvân	62	5

GÜZELLİK

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Ahmet Faruk	Beyaz Kamelya Pudrası	79	6
A’vanzade Mehmet Süleyman	Muhafaza-ı Hüsn ü Ân	89	4
“	Çekidüzen Odası (Düzgünler ve Kadınlar)	96	8
Fatma Aliye	Başlıksız	31	1
M. Timsal	Esatir İçinde Bir Güzellik	33	3
Nadire Arife	Süs	18	3
İmzasız	Letâfet-i Tabi’iyye ve Letâfet-i Sına’iyye	10	1
“	Hüsn ü Ân	26	1
“	Hüsn ü Ân	27	1
“	Düzgün	41	1

MODA

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Emine Semiye	Moda ve Korse	59	1
Neyyire	Aslıha-ı Nisvân (Fransızca'dan İktibas)	48	4
“	“	92	2
Seniha Vicdan	Moda ve İsrâf	26	2
İmzasız	Kadınların Para Kesesi	12	3
“	Korse Meselesi	15	1

EĞİTİM

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Fatma Aliye	Ta'lim ve Terbiye-yi Benât-ı Osmâniyye	37	1
Fatma Fahrunnisa	Daru'l-Mu'allimât	69	1
Mehmet Nadir	İlm-i Eşya – Mebâhis-i Fenniyye	74	1
“	“	75	1
“	“	-	-
“	Mektebde Gıpta	76	3
İmzasız	Bir Çocuğu Tahsîle Ne Zaman Başlatmalı	43	1
İmzasız	İnas Mekteblerinde Ba'zı Islahat	46	1

TABİAT

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
A. F.	Tulû‘’	55	6
A. N.	Tulû‘’-u Temaşa	11	5
A. Şaziye	Bahar Hakkında	64	7
F. Meliha	Nevbahar	69	6
Fahriye	Rodosta İdim	18	2
Hafıza Saadet binti Veli	Letafet-i Bahar	71	5
Neyyire	Tarih-i Tabi‘i‘den bir sahife: Karıncalar	56	4
Nigar binti Osman	İstanbul‘dan Müfârekât	19	2
“	Bahar	62	1
“	Dağlar ve Denizler	78	1
T. M. Refika	Küçük Çekmece Sahilinde Bir Manzara	4	3
Ta‘lat	Bir Sabah Hatırası	21	2
Üsküdarlı Münire	Seher Vakti	2	4
“	Baharda Bir Sabah	4	2

İSTANBUL MESİRELERİ

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
A. H.	Seyahat	57	5

Belkıs binti Hayri	Yakacık	87	3
Makbule Leman	Göztepe'ye Veda Seheri	86	4
Muallime Nazmiye	Bir Seyrangâh	12	3
Nedime	Çırpıcı Çayırı	16	4
Nigar binti Osman	Büyük Ada	80	1
Fatma Fahrunnisâ	Hüdâvendigâr Vilâyetinde Kısmen Bir Cevalân	42	3
“	“	43	3
“	“	45	3
“	“	46	5
“	“	47	1
“	“	49	1
“	“	51	1
“	“	52	2
“	“	53	1
“	“	54	1
“	“	55	3
“	“	56	2
“	“	58	2
“	“	59	2
“	“	60	2
“	“	61	3
“	“	63	4

ŞEHİRLER

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Adalet	Turhala Kıryesi	29	3
Emine Semiye	Başlıksız	88	3
Safiye	Hilvanda İdim	4	3
M. Semiha	Sinoptan Mektup	100	6

FEN

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Bahtiyar	Kinetoskop nedir?	22	2
Refi'a	Hanımlara Mahsûs Makalât-ı Fenniyye'den Camdan Melbusat	47	7

SAĞLIK

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Âile Hekimi	Çekidüzen Odası Yüz Nasıl Yıkanır?	19	6
“	Çekidüzen Odası Çehrenin Rengi	20	6
“	Çekidüzen Odası Çehredeki Buruşuklar	21	6
“	Çekidüzen Odası Yüze	22	5

	Arız olan Hastalıklar		
“	Çekidüzen Odası Güneş Vurmak Güneşten Karama Sam Çarpması Çiller	23	6
“	Yüze Sürülen Şeyler	24	6
“	Saçlar	26	5
“	Saçlara Nasıl Dikkat Etmeli	27	6
“	Saçların Temizliği	28	6
“	Saç Dökülmesi	29	6
“	Dişlerin Hıfz-ı Sıhhati	33	6
“	Dişler	40	7
“	Diş Ağrıları	45	7
“	Diş Tozları	48	6
“	Çocukların Dişleri	50	7
“	Gözlerin Lisan-ı hali	51	7
“	Gözler Hakkında Tetkidat-ı Lazime	53	8
“	Çekidüzen Odası Gözyaşı	54	6
“	Yanaklar	57	8
“	Sağır olmamak için bazı tedabir	60	6
“	El	61	6
“	Eller ve Ellerde Edilecek	62	7

	Dikkat		
“	Ellerin Terlememesi için Çare	63	7
Âile Tabibi	Çekidüzen Odası Makale-yi Sıhhiyye (Bahs 1)	71	7
Âile Hekimi	Çocuk Hastalıkları	18	8
“	Çocukların oyuncakları	19	4
“	Çocukların Yiyecekleri	20	3
“	Çocuklarda Kusuru’l-basar	21	4
“	Çocuk Hastalıkları Çiçek Aşısı	23	3
“	Hangi Südü İçmeli	25	4
“	Hanımların Sinir Za’afiyeti	57	7
“	Renkli Kağıtlar ve Gazetemizin Kağıdı	63	5
İmzasız	Vasaya-yı Sıhhiyye	21	7
“	Tenbihât-ı Sıhhiyye	22	6
“	Hıfz-ı Sıhhatin Lüzumlu Bir Babı Süt vermek	29	2
“	Nesâyih-i Beytiyye İhlamur Çiçeği	29	7
“	Hıfz-ı Sıhhatin Bir Babı Süt Vermek	30	2

“	Nesâyih-i Sıhhiyye Çocukların Ağız Ağrıları	30	7
“	İştihâ Nedir?	39	6
“	“	41	7
“	Çekidüzen	3	8
Emine Semihe	Sıhhat	60	2
V. Saime	Rıyazât-ı Bedeniyye	81	7
“	“	82	7
İmzasız	Te’sirat-ı Hariciyye Hava ve Ziya	18	1
“	Mümârese-i Bedeniyye	34	1

DİN-BATIL İNANÇ- RAMAZAN

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Âile Hekimi	Ramazanda Takîdât-ı Sıhhiye	51	6
“	Ramazan-ı Şerifte Takidat-ı Sıhhiyye	53	7
Fatma Fahrunnisa	Ramazan-ı Mağfiretnişan	50	1
“	Ramazan Hediyesi	100	1
Haceste binti Selami	Başlıksız	33	1
Hamiyet Zehra	Bir Müslüman Kalbi	38	2
“	Din, İslamiyet ve Valideler	11	3
M. Semiha	Âdât ve Tesâmih	59	4

Nâzım	Vazâif-i Nisvâniyye	84	4

GAZETE

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Ahmed Midhad	Yine Büyük Bir İftihâr	65	1
Emine Semiye	Cümle-i Teşekkürîye	71	3
Hayriye Mağmûne	Büyük İftihâr	64	1
Makbûle Lem'an	Varaka-i Teşekkürîye	61	2
“	Arz-ı Meserret	76	3
Naciye	Varaka	66	1
Remziye	Mîr-Ma'rîfet-perver	72	2
Sâlime	Başlıksız	85	1
İmzasız	Tahdis-i Ni'met-Ta'yin-i Meslek	1	2
“	Gazetemizin Hayırlı Bir Teşebbüsü ve Râbıta-ı Âile	6	1
“	Tahdis-i Ni'met	44	3
“	“	60	1
“	Hizmet-i Nâaçizânemiz	79	1
“	Arz-ı Şükran	81	1

KIYAFET

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
F. T	Kıyâfet-i Nisvâniyye-i Osmaniyye	32	4
Nazife	Kıyâfet-i Nisvâniyye-i Osmaniyye	32	2

ÇEŞİTLİ KONULAR

Yazarın Adı	Makalenin Adı	Dergi No:	Sayfa No:
Aksaraylı Zahir	Dikkat ve Tecrübe	26	3
F. K.	Tebyin-i Hakikat	40	2
“	“	41	2
“	“	42	2
F. Nebahat	Bir Köylünün Hayat-ı Mes’udanesi	37	2
Fatma Mevsume	Terakkiyat-ı Medeniyye	21	3
“	Vesait-i Nakliyye	23	3
“	Dağlılar ile Ovalıların Farkı Nedir?	34	5
Nigar binti Osman	Arz-ı Şükran	70	2
“	Te’ssüf-i Azim	98	3

Sa'adet	Mülâhazam	33	2
İmzasız	Musiki	14	1
“	Saçcılık	17	5
“	Jimnastik Yahud İlm-i Terbiye-i Beden	67	4
“	Kadınlara Jimnastik Yahud İlm-i Terbiye-i Beden	83	7

II. BÖLÜM : SEÇME METİNLER

1. KADIN VE EĞİTİM

1.1. KIZLARIN ZAMAN-I TAHSİLİ

‘İlm ve ma’rifet tahsîli için bir zaman göstermeye ne lüzûm var? İnsan bütün müddet-i hayâtında hiçbir an öğrenmekten hâli kalmamalı. Hatta insan bütün müddet-i hayâtını tahsîle hasretse yine kendine lâzım olan şeylerin bir miktârını bile öğrenemiyor...

‘Ülemânın ve hükemânın söyledikleri sözler bu merkezdedir. Doğru değildir demek de bizim ne haddimize. Fakat ömrün öyle zamanları var ki bu zamanda tahsîl daha kolay olur. Çünkü hayâtın bir takım meşgalelerine henüz insan kendini kaptırmamıştır. Bir takım vazâifin yükü altında kalmamıştır.

Ba’zen büyük ‘âlim erkekler ‘ömürlerinin pek çok kısmını ‘ilim ve ma’rifet yolunda tetkîka hasretmişlerdir. Bunlar her ne an olsa gayretlerinden semere alırlar. Lâkin bir kadın her yaşta her zaman vücûdunu tahsîl-i ‘ilme hasredemez. Onun mütâla‘ası çoluk çocuk sahibi olduktan sonra azalır ve hatta bir haftada gazetemizin iki nüshasını ancak okuyabilecek bir raddeye kadar bile iner.

Şu mütâla‘a üzerine demek istediğimiz kızların tahsîl ve terbiyesinde geç davranmayıp mektep zamanını da faydalı geçirmek lüzûmîdir.

Bir kızın sinni gelinliğe yaklaştı mı ve bilhassa saf zihninde sırmalı esvâb giymek mücevherler ve tüller takmak hülyâsı dolaşmağa başladı mı artık o zihin biraz güç tahsîl cihetine çevrilir.

Bu hülyâlar da bir kere hakîkata munkalib olursa kocaya bakmak, yavrucuklarını büyütme, evini idare etmek gibi meşâgil-i hayatiyyeye bir kadın tutulû‘rsa fikri de dağılır. Tahsîl için bu fikri toplayacak sıra da bulamaz. İşte bu sebeple kızların zaman-ı tahsîline erkeklerinkinden çok kıymetdâr nazarıyla bakmalıdır. Boş geçirmemelidir.

Tahsîl hususunda zihin kabiliyeti de bir değildir. Zihin yeni ve kullanılmamış olursa bunun hıfzedeceği ma’lûmât çoktur ve iyi hıfzeder.

Mekteplerde üzerine tebeşirle yazı yazdıkları siyah tahta var. Zihin buna benzer. Yeni iken üstüne yazılan şeyleri pek güzel alır ve gösterir. Eskidikçe beyazlanır, yazı üstünde görülmez bir hale gelir. Zihin de böyle ise de tahta gibi boyacıya verilip tekrar boyatılması kâbil değildir. Ona yazılacak şeyler daha yeni iken yazılmalı.

Bir kız beş yaşında iken tahsîle başlatılmalı. Kendine terbiyenin esasları gösterilmelidir. Lâkin ‘âfiyet ve sıhhat-ı vücûdun müsâ’it olması şarttır. Bu olmasa hiçbir şey olmaz.

Bir kızın yedi sekiz yaşından i’tibâren on dört on beş yaşına kadarki ömrü zaman-ı tahsîlidir. Ama bizde on üç on dörtte kocaya verilir. Pek çok imiş. Bunun tahsîli yarı bırakmak gibi bir mahzûrundan kat’-ı nazar âtîde mûcib-i felâket ne kadar fenâlıkları var.

İleride bundan pek çok bahsedeceğiz.

Bir kızı mektebe göndermek, tahsîle ibtidâr ettirmekle iş bitmiş sayılmaz. Asıl güç mes’ele mutlak sûrette öğretmek değildir. Yoluyla ve erkânıyla öğretmektir. Eğer tahsîl ve terbiye zamanı bir kızın zihninde karışıklıklar hâsıl olursa, tahsîle vermek mecbûriyetinde bulunduğu zihin çevrilirse o tahsîlin hayrı kalmaz.

Ah şefkatli anneler bu noktayı anlamağa çok zaman evlâd muhabbetinin ve şefkatin kendilerine mâni’ olduğu görülür. Yavrularının her zaman tahsîl-i ‘ilm ve ma’rifet için vakti müsâi’t sanıyorlar da değil kız çocuklarını erkeklerini bile haylazlığa teşvîk ediyorlar. Haylazlık çocuğun oyun oynaması değildir. Oyun hakkıdır. Mini mini zihninin yorgunluğunu bununla gidermelidir. Hatta o zihni yormayacak tarzda bir tahsîlde bulunmalıdır. Fakat çocuk haylaz olunca yani fikrini başka tarafa saptırınca o zaman tahsîl de gâib olur. Ümidi kesmeli.

Bir çocuğu şımartmak niçin o kadar zararlı oluyor? Çocukları ve hassaten kızları o kadar tazyik altına almağa neden lüzûm görülüyor? Tahsîl! Tahsîl! deyip gidiyorlar... öğrenmeyiversin ne lâzım gelir? Tahsîl-i ilmin dünyada ve ahirette ne kadar faydası olacağı tafsîle girilirse ciltler dolar. Bu bâbda şimdiye kadar pek çok söz söylenmiş elbet muhterem kâri’alarımızın da kulağına gitmiştir. Şunu söyleyelim ki insanın dünyada yürüdüğü yol ki –buna tarîk-i hayât derler- her tarafı dümdüz bir yola

benzemez. Gâyet tehlikelidir. Uçurumludur. İnsan burada yürümeyi öğrenmezse –bunu öğrenmek de tahsîl ve terbiyenin esâsıdır- evvel âhir bir tehlikeye atılır. Bir uçurumdan aşağı kayar. Burada yürümeyi öğrenmeli. Ya’ni tahsîl etmelidir. Başka çare yok.

Bir çocuğu şımartmak demek onun tarîk-i hayâtta tehlikesizce yürüyebilmesi için öğrenmesi iktizâ eden şeylerle oyalamak demektir. Kızları da bir derece tazyîk altında bulundurmak lâzımdır. Çünkü bunlarda zihin hayâlâta daha çabuk sapar. Bir kere hülyâ devri başlayınca tahsîl ve terbiyenin lüzûm gösterdiği sağlam zihin kalmaz. İşte çocukları sıkı tutmak ve olur olmaz sözleri onların yanında etmemek ve hele kızların yanında ileriki ömürlerini tasavvur ve tahayyül ettirecek sözleri söylememek hep bu esastan ileri gelmektedir.

Terbiyeye lâyıkiyla dikkat olunmayan öyle orta halli ‘âileler var ki burada çocuklar gayet şımarık büyütülür, her arzusu yerine getirilir. Kurabiyeler, şekerlemeler, pastalarla beslenir. Türlü türlü reçeller, köfteler, peynirlerle kahvaltı ettirilir. Halbuk bunlar biraz sert büyütülmek icâb eden kız ve erkek için muzırdır. Bir nev’-i enânîyyeti netice verir. Çocuk her şeyi beğenmez, şımarır.

İşitiyoruz: Avrupa’nın ve Amerika’nın milyonlar sâhibi ve dünyada en birinci zenginlerden ma’dûd olan ‘âileleri içinde çocuklara –mahzan hüsn-i terbiye vermek ve şımartmamak maksadıyla- sabahleyin kahvaltı diye kupkuru ekmekten başka bir şey vermezlermiş.

Bizim evlerin ekserinde yavru yarım sa’at, bir sa’at fazla uyusun diye geç vakte kadar çocuklar tembelce yatakta bırakılır. Bu hal çocuğu ‘atâlete alıştıırır. Bir düşkünlük getirir. Mektebe gitmek istemez. Çünkü yataktan kalkamaz.

Halbuki yine işitiyoruz: Dünyanın en kibâr ‘âilelerinde çocuklar dadıları tarafından bilâ rahm ve şefkat kollarından tutulup ale’l-sabah yataktan yere atılıvermekteymiş. Dünyâda hayât zahmetsiz ve gamsız olamaz. Mihnet ve kederi zevk etmek hüner olduğunu söyleyenin sözünü tasdîk ederiz. Eğer istediğimiz gibi tefsirine müsâ’ade buyurulursa... Dünyâdaki her türlü meşgaleyi mesâ’iyi, vezâîfi insan lezzet ve safâ ile îfâ ve icrâ etmeyi öğrenirse hünerli sayılır. Bu da zahmete alışmakta, ‘atâletkârâne ve naz ve istiğnâ ile büyümekle mümkündür.

Bir vâlide oğlunu büyütürken bunu erkek olup hayâtın her türlü mehâlikine göğüs vereceğini hatırdan çıkarmamasını velev ki zengin olsun,yine böyle kızını da büyütürken bunun da ileride pek çok vazifeler icrâsına mecbûr olacağını ve mihnetler ve eziyetler çekeceğini unutmasın. Bir kız öyle nâz ve niyâzla perverde etmek de hiçbir zaman hüsn-i netice hâsıl olacağını da ümîd etmesin.

Ne zannoluyor? Dünyâdaki te'sîrât-ı ma'neviyye te'sîrât-ı maddiyyeden daha kuvvetlidir. Daha az değildir. Şunu diyeceğiz ki kışın soğğun te'sîrinden incecik ve şık libâslarla kendimizi koruyamıyoruz da kaba fanila yünlü esvâb giyiyoruz. Ayaklarımıza incecik atlastan iskarpın giyip de taşlı bir yerden yürürsek ayaklarımız incinir. Dünyâda yayan taşlı yerde yürünmek ihtimâli dâima vardır. Kalın meşinden ayakkabıları ile hiç rencide olmayız. Terbiye ve tahsîl de böyledir.

İnsan sert ve kuvvetli bir terbiye ve tahsîl görürse soğğun ve taşlı yolun te'sîrât-ı maddiyyesine karşı siper aldığı gibi dünyanın her türlü te'sîrât-ı ma'neviyyesine karşı da silahlanmış bulunur.

Vaktiyle tahsîlin ne kadar elzem olduğunu biz artık âp âşikâr bir mes'ele hükmünde tutarız da yalnız kızların tahsîl zamanı dar ve pek kıymetdâr olduğunu söyler ve bunun beyhûde yere gâ'ib edilmesine meydan verilmemesini tavsiye eder de geçeriz.

Kızların terbiye ve tahsîlinde ibtidâ vâlidelerin, sonra mektebte mu'allimlerin vazîfesi pek nâziktir ve pek güçtür.

Tekrâr ediyoruz: Tahsîl ve terbiye zamanı zihnin başka tarafa sapması bu tahsîl ve terbiyeyi hükümsüz ve hayırsız bırakır. Bu noktaya gâyet dikkat etmeli. Meselâ vâlide kızını bir an gözünün önünden ayırmamalı. Bebek oyunlarına ufak tefek zararsız diğer oyunlara müsâ'ade gösterse de hep bu oyunları gözü önünde oynatmalıdır. Hele kızları hizmetkârların bezm-i musâhabetinde uzun müddet bırakıp mektebde zihnini ıslah için öğrendiği iki kelimeye mu'âdil iki yüz muzır kelime dinleyerek o saf zihni karmakarışık etmek kadar muzır bir şey olmaz.

Beş yaşında tahsîl başlar. Sekizde ciddiyet kesbeder. Kızlar için en ziyâde şâyân-ı dikkat sin de sekizden sonradır. Sekizden haydi on üç on dört yaşına kadar olsun. Bu

zaman tahsîle munhasırdır. Bu zamanda zihin sükûnette bulunmalı ki tahsîlin neticesi de hayırlı çıksın.

Çocukluk hengâmının oyunundan eğlencesinden küçücük ve sevgili kızlarımızı da mahrûm etmeyi tavsiye edemeyiz. Ancak bunların cümlesinin vakti belli olmalı. Çocuğun vücûdunu yoracak, zihnini kurcalıyacak derecede bulunmamalı. Çocuklarımızın oyunları içinde değil kendi, ismi bile pek çirkin olanlar vardır. Bunlar tahsîl için pek fenâ mâni'dirler. Değil yalnız evlerde inâs mekteblerimizdeki tahsîlin ciddiyetine bile sekte verir de haberimiz olmaz.

Kızların tahsîl ve terbiyesi bir memleketin ve milletin sa'âdet-i âtiyyesine ne kadar te'sîr eder? Bu mühim mes'eleyi de burada kurcalamak istemeyiz. Maksudımız kızlarda tahsîl zamanının erkeklerden ziyâde az olup daha ziyâde kıymetdâr bulunduğunu ve bunu kıymetten düşürmemek için vâlidelerin pek çok emek ve zahmet sarfetmesi lâzım geldiğini göstermekti. Bir derece gösterdik zannındayız.

1.2. BİR İSLÂM KADININDAKİ ZEKÂ YÂHUD BİR MUHTARİ'A

Birinci Kısım (Mütâla'a) İkinci Kısım (Vak'a-i Sahîha)

Birinci Kısım

İnsanlar mâye-i hilkatce müsâvidirler. Ya'ni onlar teşekkülât-ı tabî'iyeleri nokta-ı nazarından farksız bulunurlar. Bazı zannıyyâta göre kadınların şiddet-i tab ile me'lûf bulundukları ve bu sebebdan dolayı da nâkıs oldukları dermiyân edilir. Bu tasavvur eski kitaplarda olduğu gibi el'ân da -ender olarak- mevcûddur. Fakat şâyân-ı i'timâd görülemez. Çünkü bugün nisvânın mahsûlât-ı fikriyyeleri o kadar parlamıştır ki buna bir söz bile söylenemez. Ama bu halin umûmileşmesi matlûb ise elbet o da bir gün olacaktır. Bunu isbat için biz kendimizi ortaya koruz. Bundan beş on sene evvel okumak, yazmak kadınlarca büyük bir meziyyetten ma'dûd iken şimdi bu hal ne kadar i'tidâl peyda etti. okuyup, yazmak sâde okuduğunu anlamak değil, yazdığını da herkese -fakat şive-i mahsûs ile- anlatmaktır. Binlerce şükür! Bu saatte nisvânımız meyanında o derece mükemmelleri bulunur ki bunu görüp de müteşekkir kalmamak kâbil olamıyor. İşte gözümüzün önünde binlerce misâl-i mücessemi mevcûd. Biz nasıl deriz ki:

Kadınlarda ma'zeret-i fitriyye vardır!... Vâkı'a erkeklerde görülen sebât ve devâm onlarda yoktur. Ya'ni 'umûmiyyet ve ekseriyyetle mevcûd değildir. Fakat bu pek sâde ve tabî'i görülmelidir.

Çünkü onların meşgaleleri yalnız sanayi' ve maârife munhasır bulunamaz. Onlarda bir vazife var ki maddi olarak neticelenmesi şart... Ya'ni meydana çıkacak... Ve herkesin nazar-ı takdîrini kazanmak meşrûiyetinde... Kadınlar umûr-ı beytiyye ile meşgûl bulunduktan sonra daha başka nice nice vazâifi îfâya çalışacaklar. Çocuk büyütmek, onun tahsili, hüsn-i terbiyesi hep onların himmetiyle olacak. Denebilir ki: Bir âilede pederin çocuğa karşı olan vazifesi pek mahduddur. Çocuk ilk kemâlâtı anasının ağzından işitecek... Ya'ni eyyâm-ı hayâtına vâlidesinin sözleriyle girecektir. Anasının gözünden kendi kalbine kadar nüfuz eden hiss-i şefkat ile söz söylemeye, okumağa hatta sahib-i fikr olmağa başlayacaktır... Anaların bir nazarıyla görülecek iş hiç bir şeyle görülemez. Çocuk vâlidesine gayet tatlı ve ma'sûm olan bakışıyla; Anne! Der. Vâlidesi de cevaben:

Çocuğum!... der, bu iki sözün hâsıl ettiği te'sîri çocuk üzerinde îkâz edecek âhir bir şey mutasavver midir?

Vâlideler çok sever... Bu muhabbetleri iyi kullanılırsa güzel netice görürler. Çok sevmek çocuğun mâni'-i tahsîli değildir. dünyada muhabbetle tesviye edilmeyen iş kadar mukaddes ve metin bir iş olamaz. Çünkü muhabbetin vücûdu araya hüsn-i rıza denilen diğer bir hali sokar. Halbuki hüsn-i rıza ile görülen bir şey istifâde-i maddiyyeye mukâbil olamaz. Ya'ni çocuk demez ki: Çalışırsam bana şunu verecek... Ben şöyle oynayacağım. Böyle gezeceğim. Çocuğun bilahare etmiş olduğu gayret gittikçe tezâyüd eder. böylece devam olunarak her şey dahi meydana gelir ki istenilen de budur. Bu muvaffakiyetin husûl ve vücûduna bâ'is olan vesâil-i müteaddide aranmaz. Yalnız o muvaffakiyetteki te'sîrât ve muhassenât-ı latîfe nazar-ı dikkat ve intibâhdan dûr tutulamaz. Vâlideler ise küçük yavruları için hem şefik hem de üstadlardır. Onların ellerinde vesâit-i muhtelifa var. Bunlardan biri ma'nevî. Diğer de maddidir. Bu iki mühim ve müessir vâsıtalar ile onlar isterler ve çalışırlarsa semere-i hayatlarını pek güzel terbiye ile pek parlak bir sûrette meydana çıkarırlar.

İkinci Kısım

Kadınlarda nâkisiyyet-i fikriyye var diyen bazı efkâr ve felsefeye karşı Endülüs tarihinden bir sahife küşâdına mecbûr olacağız... Terakkiyât-ı medeniyye ne ile sâbit, İhtirâ'ât ile değil mi? İşte biz de bir Arap kadındaki kuvve-i fikriyyenin mahsûlünü dermeyân edeceğiz. Hatta şu kadar müsbet ki ismi bile hatırımızda, Ubeyde, Pederi bir müezzin. Tahsîl-i ma'ariften merhûm olan bir fakir. Kızı ise keza... Bir de çocuğu var. Dâima evlâdıyla oturur. Ve ona ta'lim-i ahlâk eder.

-Ubeyde binti Hasen: Oğlum sen artık büyüdün. Böyle oturacak zaman değil... Cenâb-ı Hak diyor ki: Beni seven benim istediğimi yapar. Sen elbet Hâlıkını seversin. Çünkü senin sahibin o. Artık namaza başla. İşte ezan-ı Muhammedi okunuyor. Oğlum bunu dinlemeği de bize emrediyor.

-Oğlu: Peki anne, o minaredeki pederim mi? ne güzel okuyor. Anne ben ne vakit ezan dinlesem yüreğim oynuyor. Ama ben bu yürek oynamasından hoşlanıyorum. Geçen sabah erkenden kalktım. Geziyordum. Gökte ay duruyordu. Sanki gündüzdü. Bu minarenin gölgesi de şimdiki gibi toprağın üzerinde bulunuyordu... Ben o gölgeye saklanarak ezanı dinledim... Ben saklanmıştım... Çünkü babam beni bu kadar erken sokakta görse döğerdi...

-Ubeyde: Oğlum sen neye o gölgede saklandın? Başka yer yok muydu?

-Oğlu: Vardı ama anneciğim ben minareye ne kadar yakın durursam o kadar iyi ses işitiyordum. Halbuki ortalık pek aydınlıktı. Babamın beni görmesi me'mûl idi. Minarenin yere vuran gölgesi beni bu tehlikeden sakladı.

-Ubeyde: Her vakit öyle mi yapıyorsun oğlum?

-Oğlu: Hayır anne. Her vakit ay çıkmıyor. Galiba başka memleketlere gidiyor. Ay olmayınca gölge de olmuyor. Ben saklanamıyorum. Karanlıkta sokağa çıkmağa hiç cesâret edemem.

-Ubeyde: Demek seni o gölge kurtarıyor.

-Oğlu: Evet anneciğim. Fakat sen büyüksün. Elbette bilirsin. O gölge her vakit bir olmuyor. Bazı zaman pek uzun oluyor. Bazen de o kadar kısalıyor ki ben güç hal saklanabiliyordum. O niçin öyle?

-Ubeyde: Oğlum düşüneyim de sana söylerim.

Çocuğun bu suâli kadını alt üst etmişti. Hakîkaten suâl değerliydi. Minaredeki gölge her vakit bir değildi. Sabahleyin ya'ni akşama doğru azalıyor nihayet bütün bütün mahvoluyor. Kadın bunu müderrislerden birine soracak oldu. Hayır kendi düşünecek evlâdına kendi cevap verecekti. Çocuk suâlini unuttu gitti. Fakat vâlidesi hâlâ uğraşıyordu. Nihayet bu gölge mes'elesinde gece ile gündüzün dahli olduğunu buldu. Gece karanlık. Gündüz aydınlık. Buna sebep ne? Güneş! Bunu biliyordu. Fakat gölge gece dahi görünüyor. Ama ne vakit? Kamer varken... Böyle ama bazı günler oluyor ki güneş hiç görünmüyor da ortalık yine aydınlık. Gündüzleri güneş gâib olmaz ve güneşin sayesinde ki (gündüz) oluyor. Yağmurlu veya kapalı günlerde güneşi nazarlardan setreden bulutlardır ki bu da esbâb-ı hariciyyeden 'ibârettir. Kadın bunların hepsini kendi bulmuştu. Gölgenin ziyâdan neş'et ettiğini anladı. Şimdi gölgenin uzun veya kısa olması kaldı. Bu, neden neş'et ediyor. Onu da buldu. Çünkü gölge sabahleyin erkenden ufak oluyordu. Halbuki güneş de sabahleyin doğuyordu. Güneş dâire-i ufuktan teferrüc ettikçe gölge büyüyor. Tam zevâl olduğu zaman gölgenin en büyük ve uzun olduğu görülüyordu. Gündüzün en sıcak bir zamanda güneşin nısfı'n-nehâre gelmesiydi. Gide gide hem sıcaklık tenâkus ediyor ve hem de gölge ufalıyordu. Gölgenin ufalması böylece ya'ni öğle zamanından sonra vuku' buluyordu. Fi'l-hakîka sıcak tenâkus ettikçe yani güneş yükseldikçe minarenin gölgesi de tenâkusa başlıyordu.

Bu mülâhazat ile (Ubeyde) de o kadar geniş bir fikir vücûda geldi ki: Nihayeti'l-emr kozmoğrafya mütal'ası ile meşgul olanların ma'lûmu olan (murakkam) ve (basît) leri vücûda getirdi.

(Murakkam) denilen âletin ne gibi bir şey olduğunu burada beyandan sarf-ı nazar ediyorum. Şu kadar söyleyelim ki: Murakkam Avrupalılarca dahi şâyân-ı takdir görüldü. Ve sûret-i ihtirâ'î muahharen başkalarına isnâd olunduysa da asıl mûcidi tahsîl-i 'ilm ve ma'ariftin bî-haber olan bir Arap karısıdır. (Murakkam) güneşin harekât-ı muhtelifesi ile sa'atleri bildirir... Tahsîl-i 'ilm ve ma'ariftin bî-haber olan şu kadın

zekâsı fikirlerde hâriku'l-âde olmak üzere telakkî ediliyor. Mûmâileyhâ şu ihtirâ'-ı mühimmi icrâ ile 'alem-i insaniyyet ve medeniyyette ismini ibkâ ettikten sonra ma'arife şiddet-i inhimâkda bulunmuştur. Otuz iki yaşında olduğu halde alfabeden başlayarak müddet-i 'ömrünü tahsîl ile geçirmiştir... Âsâr-ı muhtelifesi muahharen Endülüste İspanyalıların ellerinde mahvolub gitmiştir.

1.3. KADINLARIN TAHSİLİ HAKKINDA BİR MÜTÂLA'A

Kızların ta'lim ve terbiyesi mes'elesi medeniyyetin ilk devrinden beri meydana çıkarılmış ve şimdiye kadar pek çok münâkaşât ve muhâkemâta sebep olmuş bir mes'eledir. Fakat insaf ile düşünülürse ve hakikat-ı hal söylenmek istenilirse henüz halledilememiştir. Gerek medeniyyet âleminde mevki'mizin icâbı ve hasseten evamir-i diniyye ve ahkâm-ı şer'iyye kızları tahsîl-i ilm ve ma'rifete teşvik ve terğib etmekte ve bilâ istisna kadın ve erkek cümle için 'ilm ve ma'rifetin dareynde bâdi-i fevz ü felâh olacağı kat'iyyen teslim edilmektedir. Velez ki kadınların tahsili iktizâ ettiği noktası bugün hiçbir i'tirâz getirmesin. Fakat bu tahsilin tarzı mukarrer midir? Onların ne gibi 'ulûm ve fûnûn ile iştigâl etmeleri lâzımdır? Erkeklerin tahsil ettikleri 'ilm ve ma'rifete- Bugün Avrupa ve Amerika Darul-fûnûnlarında emsâli görüldüğü üzere-kadınlar da karışmalı mıdır? 'ilm ve ma'rifet deyince kadına ve erkeğe ayrı ayrı kısım tahsîsine hâcet olmayıp cümlesinin siyyânen dilediğini öğrenmesi muvâfık mı görülmelidir? İşte bu noktalar zamanımızda bütün dünya yüzündeki medenî akvâm nezdinde halledilmek şöyle dursun bi'l-akis çatallaştıkça çatallaşmakta ve akıl ve hayale gelmez mesâil-i cedîdeyi ortaya çıkarıp işi "tahsil-i 'ilm ve ma'rifet" mes'elesine çıkarmaktadır.

Kadınların şimdiye kadar her kavim nezdinde îfâ ettikleri vazife, bulundukları daire, düşündükleri madde erkeklerden ayrı olduğu gibi Kâdir-i Mutlak onları ricâlden başka bir tarzda ve başka bir vazife-i tabî'yye îfâ etmek üzere halk buyurduğundan erkek ile kadın arasında fitraten bir tefâvüt bulunmakta ve hiç şüphe yok ki bu fark ve tefâvüt ikisinin tarz-ı ma'îşetini meşgâlesini ve vazifesini ayırdığı gibi bu meşgale ve vazifenin güzel ve vukûfkârâne ve terakkiyât ile mütenâsip sûrette îfâsı için iktisab olunması muktezî ma'lûmât vezâif-i ricâlin lüzûm gösterdiği ma'lumattan farklı bulunması lâzım gelir.

Madem ki hilkaten kadın ile erkek arasında bir fark vardır,nasıl kâbil olur ki her iki kısmın tahsili de ve hukuku da seyyân tutulsun?

Kadınların tahsil ve terbiyesi bu mütâla'aya göre erkeklerden dūn ve ehemmiyetsiz bulunduğuna hükmetmek de lâzım gelmez.Çünkü dünyada kadınların vazâifi de hiçbir zaman erkeklerin vazâifinden aşağı bir mertebededir diye hüküm verilemez.Kadınlar mâder-i insâniyettir.Kadınlar bir hey'et-i ictimâ'iyenin ilk mürebbiyesidir.Kadınlar hüsn-i ahlâkı ila ve kemâli ile bir halkın tasfiye-i ahlâkına ve sââdet-i umûmiyyesine bâ'istirler.Kadınlık ile erkeklik mukâbele olunduğu zaman tefavvuk ve rüçhândan bahsetmek abestir.Ancak fark ve tefâvüt bahs götürülebilir.Kadınların tahsil ve terbiyesi ehemmiyetsiz görülemediği gibi erkeklerin tahsilinden aşağı olmak lazım geldiğine de hüküm verilemez. Ancak-bize kalırsa-kadınların tahsil ve terbiyesi (eğer bu tahsil ve terbiyeden dünya yüzünde âilelerin sa'âdet-i hâli ve âilelerden müteşekkil olan bir milletin sa'âdet-i umûmiyyesini te'min maksadı aranıyorsa) erkeklerden farklı olmak muktezîdir. Bunu 'indî olarak iddi'â etmek abestir.Avrupa ve Amerika âilelerinin sa'âdet hali nokta-ı nazarından en ileride bulunan cihetlerine atf-ı nazar ederek misâl ararsak ve şu medeniyet devrinde kızların ta'lim ve terbiyesine göre istihsal olunan netâyice bakarsak bu iddiayı teslim edebiliriz,zannındayız.Şurada tavzîh etmek istediğimiz nokta da budur.

Kadınlar için 'ilm ve ma'rifetin lüzûmu takdir ve teslim olunmakla beraber her kavm-i medenîde tâ'ife-i nisâ büsbütün cehaletten kurtarılmış mıdır? Bu da değil. Fakat kadınların tahsîl mes'elesinde hiç olmazsa esas olan bu nokta teslîm edilmiştir ya. Tahsilin ta'mîmine kalınca bu da zaman ile ve devre-i medeniyetin tekemmülüyle ve efrâd-ı milletin 'umûmen ilim ve ma'rifetin kadr ve meziyyetini takdir etmesiyle hâsıl olur.

Dünya kurulumundan beri kadınlar cehâlette kalmayıp eski zamanlarda ve tahsil-i ma'rifet mübeccel ve müşerref görülen yerlerde nice âlimeler,nice muhterî'alar,nice edîbeler yetişmiştir. Fakat bunları müstesnâ addetmeğe de mahal olmayıp ancak mahallin ve fikr-i umûminin te'siri bu nisvânı yetiştirmiştir demek münâsibtir. Kadîm Yunanistan'da bir kısım nisvân el-sine-i ecnebiye sanâyi'-i nefiseye gâyet meraklı olup ma'lûmatça erkeklerin mâdûnunda bulunmamak isterlerdi.

Yunanistan-ı kadîmden evvele de ircâ'-ı nazar etsek yine ilm ve mağrifetiyle mümtâz nisvân bulunduğunu tahmin edecek eserler görebiliriz.

Kurûn-ı vustada Avrupa nisvânı arasında fazl ve irfânıyla temeyyüz etmiş bulunanlar varsa da bu zaman ulûm ve ma'ârife râğbet ziyâde olmayıp bilhassa tahsil-i ma'rifet herkes için kolay bulunmadığından nisvânın tahsile teşviki de görülmemiştir.

Nice nice te'sisât-ı medeniyye sebeb-i aslî olan ve Avrupa'da bugün ilm ve ma'rifetin vâsıl olduğu terakkînin husûlüne hizmet eden kavm-i necib-i Arap nisvânın tahsil-i ilm ve ma'rifeti noktasında da bütün dünyaya ibret olacak ne mu'azzam ve mükerrem misaller göstermiştir. Irak'ta ve Endülüs'de yetişmiş olan fâzılât-ı İslam bütün nisvân-ı cihânın kadr ve pâyesini i'lâ edecek derecede fazl ve ma'rifet izhâr etmiştir.

Âlem-i İslâmiyette hiçbir zaman hiçbir fert için fazl ve kemâlin bîlüzûm olduğu fikri hâsıl olmamış olup ancak bütün dünya i'tibârıyla kadınların umûmen tahsil-i ulûm ve fûnûn etmesi teslîm edilmemişti.

Bugün ise bu fikir bütün akvâm-ı medeniyyenin teslim kerdesidir.

Menba'-ı feyz ve ma'rifetten kadın erkek tahsil-i ilm ve edeb ihtiyacını hisseden her ferd müstefid olur. Yalnız bir kısım nisvân tahsil-i ulûm ve fûnûna muktedir olmadığı gibi tahsil ile tevaggul için bir kısım da ayrılmamıştır. Her arzu eden tahsil-i ilm ve fenne muktedir olur. Kesb-i kemâl eder. Ma'rifetin ta'mîmi esbabı hazırlanmıştır. Her medeni köşede erkeklerin mektepleri kadar da inâsa mahsûs mektepler, daru'l-ta'liyeler, terbiye hâneler açılmıştır. Hatta Avrupa'da ve Amerika'da kadınlar erkeklerin öğrendikleri hiçbir türlü ma'lûmattan bu ma'lûmatı iktisâba heves ettiği halde mahrûm bırakılmamaktadır. Daru'l-Fünûnlara kızlar kabûl olunuyor. İlm-i tıb tahsil ediyorlar. Hukuk öğreniyorlar. Fenn-imi'mâri ve hendesede ihtisas kesb ediyorlar. Hekimlik, avukatlık, mühendislik silklerinde bulunuyorlar. Bu mesleklerde resmen hükûmetler tarafından me'mûriyete de ta'yin ediliyorlar.

Fakat Avrupa ve Amerika'da kadınların bu derece tahsil-i ilm ve ma'rifet etmesi ve erkeklere mahsûs görülen mesâlike sülûk eylemesi sa'âdet hal-i âile nokta-i nazarında iyi midir, değil midir? Asıl mes'ele buradadır. İlm ve ma'rifet aleyhinde hiç

bulunan olmadığı halde bugün kadınların bu yolda tahsîli aleyhinde bulunanlar pek çoktur. Nisvânın tahsili bir emr-i mühim görülüyorsa da fakat bu tahsil onların vazâif-i asliye-i nisvâniyesiyle mütenâsib bulunması da lâbüd görülüyor. Tahsil-i ilm ve ma'rifet her ne kadar küşâyış-i fikri ve tekemmül-i dimağı bâdi olursa da kadınlarda bulunmak elzem olan hiss-i şefkat ve mâderâne ve râbıta-ı âile gibi ihtisâsât-ı rakıkaya zarar vermeyecek sûrette bir tahsil olmalı ki âilelerin sa'âdeti mahvolmasın. Umumel-'umûm ulûm ve ma'ârifle tezyîn-i zât ve sıfat etmeğe çalışan erkekler için her nev' tahsil mübah olabilir. Fakat âlem-i insâniyyete nazar-ı tetkik ile bakanlar kadınların tahsili gâyet dikkat altına alınmazsa ve intizama konulmazsa bu tahsilin sa'âdet-i beşeriyye nokta-i nazarından muzır olabileceğini söylemekten çekinmiyorlar. İşte "ta'lim ve terbiye-i nisvân" bu cihetlerle bir mes'ele-i mühimme teşkil ediyor.

1.4. KIZLARIN TAHSİLİ HAKKINDA BİR MÜTÂLA'A

Kızlar için tahsil ve terbiyenin lüzûmu her tarafça tahakkuk ettikten sonra âlem-i medeniyetin her köşesinde bu emr-i mühimin istihsâline çalışmaya başladılar. Avrupa ve Amerika'nın bazı noktalarında kadınlar tahsil-i ilm ve ma'ârifle erkeklerden hiçbir fark göstermemeğe ve hatta bir çok cihetlerce onlara tefevvuk etmeğe bile vardılar. Gerek mekâtib-i aliyeye ve gerek darul – fûnûnlara kadınların kabûluyle onlarda erkeklerin nâ'il olduğu ni'met-i tahsilden behremet ve usûl-i ta'allümden müstefit olmağa başladıkları zaman her tarafça terbiye-i milliyenin ve terbiye-i umûmiyyenin ikmâline muvaffakiyet elvereceği ümitleri kaviyyen hâsıl oldu. Fakat matlûb olan semere-i nâfi'a bi hakkın istihsâl edildi mi? Bu yolda usûl-ı tahsil-i ina's fâide bahş oldu mu? Bu noktaya karar vermek istemeyiz. Ancak kadınlar âlem-i medeniyette kadınlığını gâ'ib ediyor diye şikayetler işitilmeğe ve çoğalmağa başlandı. Kadınlardan en ziyâde evlada muhabbet râbıt-ı âileye dikkat hisleri beklenirken ve sa'âdet-i beşeriyyeyi te'mîn cihetiyle kadınlardan büyük bir te'sîr ve hizmet muntazar iken terbiye-i medeniyeye-i hâzıra usûlünce bu hisler kadınların yüreklerinde takviye bulacak yerde azaldığı müşâhede edilmiştir. Mesela evvelleri kadınlar medeni yerlerde korkak ve hayvânâta zu'âfa ve fukaraya karşı rahîm ve şefik iken şimdi elinde tüfek ava çıkmağa, sayt ve şikârdan lezzet almağa başlamış ki hiss-i şefkatiyle ve rikkat-i

kalbiyyesi ile mütenâsib değildir. Yine bunun gibi şimdiye kadar kadınlıkla bir râbitası bulunmayan taife-i nisânın kudreti yetmediğine kâni' olunan husûsâtı kadınlar becermeğe mesela cerrahlık etmeğe de başlamışlardır. Bunlar kadınların terbiye ve tahsîli kesb-i tevessü' ettikçe istihsâl eyledikleri fezâil ve hasâilden ma'dûd olabilirdi. Lâkin bu ahvâl nisvâniyete mahsûs ve ondan muntazar hidemâtı sekte-dâr eylemiştir. Evlâd muhabbeti eskisi kadar vâlidelerin kalbinde câygir değil. İzdivâcda âilesi içinde münzeviyâne hayatla idare-i beytiyyesiyle, terbiye-i etfâl ile ve zevcinin ve çocuklarının istirahatı esbâbını te'min ve istihsâl ile uğraşmaktan akvâm-ı medeniyye içinde kadınlar hoşlanmamak tavrı gösteriyorlar... Velhâsıl usul-ı terbiye-i medeniyye medenî nisvânı sa'âdet-i âileyi ve ve sa'âdet-i umûmiyye-i milliyyeyi istihsâle sa'y edecek sûrette yetiştirmemekte. Kadınların fevkalâde sûrette tahsîl-i ilm ve ma'rifet etmesi, ulûm-ı âile ile tezeyyün eylemesi nisvânın behre ve iktidârının ve kuvvâ-yı akliyyesinin ve zekâ ve irfânın hiçbir zaman erkeklerden dûn bir derecede bulunmadığını bedâhet mertebesinde isbâd ve ishâr eylemiş ise de yine bir çok mahzurlardan olamamıştır.

Kadın ile erkeğin dünya kurulalıdan beri hey'et-ı ictimâ'iyeye-i beşeriyye bu nizâmı bulalıdan beri yaşadıkları dâ'ireye göre başka başka tekemmül ettiklerini ve birinin efkârı ve kâbiliyeti hılkaten diğerinkine uymadığını erbâb-ı tetkikle tasdik etmektedirler. Kadınlarda zekâ ve irfânın daha seri' ve daha keskin olduğunu söylüyorlar. Kadınlar asırlardan beri hâneleri içinde ufak tefek işlerle meşgul oldukları ve küçücük kıvrıntılara en nâzik noktalara dikkat ederek ömür geçirdikleri için akılları, ferâsetleri, irfanları bu mahdûd dâ'ire arasında neşv ü nemâ bulmuştur. Kadınlar meselâ bir me'muriyette fevkelâde mahâret ve vüs'at-ı zekâ izhâr edemeseler bile bir âile umûrunda bir çocuğun hissiyâtını teferrüs ile onu müte'essir kılacak bir sözü ona tashîh-i ahlâk ettirecek mu'âmeleyi ta'yinde erkeklerden ziyade bir kabiliyet-i fitriyye gösterilebilirler. Erkekler ise askerlik etmek ve idâre-i hükûmette bulunmak, umûr-ı cesîme-i sînâ'iyeye ve ticâriyyeye teşebbüs etmek sûretleriyle aklen ve cismen gâyet vası' bir meydanda çalışmakta ve icâbına göre zihin ve fikirlerini bütün dünyaya ve bütün akvâma atfetmektedirler. Halbuki kadınlar bu ihtiyaçda bulunmamıştır. Bir kadın âilesi arasında zevciyle evlâdıyla nihâyet hısım akrabasıyla ve komşularıyla münâsebeti düşünür... Fakat erkek tâcir olur da dünyanın öbür ucunda bir şerikiyle muhâbere-i

ticâriyede bulunur. Bin türlü kimse ile ihtilal ve müvâneseti olabilir. Hülâsa kadın ile erkeğin daire-i ma'îşeti ayrı ayrı olduğu ve münâsebet-i hariciyyesi birbirine benzemediği için onların fikirleri de bu yolda büyümüş ve bu yolda alışmıştır. Nasıl şîmal tarafında soğuk bir memlekette alışmış insan sıcak yerde mu'azzeb olur ve bir takım ârizât-ı bedeniyeye uğrarsa ve böylece memâlik-i harre ahâlisi kutupların buzları üzerinde ömür geçiremezse öteden beri fikirleri sûret-i ma'îşetleri cihetiyle başka isti'dâd ve başka bir kuvve-i zekâ ve başka bir meyl ü heves hâsıl etmiş olan kadın ile erkekten her biri de biri diğerinin işine karışırma ma'nen alıştığı iklimden uzaklaşmış ve kabiliyet-i zihniyye ve fitriyyesini aksi bir ma'îşet ihtiyar etmiş olur ki bunun da mutlak mahzûr tevlîd edeceği âşikârdır. Bundan başka kadının yaşadığı dâire-i mahdûda içinde zihni ve zekâsı erkeklerin gözünden kaçacak ve farkına varamayacak derece nâzik cihetlerde dûrbîn olmak ve tekmîl teferru'âtı görmek sûretinde keskinlenmiş olduğundan eğer kadının bu isti'dâd-ı fitriyyesinden ve halkıyyesiyden istifâde olunmayıp o zihin tamâmen erkek terbiyesini yâ'ni erkeklerin ömür geçirdikleri vâsi' dâirede gezebilmek için lâzım gelen ma'lûmâta sevk olunursa bu cihetten kadınlar erkekler kadar kâbiliyyet göstermemekle beraber asıl kâbiliyyetlerinin görebileceği nâzik hizmetler de yüz üstü kalır.

Erkeklerde kadınların fitraten müste'id oldukları hidemâtı îfâdan âcizdirler. Mesela bir erkek lâyıkiyla çamaşır yıkayamayacağı gibi bir çocuk büyümek de bir erkek eline yakışmaz ve beceremez.

Bu halde kadınlar fitratlarının müsâid ve müsteid olduğu tahsil ile iştiğâl etmeleri ve nisvâna mahsûs vazâifi îfâyâ yardım edecek ulûm ve fûnûnu tahsil eylemeleri sa'âdet-i beşeriyyenin istihsâl ve te'mini hakkında en muvâfık ve mutâbık bir yoldur.

Avrupa' nın en büyük inâs mekteplerinde ikmâl-i tahsil eden kızlar cebirde hendesede fevkalâde irfan gösterip mesâ'il-i mühimme-i riyâziyyeyi halle iktidar kesbetmeleri ilm-i hey'edde bu kızların ma'lûmâtı tekmiil seyârât ve kevâkibin hareketini bilmek ve şems ve kamerin bünye ve terkîbini ta'yin eylemek, hikmet ve kimyada tecârib-i mühimme-i fenniyye icrâ etmek derecesinde iktidar-ı ilmi

göstermeleri herkesin nazar-ı takdirini celb ediyor... Fakat âilelerin sa'âdet halini yani sa'âdeti umûmiyye-i milliyyeyi te'mîni bunlar kâfi geliyor mu? Bu kızlar ulûm-ı âliyyede mahâret ve irfanlarına bedel bir âile teşkîl eyledikleri zaman âile umûrunda bîgâne bulunurlar. Çamaşır yıkayamadıkları gibi yıkayanlara nezâret husûsunda da isti'dâd gösteremiyorlar. Yemek pişirenlerin kusurunu tashîhe gayr-ı muktedir bulunuyorlar. Hülâza idâre-i beytiyyede o kadar ulûm ve funûn-ı mütenevvi'a kendilerini ikdâr edemiyor. Bunu neticesi olarak âilelerde böyle mükemmel tahsîl gören kızlar zevcinin ve evlâdının istirahatini te'min edecek sûrette hareket edemiyorlar ve hatta müktesebât-ı ilmiyyesi bunları kendi fikir ve meşgalelerini başka husûsata hasr etmeğe sevk eylediğinden o işleriyle iştigâle heves bile etmiyorlar... İşte âlem-i medeniyette tahsil ve terbiye-i nîsvân hususunda ittihâz edilmiş olan usûl böyle mahsurlar tevliid etmeğe başlayınca en muktedir âlimlerden ve ahvâl-ı beşeriyyeyi tekkik ile iştigal eden hakimlerden, sa'âdet-i beşeriyyenin istihsâli uğrunda hasr-ı zihin edip buna mâni' olan ahvâli def' etmek ve istirahat-ı beşeriyyeyi hâsıl eylemek cihetine çalışanlardan pek çoğu terbiye-i nîsvân emr-i mühimmini yeniden yeniye şâyan-ı tedkik görmeye başlamışlardır. Almanya' da ve Amerika' da ve Belçika' da kız mekteplerinin programları bu yakın zamanlarda pek çok ıslahat ve ta'dilât görmüştür. Kıta'ât-ı hamsin mufassal coğrafyası okutulmuş ve eczâ-yı kimyeviyyenin havas ve teferru'âtı ta'lim edilmek buraların sûret-i teşekkülü, seyyârâtın harekâtı gösterilmek yerinde tekmlil mekteb-i tâlebâtı nöbetle haftada bir gün çamaşıra gönderip bunları çamaşır yıkamanın yolu ta'lim edilmek, bir gün matbaha sokulup bütün teferruâtıyla aşçılık san'atı öğretilmek, ertesi gün yukarıdan aşağı mektep sildirilip süpürtölmek daha bir başka gün de müteferri' bir kadın hastanesine gönderilip buralarda hastalara baktırmak, bir gün de küçük çocuklara mahsûs bir terbiye hânede bu çocuklar mekteb talebâtının yedd-i himmetine ve nezâretine tevdi' kılınmak suretleriyle terbiye-i nîsvân emr-i mühimmini istikmâl çâresini düşünmüşlerdir. Herhalde inâsa mahsûs mekteblerin programını tanzim etmek zannolunduğu kadar kolay olmadığı gibi bugün âlem-i medeniyet kadınlara verilecek terbiyenin mâhiyeti ve öğretilmesi lâzım gelen ma'lûmâtın nev' ve derecesini lâyıkıyla ta'yin ve tahdid edememekte ve "Nîsvânın ta'lim ve terbiyesi"

mes'elesi hey'et-i ictimâiyye-i medeniyyeye âit ve tedkîki elzem mesâ'il-i mühimmenin birincilerinden ma'dûd bulunmaktadır.

1.5. KIZLARIN TAHSİLİ HAKKINDA BİR MÜTÂLA'A

Kızlar için tahsil-i ilm ve ma'rifetin lüzûmu bütün âlem-i medeniyyette muhakkak görölse ve kadınların tahsil edebilecekleri ulûm ve fûnûn mutlak sûrette erkeklerin tahsiline mecbûr oldukları ulûm ve fûnûn ile seyyân tutulması ve kadınların tabî'aten ve hilkâten erkeklerden farklı bulundukları gibi onların îfâsına mecbûr bulundukları vazifelerde ev idaresine bakmak, zevclerine şefik bir refik olmak, çocuk büyütmek gibi erkeklerin vazâifinden büsbütün ayrı olduğu cihetle ta'lim ve terbiye-i nisvânın terbiye ve ta'lim-i ricâlden başka sûrette istihsâl edilmesi lâzım geleceği noktası teslim edilse yine kadınların ta'lim ve terbiyesi bir millet içinde âilelerin sa'âdetini ve âilelerden teşekkül eden heyet-i umûmiyyenin sa'âdet-i umûmiyye ve müşterekesini te'min edecek sûrette olmak için birkaç mühim noktaya daha atf-ı nazar etmek lazımdır.

Kadınların erkeklerden farklı olmayarak terbiye ve ta'lim edilmesi ve ulûm ve fûnûn-ı mütenevvia'dan behredâr olması ve edebiyat veya fûnûn veyahut sanâyi'-i nefîse cihetlerinden birine intisab ile bu cihette fevkalâde hâ'iz-i iktidar ve ehliyet bulunması kadınları da 'allâmeler sırasına idhâl eder. Fakat bu halde bir kadın nisvâniyete mahsûs hasâil ve fazâili gâ'ib eyleyeceği gibi ulûm-ı âliye iktisâbıyla fikir ve zekâsı umûr-ı cesîme ve muhâkemat-ı amîka ile iştigal edecek sûrette pertev ve küşâyış bulmuş olan kadınlara çamaşır yıkayıp yemek pişirtmek de pek güç olacaktır. Hatta hânesinin kilerine ve matbahına, umûmen hizmetine hafif nezâreti de bu edibeler ve âlimeler hüsn-i rıza ile îfa edemeyip elbette ocakta pişen bir yahninin tuzuna bakmağa bir eser-i edebîden bir sahife okumağı tercih edeceklerdir.

Farzedelim ki bir kadın tahsil ve terbiyeden nasîbdâr olmasın. Böyle tahsil ve terbiyeden mahrumiyetle beraber ev işleriyle tecrübeten ve vâlidesinin delâletiyle iştigâl

etmeyip bir meleke kesbetmemiş bulunsun.Eğer tahsil ve terbiye görmüş ve oldukça ulûm ve fûnûn-ı hâzıra ile tevaggul eylemiş bir erkeğe böyle bir kadın düşerse bir refik-i hayat olmak meziyyetinden kat'iiyen mahrum bulunur.Zevcinin efkârını anlamağa muktedir olamayacağı gibi onun kadr-i ma'nevisini de takdirden âciz bulunur.O zevce ile zevce arasında biri birinin fikir ve mütâla'a'sını anlayacak bir isti'dâdda ve bir terbiyede bulunmadıkları cihetle hüsn-i imtizâc ve muhabbet-i ciddiye ve dâime bunların arasında payidâr olamaz.Bundan başka câhil kadın havaperestiğe meyyâl olabilir.Muhâkemât-ı âmîkasiyla iyiyi ve kötüyü lâıykıyla tefrik edemez.Onun muhâfaza-ı hüsn-i ahlâk ve iffeti tesâdüfe terkedilmiş olur.Çocukları için en mükemmel ve en müessir bir mürebbiye olmak isti'dâdında bulunan bir vâlîde evlâdının terbiyesini de deruhte edemez.Böylece ne kocasına,ne çocuklarına ve ne de doğrudan doğruya nefisine fâide verebilir.Yalnız ev işlerini görmeğe alışkın bir ev kadını câhil olsa da belki tahsil ve terbiye görmüş fikri hiç açılmamış,okuyup yazmak bile öğrenmemiş bir erkekle hoş geçinebilsin.Halbuki bu işlerde de câhil bir kadının âile teşkil ettiği halde bahtiyarlığına asla ihtimal verilemez...İşte bu sebeple bir kadının aynen erkekler gibi âlî derecede tahsil görmesi ve edîbe ve âlime olması umûmiyet i'tibarıyla âilelerin sa'âdetini te'mine medâr olamayacağı ve mutlaka bunların kadna âid meziyyâtı ve hasâil ve fazâili muhafaza ederek zevceliğe ve vâlideliğe ve bir âile reiseliğine ve bir hâne müdireliğine lazım ma'lûmattan behredâr olmaları lâzım geleceği gibi câhil kalan bir kadının bir âilenin sa'âdetini mütekeffil olmak isti'dâdından katiyyen mahrûm bulunduğu da müsbet bir keyfiyettir.

Ancak erkeklerin kâffesi fâzıl ve âlim ve edib ve muhterî^c,mübdî^c olarak yetişemeyeceği ve fitraten ve hılkaten fevkalade zekâ ve âlî bir isti'dâd onları bir mevkî-i âliye is'âd edeceği gibi kadınlarda da yine böyle bir kudret-i fitriyye bir zekâ-yı hâlkî kendilerine böyle mühim ve şâyân-ı ihtirâm bir mevkî' kazandırır.Hatta kadınlardan zekâ ve irfanca ve hal ve mevkî'ce umûm tâife-i nisâyâ fahr ve şeref verecek sûrette tahsil-i ilm ve terbiye etmelerine bilâ mahzûr mesâğ gösterebilecekler elbet vardır.Ve bir milletin ahval-ı umûmiyyesine göre az veya çok olabilir.

Lâkin umûmiyyet nazar-ı i'tibara alınarak bir muhâkeme yürütülürse ve bir kâ'ide vaz' olunmak istenilirse umûm nisvân için iki ifratın vasatisini almak lâzım geleceğine karar verilebilir.

Kadın kadınlığını muhâfaza edecek ve vazâif-i nisvâniyyesinin îfâsına medâr olacak surette bir terbiye görebilir. Lakin bunu ta'yin etmek pek güçtür. İşte bu güçlük değil mi ki "ta'lim ve terbiye-i nisvân" mes'elesinin lâıykıyla ve i'tirâz görmeyecek bir mahzûr tevli'd etmeyecek sûrette halline mâni oluyor.

Erkeklerle âid addedilen ulûm ve fûnûndan da bunlardan bir dereceye kadar anlayacak ve zevcinin ve çocuklarının bezm-i müvâneset ve ihtilâtında söylenen sözlere bigâne kalmayıp çocuklarını da cehalette büyütmeyecek surette bir kadın hissedâr edilebilir ve edilmek lâzımdır. Fakat ta'mikat-ı fenniyye umûmiyeti i'tibarıyla kadınlara o kadar gerekmez.

Kadınlara ulûm ve ma'ârifin elzem olduğu hiç şüphe göstermezse de bunların teşekkülât-ı zihniyesi zâten ulûm ve fûnûndan bir kısmıyla iştigâle müsta'id değil. Bir kadının mükemmel bir filosof olmağa ihtiyacı yoktur. Felsefe-i nisvânın tertibât-ı hâzıra medeniyeye göre bir iş göremediği sâbit olmuştur.

Onların felsefesi hâdisât-ı tabi'îyyesi tedkike ve mezâhip ve mesâlik-i muhtelifeyi muhâkemeye değil ancak çocuklarının ve zevclerinin sa'âdet ve selâmetini muhâfaza ve te'min edecek nükata münhasır olmalıdır.

Avrupa'da ve Amerika'da kadınların bu misûllü mesâil ile iştigâle meyyâl oldukları görülüyor ki bu hal onların büsbütün erkekleşmesine ve binâenaleyh fezâil-i nisvâniyeden mahrum kalmasına bâdi oluyor.

Kadınların tahsil ve terbiyesi noktasındaba'zı erbab-ı dikkatin pek de kâ'ide -i nezâkete ve kadınlara karşı gösterilmesi lâzım gelen hürmet ve ri'âyete mutabık olmayarak ortaya koydukları ba'zı cihetler de vardır. Bunların fikrine kat'îyyen iştirak etmekten ve bu fikirleri aynen kabul ile gazetemizin lisânından onları ortaya koymaktan çekinirsek de tahsil ve terbiye-i nisvân mes'elesine bir nazar-ı umûmi atfedildiği ve bu husûsta ba'zı mütâlâ'at dermeyân olduğu sırada kadınlar için velev ki aleyhte olsun söylenen sözleri de zikretmekte bir fâide mülâhaza ederiz. İnsan kusurunu bilmeli ki

tashîh etsin.Hem de bir cihette noksanı ortaya koymak mutlak ayıbcûluğa delâlet etmez.Böyle bir hareket hüsn-i niyete müstenid olunca o kusurun ortadan kaldırılmasına gayret edilmiş sayılır.İşte fikir şudur:

Bazı kadınların tahsîl ve terbiyesinde kendilerinin ciddiyyet gözetmelerini ve bu tahsilden fâide ve semere bulmalarını da pek güç görürler.Bakınız bu güçlük neden ileri gelir.

Kadınların tab‘en süse ve ziynete meyyal oldukları i‘tirâz götürmez bir hakikattir ya! Kadınların letâfet-i tab‘iyesi ve hüsnü ânı kendilerince mûcib-i iftihar ve kendileriyle geçinecek olanlarca bir mezillet olmaktan hâli kalmamıştır velev ki herkes bunu teslîm etmesin...

Madem ki kadınlar tab‘en ziynete meyyâldirler ve bu meyelân da hoş görünmek hissinden ileri gelir,takdîr ve tahsîn kazanmak da hoş görünmekle olur.Halbuki ilm ve ma‘rifet birçok nazarlarda en mükemmel tezyînâtta ma‘dûddur.Bu da gerçektir...İlm ve ma‘rifeti zevâl bulmaz ve kolayca satın alınmaz bir cevher addetmek hata değildir...Bir kadın ne kadar fazl ve irfan sâhibi olursa gâyet kıymettâr cevâhire müstağrak giran behâ libâsları lâbis bir kadından müzeyyen ve hoş görülür.Bu fikirlere i‘tirâz etmek câiz değildir.

Ancak müterizlerin dediği bu kadar değil...İlim ve ma‘rifeti ziynete meyl-i tab‘îleri iktidâsı bazı kadınlar ciddiyyetle ve netice-i hayriyesi i‘tibârıyla telakki edecek yerde bir ziynet addetmek cihetine gitmektedirler.Bu halde tahsil pek sathî olur.Tahsil-i ilm ve ma‘rifetin ma‘nen nasıl fâide bahş olacağı düşünülmez.Bu tahsilden bir istifâde-i umûmiyye ve tatbikiye beklenilmez.Ancak öğrenmiş görünmek için öğrenilir... “Bilir desinler!Bir mektepten çıkdı diye gösterebilir!”fikriyle tahsile heves edilir.

Halbuki bu yolda tahsil sâhibine bir gurûr vermek gibi bir neticeyi hâsıl eder ki ma‘rifet âşinâda olsa bir kadının âilesi arasında gururu ve dâiye-i tefevvuku âile içinde sa‘âdeti kaçıracağı âşikârdır. Çünkü kadınlığa yakışır hassa dâima nezâket ve mutâva‘at olup kavâid ve âdâb-ı İslâmiyemiz ve âdât-ı mer‘iye-i milliyemiz dâima o kadınların zevclerine itâatini ve onların taht-ı himayesinde hareketini âmirdir.Bir zevc de kadına karşı mülâyemet ve himâyet ve nezâket vazifeleriyle muvazzaftır.Tahsil-i ulûm ve

ma'rifet bir kadında gurura âlet olunca hiç şüphe yok ki bu hal âilenin sa'âdet haline karşı hüsn-i te'sir hâsıl etmeyecektir. Bir hekim-i zû fûnûn elli sene tahsil-i ilm ve ma'rifetle iştigâl ediyor. Mütebahhır sıfatını kazanıyor da bu ne bildiği ne tedkîk ettiği sorulsa cehâletini i'tirâf ediyor. Öğrenmek istediği şey'in binde birini öğrenemediğini söylüyor. Bu takdirde müddet ve zaman-ı tahsili dar olan bir kıza müktesebat-ı ilmiyyesi ma'nevî ve kıymetdâr bir ziynet olmakla beraber vâsıta-ı gurur olamaz. Bu noktada "terbiye ve ta'lim-i nisvân" emrinde ehemmiyetten ârî değildir.

1.6. KIZLARIN TAHSİLİ HAKKINDA BİR MÜTÂLA'A

Kadınlar için ta'lim ve terbiyenin lüzûmu her tarafca musaddak ve müsellemler bulunduğ gibi kadınlara verilecek ta'lim ve terbiyenin bilâhare mahzûr tevliid etmemesi için vazâif-i nisvâniyye ile mütenâsib bulunması ve Avrupa ve Amerika'nın bazı cihetlerinde olunduğ sûrette erkek ile kadın arasında tahsil-i ma'ârifce hiçbir fark gözetilmemesi bilâhare nisvândan âile vazifesi ve çocuk terbiyesiyle iştigâl etmek hassa ve isti'dâdını gidereceğinden kadın ve erkek tahsillerinin birbirinden farkları olması da elzemdir. Bundan başka kadınların tahsilinde mühim ba'zı noktalar bulunup bunlardan biri de kadınlara verilecek ve öğretilecek ma'lûmâtın muklak sûrette ahlâk dersiyile ve terbiye-i ciddiye ile müterâfık bulunmak ve bu tahsil asla kadınlarda gururu arttıracak ve müktesebat-ı ilmiye yalnız zib ü ziynet hükmünde tutulacak sûrette olmamak da muktezidir. Bu noktaları makâlât-ı evveliyemizde tafsil ettik.

Kadınların tahsilinde mühim bir nokta daha vardır! Dünyada insanlar beyinde akıl ve zekâca ve isti'dâdca ve kâbiliyetce fark olduğ gibi servet ve yesârca da fark bulunduğ âşikârdır. Tertîb ve nizâm-ı âlem bu surettedir. Her ferdin hey'eti ictima'îyye içinde bir mevki' ve haysiyeti bulunup bunu muhâfaza etmesi de nizâm-ı âlem için elzemdir. Bir hamal şüphe yok ki bir hey'etin muhakkar değil belki lâzım bir cüz'idir. Ortada hamal olmazsa herkes eşyasını kendi taşımağa mecbûr olacak ki bu da tertib-i medenî-i hâzıra muğâyırdır ve külfeti mûcibdir.

İşte bu sûretle insanlar sınıflara ayrılmış olup bu sınıfların bir dereceye kadar ayrı mevki'leri vardır.

Her mevki'de bulunan insanın efkâr ve mülâhazatı bir olmadığı gibi arzu ve temenniyâtı da yekdiğerinden çok farklıdır.

Meselâ bir hamalın yâhud bir çilingirin esbâb-ı bahtiyârından addettiği şeylerle bir me'murun feyz-i mes'ûdiyetine bâdi gördüğü şeyler arasında çok fark vardır. Bu dünyada mes'ûdiyet ve istirahat ise en başlıca insan kendini mes'ûd ve müsterih görmektedir. Erbâb-ı kanâ'atten bir fakîr üç odalı hânesinde üç dört çocuğuyla ayda üç dört yüz kuruş bir medar-ı ma'îşeti bulunduğu halde o adam dünyayı sâde gördüğü ma'îşeti yine böyle sâde görmekte safâ bulduğu cihetle bahtiyârâne ve müsterihâne yaşar da bundan daha fazıllı ve kemâlli ve fikirli bir adam meselâ bir tâcir koskoca bir hânede ayda kırk elli lira ile çocuğunu öteki fakir kadar rahat geçindiremez. Rahat fikirdedir. Fakirde arzu ve emel mahduddur. Bir takım müktesebat-ı 'ilmiye ile fikri küşâyış bulmamış ahval-ı âleme vukûf kesbetmemiştir. Etseydi belki birtakım esbab-ı medeniyeye nâiliyet-tama'ına düşerek eski rahatını gâ'ib edecekti. Kadınlar için hiçbir vakit tahsîl-i ilm ve kemâlin mazaratı iddi'â olunamazsa da bu tahsilin mutlak sûrette hüsn-i ahlâk ile beraber olması ve bilhassa bir şahsın ve bir âilenin mensûb olduğu hey'et-i ictimâ'iyeye-i beşeriyye arasındaki mevki' ve haysiyete mütenâsib bulunması iktizâ eder...

Eğer bir hamal iyice tahsil görürse san'atını rahat-ı kalb ve rahat-ı fikirle ifâ edemez. Hal ve mevki'ini mukâyeseye kalkışır.

Hırs ve tama'a düşer, haset ve gıptaya uğrar. İhtiyâr ettiği vazife-i insâniyyeyi muhakker görür. Ama istenilir ki hiçbir ferd ni'met-i ma'rifetten bî behre kalmasın. Fakat bu ni'meti kendi mi'desinin hazmına göre yemelidir ki zarar vermesin. Dünyada nice iyilikler vardır ki ifrâtı ba'zı bünyeler için mûcib-i vahâmet olur. Et yemek iyidir, vücud beslenmelidir. Lâkin za'îf bir mi'deye, hafif bir vücûda lüzûmundan fazla et lokması tahmîl olunursa fâ'ide yerine mazarat terettüb eder. Bir dereceye kadar ilm ve ma'rifet de böyledir. Niçin bir adamın zihninde istihsâl etmeyeceği mâl ve menâl hülyâsı uyandırmalı? Niçin girmeyeceği kapılar açmalı veyahut bilhassa hüsn-i ahlâkı yerinde olmazsa ve müktesebât-ı 'ilmiyyesini hayra âlet edecek derecede metâneti bulunmazsa niçin buna ilim öğretmeli? Bunların müktesebât-ı sa'âdet ve istirahat-ı beşeriyye nokta-i nazarından nefislerine hayır vermekten ziyâde zarar îrâs eder.

Bu cihet ta'lim ve terbiye-i nisvâne pek ziyâde kâbil-i tatbiktir. Ve asıl mazaratı orada görülmektedir. Bir erkek âlim ve fâzıl olursa ve isti'dâd ve zekâsı kendine yardım ederse menâsıb ve mesânit-i âliyye irtikâ edebilir. En büyük bir adam olur. Erkekler için ebvâb-ı terakki açıktır. Feyz ve zekâsı nisbetinde nâ'îl-i terakki ve yesâr olabilir. Fakat umûmiyeti i'tibârıyla bu kâ'ide kadınlar hakkında câri değildir. Kadınlar 'allâme-i cihân olsa hükûmet hizmetlerinde istihdâmları vazâ'if-i nisvâniyye ile mütenâsib düşmez. Velew ki Avrupa ve Amerika'da posta ve telgraf me'mûrluğunda ve hidemât-ı sâirede müstahdem olsunlar. Avrupa hey'etlerini nazar-ı i'tibâra almayıp yalnız âdât-ı milliyye ve ahkâm-ı dîniyyemiz dâiresinde hey'et-i ictimâ'îye-i osmâniyemize bakalım:

Ahkâm-ı dîniyye ve âdât-ı milliyyemizce dâima pek fakir bir kızın gâyet kibar ve asîl bir âileden bir delikanlı ile izdivâc etmesi kâbil olduğu gibi fakir bir delikanlının büyük bir âileden kız alabilmesi muhtemeldir ve bin teşekkür olunur ki ne erkan-ı terbiye ve ne de âdâb-ı milliyyemiz bu hâli çirkin görmez. Mâmâfih küfuv aramak mes'elesi de emr ve âdete muhâlif değildir. Din-i İslâm ile müşerref olan bir kadının hangi mertebede olursa olsun bir müslim ile izdivâcî câiz ve lâayık olmakla beraber âile teşkilinde sa'âdet noktasını ve hüsn-i imtizâcî gözeten ve ancak bu sûretle sa'âdet hâl-i efrâd ve sa'âdet-i umûmiyye-i heyetin husûlüne kâni' olan erbab-ı akl ve hikmet küfuv aranmak mes'elesini de tavsiyeden geri durmamışlardır. Merâtib-i beşeriyye muhtelif olduğu gibi her mertebede bulunan halkın mu'âmelesi, söz söyleyişi, ahlâkı ve umûmen edeb ve terbiyesi de muhtelifdir. Meselâ orta halli esnaf âileleri içinde büyümüş, onların lisânıyla ülfet etmiş ahlâk ve âdâtıyla ünsiyet peyda eylemiş bir kız fikri küşâde fazl ve kemâli ziyâde kibar bir âileden bir erkekle te'ehhül etse zevcinin efkâr ve mülâhazâtına vâkıf olamayacağı gibi kendi mu'âmele ve terbiyesi bununkiyle tevâfuk etmeyeceği cihetle güç mü güç olur. Bu kız fikirce ve terbiyece küfüvvünü bulsaydı bit-tab' daha bahtiyar olurdu.

Yine bunun gibi tahsil ve terbiyesi pek mükemmel bir kadın da 'avama mensûb ve ma'rifet ve terbiyesi bir dereceye kadar mefkûd bir zevcin dâhil-i dâire-i zevciyeti olursa fikrini istirahat ettirmek ve sa'âdet-i muhayyelesini bulmak mümkün değildir. Mesela bir zevc potinini çıkartmak için bir kadına ayağını uzatsa kadın olur ki zevcine hoş görünmek ve her hizmetini canla başla îfâ etmek için koşar. Bu hizmeti de rahat-ı

kalb ve hiss-i sa'âdetle îfâ eder.Kadın olur ki fevkalâde tahsil ve terbiye görmüş ve fikri açılmış ve muhakemât-ı ahvâl-ı beşeriyye ile ülfet etmiş olur da zevcinin böyle bir mu'âmesi yüreğinde ceriha açar ve rahat ve sa'âdet-i zevciyeyi ve âileyi gâib eder.Misâlimiz kabadır.İş tahsilde değil izâh-ı fikirdedir.

Şu kadar bir îzâh da meram ve maksadımızı ifadeye yardım edebilecektir. Merâtib-i beşeriyye muhtelifdir ve izdivaçta küfüv aramak mes'elesi vardır.Kadınlar isti'dad ve zekâları nisbetinde ve tahsîl-i ilm ve kemâlleri derecesinde aynen erkekler gibi me'muriyetlere nâil olmaktan,tâcir ise tevsî'-i dâire-i ticâret eylemekten-tertib-i hâzır-ı medeniyetce –mahrumdurlar.Bu halde onların tahsil ve terbiyesi izdivaçla ta'ayyün edecek mertebelerine göre olmak lâzım gelir.Bir kızın kimlerle izdivaç etmesi muhtemel görülüyor?Âilesinin mertebesine ve ma'îşetine ve âdab ve ahlâkına nazaran bir kızın izdivac edeceği-müstesnâ hallerden kat'-ı nazar- zevcin mertebesi nazar-ı i'tibâra alınarak tahsil ve terbiyesi tanzîm olunmak akla muvâfık gelir.

1.7. KADINLARDA VAZİFE

Herkesin kendine mahsûs bir vazife ile mükellef olduğu kezâ herkesce müsellemdir. Bu [Herkesin ta'biri]ise ancak iki nev'e münkasımdır ki birisi erkeklik diğeri de kadınlıktır.Cins-i zükûr mâlûm-ı 'âlem olan vazâ'îfi müte'addide ile muvazzaf ve ma'ruf olduğu halde kadınların da 'aynı iş ile iştigalleri ca'iz olmaz... ya'ni bir kadının fûnûn-ı mütenevvi'anın kâffe-i aksâmından behredâr olması o kadar (elzem) sayılamaz... Bir kadın hem mükemmel bir hekim hem de mâhir bir san'atkâr veya ressâm olmağa çalışmamalıdır...Avrupa' da Amerika' da ba'zı kadınlar varmış ki avukatlık, doktorluk, hikmetşinâslık, kimyâgerlik elhâsıl hepsini yapıyorlarmış. Bunlara (husûsiyet) nâmı vermekten başka çâre yoktur...Kezâ aynı zamanda kadının birkaç şey'i bir araya getirmesi meselâ hem âlim hem de bilmem ne olması o kadar kolay bir şey değildir... Bu saydığım isimleri bihakkın kazanabilecek erkeği bile parmakla gösteriyorlar. İşitilen mübâlağâtın sıhhatine kim i'timad eder? Vâkı'a (yok) denilemez. Fakat söylendiği gibi meselâ (Madam filan) yağlı boya resmini şöyle yapıyor. Makalât-ı hikemîsini şu fesâhatle arz-ı enzâr-ı âlem ediyor, ihtirâ'at-ı müte'addide-i fenniyesi olan şeyleri şöyle meydana çıkarmak tasavvurunda bulunuyor, diyenler mutlak mübalağa

etmiş oluyorlar..Zîra ömr-i beşeri nazar-ı dikkate alanlar bilirler ki: Fünûn ve hikemiyat-ı hâzıranın hüsn-i münâkaşa ve tahsil için beş on sene kâfi değildir... Otuz kırk sene çalışmış olsunlar... Bu da dediğimiz dereceyi bulmak için az gelir... Yalnız bir fende ihtisâs kesb etmek için senelerce çalışıyorlar da yine (bu fennin temelini bulduk!) demiyorlar... Ya ne yapmalı? Hiçbir şey yapmadan oturmalı mı?!.. Hayır, maksad o demek değil... İnsan hal ve tarz-ı ma'îşetini gözü önüne koyarak ta'yin-i meslek ve iştigâl elmelidir..

Meselâ gazetelerimizde görüyoruz ki Amerika' da bir kadın varmış ki o kadının fevkinde eli kalem tutar pek azmış. Kezâ muma'ileyha verdiği makâlat-ı hikemiyesiyle ilm-i tasavvuf ve kelâmdan olan dirâyetini ve vâsıta ile kozmografya ve hey'et gibi ve sâ'ir ulûm-ı riyâziyedeki mahâretini isbât etmiş imiş. Bunu okuyan bir kadın kendini ta'dâd olunan ulûm ve hakâyıktan bi behre görerek ve hatta elindeki işini bırakarak şâ'ir olmağa çalışmamalıdır... Avrupalı kadınlar kendilerinin mükemmeliyet ve zekâlarını beyân sırasında derler ki; "Avrupa da fûnûn ve ma'ârifin bu kadar ileriye gitmesi ta'assub devirlerinin arkası alınmasıyla vâkı'dır... Onların bu sözdeki maksadları dine 'adem-i ri'ayetle ve her şey'i maddiyata döktükten sonra çalışmaktan ibârettir... Biz bu izâhata güleriz... Çünkü kavanin-i diniyyemizde bu cihetlerin hiçbirisi mechûl olarak müşerrah değildir. Vâkı'a Avrupa' da fart-ı ta'assub mâni'i-i azimdi. Fakat bizim dinimiz böyle emretmiyor.(Utlubu'l-'ilme mine'l mehdi ile'l lâhdî) mantûk, kimsenin mechûlü değildir. Çalışmağı, ma'ârifî, bize ilk önce bildiren dinimizdir... Kezâ ta'yin-i vazifede dahi dûcâr-ı su'ûbet olmamaklığımız için Kütüb-i Şarkıyye' de sahifeler dolusu izâhat var...!! Biz bir müşkile tesâdüf ettiğimiz zaman hârice mürâcaat etmeden kendi dinimize danışsak daha iyi değil mi? Avrupa' da kadınlar mükemmel avukatlık ediyorlarmış. Biz de mi avukat olmağa çalışalım?!.. Kezâ nisvân me'mûriyetlerde müstahdem imiş,polislik edermiş! Biz bunlarla zihnimizi karıştıracacağımıza evvelâ vazîfe-i nazîfemiz olan dinimizi hüsn-i îfaya vâsıta olan Lisân-ı Arabî mümkün mertebe tahsil ile iki satırlık Türkçe bir 'ibârede on iki tane hata yapmasak daha iyi etmiş olmaz mıyız?... Eğer o kadarcığını öğrenmiş isek biraz daha büyüceğini tahsile çalışmalıyız!.. Sözlerimiz Avrupa ile zerre kadar bir münâsebeti olmadığından dâima (Bir İslam kadının) vazifesinden bahsedeceğiz. Avrupalılar isterlerse şöyle olsunlar böyle

olsunlar... Milyonlarca kişi içinde tek tük ismi geçen şâirelerin, âlimelerin husûsi olan zekâvet ve dirâyetiyle iftihar edeceğimiz yerde herkesin istifâde ve icrâ edebileceği bir vazîfe ve gayreti ortaya koysak daha iyi olur zannederiz... Farazâ bir şey ihtirâ' edilir o şey'in icrâsı herkesce kâbil olamaz. Fakat ihtirâ'-ı mezkûrun gâyet musanna'idüğü teslim edilir.. Ne çâre?.. Fâidesiz... Bir şey ki umumca kâbil-i icrâ ve istifâde değildir... Yâ'ni ondan yalnız erbâb-ı ihtisâs istihsâl netice edebilir. Ne ehemmiyeti hâ'izdir?

Filan kadın hem fûnûna vâkıf hem de şâ'irdir, diyorlar da buna herkes inanıyor mu? Bilakis gülüyor.. İnsan 'aczi-fitrîsini i'tirâfla i'lân-ı iftihâr etmelidir.. Her şey'e kolaycacık vâkıf olmak âdedi eğer cârî ise ne a'lâ.. Yirmi beş otuzuna gelinceye kadar her türlü fen tahsil edilmiş olur! Zâten her türlü mehâzir ta'yin-i vazifeye adem-i vukûfumuzdan neş'et etmiyor mu? İmlâ yazan birisi Nef'ileri taklide kalkışıyor.. Zihninin bir tarafında da bilmece tanzimi, fenni eğlence ihdâsı meşgaleleri var... Vah zavallı zihin... Ne kadar sıkıntı çekiyor... Sâde bu olsa ne ise.. Ya umûr-ı beytiyyeye ne diyelim? Bir taraftan da o sıkıştırıyor.. Ne yapmalı?

Bizde bir âdet daha var o da alafrangalığa inhimakdır ki buna dâir şimdiye kadar her gazetede gâyet mükemmel yazılar okunuldu. Bâri modalar tamamıyla icra edilebilse ne ise.. O da olmuyor...

İslâm olan bir kadın beř altı yaşında iken mukaddes vazifesi olan namazın erkân ve nikât-ı mühimmesini öğrenmelidir... Biraz sonra lisan-ı mâderzâdı olan Türkçe'yi öğrenmek mükellefiyetindedir. Onu öğrenip ve biraz Arabî Farisî görüp bu anda eėer mektebde bulunuyorsa biraz da hesap ve coğrafya gibi mebadî olan dersleri okumalıdır... Buna birinci kısım derler ki (miftah) makamında olup hepsinden akdem ve elzemdir... Bu kısmı tamamıyla öğrenen bir kadının mu'ahharen derece-i mesâ'isini tevsî' etmesi mu'ayyibattan değildir... Fakat onu icrâya inhimâk etmezden evvel nazar-ı dikkat ve i'tinâyâ alacağı bir řey vardır ki o da (Kadınlık ilmi) dir. Bu 'ilm(dikiş dikmek, nakış yapmak) ve sâireden ibârettir... Bundan mâ'dâ bir vazîfesi daha vardır ki, ona da (ilm-i idâre) ve umûr-ı beytiyye derler... Pek çok kadınların dūâr-ı hayret ve tereddüt olarak ilerisine varmadıkları ilm (ilm-i idâre) ve (umûr-ı beytiyyeden) ibârettir. Eėer bunda da mahâret-i tamme istihsâliyle zevc-i istirahatlarını te'mine muvaffak olunacak olunursa işte o vakit tahsilin ikinci kısmına iktidâr etmelidir...

Cüz'î bir zann ve tahmin ile bulunur ki sürülen ömürde dindârâne geçirilen eyyam ve sâ'ât bu sâyede mes'ûdâne geçmiştir.. Vazifesini tanımak, hâline kanâ'at etmek, âilesini sevmek kadar büyük bir şey olur mu? Dünyada hüsn-i ma'îşet, te'min-i refâhdan mükemmel bir şey tasavvur edilemez.. Öyle ise herşeyden evvel bu iki hasseyi hâsıl etmek için istihzârı lazım gelen ulûm ile iştigâl edilmelidir. Avrupadan gelen moda gazetecilerinin hiçbirini nazar-ı dikkatden düşürmeyen kadınlar yok mu? Pek çok.. Onlar meşâgil-i mühimme ve vazâif-i mukaddeselerini bu yola sarfedeceklerine kendilerine en ziyâde lazım olan şeylerle imrâr-ı vakt etseler daha iyi olmaz mı? Avrupa' dan çıkan modalar yine ora kadınlarına mahsûstur.. Biz onları bi-tamâmihâ icrâdan men' edilimiz... Çünkü bizde mestûriyet var namaz kılmak ve abdest almak işleri var... Biz giydiğimiz bir kostüm ile sokaklara çıkamayız..Ve bu mahremiyetimizden cidden müteşekkik ve memnûn kalmaklığımız iktizâ eder... Düşünürsek fevâ'idini buluruz.. Korse ile beli cendere içinde kalmış bir kadının eğilip kalkması, kılacağı namaza engel olmaz mı? Biz İslâm isek İslâmiyetimize zerrece nakîsa verecek olan şeyden ihtirâz etmeliyiz...Kadınlıkta en büyük vazîfe umûr-ı beytiyye ve idâredir ki bu iki sözde her şey dâhildir..Âile ve zevcenin celb-i nazar-ı hoşnûdîği evlâdının mükemmeliyet-i refâhı hânesinin intizâmât-ı lâzimesi kadın olanın birinci işidir. Şimdi bu kadar zâhir ve 'iyân olan bir vazîfeyi bırakıp da filan münâkaşasıyla uğraşmak abesle iştigâl değildir de nedir? Bizde de bir âdet daha var ki onu da şurada zikretmeksizin geçilemedi.. Ba'zı familyalarda henüz sinn-i mükellefiyete vâsıl olamamış olan altı yedi yaşındaki bir ma'sûmu lisân-ı ecnebî tahsîline mecbûr ediyorlar... Sonra o çocukta mükemmeliyet arıyorlar...Hele çocuk kız ise... Bunlar zannımıza kalırsa vazifenin ta'yin edilememesinden neş'et ediyor..Denilemez ki; kadınlar aksâm-ı ulûm ve funûndan behresiz kalmalıdır. Fakat şu kadar var ki herşeyin zaman ve haddi güzelce temyîz edilmelidir. Bir kadın coğrafya görmelidir. Çünkü o ilim kürre-i arzın müdevveriyetini, dünyanın beş kıt'aya münkasım idîğini, İstanbul' un pay-ı taht-ı hilâfet olduğunu bildirir. Biraz hesap görmelidir kezâ onun da lüzûmu ma'lum-ı âlemdir.Arabî Fârisî ulûm-dîniyye yazı bunlar ise bir kadın için (mebâdi) olduklarından hemen herkesce lazımdır.

Fakat bu derecenin bir numara fazlası zaman-ı muhasses ve mu'ayyeninde öğrenilmelidir. Eğer o zaman hüsn-ü sûretle tayin edilecek olursa buna diyecek yok.

Tahsil-i ma'ârifin tarihçe-i hayât-ı beşer üzerinde icra edeceği te'sirâtı kimse inkâr edemez. İnsan tahsil ile tekemmül eder onun fikdânı bir nev' nakısıyyettir: Fakat ondan evvel insanın düşüneceği şey vazifesidir. İnsan mevkı' ve iktidarına göre vazifesini icraya inhimâk ederse maddeten terakkî eder.

Bazı hanımlar ekser vakitlerini gezmeye hasrediyorlar.. Bazı kimseler de var ki bu hanımlara bakarak dûçâr-ı veleh ve hayret oluyorlar. Bu kadının mütemâdiyen sokağa çıkıp gezmesi nasıl kâbil olur? O kadın ki vazâyif-i müte'addide ile mükelleftir. İsterse servet-i külliye sahibi olsun. Vazifesiz adam olur mu? Eğer öyle ise onun vücûdu dünyaca bîlüzumdur. Bir kadın sahabe-i âile ve evlad ise onun için vazife aranılrsa bulunamaz mı?

Değilse yine haftada üç dört defa piyasaya çıkmaktan kendisini men'edecek kadar bir vazife mevcuttur. Bize gelince beyne'n-nisvân görülen bu inhimâkâte nazar-ı teessüfle bakmaktan kendimizi men' edemeyiz. Hamiyet Zehra

1.8. BİR MAKALE

Teşekkül-i kâinât mes'elesi nazar-ı mütâla'aya alınırsa görülür ki kürr-e arzı terkiib eden maddeler ale'l-umûm uzvî ve gayr-ı uzvî kısımlara taksim olunarak nebâtât, hayvanat kısmı birinci zümreye, kara, su, hava gibi cism-i gayr-ı nâmî de ikinci zümreye dâhil olur.

Bu hal "ilm-i hayvanât" hayvanattan "ilm-i nebâtât" nebâtâtın "ilm-i cevî" havadan, "ilm-i ma'deniyât" maâdinden "ilm-i hikmet-i tabî'yye ile ilm-i kimya" gayr-ı uzvî ecsâmın tebeddülât ve tahavvülâtından bahseder.

Bu teşekkül-i tabî'î Cenâb-ı Hakkın bir eser-i sun' ve kudretidir. Kavânin-i İlahiyyenin intizâm ve mükemmeliyetine hayran olmamak beşer için kâbil midir? Menâzır-ı tabî'yyenin her biri Cenâb-ı Sâni'-i Hakiki'nin kudretini gösterir.

Menâzır-ı Tabî'yyenin hakikatini taharri etmek yukarıda gösterilen fûnûda rusûh peydâ eylemeğe vâbestedir.

Ulûm-i tabî'yyeden ilm-i arz ve heyetin tâife-i nisâyâ hiç ta'alluku yoktur, diyorlar. Ve kadınlık vazifesini vazâif-i beytiyye ve vazâif-i âile ile iştigâlden ibâret addediyorlar.

Bugün beşâşetle elimizde bulundurduğumuz “Hanımlara Mahsûs Gazete” neler yazıyor, yazan kimdir? Ekseriyetle hanımlar değil mi? bunların yazdıkları âsâr nedir? hep vazâif-i beytiyyeye mi müte'allık; yoksa ulûm ve fûnûnun şu'ubât-ı müteaddidesine mi âid?

Madam Montekü, Fatma binti Abbas gibi meşâhir-i nisânın tercüme-i hâlini, cem'iyet-i beşeriyyeye ettikleri hıdemâtı ve bunların bize bir numûne-i imtisâl olacağını bir tarz-ı âkılâne, uslûb-ı ilmiyye ile bize bildiren Fazılât-ı Osmâniyeden ismetli Fatma Aliye Hanımefendinin âsârı, en ruh-perver, en rikkat-âver manzûm mensûr şiirler, hikâyeler yazan Nigâr Hanımefendi gibi söyleyelim? Fenâ mı yapıyorlar diyelim! Şüphe yok ki menâfî'mize hizmet ediyorlar.

Mâdem ki nisvânımız hep vazâif-i âileyi öğrenelim, hem de ulûm ve fûnûnun hiç olmaz ise muhtasaran olsun-ma'lûmat-ı ibtidâiyye-i esâsiyesine vâkıf bulunalım;

Bir kadın ki evlâd sahibidir.bunları bilmesi ehem ve elzemdir.

Çünkü evlâd beslemek, büyütmek, yalnız edeb ve terbiye ta'lim etmekle değildir.

Küçük bir çocuğa âile içinde olsun, mektebde olsun verilen ma'lûmât onun levha-ı dimağında nakşolur. Unutması da muhtemel değildir.

Çocuk hâricte ve etrafında işiteceği ve göreceği mevâd ve akvâli kime soracak! Şüphesiz vâlidesine!

Ma'sum bunu öğrenmek ister! Bir insan-ı kâminden ziyâde idrâke mâil ve haristir. Bunu cevabıyla ikna' edecek ya vâlide veya pederdir.

Ya o vâlide ve peder ulûm ve fûnûndan bî behre bulunursa ne diyecek? Muhakkak olarak yanlış ma'lûmât vererek o ma'sûmu ikna' edecektir.

O yavrucağıza ileride hakîkati ifhâm edecek müktesebât-ı ilmiyye ve tedkîkât-i fenniyyesinde, küçük yaşında aldığı o yanlış ma'lûmâtla ne kadar meşakkat çekeceği şüpheden vârestedir.

Bugün muhadderât-ı İslamiyemizde bunları bilmez pek çok değildir, sanırsınız. Memâlik-i mütemeddinede bu noktaya dikkat ediyorlar.

Hatta tıbdan, siyâsiyâttan, felsefeden bile dem vuruyorlar. Biz bunları taklid edelim demek istemiyorum. Çünkü âdab ve hüsn-i mu'âşeret-i İslâmiye bilâ tereddüt taklitten vâreste kalmalıyız. İktibâs-ı ulûm ve fûnûna cevâb verilir. Fakat taklid böyle değil.

Avrupa'nın modasını aynen taklid etmek isrâf ve sefâheti mûcib ahvâlini kabul eylemek merdûddur.

Medeniyyet iktibâs edilir ki bu da kuva-yı fikriyye tedkîkât-ı âmika ile âlem-i insâniyete karşı teşhîre muvaffak oldukları ihtirâât-ı fenniyyeyi ma'kûl bir sûrette kendi milliyetimizi muhâfaza ederek kabul edebiliriz.

Avrupa, Amerika gibi iktâr-ı medeniyyedeki nisvân-ı Hristâniye yukarıda zikrettiğimiz umûm ve fûnûnun gavâmızına vâkıftır. Bu cihetle bunları taklid etsek zarar görmeyiz sanırım.

“Medeniyyet taklid olunur” mes'ele-i mu'tenâsı bu kaziyeye râci'dir.

Yoksa ifsâd-ı ahlâka âid değildir. Bugün evlâdımızdan biri çıksa da anne güneş ne için doğuyor, ay ne için yuvarlaktır, kış ve yaz ne sebebe mebnîdir. Havanın menâfî'i nedir? diye bir suâl îrâd etse cevaptan külliyyen âciz kalırız.

O kadar uzağa gitmeğe ne hâcet? Evlâdına ra't ve berkin bir ummacıdan ibâret olduğunu söyleyen vâlideler vardır.

İşte şu tafsîlât-ı muhtasara esâs-ı medeniyyet olan mezkûr ulûm ve fûnûnun derece-i ehemmiyetini fehmettirir zannederim.

Avrupa'da, Amerika'da kadınların dâhil olmadığı hiçbir meslek kalmamıştır. Burada gördüklerimizden ma'adâ uzun seyahatlere çıkanlar bir idâre hâneği yalnız başına çeviren müdürler, ticâret ve sînâ'atle iştiğâl edenlerin hadd ü hesâbı yoktur.

Bunu yazmaktan maksat bu tarîka sulûki teşvik demek değildir. Küçük bir numûnesini göstermektir. Ya'ni beyne'l-beşer menâfi'-i müşterek ile çalışmaktır.

Kendi nefsi için çalışmak bir insan için kâfi değildir.

Bir de menâfi'-i umûmiyye nâmına çalışmak vardır. Fâzılât-ı Osmâniyemizin bize hitaben yazdıkları âsâr ile makâlât hep bizim menfa'atimize münhasırdır. Gazetemiz de menâfi'-i nisvâniyyeye hizmetle ibrâz-ı hamîyyet edilmek için müessesdir. Bu insan erkek ve kadın olsun medenîyet tahtında yaşaması için her neye muhtaç ise iktisâbına çalışmalıdır. Hayat-ı beşer çalışmakla kâimdir - Beşerîyyet sa'y ü amel ile dâimdir. Herkes sa'âdet hâlinden, servetinden müstefîd olur. Bir eser meydana getirmeli ki ondan tahassül edecek servet - her ne olursa olsun- bundan hemcinsini müstefîd etmelidir. Bu hüsn-i niyet ile âmil olan ebnâ-yı beşerin en hayırlısı olduğu gibi bu tarîk-i hayra sâlik olanları da Cenâb-ı Hak muvaffak-ı bi'l-hayr eyler ve'l-hasıl-ı kelâm bana kalırsa nisvân için de ulûm ve fûnûnun eşed lüzûmu vardır.

Muharrirelerinizden ve Dârü'l-mu'allimattan H. İkbâl

1.9. (BAŞLIKSIZ)

Fazıl-ı meşhûr merhûm Ahmet Cevdet Paşazâde saadetli Sedat Beyefendi hazretlerinin kerime-i iffet vesîmeleri ismetli Zeynep Hanımefendi hazretlerinin makâle-i âliyyeleridir.

Tâife-i nisânın okuyup yazmakla tefennün eylemelir mes'elesi hallolunmuş mesâildendir diye öteden beri bir söz iştiliyor! Ve bu defa hanımlara mahsûs bir gazetenin zuhûru üzerine bu söz tekerrür ediyor!

Bâdi-i nazarda gayet basit olan şu mes'ele keyfiyyet-i vaz'ına göre mebâhis-i kesîreyi câlib olabileceğinden şerh ve izâhı umûr-ı mühimmedendir:

Bu mes'eleyi kim irâd eyledi? Sonra ne sûrette hallolundu? Yoksa icâb-ı eyyâm ve edvâr ile meydana çıktı da mizâc ve tab'-ı zaman onu hall ve faslediverdi mi? Buraları cevaba muhtaçtır.

Vâkı'a şu âlem-i kevn ve fesâdda hükm-i zaman ile nice mesâil meydana gelip yine o hükme tab'en hall ü fasl olunmak âdeti vardır! Lâkin mesâil-i muâyene gibi bizzat kâim olan şeylerden değildir ki kendi kendine hallolunsun! Mesâil-i ezhânda tecellî eder ve orada disâr-ı fikr ve nazar-ı iktisâ ile hallolunmuş olur. Madem ki hükm-i zaman müdâhele eder, bir mes'elenin hallini ityân eylemek tarihini zikr eylemekle tev'em olur. Tarihte ise kadınların okuyup yazması lâzım gelmeyeceği hakkında şâyân-ı ehemmiyet bir fikir bulunduğu haberine vâsıl olunamıyor. Şu kadar ki beyne'l-avâm bu yolda bazı sözler işitiliyor. Ehl-i tetkîk ve nazar 'indinde bu gibi sözler bir mes'ele gibi telakkî olunmamıştır ki öyle bir mes'ele var idi de hallolundu diyelim.

Madem ki kadınlar da sâhibât-ı şu'ûr olup kırâ'at ve kitâbette iktisâb-ı melekeye müsta'ideler. Herhalde onlarda da bu mezâyat zuhûr eyler. Kavâid-i esâsiyye-i hikmettedir ki âlemde abes bir şey olamaz. Bir isti'dâd ve meleke bulundukça bir gün onun netice ve fâidesi zâhir olur.

Ya şimdiye kadar kadınlar niçin geri kaldılar da yetişemediler denilirse bunun cevabını itnâbdan ictinâben cedelen vermek üzere: Erkekler de niçin on sene evvel on sene sonra vâsıl oldukları derece-i terakkîye vâsıl olmadılar denilebilir.

Kadınlar erkeklere nisbetle za'if bulunduklarından dâima erkeklerden geri kaldıkları da inkâr olunamaz. Ama kadınların za'fı teşekkülât-ı bedenîyyelerinin nezâketinden ileri gelmekle sa'y ve sebatta ricâle yetişemez iseler de hissiyatlarında rikkat bulunduğundan bu vadide ricâle tefevvuk ederler. Bu az bir meziyyet midir? Bununla hissiyâta mebnî olan 'ulûmun tahsîlinde kadınların isti'dâdı zâhir olur.

Kadınlar zurûf ve ahvâl-i müsâ'id buldukları zaman kesb-i hüner ve kemâl etmekten geri kalmamışlardır. Tarihe nazar ile nice hanımların kesb-i işti'hâr eylemiş bulundukları ma'lûm olur.

Bazı akvâm-ı kadîme ise kadınları her türlü hukûktan mahrûm eylediklerinden o sıralarda kadınlar kesb-i kemâl edememişlerdir. Ezcümle kudemâ-yı Yunan, kadınları her türlü hukuktan mahrûm eylemişlerdir. Mâmafih ma'bûdelere perestîş ve hatta sanâyi'-i nefîse müvekkillerini kadınlardan tasvir ederek "müz" tesmiye eylemişlerdir ki bugün "müzehâne" lakırdısı oradan gelir zannederim.

Kanunlarıyla meşhûr Romalılara gelince kadınları hakk-ı hayâta olsun mâlik edemediler. Zira Roma kadınlarının hayât ve memâtları sâhiblerinin eline verilmiş idi. Ve Romalıların en büyük fütûhatlarından olmak üzere müzmahil eyledikleri Kartaca beldesi “Didon” nâm Fenikeli bir kadının binâkerdesi idi.

Bir çok akvâmda ve hatta kable'l-İslâm Arapta kız evlâd sahibi olmak me'âyibten addolunur idi.

Din-i mübîn-i İslâm zuhûr edip de âlemi müstağrâk-ı envâr-ı hakâyık ettiği ve 'âmme-i nâsı şeref-i füyûzât-ı rahmâniyyeden müstefid eylediği gibi erkekler ile kadınlar arasındaki münâsebet ve irtibâtı dahi hadd-i lâyıkında te'sîs eyledi.

Binâenaleyh âlem-i İslâmiyyette kadınlar için tarîk-i terakkî açıldı ve al'el-husûs vazâif-i diniyyenin îfâsı zımında okuyup yazmak öğrenmeğe bezl-i vücûdla gayret eylemek lâzım geldi. İslâm kadınlarında harekeli yazı ile birkaç sûre bile okumak bilen çoktur. Ya kadınlar okusun mu okumasın mı bahsi ne vakit oldu? Avrupa kadınları için yine Avrupa'da böyle bir takım bahisler olmuş ise onların bizim hakkımızda vâki' olan bazı yanlış zehâbları gibi bir zehâba düşmekten ittikâ ederim. Onun için onlara karışmam. Fakat bizce kadınlar için okuyup yazmak mecbûri bilinirdi derim.

Şu kadar ki kadınlar ne yolda kesb-i kemâl etmelidir ve neler okuyup neler öğrenmelidir mes'elesi dâima hallolunmağa arz-ı ihtiyâç eylemektedir. Bu mes'ele ricâl hakkında dermiyân olduğuna göre dahi sûret-i kat'îyyede hallolunmuş addolunamaz. Tabî'i değil midir ki terakkîyât-ı medeniyye ile her gün ta'lim ve ta'limde yeni bir tedbir lâzım olur. Ama bizim bahsimizde maksad-ı aslı nisânın emr-i ta'lîmi ricâle nisbetle ne sûrette bulunmasını taharrî ile bulunmasını onu ta'kîb eylemektir. Bu ise şu'ûr ve zekâca ricâl ile nisânın beynindeki farkın ma'lûm olmasına tevakkuf eylediğinden bu babda o bahse girişmek lâzım gelmiştir.

Müteceddidîn-i hükemâ ve ehl-i fûnûn 'indinde insanın kuvve-i akliyyesi, dimağı ya'ni beyni ile mütenâsibtir. Dimağın hacim ve şeklinin ve cevherinin melekât-ı 'akliyyeye dahl ve te'sîri vardır. Dimağın cevheri ve kısrının kıvrımları ziyâde olarak sathı vâsı' oldukça şu'ûr dahi o kadar ziyâde olur diyorlar. Yine tabî'îyyûnun cümle-i tahkîkâtından olduğu üzere milel-i mütemeddinede kıhfin derece-i isti'âbı akvâm-ı

vahşiyeye nisbetle ziyâdedir. Ve tarîk-i medeniyyette terakkî olundukça dimağ mükemmel oluyor.

Lâkin sinni ve kadd ü kâmeti ve siklet-i bedeniyyesi bir olduğu halde ikisi bir kavimden bulunan bir kadın ile bir erkek nisbet olundukta kadının kıhfi daha küçüktür. Halbuki ricâl ile nisânın dimağları arasındaki fark milel-i mütemeddine de milel-i bedeviyyeden ziyâdedir.

Parisli bir erkek ile Parisli bir kadının kıhfi arasındaki fark Mısır-ı kadîm ahâlisinden bir erkek ile bir kadının kıhfi arasındaki farkın iki misli kadar bir şeydir.

Bundan başka milel-i mütemeddine kadınlarının kıhfi akvâm-ı bedeviyye kadınlarının kıhfindan daha küçüktür. Mesela: Parislilerden vasat derecede bulunan bir kıhf âlemde ma'lûm ve mu'ayyen olan kıhfların büyükleri sırasında bulunduğu halde Parisli kadınlardan vasat derecede bulunan bir kıhf âlemdeki kıhfların küçüklerindendir. Meselâ Çin kadınlarının kıhfindan aşağı ve fakat Yeni Kaladonya kadınlarının kıhfindan a'lâdır.

Tabi'iyînun bu tahkîkâtan çıkardıkları netice şudur ki akvam-ı bedeviyyede ricâl ile nisânın emr-i ta'ayyüşte farkı az ve erkek işlerine müdahaleleri çok olduğu cihetle dimağları beyindeki fark cüz'îdir. Temeddün ve terakki olundukça kadınlar erkeklerden geri kalmakla onların dimağı neşv-u nema bulamıyor.

İşte hanım kardeşlerim: El-yevm 'ulûm ve fûnûnun pazar-ı revaç ve iştihârı olan Avrupa'da saha-ı matbuatı şu yolda bahisler iştigal edegelmiştir ki biz de durub-u emsalden olarak kadınların saçları uzun aklı kısa ta'biriyle ya'd edilmesi böyle ulum-ı tabi'iyîyuna isnad edilen bir delilin yanında bir şey demek değildir. Saçların kısalması bir modaya bakar! Dimağın büyümesi ise güç!

Avrupa madamaları taife-i nisanın böyle kabiliyetsizlik ile tavsif olunmalarına ne yolda mukabele ettiklerini bilemem. Ama kendimce bunu reddetmekten asla tereddüt etmem. Tabi'iyîyunun iş bu delillerinin takribi tam değildir. Bunu beyandan evvel ilm-i ahlâk ve 'ilm-i ruh müelliflerinin bu delilden çıkardıkları netayici daha irad eyleyeceğim:

Bunlar delil-i mezkurun bir netice-i edebiyyesi olmak üzere beyan ederler ki kadınlar erkeklere nisbetle çocuk makamında bulunduklarından ‘adem-i sebat ve mülahazasızlık ve tertib-i aksiye de kudretsizlik ile muttasıf ve heva ve hevesin sevkiyle müte’essirdirler ve yine onlara göre kadınların gördükleri terbiyeye nisbetle mühim bir şey’e muvaffak oldukları görülememiş imiş.

Amerika’da birkaç yüz kadın icra-yı tababet edegelmekte ise de onların bu hizmetleri künhüne varmaksızın şi’r ve musiki ile meşgul olmaları kabilinden olup bu gibi işlerde akvam-ı vahşiye kadınlarından dahi temeyyüz edenler bulunurmuş, kadınlarda pek çok erkeklerden daha mükemmel ve akıleler zuhur edebilmesi dahi mümkün olmakla beraber bu imkan iki başlı bir hayvanın tevellüdü olarak istisna’atten addedilmeli imiş.

Şu mülahazata mebni diyorlar ki, rical ile nisaya Amerikalıların yaptığı gibi aynı surette terbiye verip de iki sınıfı bir gayete sevk eylemek cemiyet-i beşeriyyenin devam-ı intizamına muvafık olmayıp rical ile nisayı musabakaya da’vetle nisayı tarik-i tabi’iden çıkarmaktır. Ve muttasıf oldukları nezaket ve halavetten mahrum etmektir.

Evet iş bu neticeye varır ise iyi değildir! Ama kadın erkek her biri kendi vazifesini bilip o yolda çalışır ise böyle bir netice-i muzıraya vasıl olmağa asla mahal yoktur. Nisanın ricalin vazifesine iştirak ile onlar ile musabakata çıkışmaları mugayir-i tabi’at olmağa müstebiddir. Zîrâ her birinin teşekkülât-ı bedeniyyesi vazifesiyle mütenasib olduğundan bunun hilafına hareketten bir semere hasıl olamaz.

Bu iki sınıfın her birinin vazifesini ta’yin eden zuruf ve ahvaldır bunun içindir ki bazı memleketlerde çift sürmek ve hayvana bakmak kadınların vazaifindendir. Diğer bazılarında ise süslenip eğlenmekten başka işleri yoktur.

Lakin memalik-i mütemeddinede bugün kadınların vazifesi kolayca ta’yin olunabilir ki o da kadın evinin sahibesi ve müdiresi olmaktır. Bu keyfiyyet o kadar vazıhtır ki isbatı herkesçe ma’lum bulunan mevaddı tekrardan ‘ibaret olacağından abes olur. Şu vazife ile mükellef olan hanımların ricale nisbetle daha ziyade boş vakitleri olduğu gibi henüz bu vazife ile mükellef olmayan hanımların dahi daha ziyade vakitleri vardır. Bu vakitlerin bir kısmı dedikodular ile geçer diğer bir kısmı da boşlukluğa imate

olunur. İmdi her şeyden kıymettar olan ömr-i insaninin bu zayı'atı tahsil-i ulûm ile telafi olunsa olmaz mı?

Kadınları oyalandırmak için nakış işletmek zamanları geçiyor! El işleri yerine fabrika ma'mulatı ka'im oluyor. Bu yolda sarf olunan emekler beyhude gidiyor. Kadınlara tentene ve nakış erkeklerde kağıd oyunları insanları bir hal-i 'atalete vaz' etmektedir. Bu gibi meşguliyetler boş kalmaktan daha fenadır.

Elhasıl kadınlar için az çok tefennün etmek derece-i vücubdandır. Ama herkes 'alim kesilip de felsefeden dem vursun da denilemez.

Böyleleri de bulunur ise ne a'la. Lakin herşeyden evvel kadınlara lazım olan kendi vazifelerine da'ir bazı şeyler bellemektir. Ekmekçinin hesabını çetele ve sakanın hesabını dahi tebeşir ile görmekten ise idare-i beytiyyesini muntazam bir deftere kaydetmek iktidarını olsun ha'iz olmalıdır.

Mâ fevkine bakıp da görülen enva-ı hulliyattan mahrumiyete karşı düçar-ı elem-i medid olmak yahud bir takım arkası kesilmek mümkün olmayan modalara malik olmak üzere akibeti muzır olan fedakarlıklara girişmek zamanımızın büyükçe felaketlerindendir. Heva ve hevesin bu hükmüne galebe meziyyât-ı ilmiyyeden başka bir suretle mümkün olamayacaktır. Evet: Herkesin kudretce düçar olduğu bu dert, her yerde adet hükmünü almış olduğundan bunun nasıl beyhude bir şey olduğunu anlamak ve kendisinden ileri bir hanımda görüp de özendiği mücevherata malik olamaz ise bile fezail ve meziyyat-ı ilmiyye ile ona tekaddüm edebileceğini öğrenmek pek büyük bir bahtiyarlıktır.

Ya bazı tabi'iyyun kendilerini kabiliyetsizlik ile tavsif etmelerine rağmen kadınlar böyle bir bahtiyarlığa muvaffak olabilir mi? İşte şimdi bunun cevabını vermek sırası geldi:

Tabi'iyyunun meziyyatı akliyyeye bir mikyas addeyledikleri ölçüleri ne kadar tahmini olduğu erbabına ma'lumdur. Bir de bu kıyaslar büsbütün keyfi olarak ittihaz olunmuştur. Mesela dimağı böyle ve kadd ü kâmeti şöyle olanlar şu evsafı cami' olur yolundaki kıyasları mukaddemât-ı keyfiyyeye müsteniddir.

Onlar evvelce zihinlerinde bir (atalon) yani mi'yar ve mikyaz ittihaz ederek diğerk akvamı ona nisbet ederler. Ve bu mi'yar ise kendi kavimleri ve belki sırf kendi vücudlarıdır. Demek olur ki, kerametleri kendilerinden menkuldür. Bu bahs ayrıca uzun bir makale olabileceğinden şimdilik bu kadarcık bir işaretle iktifa ederim ve fakat korselerle vücudumuzu sıkıp da bir hal-i za'f ve hezale düşmekten ise tahsil-i ma'lumat ile dimağlarımızın neşv ü nemasına hizmet edelim. İşte hemşirelerim icab ederse bu bahse yine avdet etmek üzere ev işlerine dair bazı makalatın tahririne şurû' edeceğim.

Zeyneb Sünbül binti Sedad b. Ahmed Cevdet Paşa

1.10. TÂRİHÇE-İ NİSVÂN YAHUD KADININ ERKEĞE RÜÇHÂNI

Fünûnu edebiyata mezc ederek bir sûret-i latîfede ta'mîme çalışmakla meşhûr olan garb hey'etşinâsânından "Kamil Maryon" un bir eserinde terakkiyât-ı medeniyye içinde hemen bil-cümle sanâyi'-i nefisenin ve bu meyanda mûsikînin kadınlar sâyesinde vücûd pezîr olduğuna dâ'ir okuduğumuz bir makale, bu bâbdaki ma'lûmât ve mütâla'âtımızla 'âdetâ taban tabana zıt bir şey olmağla bizi bir haylice düşündürmüş ise de haddizâtında pek güzel tasvîr edilmiş şâ'irâne bir makale olduğundan bunu kâri'elerimizin dahi enzâr-ı nefâyis-perverânesine arz etmeği münâsib gördük.

Ma'lûm olduğu üzere kadın ve erkekten hangisinin yekdiğerine müreccah olduğuna ve terakkiyât-ı hâzırânın en ziyâde hâdimleri hangisi idüğüne dâir şimdiye kadar pek çok mübâheseler ceryân ederek cildler dolusu kitaplar yazılmış olduğu halde (Filamaryon) mevzû'-ı bahs olan makalesinde bu bâbda doğrudan doğruya bir hükm veriyor. Ya'ni bir çok hayvânatta ve bâ-husûs zevâtü's-sedâyâda erkeklerin yakışıklı ve güzel olmasına mukâbil dişilerin çirkin olmasını esâs ittihâz ile bunu hayvânatta hiss-i insânînin fıkdanına 'atf ve cem'iyye-i beşeriyyede kadınların erkekten yakışıklı ve halâvetli olması mahzâ kadınların ihtisâsâtından ileri geldiğini dermeyân ederek terakkiyât-ı beşeriyyenin en nâzik havârıkından ma'dûd olan sanâyi'-i nefiseyi nisvânın netice-i ihtisâsâtı olmak üzere gösteriyor. Diyor ki: "Beşeriyyetin ilk devirlerinde insanlarda görülen kabalığın tekemmül etmesi, vücûd-ı insânînin peydâ-yı letâfet ve melâhat eylemesi ve bâ-husûs zevk-i selîm ve meyl-i me'âli erkekten ziyâde kadın sâyesinde husûle gelmiştir denilebilir. Beşeriyyetin ilk devirlerinde erkek sahib-i kuvvet

olup ‘âile ve akâribinin müdâfa’ a ve himâyesi, te’ mîn-i ma’îşeti için yegâne me’ mûr kendisi olduğundan iştigâlât-ı gayr-ı munkatı’ a evkât güzâr olur idi. Halbuki kadının vazîfe-i yegânesi erkeğine ve çocuklarına bakmaktan, idâre-i dâhiliyyeyi yoluna koymaktan ‘ibâret idi. Binâenaleyh kadın ilk devr-i beşeriden ‘itibâren bütün zamanını tefekkür ile geçirmeğe başlamıştır. Evet! Gerçi o ilk devirlerde zekâsı henüz o kadar münkeşif olmamış, ma’lûmâtı pek mahdûd bulunmuş ise de yine mütemâdiyen düşünülebilecek bir çok şeyler bulmuştur! Acaba kadın ne düşünürdü?

Kadının daha o zaman ihtisâsâtı pek rakîk, dâire-i hissiyâtı pek vâsi’ idi. Vâlidelik hasebiyle evlâdı doğurdukları zamandan beri ona pek çok ıztırâblar çekirmiş ve onları sûd ile beslemek kucağında büyütme gibi zahmetler ihtiyârına mecbûr etmiştir.

Hele ciğerpârelerini sevmek lüzûmunu hatta bu şeyden evvel keşfetmişti. Binâenaleyh kadın en evvel işe “sevmek” ile başlamıştır. Hucurât-ı dimâğiyesi, fikri, zekâsı da bu sûretle perverişyâb olarak kadın gitgide “sevmek” ten başka hiçbir şey için yaşayamayacak bir hale gelmiş, mücessem his kesilmiştir!

Muhabbet ise -böyle edvâr-ı evveliyye-i beşeriyyede dahi olmakla beraber- mukâbele görmeyince kâim olmaz. Vâlide çocukları sever ise mukâbeleten sevmek ister. Evlâdını himâye eyler. Ufak bir tehlike görseler çocukların melce-i âğuş-i mâderânesidir. Çocuklar ilk derslerini vâlidelerinden alırlar. İlk bûselerini vâlidelerine verirler.

Bir zevce zevcini sever. Fakat zevcinin de kendisini sevmesini arzu eder. zîrâ sevilmeden sevmek onun için imkânsız gibidir.

Bu halde yukarıda îrâd ettiğimiz suâlin cevabını verebiliriz. Ya’ni diyebiliriz ki: Kadın “sevmek” i düşünüyordu.

Erkeğe gelince, onun düşünecek bir çok şeyleri vardır. Servet ve sa’âdet arar - edvâr-ı ibtidâiyyeden bahsettiğimizi unutmayınız- ava gider, kumara veya safaya dalar, tedkîkât ve iştigâlât-ı ‘amîkaya koyulur. Elhâsıl bin türlü şeylerde, bin tarafta bin bezi olur. onun da zekâsı, hucûrât-ı dimâğiyesi buna göre muhammerdir. Fakat ilk vazifesi ta ezmîne-i ibtidâiyyeden beri ‘âilesinin ihtiyâcâtını telâfi etmekten ‘ibâret olup ne zaman

bunda kusur eder ise kavânin-i tabî'yyenin hilâfında bir harekette bulunduğunu hisseder. Vâkı'a o dahi sevmek ihtiyâcındadır. Fakat yalnız "sevmek" için yaşamaz!

Elhâsıl kadın sevmek ve sevilme için doğmuş olduğundan aklı fikri beğenmek, güzel halâvetli olmaktan 'ibâret kalmıştır. Binâenaleyh ilk işi, ilk vazifesi bu noktadan başlayarak "sevilme" cihetine ebediyyen meyletmıştır. Kuvve-i fikriyyesi de tedricen bu noktayı idrâke başlayınca hucurât-ı dimâğiyesi, kuvve-i hayâliyesi ona göre tevessü' ve tahammur eylemiştir.

"Bunun üzerine kadının hükm ve nüfuzu hiss olunmağa başlamıştır. Filhakîka kadın erkeği taht-ı hükmünde tutmakta ve mebâdi'-i hilkatinden beri yalnız bu maksadla çalışmaktadır!"

"Erkek dâire-i mesâ'îsini tevsî' etti. Fünûnu, hikemiyâtı, felsefeyi, hükümât-ı mülkiye ve askeriyyeyi, kavânini, mektepleri, sanâyi'i îcâd ve te'sis eyledi. Halbuki kadın bu fikre hizmet ederek yalnız o fikri kuvveden fi'ile çıkarmak için çalışmıştır. Bu fikir "sevilme" den 'ibârettir! Kadın çalıştığı şeye muvaffak dahi olmuştur".

Halbuki hayvanlara bakılsa en güzel, en müzeyyen, en zarîf ve vücûdunun letâif-i zâhiriyesiyle en revnaklı olan cins erkektir. Horozu, tavuğu, tavusu, süklün kuşlarını, haşerâtı, behâyimi, zevâtü's-sedâyayı, arslanı ve kaplan vesâireyi dişileriyle mukâyese ediniz, güzellikce, letâfetce dâima erkeğin kadına fâ'ik olduğunu görürsünüz.

Beşeriyyetin ilk devirlerinde insan dahi böyleydi. Meselâ bugün hâl-i bedeviyyette bulunan Afrika vahşilerine bakılsa erkeklerin kadınlardan ziyâde süslandıkları, kollarına, burunlarına, zülflerine halkalar taktıkları ve herhalde kadınlardan daha yakışıklı oldukları görülür.

"Demek oluyor ki kadın en evvel peydâ ettiği fikri ta'kîb ederek mehâsin-i vücûdiyyesini o sâyede te'mîne muvaffak olmuştur.

"Sevilme" fikri kadına rehber olarak refika-i melâhatperver insanın gözleri refte refte halâvetli ve insanı teshîr edecek sûrette ma'nidâr bakışlar peydâ etmiş. Yuvarlak pazuları, kolları bir rehâvet-i lahmiye peydâ eylemiş. Cildi yumuşamış parlamış, çehresi bir manzara-ı asîlâne ve zarîfâne husûle getirmiş, saçları daha parlak, daha yumuşak daha uzun olmuş. Ayakları, elleri küçülmüş ve nihâyet insaniyyetin

edvâr-ı evveliyyesini ta'kîb eden ilk sahne-i medeniyyette kadın olanca letâfetiyle bu arz-ı cemâle başlamıştır.

Erkek dahi kadındaki bu tekemmülü görünce bittabi' güzel refikalar intihâbına kalkışarak bu sûretle tevellüd eden kadınlar dahi güzel olmuştur.

Cem'iyyet-i beşeriyye içinde kadın hüsn ü ânını muhâfaza ve tezyîd için her türlü çarelere tevessülünden bir-an hâlî kalmamıştır. Onun içindir ki tedricen modaları, mütenevvi' libâsları icâd etmiş ve icâdât pek büyük maharetle saklandığı hiss-i nüfûz-ı sahirânenen neş'et eylemiştir.

Kadın medâr-ı iştiğâlâtı olan "muhabbet", "kıskançlık" denilen hiss ile tev'em gibidir.

Kadının erkeğe tefevvuk etmek, onu taht-ı hükme almak, kendini parlak göstermek ihtiyar ve arzusu şüphesiz cem'iyyet-i beşeriyyenin esbâb-ı terakkiyâtından en birincisidir denilebilir.

Kadın behemehâl güzel olmak, güzel bir zevc bularak güzel evlâd hâsıl etmek ister. Bu arzusunun enini boyunu ölçsün ölçmesin herhalde en kuvvetli hatta en tabî'i arzusu behemehâl bundan 'ibârettir.

Zevcin şeref ve şânına, servetine ve sa'âdetine kadının iştirâk etmesi, onları arzu eylemesi alâyişe olan meyl-i fevkal'âdesinden ileri gelir.

Erkek ise buna mukâbil süs ve zerâfet husûsunda kadını ta'kîb etmeğe, ahvâl-i vücûdiyyesini düzeltmeğe, şahsına herhalde dikkat etmeğe, kurnaz, hayalperver olmağa mecbûrdur.

Bununla beraber erkek kadının hâkim olduğunu düşünerek bu hükûmeti muhâfaza etmek için behemehâl kadından aşağı kalmamağa, onda olan zarâfeti, rikkati, inceliği, kurnazlığı, ihtisâsâtı iktisâb etmeğe kendini kaviyyen me'mûr eder.

İşte ahlâk ve 'âdâtın kabalıktan çıkarak incilmesi, elsinenin nezâket ve zarâfet peydâ etmesi, sanâyi'-i nefisenin neş'eti yalnız bu hâle ma'tûftur. Ya'ni bunlar hep kadının sâyesinde ve erkekteki fikr-i rekâbetle vücûd-pezîr olmuştur.

Eğer kadının nüfûzlu, hizmeti olmasaydı, mûsîki, tiyatro, resim, heykeltraşlık hatta san'ât-ı mimârî, mesâkin-i muhtelifenin tefriş ve tezyîni misillü sanâyi'-i mütenevvi'a, nûkûş-ı 'umûmiyye, ma'rifet-i şî'r elhâsıl insanın yalnız zevk-i selîmine ve ihtisâsât-ı nâzikânesine ma'tûf olan bilcümle terakkiyât-ı rakîka vücûd-pezîr olamaz yahud pek fenâ bir halde kalırdı.

Kadın ile karşı karşıya bir rekâbet dâima erkeği ileriye lâ-yen kati' ileriye sürmüş ve melekât-ı akliyye-i beşeriyye bu sûretle kesb-i terakkî eylemiştir.

Kadının gayret ve ikdâmıyla vücûd-pezîr olan bu evsâf-ı hâriciyye bir taraftan da evsâf-ı dâhiliye munzam olmutur ki burlar da kadının esâsen muttasıf olduğu fikr-i muhabbet ve vefâdan neş'et etmiştir.

Ya'ni kadın gittikçe fevkal'âde bir şefkat muztarib ve müteellim olanlara karşı bir hiss-i merhamet ve vefâkârı iktisâb etmiş ve "sevmek" ihtiyacı onu bütün 'âlem-i insâniyyetin iyiliğine hizmet etmeğe sevk eylemiştir. Bir halde ki kadın aşk ve muhabbet bulmasa, arzusunu yerine getiremese çocuğu da olmasa bedbaht olur. ilelebed bir uzlet içinde kalır ki bugün kendilerini 'âlemden çekmiş olan pek çok kadınlar ta'dâd edilebilir.

Elhâsıl cem'iyet-i beşeriyyenin vücûd ve ahlâkca olan terakkiyâtından kısm-ı a'zâmını "kadın" ın te'mîn ettiği bu sûretle âşikâr olur. eğer kadın olmasa bugün insanlar yine ezmine-i kadîmede olduğu gibi kaba ve vahşiyâne ahlâk içinde kalırlar. Bugünkü nezâket-i medeniyyeden hisseyâb-ı safâ olamazlardı".

İşte "Kamil Filamaryon" un bizi haylice düşündürdü dediğimiz fıkrası bundan 'ibârettir. Mâ'mâfih bunları aynen kabûl ve tasdîk eylediğimize hükmedilmesin. Bizim de bu bâbda ba'zı mütâla'ât-ı mahsûsâmız vardır ki onlar da karîben derc ve neşredeceğimiz ikinci makâleyi teşkil eyleyecektir.

Ali Muzaffer

2. ÇOCUK

2.1. ÇOCUK BİR CEVHERDİR

Pederim Âli Cenab ma'ârifperver bir zâttır. Yegâne mahsûl-ı ömrü bulunan beni okuttu. Terbiye etmek, bir kadın için lâzım olan ma'lûmâtı öğretmek için hiç bir masraf diriğ etmedi. Hocalar, mürebbiyeler ta'yin etti.

Ben (hoca) denilen bir mürşid-i ma'rifetin gayreti (peder) denilen bir hâmi-i pür şefkatin delâlet ve 'uluvv-ı himmeti sâyesinde şimdiki halde okuduğumu anlayacak, anladığımı anlatacak kadar ma'lûmat elde ettim.

Mürebbiyem bir Fransız madam idi. Bu kadın beni öz kızı kadar sever, daima bana ciddi, ibret âmiz hikâyeler naklederdi. Ben bu hikâyeleri tatlı tatlı dinlerdim.

Mürebbiyem bir gün bana hitâben dedi ki:

Rahîme,! Bugünkü hikâyemi can kulağıyla dinle. Bu bir kadın için âdi ve hayalî bir hikâye değil bir ders-i ibret, bir düstûr-ı hakîkattir. Dinledim diyordu ki:

“Bir odada bir kaç kadınlar oturmuşlardı. Bunlardan kimi başındaki elmasıyla, kimi altınıyla, kimi yeni moda yaptırdığı elbisesiyle fahrediyor, bu gibi lüzumsuz laflarla ‘azîz vakitlerini zâyî’ ediyorlardı. İçlerinden sâde giyinmiş bir kadın, kucağında tuttuğu çocuğuna nasb-ı nigâh etmiş olduğu halde onların sözlerine asla kulak asmıyor, sanki hayran olmuş gibi muttasıl çocuğunun yüzüne bakıyordu. Kadının bu sükûnet-i hâli diğerlerine bittabî’ te’sir etmekle onları şu yolda bir suâl irâdına mecbûr etti:

Hanım! Bizim gibi senin de altınların, elmasların var mı?

Kadın bu suâle karşı:

Hayır. Şu melek çocuktan, iffet-i vicdândan başka mâmelekim servetim yoktur. Zannederim ki bu servet, bu bahtiyarlık da kendini bilir bir kadın için kâfidir.

Cevab-ı âkilânesini vererek kendiyle eğlenmek isteyen o tecrübesiz kadınları ilzâm etmiştir.”

Bu hikâye tâ o zamandan beri zihnime yer etmişti. “Benim elmaslarım çocuklarımdır” sözünün ciddiyetine tâ o zaman hükmeylemişim. Kendi kendime: “Eğer

ben de bir ‘âilenin meş’ale-i hidâyetini uyandırır (vâlidelik) ‘ünvânına nâil olursam muhabbetimi, gayretimi, kadınlığa mahsûs her türlü merakımı bu çocuğa, bu nur topuna hasredeyim” derdim.

Elhamdülillah, bu sa’adeti idrâk ettim. Ma’sûmâne bir muhabbetin semeresi olmak üzere gehvâre-i ma’sûmiyyetini tezyîn eden ciğerpârem Asaf, şimdi külbe-i ahzânımda tatlı tebessümleri melekâne tavırlarıyla bana hayatın kıymetini, ömrün lezzetini tanıtıyor.

Daima nazarımı, semere-i muhabbetim olan yavrumun latîf çehresine diker, latîf ve neş’e-perver gözlerinden lema’ân eden neyyîr-i pürbehcete istiğrâk eylerim. Çocuğumun âvâze-i şevk ve sürûruna benim de vicdânımdan kopup gelen şu : “Yarabbi bin şükûr! Bu nur topunu bana ihsân ettin” zemzeme-i şükrân ve tevhidim inzimâm eder.

Yegâne cevher-i hayâtım mahz-ı neş’atım bu çocuktur. Dâim onu düşünür, onun vücûduyla kendi varlığımdan haberdâr olurum. Onun şevk-i muhabbeti ile hayâtın bin türlü âlâmına göğüs gererim. Nerede bulunsam ne ile meşgûl olsam dâima onu düşünürüm. Çünkü onun düşüncesi gönlümde behiştî bir safâ uyandırır. Yalnız onu sever, ona olan muhabbetimin ciddiyetiyle iftîhâr eylerim. Yalnız bu ciddi muhabbeti takdîs eylerim.

Bu m’asûm melek âğûş-ı mâder gibi bir siyânetgâh-ı akdeste latîf gözlerini süzüp de uykuya daldığı vakit ben âyine-i âmâlîm olan onun gül çehresine bakar, onu bu hâb-ı pür safâyı ‘ismetinden bîdâr etmemek için mümkün olan nefes bile almamağa gayret eylerim.

Vaktâ ki uykudan uyanır. Mini mini kollarını boynuma doğru uzatır. “Anneciğim” hitâb-ı ma’sûmânesiyle o gül dudaklarını bana doğru uzatır. Bir vâlide ile bir çocuğun muhabbeti sâfi olacağını düşünür, muhabbetin bu safiyyetini takdis ede ede o penbe dudakları doyasıya kadar öperim.

Her şeyden ziyâde beni bu çocuk cezbeder. Handeli bir şefeka, sürûrlü bir deme, ruh-nünâz bir hüsne cilvegâh olan seher vaktinde çiçeklere, çimenlere, yeşil yapraklara zînet bâhş olan çiy dâneleri nasıl güneşin eşi’a-i feyyâzânesine karşı bir incizâba

uğrarlarsa ben de nur-ı didemin latîf çehresine, iri siyap gözlerinin câzibeli nigâhına öylece meftûn, meczûb olurum.

Çocuğumun muhabbeti iffet ve hâlisiyyet-i vicâdımı artırır. Onun muhabbeti bana vazîfe-i mâderânenin büyüklüğünü bildirir. Onun muhabbeti beni şehrah-ı feyz ve ma'âliye sevk eder. Giyeceğim elbiseyi hâlîme münâsib olmak üzere intihâb eder. Onun sâde ve her türlü alâyiştan azâde olmasına gayret ederim.

Çocuğumun yüzüne bakar, hulûs-ı vicdânıma tercüman olmak üzere şu sözleri söylerim: (Asaf sen gönlümün, vicdânımın nur-ı 'ismetle perveriş bulmuş bir şükûfe-i âmâlisin gönlüm dâima senin muhabbetinle te'âli eder, fikrim senin muhabbetinle parlar.

Asaf emin ol. Dâima seni düşünecek, sana hikmet-i hayâtı 'aklımın erdiği kadar öğreteceğim, zîrâ nâmını bu dünyâda sen ibkâ edeceksin! Ah bilmezsın, ma'sum çehrene baktığım şu anda gûş-ı idrâkime şu 'ulvî sözler 'aks endâz-ı hakikat oluyor: "Ey şefkatperver vâlide! Evlâdını âgûş-ı terbiyene al. Onu cem'iyyet-i beşeriyeye zînet bahş olacak bir hasletle büyütüp terbiye et. Bu hizmetin şüphesiz nâmını tarih-i insaniyet de ibkâ eder." Ben şu kelimât-ı teşvîk-i âyâtı is'af etmek için seni madâme'l-ömr sevecek, senin sa'âdetini izhâr etmek için her türlü meşâk-ı hayâta boyun vereceğim).

Ey 'ismetperver kâri'alarım, ey 'affife hemşirelerim safâ-yı vicdân ile bir kere düşünelim! Şefkatli bir vâlide için çocuğun hande-i şevk-âverine mazhar olmak kadar büyük bir sa'adet var mıdır?

Bu sözüme "yoktur" cevabını verdiğiniz halde "Çocuk bir cevherdir" hakîkatine de inanmamızı ümid eder, bu ümidin neşve-i dilârâsıyla sözümü burada bitiririm.

Â'îşe Rahîme

2.2 DADILAR

Dadı! Bir çocuğun himâyesini, büyütmesini vâlidesinin yerine deruhde eden kadın! Fakir âilelerde çocuğunun emzirilmesi nasıl olursa olsun, vâlidesinin himmetine kalacağı gibi büyütülmesi de yine vâlidenin emeğine ihtiyaç gösterir. Fakat biraz veya ziyâdece servet ve sâ mânı olan ve ma'îşette ferh ve vüs'ati bulunan âilelerde vâlide

hânesinin reîsesi ve müdire-i umûru olmakla beraber bir zîneti bulunduğundan ve ev içi vazâifiyle münâsebat-ı zevciyesiyle ve ehibba ve eviddâsıyla münâseba'tında çocuk bakmakla iştigâl pek ziyade hem vaktini inhisâr edip hem de pek ziyade eziyet vereceğinden vâlide çocuğunu başka bir kadının yed-i emânetine ve tasâhübüne tevdi' eyler. Belki vâlideler bunu hüsn-i niyetle yaparlar. Ve yavrucaklarına ayrıca bir âdem tahsîs etmekle o mahsul-ı hayatın daha ziyade istirahatini, neşv ü nemâsını temin etmiş olacakları zehâbında bulunurlar. Hüsn-i niyetle icra olunan her iş hatâdan sâlim olmak lâzım gelmez. Çocukları dadılara tevdi' etmekte de bilinerek ve çok defâ bilinmeyerek büyük hataya düşülür.

Âilelerimiz içinde dadıların terbiye ve himâyetine tevdi' olunduğu cihetle çocukların terbiyesinde, sûret-i tavr ve hareketinde neşv ü nema-yı vücûdunda hayli kusurlar zâhir olduğu bizce gayr-ı kâbil-i inkâr bir hakikattir.

Madem ki bir kadın ile bir erkek 'akd-ı râbıta etti ve bir âile teşkil eyledi. Bunlar bu hayat-ı müşterekenin mahsûlüne râzı olmalıdırlar. Bu mahsûl çocuktur. Âile içinde çocuk kadar şâyân-ı dikkat, onun terbiyesi kadar mühim görülür. Yavrucağızın neşv ü nemâsı ve sıhhat-i beden ve sıhhat-i ahlâkın muhâfazası kadar sa'y ü ikdâma lüzum gösterir ne vardır? İnsan 'aciz bir mahlûkun zahmet çekmesine değil insandan hayvânâtta bile mesela kelb ve kedi yavrularının sefilâne büyümesine gönül rızâsı göstermez. Ve onlara ihtiyâc-ı tabî'lerini tesviyeye çalışır da ba'zen müsâmaha ve bilmemezlik eseri olarak kendi öz evlâdına bile bu kadar kayd göstermez. Halbuki bir vâlide için kendi canı, kendi kanı, kendi vücûdu demek olan evlâd hiçbir vecihle müsâmahaya lâayık mıdır? Evlâdını bir dadının dest-i himmetine tevdi' eden vâlide gece istirahatini gündüz meşgalesini kazanmak isterse kendi canı ve cismi için de kayda bulunmuyor demek olur.

Kendi âilesini terk eden yâhut â'ileden çok zamandan beri mâhrum bulunan kadınlar bizde dadı sıfatını teşkil ederler.

Dünyâda her sınıfta insan-ı tam denecek nevâdire tesâdüf olunur. Dadılarda da çocuğun terbiyesini ve neşv ü nemâsını yolunda husûle getirmeğe vesîle olacaklar bulunur ve bunlar tam bir vâlide yerini tutar. Lakin 'umumiyyetle bunlar üzerine bir

hüküm verilemez. Çocuk büyütecek olan dadı evvelâ bir vâlideden ve bir pederden mu'âmele-i müşfikâne görmüş ve çocukluk devrini bir â'ile arasında geçirmiş olmalı ki o hissiyâtı çocuğa da intikal ettirebilsin. Yoksa â'ile hissinden mahrûm ve çocuk iken ana ve babasından gördüğü mu'âmeleye ve onlara karşı mütehassıs olduğu hisse bîgâne olan dadıdan ne fa'ide beklenir? Eğer dadı genç ise çocuk büyütmede tecrübesiz olacak ve yavruyu bir takım 'avârıza uğratacak. Eğer yaşlıca olursa bir genç vâlideye karşı tahakküm gösterecek. Evin hanımı da çocuğun dadısı elinde esir kalacak. Nerede mahzuru olmayan dadı? Dadı diye intihâb olunacak kadın meziyyetce, terbiyece, hasâ'il-i insâniyyece evin kadınından aşağı mıdır, yukarı mıdır? Eğer yukarı olursa ma'nen onun mâdûnundan kalacak. Â'ile içinde bu kendi için az bir züll müdür? Bir çok mahzûrları da yine başka. Eğer meziyyetce ve terbiyece ev hanımından aşağı bir mertebede ise – Ekseriya böyle olur- yazık değil mi ki hasâ'il-i insâniyyeyi ve â'ile terbiyesini ve şefkatini pek küçük yaşında iktisâb etmeleri lâzım gelirken yavrucaklar böyle meziyyeti ve terbiyesi ana ve babanın terbiyesinden pek çok aşağı bir kadının elinde kalsın...

Bâ'zı dadılar için medh makâmında ne derler? Allah râzı olsun çocuğumuza kendi çocuğu gibi bakıyor... Bu medh midir? Kendi çocuğu varsa ona bakın, onu nasıl terbiye etmiş ve büyütmüş ki sizinkini büyütecek. Pespâye takımından dadı olarak bulduğunuz bir kadın çocuğunuzu 'aynen kendi çocuğu gibi büyütürse memnûn musunuz? Ama siz çocuğu sonradan terbiye edermişsiniz. Çocuğun pek küçük yaştan başlayarak tıynetine ve fitratına girmeye başlayan ahlâk öyle çabuk değişmez ve bunlar esâs olur.

Dadılar sınıfına yine Avrupa'dan gelen veyâhut yerlilerimizden bulunan mürebbiye(enstinütris) ler dâhil değildir, bunlar ayrıca şâyân-ı tedkîktir.

Dadı taşralı olsun yâhut kul cinsi bulunsun. Onun büyüteceği çocuk bizim çocuğumuz ya'ni bu iklimde doğmuş, yine bu iklimde bu 'âdet ve ahlâkta perverşiyâb olmuş bir ana, babanın mahsûl-i ömrüdür ve sa'adet-i dünyeviyyesi yine â'ilesi arasında hâsıl olacaktır. Acınmaz mı ki böyle bir çocuk öyle bir dadının eline bırakılsın. Kadın kendi memleketinde gördüğü büyütme usûlünü çocuğa tatbik eder ve ne kadar kendisine tenbih edilse yine fikrini beğenerek yâhut fikrinden gayrı sûrette hareket etmek

kendinden kâbil olamayarak mahsûl-i “ömrümüze karşı bildiğini işler. Çocuk bu iklimin bu memleketteki bir âilenin te’sirâtı altında başka bir tarza tabi’ kılınır. Bunların mahzûrları az değildir. Nice çocuklarımız böyle büyütülmüştür ki bunlar ila-nihâye dadılarına merbût kalmışlar da ebeveyninden uzak kaçmışlardır. Âileler arasındaki revâbıtı takviye ve ebebeynler ile evlâd arasındaki münâsebeti muhâfaza sa’âdet-i ‘umûmiyye için lâzım iken niçin bu sa’âdet dadılar yüzünden mahvolsun?

Şu kadarcık ve müteferrik mütâla’alardan çıkaracağımız netice “Bir dadı bir çocuğu vâlidesi gibi büyütemez” den ibârettir. Siz bir dadıyı ne kadar cebr etseniz onun nihâyet yapacağı çocuğu kendi evlâdı gibi büyütmeğe ki bu da çocuğun terbiyesini lâıykıyla neşv ü nemâsını ve âile arasında sa’âdet hâlini te’mîn edemez. Ba’zı dadıların ana ve babasına göstermeksizin çocuklar hakkında revâ gördükleri mu’âmelelerden de bahsetmiyoruz. Ebeveynin lâkaydâne hareketi üzerine nice çocukların dadılardan cins cins azablar çektiğini de kâle almıyoruz. Bunları da ahvâl-i husûsiyyeden addedelim. Bir kısım dadıları çok iyi addettiğimiz gibi bir kısmını da pek fenâ diyelim. Fakat bu sınıfa mahsûs olarak hayru’l-umûr vasatta da bulunamıyor.

Dadılardan ahvâl-i sıhhiyyesine dikkat edilmezse bunların dâ’ima çocuklarına muvânesette bulundukları için ârıza-i bedeniyelerini yavrucaklara sirâyet edecekleri noktası da pek mühim ve şâyân-ı dikkattir. Bunu tafsilden sarf-ı nazar edelim. Lakin şunu da söylemiyelim mi ki büsbütün dadıların himâye ve sahâbetine tevdi’ edildiği için nice bebecikler bir takım ârizalara uğramışlardır. Öyle insanlar var ki ‘ömrünün nihâyetine kadar süren bir noksan-ı bedene uğramışlar, arka kemikleri çıkmış. Yâhud bir kol sakat kalmış. Bunlardan İstanbul içinde bir kaç - ma’lumumuzdur - dadıların çocuk iken ya merdivenden düşürmesinden yâhud kundağını bir tarafa çarpmasından ileri gelmiştir. Günah değil midir? Gerek çocuğa dikkat ve i’tinada olsun, gerek çocuğun bir kusûru görüldüğü zaman yavrucuğu havf ve dehşet içinde bırakmayacak derece ta’zir ve tekdir olsun kuvve-i fâtıranın bir vâlide yüreğinde evlâdına karşı halk buyurmuş olduğu hiss-i muhabbet şefkat dadıda var mıdır? Bir dadı tünd çehresiyle çocukları uslu bulunduruyor. Çocuğu uslu bulundurmamak onu korkutmak ve korku ile bir huyu serbestçe icrâdan alıkoymak değildir. Bu hal çocuğuna hüsn-i terbiye yi değil riyâyı öğretir. Hiçbir zaman bir dadı bir çocuğun kabahati görülürse ona karşı cezâyı

şefkat ve muhabbet-i mâderâne ile ta'dil ve tevzîn etmeyi bilmez. Ama ba'zı vâlideler de fazla şefkatle çocukları şımarık ederlermiş. O başka. Biz vâlideler terbiye-i etfâle vâkîf olmasınlar demek istemiyoruz.

Ne hikmet! Küçük kız çocuklar daha pek küçük yaşta bebek oynamaya heves ederler. Bebeklerini severler, giydirirler. Süslerler, koyunlarında yatırır. Bebek oynamak bu kadar heveskârâne ve sevdâ perestâne görülünce kız çocuklarında bir hiss-i tabî'îdir denilemez mi? Kız çocuklar bu hisle büyüsün. Tahtadan, alçıdan bebeklerine bu kadar ihtimâm gösterebilir. Hemşiresi yâhud bir refikası bebeklerinden birini alırsa buna râzı olmasın da nasıl kendi mahsûl-i hayâtı, ciğerpâresi canlı bebeğini âherin eline teslim etsin. Hem de bu bebek yalnız kendisine bir entârî dikilmekten ibâret bir kayda değil pek çok dikkate muhtaçtır. Onun vücûdu, hayâtı, rûhu bu dikkat sâyesinde hüsn-i terbiye görecektir ve zindeleşecektir. Niçin küçük iken bebek oynamaktan o kadar tabî'î sûrette hoşlanan kızlar genç vâlide olunca yavrucaklarını başkalarının ellerine bırakıyorlar? Biraz da görenin seyyi'esi var, çocuğu dadı ile büyötmek kendisi bakmaktan daha kibarca görülüyor. Lâkin hangi nazar bir vâlidenin muhabbet ve şefkatini sâ'ikasıyla açılan nazâr-i dikkati kadar serî' olabilir ve bir yavrunun her bir hâline dikkate kâdir olur? Bir dadı ne kadar iyi bir kadın olursa olsun aslâ bir vâlidenin yerini tutamaz. Vâlideler çocuklarını dadıların eline bıraksalar bunların hüsn-i terbiyesini ve neşv ü nemâsını ya'ni sıhhat-i bedeni ve sıhhat-i ahlâkını te'min etmiş olmayacakları gibi, yavrularıyla kendileri arasındaki münâsebeti de azaltmış olurlar. Zaman geçtikçe çocuklarının kendine karşı ana muhabbeti ve yavaş yavaş kendilerinin de onlara karşı evlâd muhabbeti – şefkat-i mâderâne beslenmediği için – zevâle uğrar.

Bir çocuğu ananın himâye-i müşfikânesi kadar müte'essir eden bir şey yoktur. Çocuk sâhibi hanımlara Allah çocuklarını bağışlasın. Bu hanımefendiler kendi yavrularına bakmağı başka ellere tevdi' etmekten ne kadar kaçınırsalar sa'âdeti â'ile o derece metânet bulur.

O çocuklarda hüsn-i terbiye ve hüsn-i hal bulunur. Kız veya erkek olsun ileride teşkil edeceği â'ilenin sa'âdetine o çocuklar sebep olur ki bunlar doğrudan doğruya bir vâlide-i terbiye didenin himâye-i müşfikânesinde büyümüş, kâh onun ta'zîr-i muhabbetkârânesini kâh muhabbet-i ta'zîrkârânesini görmüştür.

2.3. TERBİYEDE MÜKÂFÂT VE MÜCÂZÂT

Usûl-u terbiyede mükâfât mücâzât mes'elesi 'umûm mekteblerde ne kadar mühimse âileler için de ehemmiyeti mekteblerdekinden az değildir. Terbiyeye muhâlif bir hareket lâzım gelen tenbih ve ihtarla geçirilmek mümkün olmazsa buna karşı bir cezâ lâzımdır ki kötü huyu işleyen kimse terk etsin. Mükâfat da böyledir. Bir âile içinde gerek zevce olsun gerek çocuklar olsun vazifelerini güzelce îfâ ederlerse ve hayırlı bir sûrette hareket ederlerse resi-i âile bunları teşvîk için mükâfat tayin etmelidir ki bu şevk ve hâhişle îfâ-yı vazife bir kat daha lezzetli olsun yahut bir fi'l-i hayır daha ziyâde küşâyış bulsun.

Mekteb bir terbiye hânedir. Burada pek büyük âlimler bir memleketin ümid-i âtîsi olan evlâdını memleketine hayırlı olacak derecede ta'lim ve terbiyeye gece ve gündüz çalışıyorlar. Avrupa'da bunca terakkîyât rûnümâdır. Halen mükâfat ve mücâzat mes'elesi takarrur etmiştir.

Bizim mekteblerimizde falaka ve değnek kaldırılmış ise de bunun hakkıyla yerini tutacak usûl de vaz' olunamamıştır. Hiçbir vakit sevgili yavrucaklarımızın nâzik bedenlerini kırıp ezecek babası annesinin senelerce emek sarf ederek meydana getirdikleri o güzel vücûda 'âfiyetini ve sıhhatini zâyî' ettirecek bir cezaya razı olamayız. Bu sebeple dayak taraftarı değiliz. Dayak çocuğun haysiyetini kıracak. Darb mu'âmelesine uğrayacak çocuklarda izzet-i nefis kalmayacak. Demek ki dayanın maddi ve ma'nevi zararı vardır. Eski insanlar bizden pek akılsız mı idiler ki bunu revâ gördüler.

Bakınız dayak taraftarı olanlar işi nasıl muhâkeme ederler: İnsanı hayvandan ayıran nedir? Sevk-i tabî'isi değil ya. Nasıl hayvan yemek yemeğe istirahat etmeğe ihtiyâcât-ı tabî'iyyesini tesviye eylemeğe hâris ise insan da böyledir. İnsanı hayvandan tefrik eden asla maa'îşeti değildir. Belki kuvve-i akliyyesidir. İnsan hayvan gibi yer, içer, yatar, uyur kalkar, gezer. Fakat hayvan gibi düşünmez. Mademki insan kuvve-i akliyye ile mümtâz oldu. Terbiye husûsunda yani bir kötü huyu insana bıraktırmak için aklını kandırmalı ve erdirmeli.

Öğüt vermeli, ibret göstermeli. Mütenebbih olmadı. Kötü huyu azdırdı... Bu insan söze kulak vermiyor. Sözü muhâkemededen aklı âcizdir. Öyle ise bu insan hayvandan tefrîk edecek ortada bir şey kalmadı. Bu halde böyle insanı da hayvan mertebesine tenzîl edip öylece terbiye vermelidir. Ya'ni döğmelidir.

İşte eskilerin muhakemesi bu merkezde idi. Eğer dayanın mahzûrları ve herşeyden kıymetdâr olan 'âfiyet ve haysiyet-i beşeriyye üzerine te'sîr-i muzırını görülmeseydi yukarıki muhâkemedede kolay kolay hükümden iskat edilemeyecekti. Nitekim Avrupa'nın terbiye ve tahsîl pek ileri giden yerlerinde el'ân cismânî ukubet bir cezâ olmak üzere mektep programlarında vardır. İsveç ve Norveç'te çocuğu uykusuz bırakmak, akar musluk altında çâryek (çeyrek) saat tutmak vesâir bunlara mümâsil mücâzat ortadan kaldırılmamıştır.

'Âile arasında mükâfat ve mücâzat mes'elesi bizim hürmetli 'âilelerimiz içinde de Avrupa ve Amerika gibi terbiyeye çok emek sarf eden yerlerde de henüz halledilememiştir.

Bir vâlidinin taht-ı terbiyesinde bulunan çocuk eğer bu vâlide lâıykıyla tahsîl ve terbiye görmüşse şüphesiz iyi büyür. Vâlide şefkat ve merhametiyle evlâdının sa'âdet-i âtiyyesini düşünerek ciğerpâresini bir numune-i fazîlet kılar. Böyle terbiye görmüş bir vâlideye akıl ve zekâsından başka kılavuz istemez. Dilediği cezâyı tertipte, arzu eylediği mükâfatı ta'yinde onu da serbest bırakırız. Eyvah ki: Vâlideler her vakit böyle değildir. Çocuklar her vakit vâlide elinde terbiye olunmamaktadır.

Bu sebeple mükâfat ve mücâzat husûsunda mütâl'a beyânı fâideden hâli değildir. Fakat itirâf ederiz ki bu babda kavâid-i mutlaka ve muttarıda göstermekten âciziz. Maksudımız bu mes'eleyi halletmeye çalışmak da değildir. 'Âile içinde terbiyeyi deruhte etmiş olan ve erbâb-ı akıl ve irfânda bulunan hanımefendilerimize müraca'at ederek bu bâbdaki reylerini istifsâr etmek istiyoruz. Terbiyede mükâfat ve mücâzat pek mühim bir mes'ele olmakla âdât ve ahlâk-ı milliyyemize nazaran bu mes'eleyi nasıl hallederler? Âile arasında ne gibi mükâfatlar ve mücâzatlar ta'yin edilmeli ki vazâif yolunda cereyân etsin? Eğer fikirlerini bildirirlerse ma'al-menûniyye neşrederiz.

Şimdiden beyân-ı mütâl'at için biz de müsâ'ade ederiz;. Söz sözü açar derler biz de söz arasında bir fikir ortaya koyacağız. Her kişinin bünyesine göre bir tabâbet vardır diyenlerin sözü inkâr olunamaz. Bir tabîb tedavi edeceği hastasını bünyesini ve kuvvetini nazar-ı mütâla'aya almağa ve meşgalesini ve sûret-i ma'îşetini hesaba katmağa mecbûrdur. Bunun gibi 'âile efrâdını ef'âl-ı kabîhasından yahud ef'âl-ı hasenesinden dolayı mükâfat ve mücâzat edecek olanlar da onların bünyesini mîzacını, hâlini nazar-ı i'tibâre almalı...

Küçücük fiskecikler ve şamarcıkları hakkında ki mütâla'amıza gelince muhâkeme-i akliyyeye iyice muktedir olan bir sinne vâsıl olanlar hakkında kat'iyen revâ göremeyiz. Çünkü bu halde bir insana tenbîh ve nasîhat te'sîr etmiyorsa o adamın dimâğı başka bir sûretle şekil bulmuş ve matlûb olan terbiyeyi almak isti'dâdından uzaklaşmıştır. Bu takdirde ufacak mu'âmele-yi darbiyye pek fenâ netice verir. Yavrular daha ufak, muhâkeme-yi akliyyeden âciz, lâkin sevk-i tabî'yyede ziyâdece kapılmağa alışmışlar. Her gün matbaha bir takrib girip aşçının yaptığı börekten bir iki tane aşırmaq ve vakitsiz yemek âdetine kapılmışlar. Eğer terbiyelerini fevka'l-âde, haysiyetlerini kendilerine tanıttıracak ve mü'essir bir sözle bundan vazgeçirecek kadar ciddi değilse bunlar hakkında ufacak bir şamarı revâ görenlerdeniz.

Başka ahvâlde ise mükâfat ve mücâzat husûsunda mücâzat mutlak sûrette kusura göre ölçüp biçilmiş olmalıdır.

Mücâzat çocuğun sevdiği şeylerden meselâ oyundan ve kendine mev'ûd bir seyre götürülmekten men' etmek sûretinde olmalıdır ki mükâfat ne 'âile arasında gerek büyüklere ve gerekse küçüklere hüsn-i ahlâka zarar verir bir derecede zevk ve safa icrâsına müsâ'ade verir sûrette bulunmamak elzemdir. Ne de 'âilenin bütçesini rahneye uğratacak sûrette masârif ihtiyârına vâbeste bulunsun!

Velhâsıl 'âile arasında mükâfat ve mücâzat mes'elesi pek mühim mes'eleleren olup dûr-endiş ve 'âile reisliği şeref ve iftihârına mazhar ve muktedir kâriâlarımızın yardımıyla bu mes'eleyi tevsi'an münâkaşa etmeyi va'd ederiz.

3. FEN

3.1. KINETOSKOP NEDİR?

Knetoskop Amerikalı meşhur (Edizon) un bir icadıdır. Mösyö (Toma Edizon) zeki bir muhterî'dir. Amerika'da herkes sabahları yataklarından kalktıkları vakit "Acaba bugün (Edizon) ne keşfetti?" diye yekdiğerlerine sorarlar. Bu söz Amerika'da âdetâ bir darb-ı mesel olmuştur.

Elbet bu zâta dâir ileride ma'lûmat veririz. Bugün kâriâlerimize (Kinetoskop) namındaki icâdını ta'rif edelim. Evvelce beyân edelim, gerçi bir makâle-i fenniye yazacak isek de bunu hatta yazarların bile anlamadıkları tarzda değil. (Kinetoskop) u (Edizon) geçen sene keşfetti. Bunu gazetelerimiz kâri ve kâriâlerine vaktiyle bildirdiler. Ta'rif ve tafsil ettiler. (Kinetoskop) âleti ile hanesinde, yatağında veya koltuklu sandalyesinde oturan bir zât bir tiyatroyu tamamıyla seyr ve temâşâ edebilirmiş. Hepsî bu kadar. Bu havâdisi okuyanlar, bugün (Kinetoskop) u hakkıyla anlamak için ma'lûmât sorulsun, bilemezler. Geçen sene gazetemiz henüz saha-i intişârda arz-ı vücûd edemediği için bu ma'lûmâtı kâriâlerine bugün fakat tam olmak üzere veriyor.

"Kinetoskop" Edizon'un en garip ve en 'acîb bir icâdıdır. (Edizon) un bir de (fonografi) olduğu ma'lûmdur. Fonograf her türlü sadaları aynen ve tamamıyla zabt ve ba'dehu î'ade eyleyen bir âlettir. Bunu kulaklarımızla dinliyoruz. Faraza Amerika'da meşhur bir aktörün şarkısını âhenk-i tabî'îsiyle ve fakat fonografla dinliyoruz.

Kinetoskop ile de tiyatro sahası üzerinde icrâ eylediği lu'biyâtta evzâ' ve atvârını gözlerimizle ve fakat kinetoskop ile görürüz.

Evvelce şunu da haber verelim. Edizon (Kinetoskop) dan evvel bir de (Kinetograf) nâmında bir âlet ihtirâ' etmiştir. Bu son âlet söylenmeyince evvelki anlaşılamaz.

(Kinetograf) âdetâ bir fotoğraf makinasıdır. Canlı cisimlerin her bir harekâtını aynıyla alır. Faraza bir sâniyede bir adamın kırkaltı muhtelif vaziyetini ahz ve zabt ediyor. Bu kinetograf kinetoskopun derununa konuldu mu seyredenin gözü önünde gâyet seri' olarak muhtelif ve müte'addid canlı tablolar geçiyor. Göze âdetâ bir galat-ı his hâsıl ediyor. Şu halde bir adamın gözü önünde kinetoscoba nazar eylediği sırada faraza bir

canbaz tiyatro sahnesi üzerinde 46 vaz'iyet-i muhtelif almış ise bunların kâffesi yine bir sâniyede tamâmıyla ve 'aynıyla geçiyor.

(Edizon) göz önünden geçen bu canlı tabloları (javavetrop) nâmındaki diğer bir cihaz yardımıyla büyülttüğü halde gözönünden geçiyor.Ve kinetoscopa daha iyi bir tekemmül veriyor.

Fonografin fethasına yirmibeş santimlik bir para atılacak olursa faraza bir tiyatro şânosunda bir aktörün terennümsüz olduğu hava dinleniyor.Kinetoskop âletinin fethasına da yukarıdaki gibi bir para atınız,gözlerinizle de makine üzerindeki iki deliğe bakınız.Tiyatroya gitmeye hâcet yok.Faraza işitmekle Madam Sandre Pokar'ın tiyatroda (Karmen) operasını nasıl teganni eylediğini ve (Karmen) vazifesini nasıl icra ettiğini de görüyorsunuz.Evvelkini (Kinetograf) sonrakini (Kinetoskop) sayesinde.Canınız sıkılmadıysa kinetoscopa dâir bir iki söz daha söyleyelim.

Kinetografla alınıp kinetoskopun derununa konulan fotoğraflar gâyet hassas celîdeler üzerine alınıyor.Bunların uzunluğu üç ve genişliği iki santimetredir. Fotografiyada müsbit denilen levhalar (sellulo'id) nâmındaki maddeden yapılmış eğilir bükülür şeridler üzerine çekilir.Bu şeridin uzunluğu onbeş metredir. İşte bir saniyede siz kinetoskopun deliklerine gözünüzü koyduğunuz sırada o onbeş metre uzunluğundaki şerid üzerinde mürtesem kırkiki muhtelif tablo sûratle geçiyor.Âdeta bir tiyatronun perdeleri açılıp kapanıyor.Fakat makinede olduğu için herşey çabuk olup bitiyor.

Bir vals oynayan bir kızın bir makine ile hem oynadığı vals havası işitiliyor ve oynadığı dans iki dakika sürmüşse ve kız dans esnâsında ne vaz'iyetlerde bulunmuşsa bunların da kâffesi bir müddet-i seri'a zarfında göz önünden geçiyor.Hepsi görülüyor.

Onbeş metre uzunluğundaki şeritler makine içinden ve göz önünden sür'atle geçtiği sırada üst tarafında bulunan bir elektrik lambasıyla da tenvîr ediliyor.Şerid öyle bir sür'atle göz önünden geçiyorki âdeta bir galat-ı hiss-i basarî husûle getirecek insanı sahîhten bir tiyatro şonosu karşısında bulunuyor zannettiriyor.Asıl hüner de bunda.

Bu icâdın bu kadar ciddiyetiyle beraber yine şimdilik mühim bir oyuncak makâmında görenler vardır.Fakat (Edizon) bir taraftan çalışıyor,Kinetoskopu daha mükemmel bir hâle getireceğini ve buna yakında muvaffak olacağını söylüyor. (Edizon)

gibi bir adamdan te'minat istemeğe hiç lüzûm yoktur.Yakında kinetoskop makinesi derûnûnda canlı bir takım bebekler yaparak bunlara hem şarkı çağırtacağını ve hem de mükemmelen oynatacağını kaviyyen me'mul ettiğini söylüyor.Allah muvaffak eylesin deriz.

Elhâsıl bir sene belki bir ay sonra artık kat'iiyyen ve sahîhen bir tiyatroya gitmeğe ve ihtiyar-ı masraf ve zahmet eylemeğe hâcet yok.Bunu bir makine ile görmek kâbildir diye bir i'lân okuyacağımızı me'mûl edelim.

Bu akşam Fransız tiyatrosundaki (Karmen) oyununu ertesi gün (Edizon) un makinesine elli altmış para atarak o tiyatroyu seyreylemek kâbil olabilecek.Vâkı'a şimdi de kâbil.Fakat cüz'i ıslâh ve tekemmüle ihtiyaç var.İşte kinetoskop bundan ibaret.Yukarıdan beri yazılan ta'rifâtı size vermezden evvel şöyle bir makine icâd olunmuş,şöyle bir ma'rifeti varmış diyecek olsaydık şüphesiz ki inanmayacaktınız.Şimdi inanırsınız zannederiz.Buna hiçbir vecihle inanmayacaklar da var.Büyük vâlidelerinize bu ma'lûmâtı okuyun.Bakın sizlere ne ma'lûmatlar okurlar.

BAHTİYAR

4. GÜZELLİK - MODA - KIYAFET

4.1. HÜSN Ü ÂN 1

Kadınlık letâfet demektir!Kadın hey'et-i içtimâ'iyeye-i beşeriyyenin nâzık, zarîf ve latîf kısmıdır. Nebâtat içinde çiçekler ne ise insanlar arasında kadınlar odur. Ve daha bunun gibi nice sözler nisvân hakkında en ciddi ve en ağır başlı hükemâ ve ülemâ tarafından mebzûlen söylenmiştir. Bir kadın için hüsn ü ân bir noksan olmak üzere gösterilmek dünyanın hiçbir tarafında âdet olmamıştır ve temâyulât-ı tabî'iyeye ve esâs-ı hilkat de böyle gösterilmeye mâni'dir. Fi'l-hakîka nisvânın tabî'iiyyeten ve fitratan bulundukları mertebe ve ifâsına mecbûr oldukları vazâif kendilerine erkekler gibi hidemât-ı şakka ile sokakta veya yerde çalışmaktan alıkoymakta ve bir âile içinde ömür geçirmeye sevk etmektedir. Âile içinde bir kadın âdi bir hizmetkâr değil kıymet ve i'tibârı hâiz ve bir erkeği ve bir âileyi mes'ûd ve bahtiyâr kılacak fazâil ve hasâili câmi' bir zînet makâmındadır.

Kadınlar bu cihetle zarîf ve latîf olarak meftûr bulundukları gibi zînete meyl ve heves de kendilerinde tabî'idir. Kadınlık âlem-i tabî'atta bir letâfet demek olup latîf görünmek de onlar için bir hassa-i tabî'yye olmak gerektir. Bunun için hiçbir kadın tarafından hüsn ü ân noktasında kayıtsız bulunmak tabî'i bir tavır göstermek değildir.

Hüsn ü ân zekâvet ve irfânın aradığı ve ruhun telezzüz eylediği bir hassadır. Yalnız kadınlara muhtas değil. bütün âsâr-ı nefisede bir letâfet aranır. Bir manzara-ı tabî'yyede türlü türlü bedî'alar, letâfetler keşfedilmeye çalışılır. O manzara-ı tabî'yyenin kalb-i beşerde hâsıl ettiği tatlı ihtisâsât, dimağda husûle getirdiği lezzetli mülâhazât hep te'sîr-i letâfete yani te'sîr-i hüsn ü âna haml olunmalıdır.

Hüsn-i tabiata muvâfık olan her şey güzel olup güzellik ise dünya bu nizâmı bulalıdan beri değil belki ibtidâ-yı fitrattan i'tibâren şimdiye kadar te'sîrden hâli kalmamıştır.

Güzellik en ziyâde nisvânda arandığı ve onlarda gözetildiği ve bulunduğu için letâfet-i tabî'yyeyi erbâb-ı tasavvur bile çehre-i beşerde müşâhede etmişler ve meftûnu oldukları cemâli orada görmüşlerdir.

Sanâyi'-i nefise erbâbı da eserlerinde tasvîr-i letâfeti merâm etseler mutlak bu letâfeti bir kadın sûretinde tecessüm ettirmişlerdir. Bu sebeplerle letâfet deyince bu câzibe-i tabî'yye en ziyâde nisvânda tezâhür etmiş olduğu hâtıra gelmekte ve bütün âsâr-ı tabî'yyede müşâhede edilmek mümkün olan "hüsn ü ân" yalnız nisvâna tahsis kılınmaktadır. Hüsn ü ân ile nisvânın büyük bir râbıta ve münâsebeti bulunduğu şu kadarcık bir îzahtan anlaşılmıştır. Bu halde gazetemizin bir sahifesinde nisvân ile bu kadar ta'alluk ve münâsebeti bulunan bir hasseden bahsetmek abes düşmez.

Hüsn ü ân en ziyâde insanlara te'sîri ve bir kalpte yahut dimağda husûle getirdiği ihtisâsât cihetiyle şâyân-ı mütâla'adır.

Hüsn ü ân hakkında şimdiye kadar en büyük hükemâ ve müdekkikinin nasıl efkâr ve mülâzahât dermiyân eyledikleri ve ne gibi tetkîkât yaptıkları hülâsa ve cem' edilmek istinilse ve bu husûsu ta'mîkâta gidilse ciltlerle yazmak hâsıl olur. Bizim burada yani şu daracık iki sahifede hüsn ü âna karşı atfedecek nazarımız pek sathî ve mahdûd olabilir.

Eflâtun-ı Hakime hüsn ü ân nedir diye sormuşlar. Tabî'atın bir imtiyâz-ı mahsûsudur diye cevap vermiştir. Eflâtun büyük ve eski bir feylesoftur. Yine eski feylesoflardan biri de hüsn ü ân tehlikeli bir câzibedir. Bazen kalb-i beşere kadar birden bire te'sîrini icrâ eder. "Bu müessir-i tabî'inin mekânı çehre-i nisvândır" demiştir. Bunlar ne demiş iseler demişler. Hükemâ ve müdekkikînin umûmen letâfet hakkında kabul eyledikleri bir nokta var. O da şudur: Güzel olan her şey bir insanın dimağını âdeta okşar ve o dimağda tatlı bir ihtisâsa sebep olur. Kuvve-i hayaliyyeye intibah verir. İşte bu sûretle her güzel şâyân-ı hayrettir.

Bu ta'rif hüsn ü ânın te'sîrine muta'allıktır. Lâkin mahiyetini mu'arrif değildir.

Doğru söylemek ve işi kestirmeden bitirmek lazım gelirse demeli ki güzellik ne olduğu şimdiye kadar tasvir ve ta'rif edilememiştir.

Güzel nedir? Gönül kimi severse odur. İşte bundan hakimâne ve bundan esah bir ta'rif bulmak müşküldür.

Letâfet zamana ve mahalle göre şimdiye kadar tehâlûf edegelmiştir. Bir dereceye kadar letâfet tab'-ı beşerde meknûz olan hiffet-i mizâca ve havaî meşrepliğe tâbî' olarak değişip gitmektedir.

Letâfetin menâzır-ı tabî'iyyede âsâr-ı sına'iyyede müşâhede olunan envâ'-ı müteaddidesine göre söz söylemeyelim. İhtisâstan bahsedelim. Ya'ni letâfet-i nisvânı kâle alalım.

Bu hususta bir kâide göstermek mümkün değildir. muhâkememiz milliyete aslâ â'id değildir. Dünya yüzündeki bütün kadınlardan bahsetmek sûretiyle umûmidir.

Avrupa'da sevilen gözlerle Çin ve Japonya'da sevilen gözler arasında fark var. Letâfete 'âid sâir cihetten kat'-ı nazar hangi göz güzeldir? Dense buna da kat'î cevap verilemez. Bu da akvâm-ı muhtelifenin hissiyât-ı muhtelifesine göre tehâlûf eder. Avrupa'da açık ve düz gözler sevilir. Çin'de tûlânî ve çekik gözleri Çin şairleri medhediyor.

Gerek Arap, Acem ve Türk şairlerinin eserlerinde ve gerek Avrupa şu'arâsının nazımlarında letâfet-i nisvândan bahsolunurken hokka gibi fem diye ağzın küçüğünde bir güzellik görülmüştür.

Halbuki Habeşistan'da büyük ağız makbuldür. Yine bunun gibi buralarda küçük, zarif ve muntazam kulak bir çehrenin letâfet ve tenâsübünü ikmâl için lâzım addolunurken Mısır-ı kadimde büyük ve uzun kulaklar çehre için birinci zînetten ma'dûd idi. Ve hatta küpelerin ve halkaların icâdı da belki kulakları bir derece büyük ve uzun göstermek içindir.

Saç husûsuna gelince yine bizim şâ'irler ipek gibi zülûflerden ve geysulardan nice teşbîhât ile bahsetmişler ve kimi lepiskayı siyaha ve kimi abanoz gibi parlak ve nazarrubâ saçları zerrin târe tercih etmiş ve fakat hiçbirisi saçsız bir kadında letâfet aramağa kalkışmamıştır. Bütün akdâm-ı medeniyyede tezyîd hüsn ü ân için gümrâh saç lâzimededen ma'dûd ve fevkalâde bir zînet-i tabî'yye hükmünde mu'teber ise de Japonya akvâmı arasında kadınlar sîmalarını güzel göstermek için saçlarını keserler ve ancak bir parmak uzunluğunda tepelerinde bermu'tâd bırakırlar.

Akıl ve zekâsına i'timâd olunan ve re'yi sevab görülen bir çok zevâta mürâcaât olunsun da nisvânda hüsn ü ânın neden ibâret bulunduğu hakkında mülâhazat istensin. Görülür ki bu mülâhazalardan hiçbirisi diğere uymaz. Nasıl çehreler biri birinden mütebâyin ve mütefârik olarak halkedilmişse letâfet hakkındaki herkesin kararı ve hissi de böylece mütehâlifdir.

Bir millet arasında bile devre nazaran letâfet hakkındaki fikir değişmektedir. Mukaddema basık ve küçük çehrelerden hoşlanmakta iken bugün terakkiyât-ı fenniyye ile de biraz dimağını terbiye etmiş olanlara beyninde açık alın ve büyük kafa alâmet-i zekâ görülerek dilber dediklerinde bunu ararlar.

Kaş hakkında bile fikirler müttahid değildir. Âsâr-ı kadîmede keman gibi kaş az mı medhedilmiştir? Çekik düz ve tam bir kavs şeklinde olan kaşlar az teşbîhât-ı şâ'irâneye vesile mi olmuştur! Halbuki şimdiki zamanda rastıklı kaşlar bed görüldüğü gibi böyle sun'iyeye benzeyen düz ve keman kaş da bazı nefâisperestâna hoş gelmiyor. Eski Acem ressamlarının levhalarında kaşlar kalem san'atıyla dümdüz çekilmekte iken Avrupa ressamlarının en yeni tablolarında numûne-i melahât olarak tasvir ettikleri kadınlarda kaşlar karışık ve dağınıktır.

Bir zaman yüzde ben makbul idi. Şimdi bu da makbûliyetten düşmüştür. İşte şu bir iki kısa misâl gösteriyor ki güzellik her yerde bir olmadığı gibi bir yerde de her zaman bir değildir. Hüsn ü ân terbiye-i fikriyyeye göre tehâlûf eder ya'ni bir millet efrâdının terbiye ve tahsiline nazaran te'sîrâtı değişir. Bunun için "Letâfet mahalle ve zamana göre mütebeddildir." diyorlar.

(ikinci makale gelecek nüshada)

4.2. HÜSN Ü ÂN 2

Hüsn ü ân ile nisvân arasında ne derece münâsebet bulunduğunu ve Hüsn ü ân bir letâfet-i tabî'yye demek olup tabî'atın her türlü bedî'ası ve letâfeti gibi kâinatta en güzel bir mahluk addolunan kadınlardaki hün ü ânın ihtisâsât-ı beşeriyyeye te'sîrden hâli kalmadığı geçen nüshamızdaki makalede teşrîh edilmiştir.

Hüsn ü ânın ta'rifi pek kolay olmayıp bu letâfet-i tabî'yye insanlarda inşirâh-âver ve zevk-efzâ ihtisâsât husûle getirmesi cihetiyle nazar-ı dikkat ve ehemmiyetle alındığı sûrette bir kâideye rabtı da mümkün değildir. Yani bir adamın hoşlandığı güzelden diğeri hoşlanmadığından ve birine te'sîr eden câzibe ve hüsn ü ân başkasına karşı te'sirsiz kaldığından hüsn ü ânın şu ve şu gibi vasıfların ittihaz ve imtizâcından husûle geldiğini sûret-i mutlakada göstermek kâbil olamaz.

Hatta dünyanın bir tarafında güzel görülen bir hal diğeri cihetinde çirkin addedilip güzellik mahalle göre mütebeddil olduğu gibi zamana göre de tebeddül ediyor. Bundan yüz sene evvelki güzelle şimdiki güzel arasında fark var. Hatta bu noktada kanaat hâsıl etmiş olanlardan biri "eski zaman masallarında "dünya güzeli" diye tasvir olunan bir kadın şimdi ortaya çıksa "gulyabâni" görmüş gibi herkes kendinden kaçır" demiştir. Belki ifrâta varmıştır. Faka yine de bir hakîkati göstermek istemiştir. Nasıl bundan yüz sene evvel bir kıyafette giyinmiş ve süslenmiş olan bir güzelde pek o kadar şa'sa'a ve zerâfet görülmüyor. Nasıl göz alışmamış bir kılıkta mesela saçları gayet ince ince sekiz on örgü örülecek arkasına bir sıra gâytân gibi salıverilmiş bir kız fevkalâde güzel ve câzibedâr olsa da yine hayal ve tasavvuru pek ziyade okşayan ve zihnin alıştığı tarz ve şekilde mütelebbis bulunan bir kız kadar birden bire te'sîr hâsıl etmiyor... işte bu sebeple güzellik te'sîrâtı i'tibârı ile dimağı okşamak ve

kalbi mütehasşıs kılmak için insanların terbiye-i dimağiyesine ve ülfet ve ünsiyetine mutâbık ve muvâfık bulunmak şarttır. insanlarda terbiye-i dimağiyeye ve ülfet ve i'tiyâd ayrı ayrı yerlerde ve memleketlerde başka olduğu gibi devir ve zamana göre de değişir. Bu halde akıl ve fikrin güzel diye karar verdiği kalbin seyr ü temâşâsıyla bir ihtisâs-ı latîf duyduğu “güzel” de mahal ve zamana göre tebeddül eder bize kalırsa hüsn ü ân bu nokta-i nazardan tedkîke şâyândır.

Hüsn ü ân hakkında yazılmış bir eserde “bu hassa-i tabî’iyye bir tenin terâvetinden, bir vechin melâhatinden, gözlerin te’sîrinden dehânın bir goncayı andırmasından ibâret değildir. Gerek çehrede, gerek vücutta, gerek tavır ve harekette bir tenâsüb, bir âhenk bulunmalıdır ki bu âhenk ve tenâsüb nazar-ı dikkati celbedecek ve kalbe te’sîr eyleyecek bir câzibe hâsıl eylesin ve hüsn ü ân tamam olsun” denilmiştir.

Fakat bu âhengi ve bu câzibeyi görecekt ve te’sîrine teba’iyyet edecek fikir ve nazar mütehâlif olursa bunlar mu’ayyen ve mukarrer olabilir mi?

Avrupa nisvânına bakılsa bunların mensup oldukları milletin fikir ve ülfetine göre ayrı ayrı letâfeti ve başka başka hüsn ü ânı vardır.

Sırf fitrî ve tabî’ tenâsüb-i endâm, melâhat-ı vechiye nazar i’tibâra alınırsa yani “hüsn” gözetilip “ân” dan vazgeçilirse Fransa nisvânında aranılan hasse bulunmaz. Fakat zerâfet ve câzibe cihetiyle bu millet nisvânı Avrupa’da sâir kadınlara mütefevvik bulunmaktadır. Bir heykeltraş için Fransa nisvânı numûne olamasın. Lâkin “hüsn ü ân” dan intizâr olunan te’sîr heykel gibi bârid bir sengpârenin te’sîri değildir.

İtalya’da en ziyâde gözlerin te’sîrine, gamzesine, şa’sa’asına meftûniyet gösteriyorlar. İtalya kadınlarının gözleri de fi’l-hakika güzeldir.

İngiltere’de sarı saç ile ülfet ve i’tiyâd hâsıl edilmiştir.

Hissiyât-ı rakikayı gösteren ve biraz hayâlât perverliği imâ eden bir renk orada nazara hoş geliyor.

İspanya’da bir kadının vech-i dilârâsına dikkat olunacak yerde etvâr ve refîâr-ı dilrubâsına meftûniyet vardır. İngiltere’de âyine-i hissiyât vech ise İspanya’da tavidir.

İsveç'te nehâfet-i beden makbûl değil. mülahham bir vücûd ile temiz ve inci gibi dişler lâzıme-i letâfettir.

Rusya'da kadınlara meclûbiyyet onlardaki hissiyât-ı sevdâ-perestâne ile mütenâsib. Orada kendini sevdirmesini bilen herkesten güzeldir.

Burada tafsîli abes olan şu ta'dâd izah ediyor ki her yerde "hüsn ü ân" ın levâzımı başkadır. Bir yerde güzel olan diğer tarafta sevimsiz, bir yerde şâyân-ı perestiş addedilen bir mahluk öbür cihette çirkindir.

Buna sebep nedir? "Hüsn ü ân" ihtilaf etsin. Fakat bu ihtilaf da bir kâideye tâbî değil midir? Bütün hissiyât ve ahvâl-i beşeriyye gibi "hüsn ü ân" ın ihtilâfâtı ne gibi nasıl bir sevk ile hâsıldır?

Pek güzel, lâkin soğuk! Elbet bu söz bir çok defa işitilmiştir. Vecihte letâfet var. Göz, kaş, cephe, ağız, çene hep de güzel. Tenâsüb-i endâm yerinde etvâr ve refâtâr da dilpezir addolunabilir. Halbuki yine bu letâfet câzibesiz ve pertesiz bulunabilir. Fakat bu letâfetleri bir an mahvedecek bir hal var. Bu "Dünya güzeli" söz söylemesini tatlı sohbetiyle bu bahşâyiş-i tabî'atı revnakdâr etmesini bilmiyor. Yâhut sedâsında halâvet ve ihtizâz yok. O letâfetten ne te'sîr beklenir? Güzel olmak mutlak sûretle tabî'at ve hulkce a'za-yı bedende en mükemmel sanatkârâne yapılmış heykellerdeki bir tenâsüb bulunmak değildir. "Hüsn ü ân" ın makbûliyeti fikir ve kalbe ilkâ ettiği te'sîr cihetiyledir. O halde güzel olmak, güzel görünmekten ibârettir. Yalnız şahsen ve hilkaten sâde ve soğuk bir letâfet bu te'sîri temin edemez. "Hüsn ü ân" a sahip olan kendini beğendirmeyi ve sevdirmeyi bilirse bu hüsn den te'sir intizâl edebilir.

Dünyanın ilk vahşet devrinde ve medenîyyetin bu derece teâlî ve terakkî etmediği zamanlarda vücûdca o tenâsüb vechen melâhat ve letâfet belki bir kadına sahîbe-i "hüsn ü ân" dedirmek için kâfi idi. Lâkin güzellik esâsen gönül sevmesiyle hâsıl olacak ise ya'ni "gönül kimi severse güzel odur" demekten başka çare yoksa güzelliği gönlün isteğine gönül de akıl ve fikirsiz bir cism-i kâmil demek olduğu için, akıl ve fikrin naz ve kabulüne tâbî'at addetmek zaruridir.

"Hüsn ü ân" bu halde akl ve fikrin temâyülâtına yani tahsil ve terbiyeye de tâbî bulunmak lâzımdır.

Bir memlekette müktebisât-ı ilmiyye ve terakkiyât-ı medeniyye te'ammum ettikçe güzel hakkındaki fikir de değişir. Mükemmel terbiye ve tahsil görmüş olanların yalnız letâfet-i tabî'iyeden mahzûz olamayıp “hüsn ü ân”ın bunlara te'siri için sahibe-i hüsn ü ân olan bir kadında terbiye ve tahsil de aranır. Zekâ ve irfân da arzu olunur.

Devr-i ibtidâda insanların fikir ve aklı şimdiki kadar küşâyiş bulmamış olduğu gibi tahsil ve terbiye dahi başlamış ve ulûm ve fûnûn tedevvün etmemiş bulunduğundan o zaman vahşet de yalnız melâhat ve letâfet-i tabî'iyeye bir “güzel” e güzel demek için kâfiydi. Fakat şimdi böyle tahsilsiz ve terbiyesiz güzellere alımsız, câzibesiz, te'sirsiz buz gibi soğuk heykel gibi hissis daha nice nice bârid sıfatlar bulup söylüyorlar.

Bu hale göre “hüsn ü ân”ı letâfet-i tabî'iyeden addedememek ve Eflâtun-ı hakîmin ta'rifini kendi zamanına kâbil-i tatbîkât addedip şimdiki zaman için güzellik hoş görünmek ve kendini sevdirmek ve câzibedâr olmak olup bunlar ise yalnız vechin melâhati, kadd ü kâmetin mevzûniyeti, a'zâyı bedeninin tenâsübü ile istihsâl edilemez. Bir millette efrâd ne kadar tahsil ve terbiyeden hissemend olursa, ne derece meziyyet-i insâniyenin şekil ve heyûlâda olmayıp ancak irfân ve zekâda ve bu irfân ve zekânın ‘ilm ve ma'rifetle zînetkâr ve şa'sa'a nisâr olmasında olduğu gibi fikir ne kadar şayi' bulunursa bir güzeli de bir fikre göre takdir edeceklerinden ve onun câzibesine tebâ'iyet için aradıkları hâsseleri o güzelde bulmak isteyeceklerinden böyle müterakkî yerlerde mutlak sûrette tahsil ve terbiye “Hüsn ü ân” ın levâzımından addedilmek lâzım gelir. Nitekim letâfet-i tabî'iyeye bir ev kadını hizmetçisinden çirkin olabilir. Fakat hiçbir vakit o kadının nezâketi, dirâyeti, tahsil ve terbiyesi bin türlü letâfetlere bedel görülür ve kimse o kadını hizmetçisiyle mukâyese etmeği hatırına getirmez...

4.3. LETÂFET-İ TABİ'İYYE VE LETÂFET-İ SINÂİYYE

Kadınlık bir letafet-i tabiiyedir. Kadın sahne-i tabiatte hüsn ve letafetin bir timsali olarak görülüyor. Kadına bir bedi'a-i fitrat nazarıyla bakılıyor.

Medeniyetin nice eserleri göz önünde duruyor. Fen ve ma'rifet sahasında cilvegir olan bunca asar-ı hayretbahşânın menşe'i nedir? Zeka ve irfan-ı beşer değil mi? İnsanı mümtaz kılan akıl ve zekasıdır. Çünkü gözleri kamaştıracak kadar şu'lebar olan terakkiyat-ı medeniyye ve fenniyye ve sanaiyyenin tohumu hep insanın aklında neşv ü nema bulmuş ve sonradan saha-yı arza saçılmıştır.

'Ulum ve sınıyi' arasında en ziyade şu'le-i irfanı parlak gösteren sınıyi'-i nefisedir: Resim, musiki ve edebiyat gibi... Dünya kurulalıdan beri gelip geçen milletlerin hepsinden sınıyi-i nefiseye müte'allik eser alınsın. Hepsinin edebiyatı tetkin olunsun. Görülür ki bu edebiyatta ve sanatlarda akıl ve zekanın isti'dad ve pertevini ziyadeleştiren kadın olmuştur. Ve ayrıca tetkika şayan bir mes'eledir. Yalnız zamanınızın en müterakki milletlerinin asar-ı nefisesine bakmak kafidir. En nefis tabloları kadınlar tasvir olunuyor. Romanlarda, şiirlerde letafet-i nisvân ta'rif ve tavsif olunuyor... Çünkü kadın "Bir letafet-i müşahhasa" olarak görülmüştür. Nefayis bir sitan ise şu alem-i tabiatte mündemic letafetleri tetkik ve keşf için uğraşırlar. Kuvve-i fatıranın en rengin ve dil-pezir olarak cilvegir olduğu noktayı ararlar... Aramışlar. En güzel buldukları nedir? Kadın.

Kadınlar ise fitraten hüsn ü ana sahib oldukları gibi hassa-i tabi'iyeleri iktizası güzel görünmek gayretinde de bulunmuşlardır. Edeb ve terbiye dairesinde bir kadının mahreme karşı güzel görünmek istemesi şüphe yoktur ki ta'yib olunmaz ve hak kendinden nez' edilmez.

Kadınların arzu ettileri ve kadınlarda görülen letafet elbisenin ve süsün zarafetiyle tezyid olunabilir. Lakin güzel görünmek hassasıyla meftur olan ve şa'irler tarafından mahluk-ı latif diye yad edilen kadınlar hemen dünya kurulalıdan beri letafet-i tabi'iyeye ile iktifa edemeyip vasait-i sînâiyye ile bunun tezyidi çaresi de aramışlardır.

Medeniyyet aleminde en kadim olan milletlerin nisvânı mesala eski Mısırîlerde Yunanilerde ve Romalılarda kadınlar hüsn ü anı tezyid için pek çok uğraştıklarını müzelerde mahfuz asar-ı atika göstermektedir.

Romalılarda nisvân güzelleşmek san'atında pek ileri gitmişler. Napoli müzesinde Romalılardan kalma küçücük çanaklar, aletler var ki bunların cümlesi kadınların tezyid-i hüsn-i cemal için kullandıkları vasıtalarıydı... Hatta Roma'da nisvân, yüzlerinin buruşukluklarını gidermek ve tenlerine bir düzgünlük vermek için ellere ve ayaklara hamur halinde kına konulduğu gibi yüzlerini bir nev'i hamur veya alçı ile kapayıp saatlerce sabrederler ve sonra bunu kaldırıp süslenirlerdi.

Hiç bir devre-i medeniyyete pudralarla düzgünlerle, yağlarla, sularla nisvânın tezyid-i hüsnü ana meyl ve rağbeti tenakus etmemiştir. Çünkü bu his fitri ve cibillidir ve daire-i edeb ve terbiyede mücâzıdır.

Bu meyl ve isti'dad değişmedi ama tezyid-i hüsn ü an vesâiti asırdan asıra değişti durdu...

Nihayet civi, kurşun, arsenik gibi vücut-ı beşeri harabeye çevirecek simler katılarak düzgünler yapmaya başlandı ve kadınlar dünyada hiç bir güzelliğe mukabil terk olunamayan hazine-i sıhhati sarf ettiler. Tezyid-i letafet uğrunda afiyetlerini heba eylediler.

Hüsn ve letafeti tezyide vasıta olan bu simli maddeler ortaya çıktıktan sonra nisvânın hayat ve afiyetine bu derece ta'alluku bulunan mes'ele ile dünyanın en büyük alimleri ve tabibleri iştigal eylemeyi bir vazife-yi insâniyyetkârâne gördüler. Vazifelerini ifaya çalışıyorlar, Lakin sözlerini daima nisvâna işittirebiliyorlar mı?

Fakat etibbânın nasâyihini menfa'atini gözetken hukuk-ı tabi'iyeye ve mezâyâ-yı fitriyyesini tasdik edenlerin muhakematı da terdif olunursa bu nasayih ve muhakematten elbet bir hüsn-i netice çıkar.

Bizim burada vazifemiz ise bu nasihatları bu muhakemeleri mezc ederek buraya nakleylemektir.

Kadınların muhafaza-i hüsn ü anına, tezyid-i cemaline vasıta olan şeyleri büsbütün nazar-ı tahkirle görmüyoruz. Lakin niçin bunlar akıl ve hikmet dairesinde olmasın. Ya'ni niçin bu tezyid-i cemaal akıl ve fikrin kabulüne mazhar bulunmasın.

Kadında letafet bulanların, kadınlıkta bir letafet-i muşahhasa görenlerin nazar-ı tedkik ve tatbi'i asar-ı sana'iyeye yoksa asar-ı tabi'iyeye midir? Kulun mahsul-i sa'y ve san'atı olan bir bedi'aya mı hayran oluyorlar? Yoksa kader-i mutlağın kuvve-i fitriyyesini mi tebciil ediyorlar? Bu mahakemeden sonra te'emmül ve mülahaza olursa acaba kadınların tezyid-i hüsn ü anı fikriyle türlü türlü pudralarla, yağlarla, düzgünlerle tabi'atten sun'iyete intikâl ettiren letafetinde hangi hikmet-i fitriyyeyi müşâhede edecekler, hangi letafet-i tabi'iyyenin temaşasına vakf-ı nazar eyleyecekler?

Evet kadınlık, şanı tezyid-i cemaline çalışmaktır. Hüsn ü anını arındırmaktır. Lakin bu gayret zerre kadar letafet-i tabi'iyeyi nakîsadâr etmemeli ki, revnakdâr olsun. Düzgünlerin bir çoğu tene muvakkat bir revnak verir. Lakin neticede o nazik ve güzel cildi vaktinden pek çok evvel yıprandırır. Yirmi beş yaşında bir kadın belki çeki ve düzenin vesâit-i hazırası sayesinde sinnini yirmi gösterir. Lakin bu muharrib-i ecza afiyetini de rahnedar eder, cildini de... İki sene sonra beş sene tenkis etmek istediği beş sene mütezayid görünür ve hakikaten vaktinden evvel ihtiyarlar.

Düzgünlerin -esasî bizmut olarak- zararsız diye sattıkları suların cildi yumaşak tutar diye -esasî gliserin olarak- pazar-ı ahz ve a'taya süslü şişelerle çıkardıkları nev'ileri, biri cildi kurutmaktan biri sarartmaktan başka devamlı bir zaman için işe yaramaz. Biz burada düzgünlerin, suların iyisini kötüsünden fark ve temyiz edecek değiliz, ancak letafet-i tabi'iyeye ile letafet-i sınaîyye arasındaki farkı taharri ediyoruz.

Bir vecihde letafet orada hal-i sıhhat ve afiyetin istikrarıyla ka'imdir. Nice kadınlar var! Solgun simaları, uçuk benizleri ile belki nevsıfat şâ'irâneyle layıktırlar. Lakin asıl letafet zindelikte ve afiyettedir. Celb-i benizlerde letafeti caygir etmek için bir düzgünün mu'âvenetine koşmaktan ise hıfz-ı sıhhatin kavâ'idine ri'âyetle ve vücudun ve bünyenin takviyesine gayretle o çehreye tabiri letafeti getirmek, ya'ni dıştan kırmızı boya ile değil, içten kanın in'ikasıyla kızartmak elbette müreccahtır.

Madem ki nisvânın muhafaza-i hüsn ü ana fitraten meyelânı var. Bunu kim men' eder. Belki teşvik edilir. Fakat hararet bûdûret gibi müesserat-ı hariciyyeden tenin tarâvetini sakınmak, kuvve-i fâtıranın ihsan ettiği ni'meti değiştirmek değil, ancak muhafaza ile kıymetini bilmek yetişir. Şu kadarcık bir muhakemeden çıkaracağımız netice tezyid-i cemal için ihtiyar olunan külfetler yani pudralar, pomadolar, düzgünler eğer letafet-i tabi'yyeyi kaçırıp yerine ka'im olacak haddi bulursa merdûddur. Lakin letafet-i tabi'yyeyi muhafazaya yardımdan başka bir hizmeti olmayıp haddi bilir ve haddi bilmeğe gayret dikkatli bulunursa makbuldur.

Bir latif çehrede tabi'i bir cazibe bir ahenk var. Lakin o cazibe ve o ahengi husûle getiren nedir? Gözleri, kaşları, kirpikleri, ağzı ayrı ayrı güzel bir sima görülür. Lakin heyet-i mecmuasında bir letafet-i cazibedar bulunmaz. Fakat her noktası i'tibarıyla güzel görülmeyen bir simada fevkalade bir melahat bir hüsn ü an fark olunur. Bu nedendir? Hatta birinci sınıftan pek güzel olanlar bazen soğuk güzel derler. Zeban-dıraz olanlar bir heykele benzetirler. Öyle zannolur ki bir insanın kuvve-yi akliyye ve fikriyyesinde ve ihtisasatında da ayrıca bir güzellik vardır. Ya'ni bir de letafet-i ma'neviyyesi bulunur.

Gerek irfan ve zeka ve gerek ihsâsât-ı insaniyyet-kârâne fevkalâde bir terbiye bulmuş ve neşv ü nemalanmış ise bunlar vechde in'ikas ediyor ve ayine-i ihtisasat-ı beşeriyye olan o levha-i kudrette başka bir cazibe hasıl ediyor. Başka bir melahat husule getiriyor. Bu hal 'alâim-i vechiyye-i zahireye ile buna in'ikas eden hissiyat-ı batınenin pertevdar değil vechde de cazibe ve melahat yok lakin pek güzel!

Kadir-i mutlak çehre-i beşerde henüz bir müdedkık-ı tabi'atın ahkâm ve kavânini keşfedemediği, ne hadiseler henüz bir nazar o perinin künhünü anlayamadığı ne dakikalar var. Bir küçücük tebessüm bir başka te'sir hasıl ediyor. Bir kirpik oynaması bin sahifede yazılamayan hissiyatı izhar eyliyor. Lakin bu te'sirat o levha-i tabi'atta rev-nümadır. O levhayı boyayın, nitekim bir aynanın üzerine kireçle bir badana çekin neyi aksettirir? Ziyade düzgünlü bir simada ihtisâsâtı in'ikas de bu ayna gibi kudretsiz kalır. Sürmeli gözde, rastıklı kaşta, düzgünlü simada ihtisâsât-ı ma'neviyye pek güç tezahür eder, yahut hiç görülmez. Hafif bir pudra bile simanın hassa-i

mün'akisesini gaib eder. Eyvah çehrede mahiyeti anlaşılmayan o cezbe-i fitriyye hasıl etmez ki görünsün...

Düzgün işte bu cihetle de mahzurdan sâlim değil. Afiyetine zararı yine başka zararlı bir madde değilse bile hiç olmazsa cildin mesâmâtını kapayarak teneffüsüne mani' olur. Öyle ise insan yalnız ciğerleriyle değil, cildiyle de nefes alır.

Velhasıl letafet-i nisvân alem-i medeniyyette te'sirden hali kalmamıştır. Dünya kurulusundan beri tebci edilmıştır. Lakin bu letafet halet-i tabi'iyededir... Letafet-i sinaiyye bu te'siri göstermekten beridir.

4.4 MODA – İSRAF

Vâkı'a değil yalnız cemi'iyet-i medeniyye, cemâ'at-i bedeviyye hatta kabâil-i vahşiyede bile giyinip kuşanmak levâzım-ı beşeriyyenin başlıcalarından biri sırasında bulunuyorsa da insnların ifrât ile tefrid arasını hemen hiçbir şeyde bulamamakta olmasındandır ki: vahşîlerin âdi bir tesettürüne giyinip kuşanmak denemiyeceği misillü medeniyyete dâhil olmuş bulunan efrâdın dahi giyinip kuşanmasının tarzında hüsn-i münâsebet aramak abestir. Biri kıymet-i cüz'iyeyi hâiz deri parçasıyla kendini giyinmiş kuşanmış farzeder. Diğer giyinip kuşanmak için avuçlar dolusu paralar sarfına mecbur olur. Evet! Mecbur olur. Bu mecbûriyet dâirey-i medeniyyette bulunan beşeriyyetin hemen bütün efrâdına âriz bir hastalıktır ki bunun zamanımızda (moda) itlâk olunan mikrobu günden güne keşfolunagelmekte bulunan her nev' mikroblardan ziyâde te'siri bulunduğuna delil göstermek bile fazla olur.

Moda! Bu mikroptan erkekler bile mû'af değillerse de en ziyâde te'sirini bizim tâ'ife-i nisâda göstermekte olduğuna şüphe mi var? Moda bir gün kadınların kollarını muzîk ıztırâba sokar. Ertesi gün derûnûna birkaç metre mûka'abı hava alcak mertebede şişkin bir kumaş içinde bulundurur. Kadın olup da modanın icbârâtına tebâ'iyet etmemek mümkün müdür? Zaman olur ki: Bir modaya teba'iyetle yaptırılmış elbisenin kumaşı henüz yepyeni iken diğer nev' modanın zuhûruyla o elbise moda âleminde kumaş kadar bile kıymeti bulunmaz. Mesela gayde biçiminde o bol ve şişkin kollar yapılırken moda bumar gibi dar kollara tahavvül ediyorsa veyâhud korsajdan etekliğe

kadar yekpâre fistan moda iken iki parçaya inkisâm mecbûriyeti hâsıl olsa ni'me'l – matlub. Çünkü artık modası geçmiş olduğu cihetle zinhâr kol sokulması mümkün görülmeyen o elbise-i girân bahâyı elinden iş ve dikiş gelir bir hanım sandığının bir köşesine atmağa mecbur olmayarak o genişliği daraltmak sûretiyle yeni modaya tevfiğ edebilir. Ya kolları hemen hemen ihâta edebilir derecede dar kol modası birkaç arşın kumaşa muhtâç bulunan bol kollara tahavvül ediverse ne yapabilir? Kıyâfet-i milliye-i mâziyemizin ale'l – ekser müsa'ideleri gibi o işe yaramayan, moda mağduru olan zavallı yeni kumaş bozulup da yorgan yüzü filan da olamaz: Zîra şimdiki moda icâbınca biçilen bir elbisenin kumaşı sökülmiş olsa bir zamanın parçalı boğçaları gibi bir boğça dikmekten başka bir işe yaramaz ve ortaya parça yığını çıkar.

Ber vech-i ma'ruz yüzlerce parçalara inkisâm ettiği cihetle bozuntusu bile bir işe yaramayan şimdiki moda libaslarını terziye biçtirip diktirmekten müstağni olanlar hanım hemşirelerimiz arasında pek âzdır sanırız.

- Bize şu makâleyi kaleme aldırmağa sâ'ik olan hulûs-i kalbimize bağışlayarak – elbise husûsunda revâ görülen bazı israfların şâyân-ı te'essüf ve mu'ahaze olduğunu söylememize müsâ'ade bulunurlar ya!

Her libâsını terziye biçtirip diktirmek mecbûriyeti hanım hemşirelerimiz için şâyân-ı te'essüf değil midir?

Tekmil libasları terzilerin hizmetine bırakmamak arzu olunacak bir şeydir. Ancak modaya sûret-i dâime de teba'iyetle kumaş bahasından sarf-ı nazar yalnız dikme biçme ücreti olarak ne kadar paralar verilmekte olduğu şâyân-ı te'emmüldür.

Neticesini kendimize tatbik edebilmek üzere işittiğim bir hesâbı bakınız size nakledeyim.

Fransız gazetelerinden birisi istatistik erbâbından bir adamın tanzim etmiş olduğu bir hesap üzerine diyormuş ki;"

Bundan kırbeş sene kadar evvel Pâris'te 158 modistre, 68 hazır libas satan dükkan bulunurken şimdi 1636 modistre ve 296 hazırcı mağazası bulunur ki eteklik satan mağazalar bu hesaba dahil değil.

Her modistrenin ne kadar işçileri olduğunu hesap eden biri bir gün Paris' te modistrelkte işleyen işçi kadınların adedi altmış beş bine bâliğ olduğunu söylüyor. Tekmil Fransa' da ise yalnız 925.855 kişi sâde kadınların elbise ve tuvaletleriyle iştigâl ediyor.

Bu yekûn-i a'zimden 400000 kadın işçisi yalnız tuvalet işleriyle meşgul olmak üzere ayrılır ve senenin ikiyüz gününü hesabla bunlara en aşağıdan yevmiye ikişer frank ücret verilirse senevî 160000000 frank ve hazır elbise mağazalarındaki müstahdemîne verilen ücret dahi zamm olunursa bir milyar yüz altmış milyon küsur frank para veriliyor.

İşte Fransızların moda ve ta'allukâtı uğrunda verdikleri paraların miktarına dair işitmiş olduğum hesâbın hülâsası!

Bizim kuruş hesâbıyla dört buçuk milyar dört yüz bu kadar milyon küsur kuruşu bunun dörtte birden değil a yarımından hesap etsek senevî hemde hârice verilmek üzere ne kadar paralar sarfedildiğini düşünmek de bize âid bir vazîfe olur.

İmdi bu nokta te'ammül ve mülâhazaya alınrsa moda demek israf hem de müthiş bir israf olmaz mı? Hele hep Avrupa' dan iktibas ettiğimiz fena âdetler meyânındaki bu moda mes'elesine biz Osmanlı hanımları da fenâ bir moda daha ilâve etmişizdir. O da bir düğünde giyilmiş olan bir elbisenin diğer bir düğünde kat'iiyen giyilememesi âdet-i kabîhasıdır. Bir sene zarfında müte'addid cem'iyetlerde hazır bulunması lazım gelen bir hanımın pederi zevci velîsi ashâb-ı iktidardan olmayıp da her def'ası için yeniden bir kat elbise yapması mecbûriyetinde bulunsa bu hâlin neticesi neye müncer olur? Her hafta ve belki her gün bir kat elbise yaptırabilmek iktidârına hâiz olanlar vardır. Bu kadar kat libas ise her halde lüzûm-ı hakîki ve ciddiden üç yüz altmış üç kere fazla olacağından israf olur. İsrâf şer'ân de haramdır. Bir libas ki bir düğünden başka bir düğünde giyilemiyor ve bir yere gidilirken giyilmiş olan elbise ile artık o mahalle gidilmek ma'atteessüf ayıp sayılıyor, bir kat libas bu kadar masrafla bir günün birkaç sa'ati için tedârik olunuyor demektir. Bu da mu'afık-ı akl mıdır? Fazlanın fazlası addolunamaz mı?

Bu âdet memba‘-ı isrâf ve sefahat olan Avrupa’ da bile yoktur. Avrupa âdat ve usûl-i muâşeretine dair memleketimizde yazılan âsârda görüldüğü vechile Avrupalıların orta hallilerini mikyâs addedersek bir madamın baloluk süvârelik falanlık filanlık olmak üzere bâliğ olacağı birer kat elbisenin yekûnu nihâyet sekizi onu tecâvüz etmez. Âdât-ı milliyye ve kavânin-i dîniyyemiz icâbı bizim bu kadarına da ihtiyacımız yoktur.

Halbuki refîkalarımızdan kat kat elbisesi olan hanımlarımız, tanımıyorum! Bu hal Avrupa’dan iktibas olunmuş olan moda hükmüne muvâfakat da sayılamaz. Belki fenâ bir âdet olmak üzere hanımların ba‘zısı tarafından ittihâz ve ihtiyar olunmuş usûldendir. Artık bu âdet-i gayr-ı müstahseneye bir de Avrupa telebbüsât-ı nisvâniyesi modası munzam olursa âile reisinin bârgirâne kudret ve tahammülü de mefkûd bulunursa sırf nümâyişten başka bir sebep-i ma‘kûle müstenîd olmayan bu hâlin ne gibi ‘avâkib-i vahîme vücûda getireceği şâyân-ı nazardır. İşte kendini böyle girdâb-ı isrâf ve sefâhete kaptıran kadınların âileleri âkıbet-i halde bir sefâlete düşmeleri ihtimalden ba‘id değildir. Üç numaralı nüshâda ismetli Fahrunnisâ Hanımefendi hemşiremiz tarafından – iki Âile levhası – ünvanlı bir makâle ile bu âkıbet pek hakimâne bir sûrette tasvir edilmiş olduğundan bu babda başka söze lüzum görmeyiz. Düğün libaslarına âid olan bu adet-i gayr-ı müstahzenenin alet-tedric terki kendisini bilen hanım hemşirelerimizin hemen kâffesince arzu olunur mevâddan ise de yekdiyere bakmak ilcâsı ve başkaları tarafından ta’yib edilmek korkusu ile hiçbiri (elfazlu’l-mütekaddin) şerefine nâiliyeti göze aldırılmamaktırlar zannındayız. Akvâl ve etvânı diğerlerince de hâiz-i tesir büyük ve kibar hanımlarımız diğer hanımlara numune-i imtisâl olmak için aynı libâsı birkaç cemiyette giymeye başlarsa bu çirkin âdet de ortadan güzel bir sûrette kaldırılmış olur.

Hurşit Paşazâde Ziya Bey Kerimesi

Seniha Vicdan

4.5. KİYÂFET-İ NİSVÂNİYE-İ OSMÂNİYE

Ah! libâs mı?

Şu kelime bana fikr-i mütereddid-i beşerin tahavvülât-ı gayr-ı münkatı' içinde yuvarladığı kisve-i hayatı ifâde ediyor. Beşeriyet-i meht-i tûfûliyyeti içinde mehd-i tûfûliyyetinden ayrıldıktan, ihtiyâcât-ı şedîde-i hayâtın zihn-i beşerde uyandırdığı fikr-i terakkî, zerre-i temeddün ile şâhrâh-ı hayât-ı medeniyet içinde adımlarını atmağa başladıktan sonra pîş-i nazar-ı hayale alıyorum da onun tâbi' olmuş olacağı tahavvülât ve televvünât-ı fikriyenin en ziyâde esîr-i ahkâmı olarak libâsı görüyorum! Fakat bu televvünât, bu tahavvülât bî-ma'na değildir: İnsanın dâire-i ıttıla'âtı tevessü' ettikçe ihtiyâcâtı ta'ayyün ediyor. Ta'yîn-i mâhiyet eyliyor, insan bu ihtiyâcâta sûret-i lâyika ve münâsibede mukâbele etmek istiyordu. İşte tereddüd-i fikr-i beşer bundan neş'et ediyordu.

Libâs bedenın mesken-i mahsûsudur. Bu mesken ne kadar sağlam, fa'aliyet-i hasene-i 'uzviyye ne derece elverişli olursa müessirât-ı muzırre-i hâriciyyeye de mukâvemeti o nisbette artmış olur.

Bugün seyyâre-i arzı her taraftan kaplamış olan hava da, arz için, arz üzerinde tecelliyât-ı hayatiyye için bir kisve-i mahsûsadır. Arz, şems gibi hâlet-i ibtidâiye-i tekevvününde olduğu gibi bir libâs-ı ateşin içinde bulunmuş olsaydı bugünkü nümâyiş-i hayat görülmezdi.

Ah! Libâs mı?

Şu mukaddime, libâsın nasıl bir lâzime-i hayat olduğunu, ne derece ehemmiyetle telakkî olunmağa şâyân bulunduğunu gösterir.

Sözümüz çok ve uzun olsa bile bir hakîkatin ta'yîn-i mâhiyetine çalışmış olacağımızdan dûçâr-ı i'tirâz olmamalıyız. Kısalık meziyyet sayılmaz.

Âdât-ı milliye-i kadîmemizi anlamak için ecdâdımız olan Osmanlıların mehd-i aslîleri bulunan kıt'a-ı arziyyeye, bu bu kıta-ı arziyye civârına ehâle-i nazar etmek iktizâ eder. Bugün Bağdat ve havâlisi ahâlisinde görülen i'tiyâdât ile i'tiyâdât-ı kavm-ı Acem beyinde pek büyük fark yoktur. Bugün kıta'ât-ı muhtelif-i arziyyede melbûsât ve

i'tiyâdât hep şu dediğim kânuna tâbi'dir. Bu kânun ise netice-i icâbât-ı iklimiyye olmakla tâbi' görünür.

Evâil-i te'essüsümüzde nisvânın kıyafeti hakkında bize ancak âsâr-ı edebiyye-i acemiyye ve bir dereceye kadar tarih rehber-i tedkîkât olabilir. Çünkü bu âsâr-ı edebiyyenin bu yolda ahvâl-ı milliyemizle hayli iştigâlâtı vardır. hatta “Türk” kelimesinin erbâb-ı acem beyninde “güzel” makâmında musta'mel olduğunu bugün görüyoruz. Hafız :

Türkân-ı pârsî gû bahşendegân-ı ömrend
Sâkî beşâretî dih pîrân-ı pârsâ râ
Eger ân tûrk-i şîrâzî bedest âret dil-i mâ râ
Behâl-i hindûyeş bahşem Semerkand u Buhârâ râ

dememiş midir? Zâten o vakit ki münâsebât-ı milliyemizi o vakitki edebiyatımız, o edebiyatımızda görülen tarz-ı Acemâne bize lâıykıyla göstermiyor mu? Velhâsıl demek isterim ki ecdâdımızın işgâl ve iskân eylemiş olduğu kıt'a-ı arziyye ile kıt'a-ı arziyye-i mütecâvire beyninde büyük bir müşâbehât i'tiyâdât mevcuddu. İşte saçları yan taraftan ruhrengîn üzerine kadar uzatmak mu'tad idi. Saç tabî'atıyla orada kıvrılır, âdeta bir çengel teşkil ederdi. Hâfız şu beytinde de buna işaret etmiştir:

Ey sabâ bâ sâkinân-ı şehr-i yezd ezmâ begû
Key ser-i hakk-ı nâ şînâsân gûy-i çevgân-ı şumâ

Zâten saç yüz için en güzel en tabî'î bir tâc sayılmaz mı? İşte bunun içindir ki gerek edebiyat-ı acemiyyede, gerek edebiyat-ı milliyemizde zülf ve giysû vasıflarından geçilmez. Kadınlar o vakit saçları arkadan kaldırıp alındaki kısa saçları şimdiki kadınların Avrupa dedikleri tarzda bırakırlar ve üzerine uzun saçları şimdiki gibi bir veya ikiye ayırmayıp bir çok kısımlara ayırırlar ve örüp arkaya salıverirlerdi. İşte bu Avrupalı saçların da âsâr-ı edebiyyede “turre” diye vasıflarını görmekteyiz.

Kadınların fes giymeleri de bilâhare vâki' olmuş bir şey olup ibtidâ-yı emrde kadınlar mürabbaü'ş-şekl bir büyük örtüyü kutru cihetinden büküp başa örterlerdi. Bilâhere fes giymek ve fesi altınlarla tezyîn etmek i'tiyâdât-ı mer'iyye hükmüne geçmişti. Fesir üzerine ta merkezine iri bir altın, etrafına dâ'iren mâdar balık pulları tarzında altınları tertib eder ve böylece taşırlandı. Bu gibi tezyînât-ı nisvâniyye pek eski zamanlarda da görülür. Bugün Osmanlı kadınları beyinde fes giyme adeti hemen külliyyen kalkmıştır. Ancak taşralarda bazı ufak köylerde yörük kadınlarında bu adet el'ân muhafaza olunmuştur. Şimdi şehirlerde bile bazı eski kadınların elan fes kullandıkları görülüyor. Bugün her ne kadar nisvân beyinde fes kullanmak adeti sönmüş bir adet sayılırsa da, onun yerine "hotuz" yapmak mu'taddır. Bu da evde iken başa konmayıp evde yapılmış hazır olarak mahfuz olur ve bir mahale veya düğüne gidildiği vakit başa geçirilir. Bunu kullanmayıp açık baş olanlar da pek çoktur.

Vakta ki Osmanlılar bir maksad-ı ulvî ve mukaddesin meclûb-ı uluvv-ı şanı olarak vatan-ı aslilerinden ayrılmış muhacir iken bir fırka-i acizanenin galibiyetine yardım ettiler. Önlerinde başka bir maksad-ı münevver uyanmasına hizmet etmiş oldular ki, o da isbat-ı uluvv-i şan daima isbat-ı uluvv-i şan idi. Bu suretle tevsî'-i dâire-i mülk başladı. Bu suretle tevsî'-i daire-i mülke başlayan Osmanlılar, bu memâliki vesî'a'ya yerleştiler. Adât, âdât-ı muhtelif heyetini almağa başladı. İşte bu sırada elbise bu tarzda idi.

Gömlek: O vakit bürümcükten hafif veyahut pamuk, keten bezlerinden ve ale'l-husus kolları gayet bol gömlekler kesilirdi. Bazı rivayete nazaran gömleklerin isti'maline Roma imparatorlarından "Ogüst" zamanında ibtidar olunmuştur.

Yelek: Melbusât-ı nisvâniyye içinde yelek isti'mali dahi arz-ı vücud eder ki bu yelek kaide-i sadr hizasına kadar gelmek üzere kısa olup ukde-yi sedâyâyâ kadar iliklenir ve yukarısı ya iliksiz veyahut ilikli yapılarak iliklenmezdi. Bu nevi yelek şimdi bile bazı yerlerde giyilmektedir. Fakat şimdiki halde başlıca şehirlerimizde bunun yerine "korse" ikâme olunmuştur.

Don: Giyilen don ağırlı bir dondan ibarettir. Bu nevi donu tarif etmek üzere diyelim ki bu donlar beş ve hatta sekiz arşından yapılırdı. Adeta uzunluğu boya göre olmak ve bu boy ile mütenasip bulunmak üzere bir müstatîl teşkîl olunur ve müstatîlin

bele tesadüf edecek olan dıl-ı sağıri bükülür ve dıl-ı mukâbil-i sağırinin iki nihayetinden genişçe ve ayak girmeye mahsûs iki kıta açılır ve yan tarafları da dikiliverirse bu nevi ağı don husule gelmiş olur.

İşte kıyafet-i millîyye-i ibtidaiyye nisvânda bu yoldaydı.

Osmanlılar terakkiyât-ı mülkiyye ile yeni yeni adetlere tesadüf ediyorlar ve icâbât-ı iklimiyye ve mahaliyyeye te'baiyyete mecbur oluyorlardı.

Rumeli'de Avrupa kıtasında terakkiyatımız kadınları entari giymeye de sevkettiştir. Bu sırada ise entarilerin önü baştan aşağı açık ve yanları yırtmaçlı, kolları uzun ve gaytanlarla müzeyyen bulunurdu. Donu kapatmak üzere önü açık entariler vücuda getirildikten sonra nihayet bunların modası geçmiş ve bütün bütün kapalı bugünkü entariler ve fistanlar vücuda gelmiştir. Bugün kesilen ale'l-ade elbise evvela tenin üzerine olmak ve kolları dirseğin biraz üzerine kadar gelmek üzere bir fanila ve bazen bu fanılanın altına bir yelek ve fanılan üstüne gecelik ise kolları, yakası, etekleri kanaviçe işlemeli veyahut fisto veya dantelalı bütün bir entari gündüz ise bir eteklik ve üste bir caket veyahut bir mahalle ve bir düğün vesaireye gidildiği vakit eteklikten sonra ma'hud şu “alafranga esvab” giyilir ki bu da gazetemizin ilk sahifelerinde numuneleri gösterilen entarilerdir.

Kıyafete ta'alluku olmak ve son sözümüzü teşkil etmek üzere bugün ekseriyetle nisvân aleminde kullanılan ve gazetemizin şu son nüshalarında bir kaç defa daire-i bahse alınan allıklar ve beyazlıklar hakkında da şu kadarcık söyleyelim ki:

İnsan gerçi tabii halde gezmiyor, giyiniyor, kuşanıyor, aklının yettiğini yapıyor ve bu halde de yüze biraz renk vermemek abes olmamak lazım ve mantığa muvafık görünüyor ise de letafet-i tabi'iyeyi muhafaza veya tezyid etmek üzere kullanılan şeyler yani “kozmetikler” (kozmetik cildin yumuşaklığını muhafaza yarayan tertib “mulattif-i beşere” demekmiş) bu letafet-i ihlale sebep olacak olduktan sonra isti'malinde ısrar etmek bizlerce büyük hatalardan sayılmaz mı? Güzel olmayanlara ve hatta güzellere bile reng-i sına'î letafet veremiyor. “Aman nesi var! Düzgün güzeli” dedirtmek bir güzelin, bir kadının işitmekten hoşlanmayacağı sözlerdendir.

Tabi’ilik kadar güzellik olamaz. Sahtelik gözlerde bile sak ldir. Cariyelerin hatta pirinç tozunun aleyhindeyim. Bu ve buna m basil gubarlar ciltte hoş durmad ktan ma’ada tar vetin zevaline de sebep olur. Cildin tenakus-ı hissine ve kanın ruh-ı renginine o letafet-i mahs sayı veren ince, k l gibi damarlarda kanın cevalanına mâni’ olur. Kanın cevalanına bata’et getirir; cilt solup, buru uk bir hal kesbeder; insan vaktinden evvel s ner, solar. En mazarratsızı prinç gubarıdır, o da böyledir.

Bu halde güzelliği kıymetli bilen ve kıymetli bildiği için “aklık”, “allık” kullanan hanımlarımız bunları unutmamalı ve asıl hakikatin:

Be  b-u reng-u hâl-u hat  i hâcet r y-i z b  r 

sözünde olacağını derh tır etmelidirler.

Nazife

5. EDEB YAT

5.1. BABLOLARDAN ‘ BRET ALALIM

Kad nlarımız bundan on be  yirmi sene evvelki hâl-i ceh letleriyle bugünkü derece-i ta’lîm ve tahsilleri göz önüne alınırsa  u müddet zarfındaki terakkîleri   y n-ı takdîr ve tahsîn görülür. Bir çok senelerde olacak şeylerin böyle az bir zamanda meydana gelmesi ancak padi  hımız velini’met efendimiz hazretlerinin teba’alarının tahsîl ve terbiye ve ikmâl-i mes’ diyyetleri hakkında olan lutf ve ‘in yetleri ve t li’-i ferhunde met li’-i  ehin  hileri  s r-ı cel lesinden bulunduğuna şüphe yoktur.   te  imdi saha  r -y  ‘ lem-i matbû’ t olan “Hanımlara Mahsûs Gazete” dahi  u elt f ve ‘inâyet-i  ehin  hi semere-i cem lesindendir.

Bu gazetenin ilk nüshası enzâr-ı ‘umûma vaz’ edildi. Gazetenin ta’yin edildiği meslek pek güzeldir. Kad nlarımızın tezyîd-i ma’lûmât eylemelerine ve erbâb-ı kalemden olan muharrire ve m ellifelerimizin  s rını meydân-ı inti  ra koymalarına hizmet eyleyece ini i’l n ediyor. Bakınız terakk imiz ne dereceye varm  !Artık kadınlar

okuyup yazmalı mı dâvâsı tamam olmuş!Zîrâ işte yazıyorlar. Hem de öyle sadece bir okuyup yazmak değil yazılarını meydân-ı intişâra koyabilecek kadar yazdıklarını işte bu gazetenin ilk nüshası meydana koyuyor. Erkeklerimizin bu tür erbâb-ı sa'y ve gayretine yalnız bizim kadınlarımız değil bütün aktâr-ı medeniyye kadınları bütün 'âlem-i medeniyyet ve insâniyyet müteşekkir ve minnetdâr olacağına şüphe yoktur. Terakkîyâtın 'âli derecelerine vusûl ile kemâlât-ı insâniyye lezâizini tatmış olan bir milletin erkekleri nev'iyyetlerinin yarısını teşkil eden kadınların da terakkîyâtına hizmet ve mu'âvenet eyledikleri şimdiye kadar görülegelen bir şeydir. İnşaaallah bu gibi erbâb-ı sa'y ve himmet bizde dahi kesretle görülür de bizim erkeklerimizin dahi terakkîyâtın o 'âli mertebelerine vâsıl olduğu cihân-ı medeniyyet ve insâniyyet tarafından tasdik olunur.

Usûl-ı ma'îşet-i beşeriyyenin îcâbından mı nedir? Temeddün eden milletlerin ulûm ve fûnûnda evvela erkekleri terakkî eyledikleri ve kadınların onlara peyrev oldukları görülür. Erkekler o hazineye girdiklerinin ibtidâsında kendilerini ta'kîb eden kadınları kıskanıp o hazinenin cevherlerini onlardan sakınmak istiyorlar. Güyâ ki hakk-ı tekaddümü hodkâmlıkla bir hakk-ı tasarruf ve temellük yerine koymak istiyorlar. Bu hep böyle olmuş böyle gelmiş şeylerdendir. Ama böyle olmuş dememiz böyle yapmışlardır demektir. Yoksa bu 'ilm ve fazlın sâhibi Cenâb-ı Feyyaz-ı Mutlak Hazretleri onu kullarının erkeğine dışisine hep birden ihsân buyurmuş olduğundan bunu kadınlardan diriğe erkeklerin iktidârı erişebilir mi? Şu kadar ki kadınları bu ni'mete nâ'iliyetten te'hîre 'âlem-i 'ilm ve edebde kat'-ı mesâfelerini tas'îbe bâdi olabilecek kadar şeyler yapabilmışlardır. Bugün Amerika ve Avrupa gibi kadınlarının ta'lîm ve terbiyesi erkeklerden hiç aşağı olmayan yerlerde dahi evvelce erkekler böyle yapmışlardır. Nihâyetinde ise Avrupa'nın "bablo" ları işte bir müellife bir san'atkâr bir muharrir nâmını almışlardır. Terakkîyât-ı medeniyyenin merâtib-i 'âliyesine vâsıl olan o erkekler ise onları evvelki gibi tezyîfle eğlenmek değil takdîr ve tahsînle iftihâr etmekte bulunmuşlardır.

Burada "bablo" dediğimiz halde bu "bablo" yu ta'rif iktizâ eder. "bablo" sözü Avrupa'da mü'ellif ve muharrir geçinen kadınlara makâm-ı tezyîfde erkekler tarafından söylenen bir sözdür. Bablo demek "mâi çorap" demek olup bu ta'birin nereden geldiği

hakkında ise rivayetler müte’addiddir. Bu rivayetlerin ikisi meşhûrdur ki bunun biri Lady Wortley Montekü’nün Londraya üç sa’at mesâfesi bulunup mecma’ı üdebâ ve füzelâ olan konağına mu’teber ve fâzıl bir ecnebiyi götürmek istediklerinde henüz seyahat robaları arkasında bulunduğunu makâm-ı i’tizârda beyan eylemekle Madam Montekü bu i’tizârı red için “Bizim encümenimize mâ-i çorapla dahi gelinir” demesidir. Rivâyetin diğeri de 1400 sene-i milâdiyesinde Venedik’te bir cem’iyyet-i edebiyeye teşekkül ederek iki asır kadar devam etmiş. Bu cem’iyete kadınlar da kabûl olunmuş. Ve cem’iyet müdâvimleri mâ-i çorap iktisâ ederlermiş. Bu cihetle cem’iyetin ismine Sosyete Dellakalça denilirmiş. Madam Montekü’yü cem’iyeti müdâvimlerinden şâir-i meşhûr Pop’u hicvetmekle o cem’iyetin sâir müdâvimlerinin kadın ve erkeği arasına da öyle bozgunluklar girip Madam Montekü babloların bulunduğu Venedik’e gitmiş ve yirmi iki sene orada yaşamış. Madam Montekü’nün vesâir babloların kendilerini böyle halkın lisânına düşürecek ba’zı münâsebetsiz halleri bulunduğu gibi o zaman erkeklerin dahi kadınları umûr-ı kalemiyyeye teşrîk hususunda hüsn-i delâletten men’ edecek hıffet mizâçları varmış.

İşte biz bu gibi emsâlden ‘ibret almalıyız da kendimizi onlara benzetmemeye çalışmalıyız. Tâ ki bilâhare târih bizde dahi gerek haklı gerek haksız gerek bir sûret-i latîfede ve gerek bir sûret-i galîzede muâhaza parmağına dolayacak babloları arayamamalı!

Evet! Biz bablolara halef olmamalıyız! Biz eslâf-ı İslâmdan gelmiş olan meşâhir ve nâmdâran-ı zenâna halef olmalıyız. Biz örnek olmak için kendi büyük ninelerimizin hal ve şânı varken biz babloları kendimize model ittihâz etmemeliyiz. Fakat bunun için de dediğim gibi yalnız kadınların gayreti değil erkeklerimizin de himmeti lâzımdır. İşte bu himmet erkeklerimiz tarafından başgösterdi. Kadınlarımız da daha ilk nüshasında gayretlerinin eserlerini gösterdiler. Fakat mes’ele yalnız bu gazetenin çıkmasında ve kadınlarımızın da kalemlerini ellerine almasında değildir. Bunun hüsn-i sûretle devam ve terakkîsidir. ‘Âlem-i edebiyata yazı yazarlar o ‘âlemin ehemmiyetini ve ‘ulviyyetini bilip tanınalıdır. Bu mes’ele bir muharrir için de lâzımdır. Bir muharrir için de. Ve her ikisi için de o kadar mühimdir. Ma’lûm ya! Meydân-ı intişâra yazılarını komak kadınlara şimdi olmuş ve ilk başlamış bir şey değildir. Hem de şimdi yalnız Avrupa’da

ve Amerika'da bulunduğu cihetle orada başlamış değil millet-i İslâmiyyede dahi kadınların 'ulûm ve fûnûn ile iştiğalleri ve icrâ-yı kitâbet eylemeleri şimdi başlayacak bir şey değildir. Eğer o zamanlarda gazete bulunaydı şüphe edilemez ki o vaktin erkekleri derecesinde 'âlim ve fâzıl ve san'atkâr yetişen kadınların içinde bir çok da gazeteciler gelirdi de sahâyıf-ı tevârihte bir çok nâmdârân-ı nisvân-ı İslâm meyânında onların da ismi bulunurdu.

İnşaallah erkeklerimiz bu zamandan beri kadınlarımızın ta'lim ve terbiyesi hakkında göstermekte oldukları hâhiş ve himmetlerine kadınlarımızın erbâb-ı kalemi hakkında hürmetlerini de ilâve ederler de haysiyet-i nisvâniyye mes'elesine dîn-i mübîn-i İslâmiyyette ne derecelerde ehemmiyet verildiğini yâr ve ağıyâra gösterirler. Ve sâhibât-ı kilik ve midâd dahi şân-ı celîl-i İslâmiyyeti muhâfazaya himmetle beraber terbiye-i 'umûmiyye için kendi karîhaları sanihâtından erbâbını dilsir ile İslâmiyyet dâhilinde dahi terakkî-i nisvân mümkün olduğunu herkese teslîm ettirirler.

Şimdilik bu kadar söyledik. İkinci makâlemizi de bu makâlede ismi geçmiş olan Madam Montekü'nün tercüme-i hâli teşkîl edecektir. Biz de Madam Seviniye nâmı pek tanınmış ise de Madam Montekü nâmı o kadar münteşir olmamıştır. Halbuki Fransa için Madam Seviniye her ne ise İngiltere için de Madam Montekü odur. 'Âlem-i insâniyyet için ise Madam Montekü daha mühimdir. Zîrâ haniyâ şimdi tabîbin elinde neşteri ve tüpü görünce kadınlarımızın sinirlerine dokunan ve içine fenalıklar getiren çiçek aşısı yok mu? İşte onu tetabbu'la en evvel kendi evlâdı üzerinde tecrübe ederek 'âlem-i medeniyyete idhâl eyleyen bu kadındır.

Fatma Aliye

5.2. MEŞÂHİR-İ NİSVÂN-I İSLÂMİYEDEN BİRİ: “FATMA BİNTİ ABBAS”

Bablolardan ibret alalım sernâmeli makaâlede Madam “Montekü” nün tercüme-i hâlini yazacağımı söylediğim zaman meşâhir-i nisvân-ı İslâmdan bir kadının da tercüme-i hâlini yazmaklığıma dâir bir çok ehîbbâdan gerek bizzat ve gerek bil-vâsita bir çok ihtarlar aldım. Halbuki bu şey benim de hatırıma gelmişti. Madam “Montekü” nün tercüme-i hâlini yazdığım halde meşâhir-i nisvân-ı İslâmdan birinin tercüme-i hâlini dahi yazmak lüzûmunu ben de hisseyledim. Bu arzular ve ihtarlar bunun ta’cîlini icâb eyledi. Bu şey benim için güç bir şey değildi (idi). Zîrâ ecnebi dostlarımızın mu’teberânından bazı madamların iltizâm ve arzuları üzerine yazmakta olduğum “Meşâhir-i Nisvân-ı İslâm” kitabı için zâten bu bâbda lâzım gelen tetebbu’âtla iştiğâl etmiş idim. Fakat bir güçlüğü tesâdüf ettim ki bu da bunlardan birinin tercüme-i hâlini yazmak lâzım geldiğinde içlerinden birinin intihâbıydı! Bunlardan hangisini alayım mes’elesine karşı bunların hangisini bırakayım keyfiyeti beni pek çok müşkilâta dûçâr etti. Evet! İnsan hangisinin şerefini daha az görebilsin! Hangisini bırakmaya kıyabilsin.

Bu Avrupa’da gelmiş olan birkaç âlime ve fâzıladan birini intihâb edivermeğe veyahut o bir kaçının içinde temeyyüz etmiş olan Madam “Montekü” ve Madam Seviniye’yi yazmağa benzemez. Binlercesinden temeyyüz ve akrân ve emsâline teferrûk eden yüzlerce müntahâb âlime ve fâzıllarımızdan hangisini alacağına insan şaşırıp kalıyor. Yalnız eşyâh-ı “Süyûtî”nin adedi yüze varıyor. Ha eşyâh-ı Suyûtî dedik. Burasına izâh lâzım geliyor. Zîrâ bu gibi şeyleri bilenler olduğu gibi bilmeyenler olduğunu da düşünerek yazmalı da şerh eylemeli. İmam “Suyûtî” hazretlerinin kendilerinden tederrüs eylediği ya’ni halka-ı tadrîsinde hâzır bulunduğu şeyhaların adedi yüze varıyor. Demek yalnız imam “Suyûtî” hazretlerinin müddet-i ‘ömründe yüze karîb müderris kadınlar varmış. İmam “Suyûtî” mevcûd olan müderrislerin hemen hepsinden dahi ders almadığı da hesaba katılırsa artık bu şeyhaların kaçta varacağını düşünmeli. Bu şeyha demekten bunların tekke ve kürsî şeyhi oldukları anlaşılmıyor! Ya ! Ha! O türlüleri de var idi. Hatta bunlardan biri de İranda Sultan Ebû Sa’id zamanı gelen “Sâfiye-i Zâhide” dir. İrandan geldi dediğimizden bunları ‘acem nisvânından zannetmemeli. Târîh-i şinâsâna ma’lûmdur ki o zaman İranda Türkler icrâ-yı hükûmet ederdi. İşte bu “Sâfiye-i Zâhide” âdetâ şimdiki tekiye şeyhleri gibi olup erkekten ve

kadından pek çok müridleri vardı. Sâfiyenin tekiyesine dervişler de giderdi. Üdebâ ve şü'arâ da giderdi. Tekiye değil mi? herkese kapısı açıktı. Kendisi zühd ve salah ile olduğu kadar 'ilm ve fazlı ile de meşhûrdu. Bunun gibileri daha çok idi. Fakat bizim demin dediğimiz şeyhaları anlamak için âdetâ şimdiki ders-i 'âmm efendileri misal getirebiliriz. Avrupacası da "profesör" denilen "kûr" veren mu'allimlerdir. Ya'ni bunlar halka-ı tadrîsine bir çok 'ulemâ ve fuzelâ toplanan kadınlardır ki Avrupa'da bu türlü kadınlar gelmemişlerdir. Evet İslâmiyet mani'-i maârif ve ve terakkîdir ve mûcib-i esâret-i nisvândır diyen Avrupa'da henüz bu türlü kadınlar gelmemişlerdir. Bundan sonra gelirse bilmem! Şimdi bu sözümüz ihtimal ki tarîhe tamamıyla kesb-i vukûf edemeyenlerce mûcib-i ta'accüb olur. "Nasıl olur ki terakkîyât-ı nisvân-ı şa'sa'a-endâz-ı cihân olan Avrupa'da İslâm'da gelen meşâhir-i nisvân gibi kadınlar gelmemiş olsun" diyenler de belki bulunur. Fakat ben böyle ta'accüb edenleri ta'yîb etmem. Zîrâ evvelce târîh-i İbn Hallikânda sâhib-i târîhin "Zeynep" den icâzet almış olduğunu görünce ben de ta'accüb eylemiş idim. Ve İbn Hallikân gibi bir zâtın mu'allimesi olan bir kadının nasıl bir 'ilm ve fazla sâhib olması lâzım geldiğini düşünüp de nisvân-ı İslâm'da bu derece kadınlar gelmiş mi diye şaşmış idim. Bir de "Şehde" yi görünce bütün bütün şaşırmış idim. Evet! Bir vezir kızı olduğu halde rahle-i tadrîsindeki şâkirdânını ta'lik ve tadrîsten asla üşenmeyen ve halka-ı tadrîsinden bir çok 'ulemâ ve hükemâ yetiştiren "Şehde" yi pederi en meşhûr hayrat sâhiblerinden olup Bağdatta bir çok hayrat için cesîm ve metîn binâlar yapmış fakat asırların murûruyla o binâlar yıkılıp nâm ve nişanları mahvolmuş. Yerinde yeller esmiş olduğu halde gâib ve mahvolmayan "Şehde" nâmının şöhreti ile anılmakta ve Şehde binti Ebî Nasr Ahmed denildiği cihetle nâmı unutulmamaktadır. "Şehde" zamanın en büyük 'ulemâ ve hükemâsının derslerinde hâzır bulunmuş ve Ebul Hattâb Nasr İbn-i Ahmed el-Bakravânî ve Ebû Abdullah el-Hüseyn Ali b. Eyyûb ve Ebu'l-Hüseyn Ahmed ibn-i Abdulkadir İbn-i Yûsuf ve Fahru'l-İslâm Ebûbekr Muhammed ibn Ahmed Eşâfî gibi meşâhirden icâzet almış ve bir çok zevâta da icâzetler vermiştir. Evet işte ben bunları İbn-i Hallikânda ilk gördüğüm zaman şaşırmıştım. Sonraki tetebbu'âtım ise beni bütün bütün deryâ-yı hayrete daldırdı. Dedim ki: "Aman Yârab bizde bu kadar 'âlimeler, fâzılalar, profesörler gelsinler de biz Avrupalıların kendi yüzümüze İslâmiyyet mâni'-i terakkî-i nisvândır demelerine karşı boynumuzu eğip önümüze bakalım ha. Onlar bir iki tane meşâhir-i nisvânlarıyla

öğünsünler de biz bakınız bizde dahi neler gelmiş demeyelim ha” dedim. Ondan sonra İslâmiyyette kadınların mahkûm-u esâret olmalarından taht-ı hakârette bulunmalarından bahseden ecânibe ben bu güzel isimlerden bir kaçını sayıp fazâillerini tafsîl eyledim. Fakat bunlar kıskanmadılar biz onların madam “Seviniye” lerini, madam “Siteil” lerini, madam “Montekü” lerini nasıl seviyor isek onlar da bizimkileri sevemeye hazırlandılar. İsimlerini yazdırdılar evsâflarını kaydeylediler. Seve seve cüzdanlarına kapayıp sînelerine koydular. İslâmiyyetin nisvân hakkındaki ahkâmına dâir kendilerine verilmiş olan fikirlerin yanlışolduğunu görmelerinden memnûn ve mahzûz oluyorlardı. Fakat şunu da söyleyelim ki meşâhir-i nisvân-ı İslâm hakkında bu derece vukûfsuzluk Amerika lı kadınlarda ve İngiliz kadınlarında olmayıp sâir Avrupalı kadınlardadır. Hatta Amerikalı madamlardan birisi İbn Batûta seyahatnâmesinin Fransızcasını okumuş da onda gördüğü “Fatma Bintü’l-‘Adl” ile “Vezîre binti Ömer İbni’l-Müneccâ” dan bahsediyor idi. Hadi bunları da anlatalım: Vâkı’a sözü uzattık ama bir madam “Montekü” için o kadar sütunlar doldurduğumuz halde kendi meşâhirimiz hakkında az söyleyebilmek kâbil olur mu ya? Zaten bu makâlemizin başında ben hangisinden bahsedeceğimi şaşırmış olduğumu söylemiştim. Bâ-husûs biz o zamanki şeyhaların mu’allimelerin nasıl şeyler olduğunu şerh ve tafsîl eylemez isek tercüme-i hâlini yazdığımız kadını nasıl anlatacağız. Seyyâh-ı meşhûr İbn-i Batûta bundan altı yüz sene kadar mukaddem Şirâzın meşhûr câmi’lerinden birine gittiğinde meşhûr ve ma’rûf Kadı Mecdüddin’in dersini dinlemiş. Kadı İmam Abdullah Muhammed İbn İdris eş-Şâfi’inin Kitâb-ı Müsnedini okutuyormuş. Takrîrinde demiş ki: Ben bu kitâbı Vezîre binti Ömer el-Müneccâ’dan okudum. O da Ebû Abdullah el-Hüseyn İbn Ebû bekir İbn el-Mübârek ez-Zebîdi’den okumuş. Bunu İbn Batûta seyahatnâmesinde yazıyor. Bir de Bağdad’ın en meşhûr câmi’lerinden birine girdiğinde eş-Şeyh el-İmâm el-‘Âlim Siracüddîn dersini görüp dinlemiş. Şeyh diyormuş ki: “Biz bu dersleri şeyhamız Siddin mülûk Fatma bint İ’l-adl Taciddîn ebu’l-Hasan Ali bin Ebi’l-Bedr’den okuduk. O da bize demiş idi ki: Biz bu dersleri Şeyh Ebû Bekir Muhammed İbn Mes’ûd İbn Behruz et-Tayyib el-Mâristeni’den okuduk.

Vezîre ile Fatma hakkında İbn-i Batûta bu kadar yazıyor. Zîrâ İbn-i Batûta tarih yazmayıp seyâhatnâme yazdığı için câmi’lerde görüp işittiği kadarını yazmış. Tarih bunların evsâfını tafsîl ediyor. Kadı Mecdüddîn gibi büyük zevâta mu’allimelik üstadlık

etmiş olan bu “Vezîre” daha öyle nice ‘ulemâ ve fûzelâyâ ders okutmuş ve icâzetler vermiştir. “Vezîre” isnâd-ı hadîs emr-i mühimminde asrının yegânesi gibi olduğundan ders vermek için Mısır’a da’vet olunup orada Emir “Seyfeddîn” Argun ile Kadı “Kerîmüddin el-Kebîr” kendisinden ders almışlardır. Hatta üstad “Selahüddîn e’s-Safevî” olan meşhûr “Alamü’l-din el-Birzâlî” kerîmesi “Fatma binti Alamüddin” dahi bu “Vezîre” nin halka-ı tadrîsinden yetişen ‘ulemâdandır ki hacce azimetinde harameyn-i şerîfeynde hadis okutmuştur. “Vezîre” doksan yaşından ziyâde kemâl-i âfiyet ile yaşadığından çok şâkird yetiştirmiş. Buhâr-ı Şerîfi defâ’atle okutmuştur. İşte görülüyor ya; Nisvân-ı İslâm meyânında gelen meşâhir öyle âdi mu’allimeler değil şeyhalar profesörlerdir. Avrup’da bunlar gibi gelmemiştir demekte bakınız nasıl hakkımız vardır. Hatta şunu da söyleyelim ki Endülis Edîbelerinden “Arûziye” nâmında kadın rahle-i tadrîsinde İmam Müberrid’in Kitâb-ı Kâmilî ile Ebû Ali el-Kâlî’nin Nevâdir’ini tadrîs edermiş ki Ebû Dâvud Süleyman İbn-i Mecah dahi bunların ondan okumuş ve ilm-i arûzu da ondan ahz eylemiştir. “Arûziye” nin okuttuğu dersleri düşünmeli ki Kitâb-ı Kâmil öyle herkesin şerh ve tadrîs edeceği şey olmayıp hatta bilâhare İstanbul’da tab’ olduğu vakit onu doğrudan doğruya tashih edecek bir erkek bulunmamıştır.

Şimdi biz bu mu’allimelerin nasıl mu’allimeler olduğunu ve şeyha nâmının o mu’allimelere dahi verildiğini anladık ya! Artık bu meşâhir-i nisvândan biri olan “Fatma binti Abbas” dan bahsedelim ki bu Fatma Şeyha kelimesinin hep mefhûmunu câmi’ idi. Ya’ni hem ders-i âm idi hem cesîm bir hânîkâhın postnişini idi. Hem de kürsiye çıkıp va’z eder bir vâ’ize idi. Fatma binti Abbas İbn Ebi’l-Fethe’l-Bağdadi kerîmesi olup “Ümmü Zeyneb Fatma” diye yâd olunur. Melik Zâhir “Bayhars el-Bundukdar” in kerîmesi “Tezkâriyây” Hâtun 648 senesi Mısır’da cesîm bir hânîkâh bina ettirmiştir ve bunu meşâhir-i fazalâ-yı nisvândan “Binti Bağdadiyye” nâmına yaptırıp “Ribâtü’l-Bağdadiyye” tesmiye eylemiştir. Binti’l-Bağdadiyyeyi oraya şeyha ve müdire nasbeylemiş ve mai’yyetine sâir ‘ulemâ ve sulahâ-yı nisvân verip hânîkâh-ı cesîmin idârelerini onlara tevdi’ eylemiştir. Ve bu “Ribâtü’l-Bağdadiyye” ye lüzûmu takdîrinde nasb olunacak şeyhanın kadınların en ‘âlim ve fâzılalarından olmağla beraber sulahâdan dahi bulunanlardan intihâbı şart konulmuş idi ki işte sâhibe-i tercüme-i hâl “Fatma Ümmü Zeynep” de Bintü’l-Bağdadiyyenin vefatından sonra oraya intihâb edilen şeyhalardan biridir. Ve Bintü’l-Bağdadiyyeden sonra “Ribâtü’l-Bağdadiyye” ye

şeyhalık edenler “Bağdadiyye” diye şöhret bulmuşlardır. Bu hânîkâh kadınlara bir dâr-ı te’dîb ve terbiye ile heva ve hevesle vaktini geçirip de câhil kalanların ta’lîmine ve bîvâyegânın ilticâsına kocalarından boşanan kadınların iddeti münkadiye oluncaya kadar ikâmetlerine ve zevci tarafından tard olunanların zevci tarafından tekrar müraca’at olununcaya kadar barınmalarına velhâsıl her sûretle âciz ve vâyesiz kalmış olan kadınları gerek maddeten olacak fenâlıklardan ve gerek ma’nen olan su-yı efkâr ve niyetlerden hıfz ve himâyeye mahsûs bir mahal idi. Ve artık dünya ile ilişkini kesmek ve inzivâyâ çekilmek isteyen sâlihât için dahi her zaman orada bir oda bir hücre hazır bulunur idi. Mûte’addid hizmetçiler ve mubassıralar bulunup herkesin hal ve hareketine i’tinâ olunur ve hiçbir kimsenin terbiye ve edeb hâricine çıkmasına müsâ’ade olunmaz idi. İşte tercüme-i hâlini yazdığımız “Fatma binti Abbas” bu hânîkâhın şeyhası idi.

(Mütebâkisi gelecek nüshaya)

Fatma Aliye

5.3. MEŞÂHİR-İ İSLÂMİYYEDEN BİRİ: FATMA BİNTİ ABBAS

(Geçen nüshadan bâkiye)

Fatma sâliha olduğu kadar da ‘âlime ve edîbe olduğundan zamanın ‘ulemâsıyla pek çok mübâhasât-ı ilmiyyede bulunur ve kendisiyle bahseden ricâle hep gâlib gelirdi. Kendisi hânîkâhını hüsn-i sûrette idâre eyledikten sonra mübâhasât-ı ‘ulûm ile iştiğâl eder ve intikâdından hep meşâhir-i füzelâyı titretir idi. Kendisi pek güzel olmağla beraber gâyet mehâbetli olduğundan kimse uzun müddet yüzüne bakamaz. Nûrâniyyetinden gözler kamaşırdı. Halâvet ve mehâbetinden başlar aşağı eğilir yalnız kulaklar kendisine verilirdi. Herkes onun için kalplerinde muhabbetle beraber bir korku hissederlermiş. Sevdikleri kadar ondan korkarlarmış. Zîrâ kendisi gâyet ciddi tavırlı doğru sözlü olup asla hafif meşreblîği ve hiçbir münâsebetsiz mu’âmelesi görülmemiş. Bu halleriyle beraber asla müte’azzim ve mütekebbir olmayıp gâyet nâzik ve mütevâzi’ ve halka hüsn-i mu’âmelesi meşhûr ve ‘acezeye nevâzişi mebzûl imiş. Derûn-ı hân-kâhda kadınlara mahsûs olarak va’z eyler ise de kendisinin ‘ilm ve fazlı yalnız kadınlara hasredilemeyeceği cihetle ‘umûm derslere yetişir ve ricâle de tedrîs-i ‘ulûm eyler ve câmi’de kürsüye dahi çıkıp va’z edermiş. Onun va’zında pek çok ‘ulemâ-yı ricâl bulunmuş. Bir gün kadınlığa âid bir mes’elede o zamanın meşâhir-i ‘ulemâsından “Sadreddin bin Vekîl” ile bahs eylediklerinde Fatma gâlib gelerek “Sen bunu ilmen bilirsin ben ise hem ilmen bilirim hem de hâlen ve ‘amelen bilirim” demiştir. Fatma’nın mebâhis-i ilmiyyede hep zamanının ‘ulemâ-yı ricâline gâlib gelmesi erkeklerin ba’zılarına ağır ve güç gelmeğe başlamış ve sâhib-i reddü’l-revâfız olan meşhûr İbn-i Teymiyye hazretleri hiç olmaz ise onu kürsüye çıkmaktan men’e kalkışmış ise de rû’yasında fahr-ı risâlet efendimiz hazretlerinin “O bir sâliha kadındır” buyurdıklarını görmekle nedâmet getirmiş ve teşebbüsünden vazgeçmiştir. Ha! Bakınız işte burası da ‘ibret alınacak yerdir. Demek ki o zamanda az kalmış Madam Montekü’nün babloluğu fikrası gibi bir şey zuhûr ediverecekmiş. Zîrâ bir “Pop” ile bir Madam “Montekü” kavgası değil miydi ki o kadar bozgunluklara sebep oldu. Bir Fatma ile bir İbn-i Teymiyyenin kavgası da öyle bir takım gürültülere bâ’is olabilirdi. Fakat o zaman İslâm meyânında ne İbn-i Teymiyyenin fikrine iştirâk eden bulunmuş ne de İbn-i Teymiyye hazretleri şüphesiz bir bahs ve cidâl kızgınlığı ile olan niyetlerinde sebât

edebilmişler. İbn-i Teymiyye hazretlerinin de kalblerinde fenâlık yok imiş ki kuvve-i ma'neviyye-i nur-ı nebevî hemen imdâda yetişip onu irtikâb-ı hatâdan kurtarmış ve “O bir sâliha kadındır” diye olan tasdîk-i âli ile Fatmanın şânına şân katmıştır. Fatma bu şân ve şerefle makbûl ve mu'teber olduğu halde seksen yaşını mütecâviz olarak 714 senesi 'Arefe günü 'âzim-i dâr-ı bekâ olmuştur.

İşte “Fatma binti Abbas” ın tercüme-i hâli bu kadardır. Az mı görülüyor? Asrın bütün 'ulemâ ve füzalâsına mebâhis-i ilmiyyede gâlib gelmek ve herkes tarafından bu kadar hürmet ve ta'zime mazhar olmak bunlar az şeref midir? Hikâyesi kısa mı görülüyor? Ay! Kavgalar olmamış rezâletler baş göstermemiş işin içine entrikalar karışmamış. Fatma başını alıp firar etmeye mecbûr olmamış ki bir çok vak'aların teselsülüyle hikâye uzasın! Ama! Haniya! Nasıl telebbüs ederdi? Ne hikâyeleri vardı? Hissiyâtı ne türlü idi? Tab'î nasıl idi? Şive ve refâtı ne tarzda idi? Denilecek olursa deriz ki eğer eslâfımızdan “Gâlânet” lerin tercüme-i hâlini yazmış olaydık bir takım hikâyeler bulunur idi ki bunlar uzun uzadıya tercüme-i haller teşkîl ederlerdi. Fakat biz burada 'âlimelerimizden birinin tercüme-i hâlini yazdık ki o 'âlimeler öyle gâlânteriye girişmemişlerdir. Ve 'âlimler de onlara karşı o yolda mu'âmelatta bulunmamışlardır. Bunlar kendi hânelerinde hem de hânelerinin yalnız husûsi oda ve dâirelerinde kadın olup erkekler ile bulundukları vakit yalnız bir şeyha idiler. O zamanlar işte bir câmi' derûnunda bir medrese içinde bir çok zükûr ve inâsa ders veren bir mu'allime ile yine böyle olan bir muâllimin şâkirdânı veya akran ve emsâli ile hiçbir mu'âmele-i gayr-ı lâıykası işitilmiş ve görülmüş şeylerden değildir. Onlara tadrîs ve tederrûs zamanlarında erkeklik ve kadınlık mes'elesinin hükmü yoktu. Bunların erkekleri için de kadınları için de 'ilm 'alemi başka bir 'alem idi. Bunlar insâniyyetin hayvâniyyet cihetinden tecerrüd ile kemâlât-ı insâniyyenin mertebe-i 'ulviyyesine vâsıl olmuş insân-ı kâmillerdî. İnsanın hissiyâtı iç yüzü demek olduğundan bunlar o gibi şeyleri asla meydana vurmazlardı. Bir şeyha için arzularından heveslerinden ve hissiyât-ı derûnundan bahseylemek kâbil mi? O öyle şeylerden hiç haberi yokmuş gibi bulunur. Bunların erkekleri de aynıyla onlara karşı öyle mu'âmele ederler. Bunun hâricine asla çıktıkları görülmemiştir ve çıkamazlar. Evet! Bunların hal ve hareketleri fazîlet denilen şeyin hudûduyla mahdûd ve mahsûrdur. Bunun için ki Araplarda ve Türklerde bir güzel kadına şî'irler söylenir medhiyyeler yapılır, hüsn-ü cemâli ve şive ve refâtı şâ'irâne bir sûrette yazılırdı. Ama

hiçbir vakit de bir şeyhanın bir mu'allimenin şekil ve kıyafetine ve hüsn ü cemâline şivesine edâsına dâir harf-ı vâhid söylenmez ve öyle bir şey onların tercüme-i hâline yazılmayıp yalnız 'ilm ve fazlları ve hasâil-i memdûhaları yâd ve kayd olunurdu. Niçin mi? Çünkü o artık bir kadın değil! Bir şeyhadır! Ama demiş olduğumuz vecihle şâ'irâne hikâyelerin kahramanları vukû'atlı tercüme-i hallerin sâhibeleri olan kadınlar da eslâfımızda az değildir. fakat bunlar şeyhalardan değildir.

Şeyhalara medhiyyeler şi'irler söylenmez de değildir. Fakat nasıl medhiyyeler ve nasıl şi'irler söylenirdi. Bunlardan bir misâl gösterelim: İşte Şeyha-ı Celîle Ümmü Muhammed Esmâ için söylenmiş olan şi're bakınız. "Kezâlik fe'l-tekün uhtu İbn-i Şasra: Tefûku 'ale'n-nisâi sabiyyun ve Şeybâ: Tirâzu'l-Kavmi ünsâ mislü hâzâ: Vemâ te'nîsün li-İsmi'ş-Şemsi 'aybâ"

Haniya! Kaşlarına gözlerine tavrına edâsına dâ'ir bir şey var mı? Bilâkis onu kadınlık hallerinden tecrîd ve temyîz eder bir sûrette hakkında şi'ir söylüyorlar. 'İlm 'âleminin bu eslâfımızdaki sûreti Avrupa ve Amerika'da henüz şimdilerde yüzgöstermeğe başlamış olduğunu düşünürsek meşâhir-i nisvân-ı sâlifemizin kadr ve kıymetini ve derece-i kemâllerini anlayabilmiş oluruz.

Fatma Aliye

5.4. ROMANLAR VE TİYATROLAR

Tiyatro, roman tenvîr-i efkâr ve tehzîb-i ahlâka hâdim, bir mekteb-i edeb ve ders-i hikmettir. Fikir ve i'tikâdı hemen te'ammüm etmiş gibidir. Halbuki bunların efkâr-ı 'umûmiyye ve tabâyi'-i beşeriyede aks-i te'sîr-i îkâ' ettikleri, tiyatro ve romanların en müterakki' ve en mebzûl bulundukları memâlik-i garbiyye hükemâsı nezdinde bile tasdîk ve i'tirâf edilmiş bir kaziyye olup, Avrupa'nın e'âzım ve meşâhir-i hükemâsından Jan Jak Ruso ve emsâli, tiyatro ve romanlar aleyhinde hâmeran-ı makâl olmuşlar ve delâil-i lâzıma serd ve ityân ederek ciltler dolusu muharrirât ile onların mazarât-ı adîdesini şerh ve izâh etmişlerdir. Zâten bu hususda Avrupa'nın hâl-i hâzır-ı ma'nevîsinden a'lâ delil mi istersiniz?

Tiyatro mühezzeb-i ahlâktır da her sınıf halkın hal ve mevki'leriyle mütenâsib ve her cihetle mertebe-i kusvâ-yı terakkî ve tekemmüle vâsıl, havâs ve avâma mahsûs ayrı ayrı tiyatroları şâmil olan ve hergün binlerce roman tab' ve neşr olunan Avrupa'da ahâli fazîletin timsâl-i mücessemi olmalı değil miydi? Niçin en deni câniler, en müthiş kâtiler, en namussuz insanlar, en mâhir sâriklar, en mübâlağalı yalancılar, en hilekâr dolandırıcılar orada zuhûr ediyor? Neden, âli, âdi, kibir, sağır, hemen her hâne dâhilinde bir roman zemini teşkîl edecek ahvâl ve vukû'ât cereyân ediyor ve hemen her familyada tiyatro piyesi olarak tertîb olunmağa cesbân-ı vakâyî'-i husûl buluyor? Tiyatro madem ki münevvir-i efkârdır, cesâmet-i fevkal'âde ve tezyînât-ı hârikul'âdesini resimlerde temâşâ eylediğimiz ve ta'rîfât-ı lâzimasını kitaplarda okuduğumuz ve her akşam hınca hınc denilecek derecede izdihâmını istihbâr eylediğimiz o mu'tenâ, muntazam, mükellef Avrupa tiyatrolarında icrâ olunan piyesler, müdâvimini için bir mişkât-ı ibretnümâ olup garptaki ahlâk reddiye-i 'umûmiyyeyi tashîh ve tezhîb ve ahvâl-i seyyie-i müsteviliyyeyi tebdîl ve ıslâh etmeli değil miydi?

Dünyada her kadiyyenin iddiası pek sehîl, isbât-ı bir emr-i asîrdir. Tiyatro ve romanlar taraftârân zu'mlarını müeyyed bir misâl ya'ni tiyatro ve romanlar vasâtatıyla kesb-i salâh-ı hâl eylemiş bir kimse ve onlar yüzünden tezkiye-i nefis ve tasfiye-i ahlâk etmiş bir insan irâ'e edebilirler mi? Halbuki onlar sebebiyle maddeten ma'nen zarar görmüş tiyatro ve romanlarda tasvîr olunan kahramanların taklîd, a'zâ-yı vak'aya müşâbehet esbâbına tevessül ile dücâr-ı felâket olmuş nice kimseler mevcuttur.

Tiyatro ve romanların mûcib oldukları ahvâl-ı vahîme ve vakâyî'-ı mü'essifeyi ale'l-infirâd tezkâr ve ta'dâd edecek olsam tatvîl-i makâli mûcib ve okuyanlarca sada'ı müstevcib olacağından daha doğrusu o misillü ahvâlın bil-etraf tasvîr ve izâhını nisvân kalemine münâsib görmediğimden onların ehven-i şer ve ehaffî'l-hafîf kısmından ba'zısını beyan ile iktifâ ederek, mazarrât-ı sâiresinden bunlar ile mukâyese muhâkemesini kuvve-i mütefekkirinize terk ve havâle ediyorum.

Bilfarz! Bir pederin kızını âşıkıyla izdivaçtan kat'iyyen men' etmesini musavver bir piyes temâşâ ediyorunuz âşığa sahnede bir vaz'-ı me'yûsâne ve müsterhimâne almış, hissiyât-ı kalbiyyesini ta'rif ve te'essürât-ı derûniyesini şerh ve izâh ederek tazallüm ediyor ve pederinin isticlâb-ı muvâfakâtına sa'y ediyor âşık ondan daha

mütezallimâne ve mükedderâne bir tarzda mütâ'ab ve âlâm-ı kalbiyyesinden bahs ile pederin celb-i merhamet ve tahsîl-i rızasına sarf-ı mesâi eyliyor. Ahvâl-i câriye-i âşıkâne o kadar ulvî efkâr ve hissiyât o kadar parlak elfâz ve mülâhazât ile tezyîn olmuş ki ekser erbâb-ı temâşânın nazar-ı takdîr ve tahsînini celbediyor, hele gençlerin onların yerinde olmalarını temennî edecek kadar kalplerinde taklîd ve teşebbüh hissini münbasit eyliyor, cereyân eden muhâverât-ı âşık ve âşıkâ-yı ma'zûr ve mağdûr gösteriyor. Peder hâlâ fikrinde musır, o anda terk-i hayât edecek olsalar yine yekdiğerine tezvîc etmemekle ısrar edecek. O esnâda başınızı çevirmek zahmetini ihtiyâr edip de etrafınızda bulunan erbâb-ı temâşâyâ ehâle-i sem' ve nazar eyleseniz o peder hakkındaki hissiyât-ı husûmetkârâne ve müteneffirânelerini simâlarında mün'akis görür. Ve ba'zılarının tahammül edemeyecek -hay zâlim, merhametsiz baba hay- dediklerini işitirsiniz. Hiç tefekkür edilmez ki; her pederin kalbi, evlâdı hakkında muhabbet, re'fet ve merhametle meşhûndur! Hiç hatıra getirilmez ki her baba evlâdının selâmet, sa'âdet ve menfa'atını iltizâm eder. Bu pederin dahi bu derecelerde ta'annüdü müstakbelen o adamın kızı için bâ'is-i felâket olacağı kendisine ma'lûm olmasındandır. İşte bu mülâhazâta kinse sevk-i zihin etmeyerek hemen zavallı peder muâheze olunur. Nihâyetü'l-emr bil-münâsebe bir şahs-ı âher zuhûr ederek pederin rızâsı hilâfına olarak onun tevassutuyla iki muhabbetzede ve mihnetdîdenin akd-i izdivâcları icrâ kılınır. Muhterem kâri'elerim! Siz ki erbâb-ı temâşâdan farz olunursunuz. Bu neticeyi nasıl telakki edersiniz? Hiç şüphe etmem ki memnûniyetle! Can u dilden bir oh diyerek değil mi? Halbuki neyi tahsîn ettiğinizi tefekkür ediyor musunuz? Sebeb-i hayât ve veliyyin-ni'met olan pedere adem-i itâ'ati ki tarafeyince ondan tahassül edecek bedbahtlıklar dâire-i 'add ve ihsândan bîrûndur. Neyi alkışladığınızı biliyor musunuz?

Bir kızın serkeşlik ve hava hevesine ittibâ'ını ki bundan husûle gelecek musîbet ve felâket mâd'âme'l-ömr devam edip gidecektir. İşte o mühezzib-i ahlâk, telkîb ve tavsîf olunan tiyatrolar böylece size mesâviyi tahsîn ettirir de haberiniz bile olmaz.

Tiyatro ve romanların mazarâtına dâir hatırıma gelen küçük ve âdi bir vak'ayı misâl-i diğerk olarak arz ve beyân eyleyeyim: Tiyatro meraklılarından hâneleri ayrı iki hanım yeni bir piyes mevki'-i temâşâyâ vaz' olunacağını istihbâr edip tiyatroya gitmeğe bi'l-ittifâk karar vermişler, birinin âmiri nasılsa o gün tiyatroya gidilmesine mümâna'at

etmiş, hanım da mukaddemâ temâşâ ettiği tiyatro oyunlarından birinde gördüğü hîleye tevessül edip, diş ağrısından pek muzdarip olduğundan bahisle ilaç almak bahanesiyle komşuya gitmek üzere hânedan çıkıp soluğu tiyatrodan almak için refîka-ı mü'tefikasının hânesine can atmağı zihnince takarrur ettirerek fi'len dahi icrâyâ kalkışmış ve hud'ası keşf olunarak göz hapsine alınmış yalnız hîlekârlığı yanına kâr kalmıştır. Bu vak'a zâhir-i hâlde pek ehemmiyetsiz gibi görünüyor ise de tiyatroların muslih değil bi'l-akıs müfsid-i ahlâk ve tabâyi' olduğunu pek a'lâ isbât eder. Fi'l-vâkı' tahrîr ve te'lif olunan romanlar, ve tertîp olunan piyesler mehâsini de mesâvi kadar ta'rif ve tasvir ediyorlar ve fenâlık etmekte 'avâkıb-ı vahîmesini mükemmelen irâe eyliyorlarsa da tabî'ât-ı beşer hüsn-i hâlden ziyâde sû-i ahvâle meyyâl olduğundan insanlar müsâvî ile daha serî' ve daha sehl-i tehallî ve tehalluk ediyor. İşte bunun içindir ki her nev'i ahvâl ve harekâtta kendimize numûne ittihâz ederek ona tevfiik hareket eylediğimiz, hünerverlik ve çalışkanlıktan ma'ada her gûne ahvâlini taklidde zevk ve lezzet bulduğumuz Avrupa'da, âkil ve dūr-endîş pederler hükemânın nasîhatlarına iktifâen kızlarını tiyatro müdâvemetinden ve roman kırâ'atinden külliye ve ekîden men' etmişlerdir. Bizde dahi henüz tecrübesiz gençler, saf çocukları tiyatroya sevk ederek ve onlara roman mütala'ası için me'zûniyyet vererek onlarda tesâdüf olunan ahvâl-i redî'e ile ülfet hâsıl ettirmemeli, mahâsini, iyilerin nâil-i mükâfa'at olup kötülerin dûçâr-ı mucâzât olacağını daha kestirme bir tarik olarak kütüb-i ahlâkiyyeyi tettebbu' ile ta'allum etmeye onları teşvîk etmelidir, yoksa meraklarını nef' ve fâidesi devede kulak nisbetinde kalan tiyatro ve romanlara sevk ile daha pek genç iken vâkıf olmaları lâzım gelmeyen ahvâl-i âlemden onları haberdâr ederek zihinlerini tahdîş ve teşvîş etmemelidir.

Zâten tiyatrolar esasen fâsiddir, ahlâkca sûreten başka sîreten başka olmak en büyük ridâetten ma'dûd iken, derûnu gülerken zâhiren ağlayan, ve kalbi kan ağlarken simâsı gülen kâffe-i meziyyeti mukallidlikten 'ibâret olan (eğer ta'bir lâyük ise) san'atkârları seyr ve temâşâdan ne istifâde edilebilir ve esâsen kizb üzerine mebnî olan bir şeyden alınacak hisse ne kadar olabilir, hem de âdâb-ı İslâmiyye ve âdât-ı milliyyemize muhâlif olan vakâyi'den nasıl ibret alınır ve ne sûrette müstefid olunur? Şimdiye kadar milli nâmıyla bir takım romanlar ve tiyatro oyunları tahrîr ve tertîb olunmuşsa da hakîkat-i halde onlar da milli değildir. Zîrâ âdâb-ı dîniyyemiz bir roman ve tiyatro zemini teşkîl edecek ahvâlin hudûsuna müsâid değildir.

Ya'ni 'âlem-i İslâmiyyette bizde bu gibi ahvâl zuhûr eylese bile şâ'zdr. Onların tasviriyle vücûda gelen bir eser milli addolunmaz ve bizim istifâdemize hizmet edemez.

Velhâsıl tiyatrolar ve romanlar, öyle zannolunduğu gibi tehzîb-i ahlâk fikir ve maksadıyla te'sîs ve te'lîf olunmuş, menâfi'i âmmeye müsellemler olmayıp ıslah-ı ahvâl-ı beşer gibi menfa'at-ı 'umûmiyyeye hizmet-i emniyyesi tahtında menfa'at-i zâtiyye gözetilmiş.

Evkât-ı hayâtımız; vazâif-i dîniyye ve dünyeviyyemizin temenni-i îfâsına kifâyet edemeyecek derecede kalîl iken, bir kısmını mâlâyânî şeyler yolunda telef ve seref etmek yazık değil midir? Ve Avrupa kibar halkının pek çok olan hâli vakitlerini hoşça geçirtmek için tertîb ve tahrîr olunmuş, nev'-i beşerin hakîkatten ziyâde hayâle, meşâgil-i ciddiyyeden ziyâde eğlenceye meyl ve inhimâki sebebiyle, râğbet-i 'âmmeye mazhar oldukça terakkî ve tekessür ede ede şimdiki mertebesine vâsıl olmuş, mazarrâtı nef'ine gâlib mâlâyânî şeylerdir ki onlarla iştigâl ederek beyhûde izâ'a-i vakt etmek bizim gibi (hüsn-i İslâmi'l-mer-i terkühü mâlâyânî) hitab-ı bâsevâbına muhatab olan ümmet ve millete lâıyk ve câiz değildir.

Hükemânın vakit nakittir kelâmı asıl bize lâzımü't-tatbîkdir. Âkıl olan nâ'il olduğu fırsattan istifâdeye çalışmalı da onu beyhûde ve nâbemahall-i sarf etmemelidir. Ale'l-husûs henüz tahsîl devrinde olan gençler ve çocuklar o kıymetdâr zamanlarını roman mütâla'asıyla imrâr etmemeli hele tiyatrolara tekarrub bile eylememelidir. Zîrâ roman ve tiyatroların onlara ehven ve ehaff zararı saffet-i zihinlerini imhâ etmesi ve mâni'-i tahsîl olmasıdır. Binâen-alazâlik onların mazarrât-ı vehîme vefîresini gençlerin fikir ve nazarlarında delâil-i mukni'âne ile cidden isbât ederek onları tiyatro ve romanlardan tenfir ve tebrîd etmek velilerin uhdesinde müterettib bir vazifedir ki bu bâbda ihmâl ve tekâsül etmek aslâ câiz olmaz.

Evkâf-ı Hümayun vâridât-ı 'umûmiyye müdürü merhûm İsmail Hakkı Bey'in kerîmesi

Fatma Fahrünnisâ

5.5. SANÂİYİ'-İ BEYÂNİYYE VE -KADINLARIN Şİ'R SÖYLEMELERİ-

14 Teşrin-i evvel

Fikirdeki 'ulviyyeti, zekâdaki kuvveti hakkıyla göstermek için iki usûle mürâca'at edilir ki bunun biri (yazmak!) diğeri de söylemektir... Yazmakla söylemek ayrı ayrı fenn teşkîl ederler... Bunların derece-i rüçhâniyyet ve ehemmiyetine gelince (yazmak!) ekseriyyet kazanmaktadır... Düşündüğü lisânıyla şerh ve tefsîre muktedir olanları ise ayırıyorlar... Ya'ni onların işi (söylemek!) den ibâret kalıyor... Herkesce olduğu gibi bizce dahi bedîhi ve azher değil midir ki: Güzel söz söyleyen bir adamın sözlerini işitmek, dinlemek mûcib-i istifâdedir... Hatta şurası da ma'lûm-ı âlemdir ki nâsıhlar ve vâizler ekser erbâb-ı kelâmdan intihâb edilirler...Bundan mâ'dâ (okumak) dahi ayrıca bir san'attır... Gâyet belîğ olan bir fıkrayı o belâğat ve mükemmeliyetle kırâ'at etmek herkesin kârı değildir diyebiliriz ki okumakta dahi bir nev' âhenk ve şîve vardır. Binâen-aleyh okunulan şeyin nukât-ı muhtelifesinde görülecek tebeddülât-ı ma'naya göre ses uydurmak lâzımdır ki bu lüzûm işin içine bir (ehemmiyet) sokar ve şu sebebe mebnî (okumak) kolay bir şey değildir denir. (Söylemek) ve (okumak) sanâyi'-i beyâniyede dâhildir.

Bir fıkrayı okuyacak olan zât evvelâ o fıkranın me'âl ve mezâyâsına cidden vâkıf bulunduğu gibi mezkûr fikra hakkında bir (mukâyese) yapmağa dahi muktedir bulunmalıdır... Ba'zı yer gelir ki orada biraz ziyâdece ârâm etmek şarttır... Kezâ ba'zı nukât dahi sûratle geçilmelidir... Yazılı olan şey yalnız edebiyat, ahlâk, edyân, fenden bâhis olmayan fûnûn ve 'ulûm-ı hâzırânın kâffesinden dem vuruyorsa kâri'e olacak zâtın dahi o kadar fenne âşina olması şart hükmündedir... Ba'zı adam görülür ki tahsîl-i 'ulûm ve ma'âriften bî haber ya'ni mürekkebe yalamamış bir hüdâ-yı nâbit olduğu halde fesâhat-ı lisâniyyesiyle insanı şaşırtır. Ve hatta hakîmâne olan mütâla'at-ı fikriyyesiyle mazhar-ı takdîr-i âlem olur. İşte bu adamdaki fesâhate (Fesâhat-ı fitriyye) diyorlar ki asıl makbûl olanı da budur. Eğer mumâileyhin kâbiliyet ve zekâsı uzun bir mütâla'a ile parlayacak olursa ona nazîr bulunabilir mi? Avrupa'da belâğat ve selâset-i beyâniyesiyle nâmını sahâif-i 'ulûm-ı kelâma yazdıran zevât pek mahdûd olup hatta beş altıyı tecâvüz edememektedir. Bizde dahi böyledir. Fakat nedretinden bahsolunan bu

adamlara herkesin misâl olması icâb etmez. Herkes iktidâr ve isti'dâdı, husûsuyla derece-i mesâ'isi nisbetinde (hâkim!) nâmını kazanır.

Sanâyi'-i beyâniyyenin ikincisi olan (yazmak!) husûsuna gelince biraz dururuz... Zîrâ ifâde (şöyle yazmalı!) deyip kesivermek o kadar kolay bir tavsiye değildir. Tarz-ı ifâde o kadar muhtelif o kadar pâyânsız ki ne diyeceğimizi şaşırdık... Ba'zı (kalem!) vardır ki ıstılâhât-ı müte'addide isti'mâliyle izhâr-ı hüner eder. Bu gibilerde biraz sun'ilik görülürse de yine fenâdır denilemez. Zîrâ ba'zı makâlat ve muherrarâtta gâyet 'ulvî olan parçalar ancak bu sâyede vücûd bulmuştur... Binâenaleyh (sâde!) olmadığı için herkesce makbûl olamayacağı düşünüldüğünden terkine mecbûriyyet hâsıl olmuştur... Nitekim bugünkü günde çok mübâlağalı olarak muharrer bir bendin ne şâirâne ve ne de hakîmâne olarak telakkî edilmediği görülmektedir... Kudemâ bunu ekseriyâ manzûm mektûblarda kullanırlarmış... Ne lüzûmu var? San'atlı bir satır yazı yazacağım diye bütün lugât kitapların yutmağa mecbûr olmak bizce bir sühûlet midir? Bu tarzda yazılan bir makâleyi herkesin okuyamayacağı gibi okuyabileceklerini dahi düşünerek hem de çok düşünerek okutmaları lâzım idüğü müstağni-i beyândır...

Gâyet sâde yazılmış bir 'ibâre insanın gözlerinden iki damla yaş getirmeğe her vâkit kâfidir. Fakat o sâdelikte de kâide olmalıdır... Zâten olmazsa gülünç olur... Bu sûreti tercih ve kabûl eden yalnız lisân-ı Osmân-i olmadı... Her lisân âsâr-ı san'at ve mübâlağadan ârî olmak üzere sütunlarda neşr-i ifâdâta başladı.

Bugünkü selâset sâdelikle hâsıl olmaktadır...Fakat enzâra kolay gibi görünen bu usûlü her elin tuttuğu kalem çizemiyor. Çünkü (ibtidâ) ve (intihâ) mu'ayyen değil... Ya'ni bir fıkra-ı edebiye veya hikemiyyeye şu zeminde başlayıp şu tarzda nihâyet vermek bir kâide hükmünde değil!... O ta'yîni yapan nâzımanın intihâbıdır ki en güçlük de ondadır. Şimdi bize sorulacak olursa kemâl-i ciddiyet ve emniyetle deriz ki: Sanâyi'-i beyâniyyede üç şey nazar-ı dikkatten dûr tutulmaz. Birincisi ve en mühimi (yazmak!) ikincisi (söylemek!) üçüncüsü de (okumaktır)...İnsanın resme ve şi're nasıl isti'dâd-ı halkıyye ve friyyesi varsa sanâyi'-i beyâniyyenin üç kısmında dahi o isti'dâdın vücûduna ihtiyaç messeder... Kuvve-i hayâliyye ve fikriyyesi mahdûd olan adamların çalışma çalışma o isti'dâdı hâsıl etmeleri mümkünsüzdür. Ya'ni dediğimiz mertebeyi bulamazlar. Fakat gâyet musanni' ve ıstılâhalı fıkralar, bendler yazabilirler...

Dünyanın her tarafında bu kadar âsâr neşr ediliyor bu kadar kitaplar çıkıyor da içlerinden pek azı takdîre mazhar oluyor. Bundan selâset ve sâdelikten insan ba'zı vakit okuduğu bir cümlemin kendi üzerinde hâsıl ettiği te'sire şaşıyor da kalıyor. Okuduğu satırları on defa daha gözden geçiriyor... O ifâdenin ruhlu noktasını arıyor.. Sonra anlıyor ki bir koca sahifeyi tatlı tatlı okutturan ve okuyanları da mahzûz kılan gâyet tabî'i gâyet ma'lûm ve müsta'mel bir söz farazâ bir darb-ı meselmîş. Gördünüz mü ustalığı?

Gelelim şi're!... Edebiyat ile müddet-i medîde iştiğâl etmiş bir adam tasavvur edilsin... Bu zâtta (isti'dâd) diye beyân ettiğimiz hasse mevcûd olmasın da onun olanca sermâyesi Arabisi, Farisîsi, mütâla'âtı olsun. Şimdi bu adamın yaptığı bir nazma (sâde) diyebilir miyiz? Mutlak kebab olan ciğerden, şarab olan giryeden başlayarak kît'ayı kurt masalına döndüreceğinde şüphe yoktur. Bundan mâ'dâ şiirde vüs'at yoktur. Ya'ni tasavvur ve tahmin edilen bir şey mükemmelen anlatılamaz... O küçücük, kısacık mısra'ların içine çok muhtasar, fakat 'ulvî ve mânidâr cümleler ve kelimeler sokmak kolaylıkla olur şeylerden midir? Bazı müdekkikin diyor ki: Şiirle iştiğâl edecek olan adam evvela mensûr fıkralar yazarak ya'ni fikrinin derece-i vüs'atini tamamıyla anladıktan sonra (manzûm) yazmağa çalışmalıdır. Biz bu fikri bi't-takdîr kabûl ettik... Zîrâ edilen mütâla'ânın bir netice-i mükemmele ile ortaya çıkmasına vâsıta olan bir şey varsa o da (nesir) dir...

Ma'ârifte görülen bu terakkî gözlerimizi eşk-i meserretle ıslattığı için diyoruz ki: Hanımlarımız da bu usûle riâyet ederek hareket etseler herhalde mûcib-i istifâde olur... Hâşâ ... Fikrimiz yapılan eş'âr ve ebyâtın noksânîyyet ve adem-i mükemmeliyyetten bahsetmek değildir... Âsâr-ı manzûme-i hâzıralarıyla isimlerini i'lâ etmiş olan hanımefendilerden ma'ada bazı hanım kızlar var ki henüz tahsîlde bulundukları halde mahza inhimâk ve hevesât-ı ma'ârifperverâneleri sâ'ikâsıyla (şi'r) inşâdına teşebbüs ediyorlar... Yaptıkları şeyler bi't-tab' nazara hoş görünmüyor... Kendileri de bu teşebbüslerinde haksız olduklarını mu'ahheren teslim ediyorlar ama ne çâre ya âileye karışmış veyahut iştiğâlât-ı kibire ve husûsiyeleriyle âlûde olmuş bulunuyorlar... İlk önce müşkili'l-husûl olan bir şey'e el vurmaktansa mümkinî'l-husûl olan intihâb buyursalar ve fikirleri parladıkça yani kâbiliyetlerini kendileri anladıkça tedrîci tevsî'-i

vazife etseler daha iyi olmaz mı? Bir şey daha var ki bir manzûm parçayı (işte ben yaptım!) diye ortaya koymak o kadar kolay değil... eğer gelişi –güzel konacak olursa o da o mertebe gülünç olur... Değil kadınlarımızda hatta erkeklerde bile hârikulâde bir selâset ve mahâretle inşâ-ı şî're kâdir, ender olarak mevcûddur... Çünkü şî'rde en ziyâde aranacak olan şeyin adına ('ulviyyet-i efkâr!) demişlerdir. İşte bunu ufacık beyne sokup da hüsn-i idâre etmek ve onun her dediğini tatlı, mü'essir, muhtasar bir sûrette kâğıda geçirmek Âşık Garip Hikâyesi yazmağa benzemez...

Bir takımı daha var ki hâtırına geldiği gibi söylüyor, bu söyleyiş mazhar-ı takdîr oluyor ama o da kolay değil...

5.6. HANIMLARIMIZIN YAZDIKLARI ŞİMDİ Mİ İNTİKAL ETMELİ?

Bir kavmin nisvânı ne derece müterakki olursa o kavmin şa'sa'a-ı kemâli de o derece revnakdar olur : sözü!

Ne kadar doğru söylenmiştir.

İşte bu doğru sözün te'sirâtıdır ki (Hanımlara Mahsûs Gazete) nâmı altında olarak bu gazetenin neşrine bizi sevk eylemiştir. Maksudımız hanımlarımızın terakkiyâtına hizmet etmek, onları tahsîl-i 'ulûm ve fûnûna bir kat daha teşvik eylemek, mahsûl-i zekâ ve fetânetleri olan eserlerini neşrederek şevklerini artırmaktır.

Âsâr-ı nisvânın meydan-ı istifâdeye vaz'ı onların tezâyüd-i şevk ve heveslerini bâ'is olacağına emin bulunduğumuz için gazetemizin intişârıyla beraber 'ulûm ve ma'ârifeye meyl-i fevkalâdeleri bulunan hanımefendilerden vürûd eden makâlât ve muharreratın ma'raz-ı enâma vaz'ından asla tereddüt etmedik. Ve etmiyoruz ve bundan sonrada vücûd edecek âsâr-ı nisvânı ma'al-iftihâr derc edeceğiz. Lehü'l-hamd gazetemizin intişârını ve hanımların asârının da neşredilmekte olduğunu gören ve okuyup yazmaktan hissemend olan bil'umûm hanımlar türlü türlü eserler vücûda getirmeğe başlamışlardır. Her hanım kendi iktidârı dâiresinde yazdığını idârehanemize göndermekte te'ahhür göstermiyor. Gazetemiz de onları sırasıyla dercede kusûr etmiyor. Hanımların yazdıklarını biz derc ettikçe yeni yeni şeyleri yazmağa hevesleri artıyor. Hevesleri arttıkça terakki-i nisvân da runümâ olmağa başlıyor. Maksud da bundan 'ibârettir.

Bu maksadı hakkıyla muhâfaza her terakkiperverin, her hayırhânın vâcibe-i zimmetidir. Buna binâendir ki ekser rüfekamız da kısımlar açıp asâr-ı nisvân neşrederek eserimize iktifâda te'ahhur göstermediler. Çok âlâ! Nisvânımızın terekkiyâtına elbirliğiyle çalışmış oluyoruz. Ve müntehâ-yı maksada dah çabuk vâsıl olacağız diye pek ziyâde ümidvâr olduk.

Fakat hayfâ ki bu ümidimiz şimdilerde evvelki kadar kuvvetli değildir. Biz hanımların âsârı hakkında müntakidâne fıkralar yazmağı da düşündüğümüz halde bunun 'âlem-i matbû'âta henüz pây endâz olan hanımların bâ'is-i inkisâr heves ve hâhişleri olacağını ve bunun ise maksad-ı terakkînin husûlüne sedd-i mümâne'at çekeceğini mülâhaza ederek intikâdâta şimdilik lüzum görmediğimizden ve hanımlarımızın intikâdâta erkekler kadar tahammül edeceklerini – Nezâket-i mizâcları münâsebetiyle – tasavvur edemediğimizden bu âna kadar gazetemize bu yolda hiçbir şey yazmadık.

Fakat rüfekamız bu noktayı asla te'emmül ve mülâhaza etmiyorlar ve güya İslam hanımlarının terakkiyâtı arzu olunan derecâtı aşmış da eserleri meyânında görülen ufak ufak nekâyısı i'zam ederek bugün bi'l-farz en muktedir bir İslam muharririnin yazdığı eserde görülen hataya karşı bile revâ görülemeyecek en şiddetli ta'rizâta ibtidârla hanımları teşvik-i vazifesine bedel kesr-i hâhiş ve heveslerine sebep oluyorlar.

İntikadın vesîle-i terakki olduğunu inkâr etmiyoruz.Fakat herşey vaktinde gerektir.Acaba yazı yazmağa henüz heves eden hanımların şevk ve hâhişlerini şu zamanda ta'bîrât-ı intikâdiye mi tezyîd eder?

Yoksa hâle münâsip kelimât-ı tergibiye mi? Rüfekamız bu noktaları niçin düşünmüyorlar? Bununla beraber asâr-ı nisvân hakkındaki intikâdât hem pek şiddetli yazılıyor,hem de imzâsız mektublar meyânında gösteriliyor.Ezcümle İkdâm'ın geçen cum'a günü nüshasında (An Pâris) diyerek yazdığı bir mektubun yalnız ba'zı fıkraları 'umûm hanımların yazı yazmak,sahâyif-i matbu'atta neşr-i eser eylemek hususundaki cesaretlerini kesredek derecede düşünülmezsizin yazılmıştır.O Paris'teki edib bî imza demek oluyor ki nisvân-ı İslâm'ın yazdıkları asâr meyânında ancak bir iki tanesini görmüş de Nigâr, Makbule, Lem'ân, Fahrûnisâ, Hamiyet Zehra, Emine Vâhide Hanımefendiler Hazerâtıyla sâ'ir

hanımların bir hayli eser-i nâfi'alarını görmemiş.Eğer o edib terakkîyât-ı nisvâniye-i 'Osmâniyeye cidden hâdim ise hanım-ı müşâru'n-ileyhimânın asârını da mutlaka görecekti.Ve gördüğü halde onlardan da bahsedecekti.Niçin hiç onlardan bahsetmiyor da nisvânımızın şu sırada gösterdikleri ve erkeklerimizin bile-kadınlarımızın bu devre-i terakkîsinde bulundukları zaman- ibrâz edememiş oldukları iktidârı takdîr edecek yerde 'âdeta hanımların mâni'-i terakkîleri olmak derecesinde idâre-i kelâm ediyor.

Şu hallerde doğrusu müte'essifiz.Terakkîyât-ı nisvâniyemize â'id mesâ'ilde rüfekâmız gâyet mülâhazalı davranırlarsa isâbet ederler.

Arkadaşlarımızdan rica ederiz ki hanımlarımızın arza-yı terakkîlerini tezyîd edecek sûrette idâre-i kelâm etsinler.Zîra terakkîyât-ı İslâmiyemizin bir rûkn-i a'zamını terakkîyât-ı nisvâniyemiz teşkîl edecektir.

5.7. NÎRÂN

Kadınlarımızın pâk yüreklerinde nebzân-ı ma'âriften bir eser görülmediğini, güzel dimağlarının refrefe-i 'ilm ve edebden âri olduğunu, onların fikirlerindeki ezhâr-ı nâzikenin derbeste-i ke'es-i gaflet olup kaldığını her hasbihâlimizde, her makâlemizde her musâhebemizde tekrar edip dururken bir sabah uyandık ki riyâz-ı hakâyık ve hayâlâtta bizden daha ferîh ve fehûr bir sûrette, kadınlarımız tek ü tâz ederek hakâyık-ı felsefenin en haşinlerine, hayâlât-ı şâ'irânenin en 'ulvîlerine istedikleri gibi temellük ediyorlar. Ve sabah gördük ki onları dest yârî-i nezâheti ile en dürüş hakîkatlere bir nermî-i şâ'irâne en pestîn hayallere bir 'ulviyyet-i melekâne geliyor, o sabah nisyân nâ-pezîr "Efsûs!" 'unvanlı bir mecmû'a-ı eş'ârın intişârı ile havza-ı efkârda hâverpirâ-yı istikaz oldu. Zîrâ bu mecmû'atü'l-nefâyisi tanzim eden "Fatma Nigar" isminde bir hanımefendi idi.

Tarih-i Ma'ârif-i Osmaniyye'de bir devr-i incilâ-yı mahsûs teşkil eden"Efsus"u bazıları bir kadın namını isti'are eden bir şâir-i muktedir tarafından yazılmış zannettiler. Bazıları vakfe-i tereddüde düştüler, bazıları da hem "Efsus"un gayet nefis bir müdevvene-i edebiye olduğunu teslim ettiler. Hem de Fatma Nigar imzasının fi'l-hakika bir hanımefendinin nam-ı zatiyyesi olduğuna inandılar. Va hayfa ki bu son sınıf ekseriyyet teşkil etmiyordu. Zîrâ o zamana kadar hiç bir eser zuhur etmemiş idi ki nisvân-ı Osmaniyye'nin hüviyyet-i dimağıyyesini ta'yine medar olabilsin.

Son hakikat meydana çıktı. Kaffe-i vücuh ile “Ehl-i edeb” unvanına kesb-i istihkâk edenler nâzımâ-i Efsus’un burc-ı bülend-i iktidarı önünde se-fürû Bürde-i takdîr ve teslîm oldular. Nâzıma-ı muktedirinin namı bir gün evvel meçhul iken bir sonra meşhur ve muhterem oldu. O günden itibaren bizim kadınlarımızın da Avrupa kadınları gibi ma’arif-i edebîye ve fenniyyeye müsta’id olduklarını anladık “Efsus” yüksek bir kürsi-i şâ’irîyyet üzerinden nisvîyyet-i Osmanîyyenin şân-ı fikrîsini i’lan ediyordu. Başın örtülü olması fikrin kapalı kalmasını îcâb etmeyeceğini bir hutbe-i belîğâ-i tasdik-i fermûd ile herkese anlatıyordu.

Vakıa eski zamanlarda Leylala, Fıtnatlar, Şerefler divanlarıyla şi’i ve inşâyâ olan nisbetlerini isbat etmişlerdir. Fakat bunlardan bazısı zamanın ilcâat-ı edebîyesine firifte olarak bazısı meyl-i ma’rifet el-fürûşîye kapılarak bir lisan-ı merdâne ile ifade-i mâ-fi’l-bâle çalışmışlar ve bi’z-zarûre kendi ruhlarından bir şey çıkarıp eserlerine koyamamışlardır.

“Efsus”a gelince: Bu muhalledede-i şi’riyye baştan başa bir kadın eseri, bir kadın kalbi idi. Bir kadın kalbine has olan mâderâne-i şefkatler, hâherâne tesliyetler, rakîk zarâfetler “Efsus”u teşkil eden manzûmâtın kâffesinde mahsûs olur.

İşte “Efsus”u neşrederek gerek edebiyatımızın ve gerek bütün kadınlarımızın i’lâ-yı nâm ve şânına hizmet eden Nigâr Hanımefendi ahîren “Nîrân” nâmıyla bir mecmû’a-i neşâ’id daha neşr buyurmuştur ki kısmen manzûm ve kısmen mensûr olan bu eser-i bedî’ bî şüphe “Efsus” kadar güzel ve belki -erkân-ı fesâhete kemâl-i muvâfakat i’tibâriyle- ondan daha mükemmeldir.

Bu eseri almalı, herkes alıp okumalı: Ne güzel kelimeler, ne rakîk hayaller, ne kadar nev endîşîde fikirler, ne kadar hoş teşbihler, neler, neler var! Nazmı nesir gibi selîs ve münakkah, nesri nazm kadar âhenkdâr: Bir nay-ı füsunkâr gibi ruhu mest ve meshûr ediyor. Nîrân fi’l-hakîka Nîrân; fakat âfâk-ı revânında nefha-ı şâ’irîyyetin ihtizâzını hisseden her adam o Nîrân’a can atar: Orada kavs-i kuzah kanatlı melekler var ki rûhu der âğûş ederek hayyaz-ı mütebellirenin müstevî satırları, cibâl-i şâmihanın dalgalı tepeleri üzerinden âsumân her dem kebûd hayâlin en yüksek tabakasına çıkarıyor.... Nîrân fi’l-hakika Nîrân; zîrâ bir heykel-i billûrî halinde olan her satrı içinde fânus-ı ezelnin havâ-yı ilhâm ile yanıp durduğu görülüyor! Fi’l-hakika Nîrân, çünkü bir

harâret-i rûhiyye ile meşhûn, bir ziyâ-yı kalbî ile mâl-â-mâl! İnsan “Nîrân”ı okurken kendisini eyyâm-ı sayfiyyenin en güzel ve en sıcaklarından birinde, en zarif bir sahilhanenin sâyedâr korusu içinde kıyâs edilebilir: Harâret geriliyor; fakat geçen baharların hâtırâtı, baygın çiçeklerin revayihı sîne-nüvâz bir rüzgarın ruhu ile birlikte! Ziya geliyor; fakat evrâk-ı elfâzın perde-i sebzîninden süzöldükten sonra!

“Nîrân” küçük bir kitap , fakat küçüklüğü nisbetinde ‘âlî bir mahfaza-i bedâyi’dir; küçüklükleri hasebiyle bizim tasavvurâtımızın yetişemeyeceği derecede yükselmiş olan hurda hayâlâtı câmi’dir. Kadınlığın bizce bi’ttab’ mechûl olan ilhâmât-ı necibânesini kelimât-ı safiyye-i şâ’irâne arasında gösteriyor.

Misaller, numûneler mi istiyorsunuz? Deryâlar, semâlar, firûzeler gibi saf, ma’i zeminler üzerine düşmüş sîmler, sihirler, semenler gibi pak ve sefid bir manzûme mi istersiniz? Yoksa geceler, zulmetler, mâtemler gibi siyahlıklar içinde gizli gizli ağlayan eş’âr-ı meftûrâne mi tercih edersiniz? Yoksa birbirleriyle te’âtî-i bûse eder gibi görünen tâze kelimelerden müşekkel bir güherdâne-i mensûru hepsinden ziyâde mi seversiniz? Yoksa manzûm olsun mensûr olsun her güzel şey’i okumaktan mütelezziz olur musunuz? Bu su’allere vereceğiniz cevap her ne olursa olsun sizi “Nîrân”ı baştan başa okumağa teşvik ederiz; zîrâ “Nîrân”ın muhtevî olduğu şeyler, nazım ve nesir değil, serâpâ şî’rdir. Ma’mâfih risâlemizi tezyîn etmek hevesiyle “Nîrân”ın bir kaç sahifesini derc ediyoruz. İ’tirâf ederiz ki derc ettiğimiz parçaları külf-i intihâba uğramaksızın bulduk.

Gerek “Efsus”da ve gerek “Nîrân” da bir cihet şâyeste-i nazardır: İkisinde de eş’âr-ı mahzûnâne elhân-ı şâ’ikâneye galebe ediyor; ikisinde de güller, gülşenler bir nikâb-ı şebgûn altında belli belirsiz kalıyor; ikisinde de zemzeme-i tuyûr, kalbi bir ah u zâr-ı canhırâş arasında gâib oluyor. Bu iki eserin dîvânihâne-i hüzn âbâdında dolaştığı müddetce rûh-i kârî’ bir heyecan-ı elem-i peydâdan kurtulamıyor.

Şathiyyat ve hezliyyat meraklıları nazarında bir nakîsa addolunması muhtemel olan bu cihet “en güzel şî’rler hazîn olanlardır!” diyenler nazarında bir meziyettir.

Bize kalırsa bu cihette bu iki eser-i nefsin tabî’iyyetine bir delildir. Zîrâ ‘ilmü’l-rûha vâkıf olanlarca ma’lûmdur ki kadınlar şevk ve şetâretten ziyâde hüzn ve şefkate

mâ'ildirler; onları a'sâb-ı hissiyyesi şedîdü't-te'essür ve serî'ü'l-ihizâz olduğundan mevâridât-ı hâriciyye-i şâikâneye bile bir ra'se-i gam ve hayâl verir. Bize bir neş'e-i mestâne veren sesler onları düşündürür; bizim lâkaydâne bakıp geçiverdiğimiz bir şey onları helecanlara düşürür. Onlar serâpâ his, serâpâ 'asab, serâpâ te'essür ve heyecandırlar.

Bundan nâşîdir ki onlar penbe bir levha-i besâme-i tulû'da bir nokta-i siyah endîşe, sîmîn bir muttali' mehtabda rakîk bir sâye-i keder görürler. Biz o noktayı o sâyeyi göremeyiz; zîrâ bizim cihâz-ı hissimiz onları temyîz edemeyecek kadar süst ve batî'idir.

[Madam de Zulyar]ın [Madam Ana'isise Gala]nın manzûmelerini yâhud [Madam Seviniye]nin mektublarını okuyunuz; hüznün galebesini görürsünüz! Daha garibi var: Şûh ve şenin zarif ve hoşgû olmakla zamanında ihrâz-ı şöhret eden (Matmazel Lespinas)ın muharrirât-ı metrûkesini mütâla'a ediniz. Göreceksiniz ki o letâ'if-i lafziyye o ibtisâmât-ı maddiyye tahtında gizli şuyûnlar, nâmer'i ve fakat mahsûs gözyaşları vardır. Kelimelerden yapılan o oyuncakları görenlerin dudakları gülmekten ziyâde ağlamak için bükülür. Bu hüzn-i cibillî şükûfe-i nisviyyetin ıtr-ı mukatterî gibidir, her kadının eserinde hissölünmek lazım gelir.

Efsûs ve Nîrân'dan ruha gelen hüzn-i lezîz dahi o ıtr-ı mukatterden başka bir şey değildir. Nâzıma-ı belîgalarının devâm-ı muvaffakiyât-ı kalemiyyesini temenni ve edebiyâtımız nâmına zât-ı edibânelerine arz-ı şükân eyleriz.

5.8. NİSVÂN-I İSLÂM VE BİR FRANSIZ MUHARRİRİ

Paris'te ve Cenova'da "Şark Kadınlarıyla Garb Kadınları" nâmında bir kitab çıkmış, bu kitabı evvelki gün gördüm. Bunun mü'ellifi olan "Emil Julyar" ın epeyce eserler muharriri bulunduğu da kitabın kabındaki i'lânattan anlaşılıyor. Mukaddimesinin mütâla'asından aşağısını çabuk okumağa bir merak geldi. Zîrâ mü'ellif öyle vagonların kapılarından vapur güvertelerinden şehirleri seyreden veyâhut bir kaç hafta veya birkaç aylar ikâmet ederek gözde gözlük yanında otel tercümanı olduğu halde sokakları, çarşı pazarları dolaşan seyyahlar şarkı tanıyamayacaklarını ve bunun için müddet-i medîde orada ikâmet etmek ve halkıyla ülfet eylemek lâzım geldiğini söyledikten sonra

kendisinin yedi sene müddet İstanbul'da ikâmetle bu bâbda ma'lûmât peydâ etmiş olduğunu ve her ne kadar haremlere erkeklerin girmesi ka'iyen memnû' ise de Avrupalı kadınlara haremlere girme memnû' olmadığından kendisi familyası efrâdından olan kadınlar vâsıtasıyla haremlerin tahkîk-i ahvâline de muvaffak olduğunu ve bu cihetle vereceği ma'lûmâtın tamamıyla hakikat bulunduğunu söylüyor. Merak sarılacak şey değil mi? Biz hemen bir gün bir gecede kitabı bitirdik. Hay keşke okumasaydık! İnsanın hiddetlenmemesi ve kanı başına çıkmaması mümkün değil ki! Biz okuduğumuz vakit bunun yanlışlarını anlar isek de memâlik-i ecnebiyyede okuyan ecânibin Türk kadınları hakkında hâsıl edecekleri fikri düşünüp de can sıkılmamak mümkün olur mu? Bu gibi şeyler vâkı'â Avrupa'da çok yazılmış olduğundan bu birinci değilse de mü'ellifin yedi sene İstanbul'da ikâmet edip kendi gözümle gördüğüm ve familyamdan olan kadınların gördüğü şeyleri yazıyorum demesinin te'sîri elbet başka olmaz mı?

Hakikat arayacağız, bir şeyin aslına varacağız diye dünyânın bir ucundan öbür ucuna kadar giden hâli ovalarda çöllerde meşakk-ı seferiyyeyi göze aldırان, kutba varacağız oralarını öğreneceğiz diye buzlar içine girip canlarını tehlikeye ilkâ'dan çekinmeyen Avrupalılar, Avrupa kıt'asında bulunduğu halde içine giremedikleri ve göremedikleri haremlere dâ'ir ma'lûmât almak için öyle merak sarmışlardır ki bu bâbda hakâyika vâkıf olmak onlarca 'âdetâ coğrafya fennince bir mahal-i mechûl keşf olunmak veya o zamana kadar halli ile uğraşırken bir mes'ele hallolunmuş bulunmak gibi bir şeydir. Bu cihetle buna dâ'ir bir kitap çıktığını işittiler mi hemen alıp okurlar, hele muharririn münker olamayan o güzel ve şâ'irâne kitâbeti bunun revâcını tezyîd edeceği de düşünülünce te'essüflerin tekessür etmemesi nâ-kâbil bir keyfiyyet hükmünü alır gider hakkımızda revâ görülen sözler doğru olsalar haydi lâıyıkımızdır diyerek tahammül edelim! Lâkin nâ-hak yere olan azviyyâtın bu derecesine sükût mümkün olmayacağından hiç olmazsa hasbîhâl kabilinden olarak şu sahifeleri karaladık.

Türk kadınlarının okumak yazmak bilmediklerini, yalnız ağızlarında sakız olarak minder üzerlerinde yaslanmış bulundukları halde vakit geçirdiklerini sûret-i ma'îşetleri icâbı olarak âdetâ hiss denilen şeyden dahi mahrûm bulunduklarını ve daha bu gibi bir çok şeyler söyledikten sonra bir şey daha söylüyor! Ne diyor biliyor musunuz? ""Ey kâri'ât" Evet kalemim varmıyor ama! Madem ki o adam söylüyor, madem ki onu bu

kadar kişiler okuyor biz de bilip öğrenelim! Türk kadınlarının yalnız aç gözlü, obur olduklarını ve elleri tatlı kâselerinden çıkmadıklarını kocalarını görünce hemen şeker, tütün, elbiselik gibi şeyler istediklerini ve kendileri bunları bulunca başka hiçbir şey istemeyip evlerde kapalı kaldıklarını söylüyor. Türk kadınları için ne mekteb-i ibtidâ'iyeye rüşdiyye ne de mekteb-i âliye bulunduğunu söylüyor.

Buna ne dersiniz? Mösyö "Julyar"ın İstanbul'da yedi sene değil yedi saat bulunması sabahları akın akın küçücük kız çocuklarımızın ellerinde çantaları, ve büyük hanım kızlarımızın da sırtlarında yeldirmeleri yeldirmenin kolları üzerinde bulundukları sınıfların işâretini müş'îr şeridleri olduğu halde ibtidâ'iyeye ve rüşdiyye mekteblerine gittiklerini görmek kâfiydi. Fakat yedi sene müddet İstanbul'da oturup da bunları görmeyince şimdi şu günlerde dahi bulunsa hanımların gazetelerde yazı yazmakda olduklarını görüp öğrenemiyecemmiş!

Muharrir sözlerini bu kadarla da bırakmıyor ha!... Mes'eleyi âdeta dinimize kadar götürüyor. Kadınların tahsîl ve terbiyelerini Kur'ân-ı Kerîm'in men' ettiğini söylüyor. Burasını ise değil yalnız bir İslâm kadınının hatta erkek ve kadın hiçbir müslümanın sükût ile geçiştiremeyeceği âşikârdır. Acaba Mösyö "Julyar" cenâbları Kur'ân-ı Kerîm'in Fransızca tercümesini okumuş da mı böyle söylüyor? Eğer okumuş ise böyle bir âyeti hangi sûresinde ve hangi sahifesinde görmüştür? Avrupalılar için bu gibi şeyleri Kur'ân-ı Kerîm'den öğrenmek güç bir şey değildir. Bir çok efâzıl-ı müsteşrikînin tertib eyledikleri (Kur'ân Analize) kitabına mürâca'atla hall-i müşkil edebilirdi. Bâri merak eylediği şeyleri hurûf-ı hecâ üzre tertib edilmiş olan bu kitaba mürâca'atla anlasa! Kullandığı ba'zı kelimâttan muharrirlerin biraz Türkçe bellemiş olduğu anlaşılıyor. Hatta Arapça'dan dahi dem vuruyor ama Arapçası hep harem kelimesine verdiği ma'na gibiye! Mösyö "Julyar" ca harem lugatinin ma'nası mahal-i mukaddes demekmiş. Mâdem yedi sene İstanbul'da oturmuş bâri merak ettiği Arapça lügatler için birisine kâmûsa baktıraydı! Yâhut bir iki sene kendi kütüphanesinde oturup mükemmelce târih-i İslâm okuyaydı, gerek haremın ma'na-yı lugavisini ve gerek edvâr-ı târihiyyede aldığı suver ve mevâkı'nı öğrenirdi. Bâ-husûs her millette evâmîr ve ahkâm-ı dîniyyeden gayrı sonradan muhdes ve mûced nice örf ve âdât vardır ki bunları ahkâm-ı dîniyyeye karıştırmak doğru olmaz. Binâen-aleyh eğer Mösyö Julyar bizde

beğenmediği ahvâl görmüş ise evvelce bunun ahkâm-ı dîniyyeden mi veya ‘âdât-ı beldeden mi olduğunu öğrenmeliydi de Dîn-i Mübîn-i Ahmedi’ye karşı isnâdâtta bulunmamalıydı.

Hele Mösyö “Julyar” kitabının İstanbul’da kendisinin tahsîl ve ta’lim ve terbiye ve tasavvur ve arzu hatta hiss gibi şeylerden mahrûm gördüğü Türk kadınlarının biri tarafından okunup gazeteye de buna dâir bir makale yazıldığını hatta o kadın gibi bir çok Türk kadınlarının daha bulunduğunu öğrenecek olsa acaba ne diyecektir?

Daha garibi var! İslâm kadınlarının câmi’e kabûl olunmadıklarını ve salât ve ‘ibâdâtta ve Cenâb-ı Hakk’a münâcâtta dahi istisnâ edildiklerini söylüyor. Haydi câmi’e kabûl olunmazlar sözünü cum’a namazından mu’âfiyyetlerinden galat olarak bellemiş olmasına verelim. Lâkin edâ-yı salâtın ve Cenâb-ı Hakk’a münâcâtın kadınlara câ’iz olmadığını söylemesine ne demeli? Şimdi Fransızca bilen hanımlarımız epeyce vardır. Bu kitabı okumuş iseler mü’ellifinin bu gibi daha pek çok yanlışlıklarını görmüşlerdir.

Adamcağız Türk kadınlarını ‘âdetâ insanlıktan çıkarıyor değil mi? Vâkı’a bir zaman Avrupa seyyâhîninden bir madam ‘âcizeye İslâmiyet’te kadınların cennete kabûl olunmayacağını işitmiş bulunduğunu söylemişti de tarafımızdan Edyân-ı semâviyyenin hiçbirinde böyle şey olur mu? Bir cennet bile va’d etmeyen din ile mütedeyyin insan görülür mü? Öyle olsa müslüman olan bir kadın bulunur mu? diye olan müdâfa’a üzerine madam tarafından da hakkımız teslim olunmuş idi. Lâkin bu Mösyö “Julyar” böyle mi ya? O Türk kadınlar için tefekkür, arzu ve hiss denilen şeyleri yok ediyor.

Ha! Orasını da unutmayalım ki Mösyö “Julyar”ın bizde beğendiği şeyler de var ki onların biri bütün müslümanların hayvanlar hakkında merhamet ve rıfk ile bulunmaları ve uşaklara, hizmetkârlara hüsn-i mu’âmele eylemeleri ve kadınlarımızda modanın bulunmamasıdır. Evvelki iki söz pek doğru ise de üçüncü öyle mi ya? Ah! Keşke öyle olsaydı!... Moda denilen şeyin nasıl bir belâ-yı azîm olduğunu ve Avrupa’da moda icâbından bir çok rahatsızlıkları nakleyledikten sonra Türk kadınlarının bundan âzâde bulunmaları büyük bir nî’met olduğunu söylüyor.

İşte biz müdâfa'âmızı tamâmıyla hakkâniyyet üzere icrâ eylemek fikrinde bulunduğumuz için Türk kadınlarının böyle bir beliyeden tamâmıyla âzâde bulunmadıklarını da söylüyoruz. Hakkımızda söylediği sair şeyler de doğru olsaydılar biz de revâ gördüğü sözlere tahammül ederdik. Meselâ mü'ellif Türk kadınları tiyatroya gitmezler, konserlerde mebâhis-i 'ilmiyye ve edebiyede bulunmazlar, seyahat etmezler, roman okumazlar diyor. Peki bunlar sahih mi ya? Roman okuduktan başka yazarlar bile! Mü'ellif kitabında Türk kızlarının ba'zıları ecnebî mu'allimeler tarafından tadrîs olunmakta ise de bunların sûret-i tederrüsleri gayr-ı muntazam olup Fransa mekâtib-i âliyyesindeki tahsîl derecesine değil hatta tam rüşdiyye derslerinin derecesine dahi varamadıklarını söylüyor ve burada Parisli bir enstütiristle muhâveresini yazıyor. Enstütirist gördüğü misâfirperverliği senâ ile beraber güyâ Türk kızlarının zekâvetli olmadığını ve 'âileler tarafından kendisinden bir ders programı dahi sorulmayıp isterse okuttuğunu ve istemezse okutmadığını söylemiş diyor.

Bir de Türk kadınları bir ecnebî madam gördükleri zaman hemen üzerindeki başındaki elbise ve eşyayı ve ne yediklerini ve kocası ona çok hediye alıp almadığını sorarlarmış. Bir memlekette türlü türlü terbiyede insanlar bulunabileceğinden ve hatta Paris'te vesâir Avrupa bilâd-ı meşhûresinde dahi bir çok 'âdi insan olabileceğinden bizde dahi böyle kadınlar bulunması muhtemeldir. Fakat bu sözü 'umûma isnâd câ'iz olmaz. Memleketimiz içinde müterakkî olmayanların bulunduğu da münker olamayıp bu hal kadınlar 'alemini 'âdetâ yekdiğerine yabancı kalan bir çok kısımlara bölmüştür. Bir cem'iyyet içinde 'âdetâ birbirlerinin sözünden anlamayanlar da oluyor. Bunlar birbirleriyle görüşemiyorlar. Ülfet ve ünsiyet edemiyorlar. İşte Mösyö "Julyar"'ın dediği gibi kadınlar da bunlar içinde bulunabilirse de Türk kadınları o bir kaç kişiden mi 'ibârettirler? Ve Türk kadınlarının âlemi o sınıftan mı 'ibârettir? Hatta Paris'te hep nisvânı müte'allim ve müterakkî olan kadınlar 'âlemi dahi esnâf 'âlemi ve kibâr 'âlemi diye iki sınıfa münkasim değil midir? Bunlardan aşağı da bir 'âdi takım yok mudur?

Evet! Ne mülâhazasız yazılmış bir kitap! Fakat maksatsız yazılmış değil! Zîrâ maksad kitabın nihâyetinde pek a'lâ görülüp anlaşıyor. Bu muharrir Avrupa'da kadınların pek ziyâde terakkî etmelerinden ürkmüş de "Biz ne yaparsak kadınlar da yapıyor. Her ne san'ata ve derse girseler bizim kadar onlar da öğreniyorlar. Böylelikle

bizim hâlimiz ne olacak” diyor ve “Madamlar ‘âlim oluyorsunuz, profesör oluyorsunuz, doktor oluyorsunuz, avukat oluyorsunuz evet hepsine zekâ ve ‘irfânınız kifâyet ediyor. Bunu tasdîk ederim. Pek ‘alâ! Olunuz lâkin hânenizin meleği olmak gibi me’mûriyetinizi de terk etmeyiniz. Bu hal cinâyet mahkemelerinde polis dâirelerinde kahvelerde kulüplerde bir takım entrikalı mes’eleler içinde bulunmaktan iyidir. Zîrâ bunların içinde bulunan erkekler sizin hâlinize hased ederler. İsterse sizin Jan Dark gibi cengâver de olunuz. Fakat insâniyyetin yuvası olan cem’iyyet-i insâniyyenin esâsı bulunan familya denilen şey hepsinden mühimdir! Bunu kim idâre edecek? Kim tutacak? Madam yok. O halde Mösyö hânede kalmalı familya idâresine kim bakacak? Haydi kadınların bizim gördüğümüz işlerin hepsini göreceklerini kabûl edelim. Fakat biz kadınların hep yaptıkları işleri yapabilecek miyiz? Biz de önlükleri önümüze bağlayıp hâne işi mi görelim?” diye söyleniyor ve pek güzel vakit geçiren Avrupa kadınlarının rahatlarının kadrini bilerek ilerisine varmamaları lâzım geleceğini bildiriyor da bunlara karşı “Sizin gibi bahtiyar olmayan kadınlar da var” diyerek bir misal getirmek istiyor. Bu maksadına ise Paris’teki kadınların görüp bilmedikleri için Türk kadınlarını hedef ediyor. Fakat maksad uğruna o kadar ileriye varmak nâ-hak yere isnâdâtta bulunmak da hiçbir muharrire yakışır bir hâl değildir. Hülâsası Türk kadınları erkekleri tarafından o derece bir cehl içinde bırakılıyormuş ki bunların bir şeyden ama hiçbir şeyden haberleri yokmuş. Mösyö “Julyar” sözü o dereceye vardiıyor ki gayri oralarını yâd ve tezkâra ne kalemimiz gidiyor ne de haysiyyet-i nisvâniyyemiz buna müsâ’ide veriyor. Hatta bu kadarını da yazmak istemezdik. Lâkin benât-ı Osmâniyye Mösyö “Julyar”ın dediği bir derecede cehl içinde bulunmayıp bunlardan pek çok Fransızca bilenler bulunduğunu muharririn inkâr olunamayan mükemmel ve şâ’irâne kitâbetinin lezzetine kapılarak böyle yanlışlıklara meyletmemesi için bu tatlı kitâbet içindeki hataları göstermek üzere şu kadcılık bir şey yazdık.

Fatma Aliye

6. EVLİLİK - ÂİLE HAYATI

6.1. ÂİLE VE SAADET-İ BEŞERİYYE

Dünyada kadın erkek herkesin aradığı nedir? Mücevher ve para ve emsali kıymetdâr şeyler mi? Bunlarla arzu-yı beşerin tamam olduğu her vakit isbat olunur. Maksud-ı aksa-yı beşer hülâsa edilmek istenilirse “sa’âdet”tir demeli.

İnsan sa’âdet-i hal arar. Bahtiyar olmaya çalışır. Dünyada bahtiyarım diyenden daha rahat kim tasavvur olunur? İnsanın sa’âdeti etrafıyla münasebetine yani içinde ömür geçirdiği hanede, mahallede, memlekette sûret-i ma’îşetine mu’âvenet ve muzâheretine muhtaç olduğu insanların sûret-i hareketine göre hâsıl olacağı da teslim olunur... Binâenaleyh sa’âdet servet ve yesârla değil teessürât ve hissiyâta göre hâsıl olur. Efkârı ve hissiyat-ı kalbiyesi âsûde olursa ve insan kendini bahtiyar addederse bahtiyardır.

Bahtiyarlığı hâsıl eden esbâbın birincisi âile hâli ve âile muhabbetidir. Zamanımız filozoflarından biri bu hususta bakınız ne diyor: İnsanı bahtiyar yahud bedbaht eden ihtisâsâtın hepsinden âli ve insanın dünyada adım atmasıyla hâsıl olup son dakikasına kadar payidâr olan ve bu fani dünyada bir ebediyyet teşkil eyleyen his âile hissidir.

Nice hisler ve vazifeler var ki, bir adam bu hissiyât ile mütehassıs olmazsa o vazifeleri yapmazsa hoşgörölmez, “filozofun biri diye hükm olunur, lakin çocuklarını sevmeyen bir baba yahut ana ebeveynini sevmeyen bir çocuk çirkin nazarla görölür. İnsan hilkaten ve fitraten mes’ûd olmak kâbiliyetinde ise bu mes’ûdiyyet ancak familya sâyesinde bulunabilir.

Bir çocuk dünyaya geldi. İbtida ne kazanır? Hakkın o âcize birinci ihsânı nedir? Âile. Bir insan dünyadan giderken bırakmağa çalışdığı nedir? Miras ve servet. Kime? Yine âilesine... İnsan dünyaya geldi. Bir âilenin oğlu yahut kızıdır. Dünyada ilk me’muriyeti budur. Sıra ile zevc yahud zevce, birader yahud hemşire, peder yahud valide, büyük peder yahud büyük ana olabilir. Bu merâtibi kat’ eder İnsanın bütün hayatı bu mertebelerde geçer. Bir insan bazen nesliyle, kanıyla mensup olduğu âilesiyle iktifâ etmez. Mülâhazât-ı akliyye bir âileye daha ihtiyaç messettirir. Meselâ hasâilini ve

fazâilini takdîr ettiği dostları, âilesi efrâdı yerine geçer. Efkâr ve mütala'âtına ve ihtisâsâtına muvâfık bulduğu insanlardan bir familya teşkil eder. Bunları da sever. İnsan fevkalâde âlîcenab olur. Âile-i mâneviyyesini tevsi' eder. Mensûb olduğu milleti kendi âilesi gibi görür. Bu adamın daha ulviyyet fikri var. Bütün âlem-i insaniyyet onun âilesidir. Dindaşı, vatandaşı onun kardeşidir. Her insan onun nazarında efrâd-ı âilesinden ma'dûddur.

İnsaniyyeti sevenlerin çalıştığı bu noktanın husûlu değil mi? Bizim için bütün âlem-i İslamiyet bir âiledir. Bu âlemde hepimiz râbıta-i uhuvvet ile merbûtuz. İsteriz ki bütün insanlar bir râbıta ile merbûtl kalsın.

Bu ihtisâsât ile mütehassıs olan dünyada ne kadar bahtiyar olmak mümkün ise o kadar bahtiyar olur.

Bu histe bulunan bir adam kendi âilesinden mehcûr bulunsun yine âlem-i insaniyyeti âilesi yerine koyar da bahtiyarlık bulur.

Lakin her insanda bu hissiyât-ı ulviyye var mıdır? Nice âileler var ki efrâdı arasında sa'âdet hali te'min edecek olan muhabbet-i mütekâbile ve râbıta-i kaviyye bulunmaz. Biri birini seven zaman-ı ihtiyaçda mu'âvenete koşar. Yekdiğerinin sa'âdet ve istirahatine fedakârâne çalışan insanlar dünyada pek çok mudur? Bir âilenin rûknü olan zat vefat eder, kederi çabuk zâil olur, yahud ki ile'l-ebed hürmet ve ri'âyetle hâtırası yad olunur. Âileler efrâd ve a'zası itibariyle çok farklıdır. Böyle olmasa da âile arasında muhabbet ve râbıta umumiyetle kuvvetli bulunsa bunca kanunlar, hükümler meydana konulur muydu? Âile 'umûruna âid ve efrâd arasında hüsn-i münâsebet müteferri' nice evâmîr-i diniyye var? Bunca evâmirden bunca ahkâm-ı kanûniyyeden maksad nedir? Âileler arasındaki hüsn-i râbıta ve münâsebeti ve muhabbet-i mütekâbileyi te'min etmek ve bu cihetle insanların sa'âdet ve bahtiyârisini istihsâl eylemek değil midir?

İnsan dünyaya gelince âile ortasına düşer. Âilesine muhabbeti de tabi'î hâsıl olur. Çünkü o sâyede idâme-i hayat eder. İhtiyâcât-ı tabi'îyyesi herşeyden âciz bulunduğu ilk devre-i hayâtında âile sâyesinde tesviye edilir. Akrabasına sevk-i tabi'î ile muhabbet eder. Lakin insanın fitratında başka bir haslet daha vardır. O da şahsın

istirahat ve bekâsına çalışmaktır. Yemek yemeğe ihtiyaç messetmesi de şahsını devam ettirmesi için bir sevk-i tabi'î değil midir? İnsanın bekâ-yı şahsîsine ve istirahatına meyl-i tabi'îsi. Ve zahmetten kaçınması da netice verir. İnsan âileyi sever. Çünkü âilesi kendi için mu'avindir, müşfiktir, rahîmdir, kerimdir. Ya böyle olmazsa, âilesi kendi için bir bâr-ı ızdırab olursa, âile onun zahmet ve emeğini isterse... O vakit me'sele çatallanır. Âilesine karşı bu zahmete ve emeğe katlanmak her insan için mukaddes bir vazifedir. Fakat bu vazife sevk-i tabi'î ile anlaşılmaz. Yemek yemeye ihtiyaç gibi değildir. Bu vazifenin muhâkeme-i fikriyye ve terbiye-i mâneviyye ile kudsiyyeti takdîr olunmalıdır ki bir insan zahmet görünce menâfi'-i mahsûsâsı için bu vazifeden kaçınmasın ve bunun ifâsı kendine girân gelmesin. Bunun için âile vazâifini gösterip tanıtmak da mühim bir vazife deruhte etmektir. Bir insana âilesi rahm ve şefkat gösterdikçe huzur ve bahtiyârisini te'min eyledikçe ezvâk ve huzuzâtını isihşâk vasıta oldukça insan o âileyi fevkalâde muhterem ve mu'azzez görür. -Umumen tabayi'-i beşeriyyeden bahsediyoruz.- Âilesi bir çocuğa bu kadar inâyette ve mu'avenette bulundukça râbitanın ve muhabbetin eksilmesine imkân da yoktur. Hüsn-i münâsebet mükemmeldir fakat âlem-i hayat böyle değildir. Âilesinden in'am ve eltâfa nâil mu'avenete mazhar olan öyle sıra gelir ki kendi de bir mecbûriyyet altına girer. Yani âilesinden aldığıнын iâdesi zarûret hükmünü alır. İnsan düşünmeli ki sa'âdet ve istirahatı yolunda âilesinin bezlettiği şefkat ve merhamet kendine en emniyetkârâne -senetsiz filansız- verilmiş bir borçtur. İnsanın istirahat-ı şahsiyesine meylânı ve zahmetten kaçınmaya isti'dât-ı tabi'îsi bu borcu ifâdan belki kendini alıkoyar. Lakin muhâkeme-i akliyyesi ve terbiye-i mâneviyyesi bu borcun ifâsına kendini mecbûr kılmalıdır. Ana ve babasından aldığı onlara yahut kendi çocuklarına i'âde etmelidir. Lakin dünyada hal acîbtir. Ifâ-i vazife huzuzât-ı nefsâniyye gibi kolay değildir. Herkes bunu teslim edip yapmaz. Bir çocuk âilesinden gördüğü mu'âveneti haklı bulur da bunun i'âdesine sıra gelince kaçır. Ama öyle âileler var ki orada irtibât ve muhabbet-i mutekâbile esaslanmıştır. Evlâda âileye fevkalâde muhabbet ve râbitasını temin edecek ve bilhassa ebeveyne ve kendi de evlâd sahibi olursa bunlara karşı vazâif-i mukaddese-i insaniyyesi öğretilmiştir. Buralarda sa'âdet-i beşeriyye caygîr olur. Lakin umumiyet böyle midir?

Nice erkek çocuklar var ki sinni ve mesleği, kendini idare edecek bir raddeye varınca hâsıl ettiği efkâra göre yaşamak ister de âilesine karşı irtibâtı unuttur.

Nice kızlar var ki erkekler gibi ‘ulûm ve fûnûn-ı hâzırânın rabîta-i âile için hayrı olmayan cihetlerle de fikirlerini ünsiyet ettirmedikleri halde yine hayalî bir kocanın peşinden gitmek üzere âşîyâne-i pederden bir an evvel uçmak sevdâsında bulunurlar. İşte âilesinden bunca mu’âvenet ve şefkât görmüş olan bu yavrular erkek ve kız ve ebeveynin medâr-ı iftihârı olmak derecesinde tahsil görmüş oldukları halde vazâif-i âilede musamaha gösterilir. Akıl ve hikmetin ve vazâif-i insaniyyenin ta’yin ettiği meslekten -kendi fikirlerinin husûlüne arzu ettikleri meyl ve heveslerinin sevkine kapıldıkları için- ayrılırlar.

Âileden menfa‘at gördükçe -ki bu menfa‘at da tevellüd ile beraber başlar, fakat ilâ nihaye devamı muayyen değil, âilesini sevmek herkes için pek tabi‘îdir.

Lakin âile de hissiyât-ı beşeriye üzerine müessesdir ve beşerde de zahmetten kaçınmak vardır. Âilesi kendini bazı vazâifin ifâsını icbâr ederse insan bunu sevmeyebilir... Sa‘âdet-i beşeriye bu arada mahvolur. Bu halde insana vazâifi de bildirmek ve sevdirmek lazımdır. Çünkü daima tabi‘î olarak hâsıl olmaz. İşte âileler arasında terbiyenin bu cihetle takviyesine ve muhabbet-i mütekâbilenin te’sîsine ihtiyaç vardır.

Bir âiledeki zevc ve zevce bir râbîta-i kavîyye-i muhabbetle merbuttur. Ve her ikisi vazâif-i mütekâbilesini takdîr ve hüsn-i sûrette ifâ eylemektedir. Âile a’zasından, kendisinden büyüklerine karşı hiss-i ihtirâm ve ta’zim küçüklerine karşı hiss-i şefkât ve himâye beslemektedirler. Akraba ve eviddaya müzaharatı de bir vazife tanımaktadırlar. Elbet sa‘âdet-i hal böyle yerlerde temin edilmiştir.

Lakin bir evlad ki validesinin himâyesine ihtiyacı kalmadığı zaman “o kadın” ile aralarında artık münâsebet kalmadığı fikrindedir. Biraderleriyle hemşireleriyle arasında bir râbîta-i tabi‘iyyeden başka râbîta olmadığına kâni‘dir. Onun doğup büyüdüğü âileye karşı vazâif-i insaniyyesi nereye gider?

‘Ulûm ve ma’ârifin fevâidini inkâr edecek hiç bir kimse yoktur. Lakin ‘ulûm ve ma’ârif gençlerde bir takım efkâr-ı lakaydâne hâsıl ettiğine de erbâb-ı tetkik inkâr etmezler sanırız. Binâenaleyh bunca terakkiyât-ı sînâiyye ve medeniyye ve ilmiyyenin hayyız-ı husûlde, cilvegîr olduğu şu asr-ı medeniyyette familya çocuklarının

kendilerince hâsıl ettikleri efkâr-ı mahsûse ile bir nev' kayd ve vazife demek olan âile vazifelerinde tekâsül ihtimâli vardır. Nitekim en medenî memleketlerde 'ulûm ve ma'ârifin en ileriye gittiği yerlerde bu mahzur baş göstermiştir. Sa'âdet-i hâl de gâib olmuştur.

Sa'âdet-i beşeriyye ancak âileler arasında hâsıl olabilir. Çünkü insan ömrünün en kıymetli âvânını âile içinde geçirir. Âilelerin sa'âdeti ise tabi'î olarak hâsıl olmaz. Ebeveyn ile evlad arasındaki râbıtanın takviyesi lazımdır ve insan da âileye karşı vazifesini öğrenip bunun ifâsında bir lezzet duymalı ki o sa'âdet husûl bulsun.

Bir âilenin sa'âdetini ve âilede bu sa'âdetin husûlüne başlıca sebep olan bir vâlidenin vazifesini Nigâr Hanımefendi Hazretleri şu manzûmeleriyle pek güzel tasvir ediyorlar.

Bu belîğane manzûme sa'âdet-i âilenin fikr-i hikmetle mündemic bir levha-i şa'irânesidir:

Vazife-i Maderâne

Vermese nizam âlemin ahvâline maksad

Nev-i beşer asayıştan etmekse müebbed

Terbiye-i evlada emek sarfı gerektir

Bir vecihle mahvolmayan asla o emektir

Evvel bunu deruhte fakat etmeli mâder

Zîrâ anadır min tarafillah o mukadder

Ma'sûm iken ettirmeli hoş halleri mu'tâd

Mâderden alır terbiye-i evveli evlâd

Göstermelidir hulk-i hasen mu'tedil ahvâl

Taklide olur gördüğünü çünkü o meyyâl

Hallâkını zikr eylemeği bilmeli tıflân

Hem hâlıkının vahdetine etmeli îmân
 Ta'zîz ile tekrîm ile dâim ebeveynin
 Bu vecihle te'diyeye cehd etmeli dinin
 Mâhiyet-i mâderle peder olmalı mefhûm
 Hemcinsine hoş söylemeyi bilmeli ma'sûm
 Öğretmeli üslûb-ı nezâketle nezâfet
 Anlatmalıdır nolduğunu âsâr-ı müvedded
 Göstermemeli tarz-ı huşûnetle hakaret
 Etsin o da akranına ta öyle mümaşat
 Vaz'ında kabahat görülünce fakat ol an
 Te'dibini men' etmemeli rikkat-i ihsân
 Bilmezse çocuk seyyie-i halini zîrâ
 Tashih-i tabiat edemez hod be hod asla
 Ta'lîmine tahsîline dikkat ise elzem
 Tahsîl-i ma'arifle olur şahıs mükerrerem
 Terbiyedir âlemde esâs-ı medeniyyet
 Terbiye ile hâsıl olur ilm ve fazilet
 Âlim dahi olsa kişi olmazsa müreddeb
 Memduh ve muazzez olamaz böyle mücerreb
 Evlâdını terbiyeye eyler ise gayret
 Bilahare me'cûr olur ol vâlîde elbet
 Zîrâ olur, etse veled ehliyetini isbat
 Ferzendini kâmil görüş a'la-yı mükafat

6.2. (BAŞLIKSIZ)

Evkâf-ı Hümayûn Vâridât-ı Umâmîyye Müdürü merhum İsmail Hakkı Bey'in Kerime-i ismet vesimleri ismetli Fatma Fahru'n-nisâ Hanımefendi Hazretlerinin Ebeveyn için gâyet ibret'âmîz bir makale-i hikmet perverâneleridir ki derciyle iftihar eyleriz:

Kâinat bir sâha-i pür 'iberdir. Bu âlemde zuhûriyafte olan bi'l-cümle ahvâl ve vakâ'yı'a bir nazar-ı sathî 'atfî ile geçmeyip her şey'e nazar-ı im'ân ile bakmalı. Hatta her zerre-i kâinatı lüzûmü vechle tedkîk ve ta'mîk eylemeliyiz ki (dünyada ma'nena'ma oan ahirette dahi a'madır) va'id-i ilahîsine dûcâr olmayalım. Bu kabilden ya'ni 'ibret alınacak vakâyı'dan olup sahîhü'l-vukû' mevsûku'l-keâm bir zat tarafından rivâyet olunan ve sabâvetimden beri zâhib olduğum bir fikri müeyyid olan bir sergüzeşti inzâr-ı 'ammeye vaz' ile ondan alınacak hisse ve edilecek istifâde dâiresini tevsi' eylemeyi münasib gördüm ve bu vak'ayı müddet-i medîdeden beri zihnimi işgal eden efkâr ve mütalaâtı şerh ve îzâh etmek için dahi muvâfık bir zemin buldum. Şöyle ki: yirmi otuz sene mukaddem şehrimiz kurâ-yı mütecâvire ve latîfesinden birinde cevânib-i erba'ası cesîm bahçeler ormanlar bağlar bostanlar ile muhat bir sayfiye celb-i enzâr-ı dikkat ve hayret eyliyor. Ve hâricen ebniyyesinin cesâmet-i fevkalâde ve tezyinât-ı muhteşemesi sahibinin servet-i bî nihâyesine delâlet ediyordu. Mefrûşat ve müzeyyenât-ı dâhiliyyesi hakkında bir fikr-i tâm husûlû için hizmetkârân dâiresine kadar ipekli kumaşlar mefrûş ve endam ayineleri mevzû' olduğunu beyân etmek kâfidir.

Mezkur bina-yı 'âlî peder ve valide dördü zikûr ikisi inâs olmak üzere altı evladdan müteşekkil bir âilenin ikâmetgâhı olup hüddâm ve cevârî ile mâlâmâl idi.

Reis-i âile, hânesinin büyük küçük kâffe-i mevâd-ı lâzime ve âilesinin çorap ve mendile kadar her nev'i malzemesini hatta bağçesinin eşcâr-ı nâdide ve ezhâr-ı pesendîdesini doğrudan doğruya Avrupa'dan celbederdi. Nâdir çiçeklerini temeşşuk ederek vücuda getirdikleri zarif oyalar rağbet-i 'ammeye mazhar olarak gâli fiy'atlar ile mübâyâ'a olunduğundan bağçesi oyacı kadınların bile mürâca'atgâhı olmuş idi.

Re'is-i âilenin işret, kumar vesâire gibi sefâhate inhimâki pek ziyâde olduğu cihetle hânesinde bu yoldan sık sık eğlenceler tertîb olunur. Ve şehrimizin en meşhûr

hânende ve sâzendeleri mecâlis-i zevk ve tarabında müctemi' bulunur idi. Keşide ettiği ziyafetlerde eski ma'den tabaklar, saksonya takımları, sevr fabrikası ma'mûlâtı ve Avrupakârî evâni-i sim ve zer mebzûlen isti'mâl olunurdu. Me'kûlât ve sarfiyyât-ı sâ'ire dahi bu nisbette olup istihdâm eylediği müte'addid Alafranga ve Alaturka aşçıların sabah ve akşam nev'ilerini tebdîl etmek şartıyla istihzâr ettikleri a'lâ ve enfes et'imenin ekseriya beğenilmeyerek tabahlarına i'âde olunduğu dahi vakı' idi.

Dûr-endiş âile re'isesi, bu mesleğin mâhi-i sa'âdet ve bâdi-i felâket olduğunu bir lisân-ı münâsib ile beye ifhâma çalışır. O ise asla havâle-i sem' ve i'tibâr etmeyerek mesleğinden zerre kadar inhirâf etmezdi, Min tarafillah zevclerine inkıyâd ile me'mûr olan zevceler bile ale'l-ekser onların evâmir ve nasâyhini infâz ve isgâ etmiyorlar da beyler mi haremlerinin emir ve nehyine tatbîk-i hal ve hareket edecek? Zâten doğru bir söz ve iyi bir nasihat nefse girân gelmek kâ'ide-i külliye'dir.

'Ulûm ve ma'âriften külliye'nin bî behre bulunup sekiz, dokuz yaşından onyediyen onsekiz yaşına kadar olan çocuklar ise en kıymetdâr tahsîl-i 'ilm zamanlarını câhil lalalar ve nâdân dadılar meyânında ma'nasız mülâhazât ve fâ'idesiz laklakıyât ile imrâr ederler. O vakit şehrimizde bir misli daha meşhûd olmayan mükellef ve mükemmel libâsları lâbisen ve husûsi arabalarına râkiben her gün bir diğer mesîrede evkatgüzâr olurlar ve bir def'a lando ile giderlerse ferdâsı günü fayton ve daha ertesi günü mevsimine göre ya kupa araba yahud en iyi cins atlar ve midilliler ile gezerler eğlenirlerdi. Her türlü hevesât-ı tıflânalarının istifâsı için pederlerinden kat kat mazhar-ı müsâ'ade olduklarından arzu ve iltizam ettikleri şey'e 'adem-i nâ'iliyyeten mütehassıl te'essürlerden henüz nasîbdâr değildirler.

Vâlîde çocukların tahsîl zamanı gelip geçmekte bile olduğunu pedere ihtâr eyledikçe;

"Evlâdım hakkındaki muhabbet ve şefkatimin derece-i nihâyede olduğunu bilmez misin? Mektebe devam etseler bînimizde kat'olunacak koca bir deniz var, ya fırtına olursa meraktan helâk olmak derecelerine geleceğimi tasavvur etsen a! Hem yalnız fırtına değil daha nice mehâlik ve mehâzir var ki kable'l-vuku' hâtıra gelmez ya o imtihanlar! Bîçâre çocuklarım o kadar ta'b ve meşakkete tahammül edebilirler mi? Vâlîde olup da bunları tefekkür ve ta'akkıl etmediğine ta'aaccüb ederim. Vâkı'a husûsi

sûrette tâlimleri kâbil ise de beyhûde niçin tazyîk ve it'âb edeyim? Mâlik olduğum servet ü saman onlar gibi on adedinin daha madame'l-ömr kedd-i yeminleriyle tahsil edecek değiller a! Onlara tahsil-i ilim ne lazım. Varsınlar refâh-ı hal ile devr-i sabavet ve şahabetinleri zevk ve safa ile imrar etsinler. Cevabını alırdı.

Vâlidenin bu sözler ile tesseffî-i sadr ve istirahat-ı kalbî mümkün olamadığı gibi bir hiss-i kable'l-vukû'a taba'an reviş-i halden mütehassıl hüznün ve kederi dahi kâbil-i tâ'dil ve teskîn değildi.

Tekevvün-i 'âlemden beri câri olan âdetullah îcâbınca pençe-i eccl bu âile re'isinin de geribânına itâle-i dest-i ta'addî eyleyince zavallı kadının korktuğu hal zuhûr eyledi. Yani merhûmun sarf ede de bitip tükenmeyecek zannettiği nukûd ve emvâl mahv ve nâbud olup hiç farkında olmayarak müstağrak-ı düyûn olduğu tezâhür etti. Dâyinler, mecmû'i epeyce mühim bir meblağ teşkil eden matlûblarının istihsâline kıyâm eylediler. Kâffe-i emlâk ve 'akâr dâyinler tarafından zabt olunduğu gibi eşyâ-yı nefise-i beytiyye dahi rub' fiyatlarıyla bey' ettirildi, nihâyetü'l-emr köşkün mevki'-i müzâyede vaz' olunması dahi icbâr edilince verese eşyâ-yı husûsiyyesini ahır dairesine naklederek köşkü tahliye etmeye mecbur oldular ve müddet-i medîde ahırların üzerindeki seyis odalarında ihtiyâr-ı ikâmet ettiler. Kurumuş eşcâr ve ezhârı suyu çekilmiş kaskat ve laklarıyla bir harâbeye müşâbih olan bahçede mukaddemâ her gün bir başka libâs iktisâ eden o nazlı nazik çocukların kırk paralık basmadan bir entariyi lâbisen çıplak ayaklarına giydikleri na'linlerini sürükleyerek gezmeleri en taş yüreklipleri te'essüründen ağlatacak ahvâldendir.

Evlâd-ı zikûri sathî sûrette bile kırâ'at ve kitâbete gayr-ı muktedir bulunduklarından aklâmdan birine mürâca'at edemeyerek hudemât-ı süfliyye ile iştigâle mecbûr oldular, o vakte kadar hiç bir mürebbînin taht-ı terbiyesinde bulunmayarak hava ve heveslerine taba'iiyeti i'tiyâd edinmiş adamlar böyle bir mevki'-i mezeltette muhafâza-i nâmus ve haysiyyete muktedir olabilirler mi? Mesâvi-i ahlâk ve daha doğrusu 'adem-i terbiyyeden mütehassıl ahvâl-i redî'eleri gün be gün şâyî' olmakta ve validelerinin onların seyyi'ât-ı hallerinden husûl bulan küdûreti derece-i nihâyeye varmaktaydı.

Mürûr-ı zamanla herbiri bir tarafa dağılarak küçük çocuklarıyla kalan vâlîde satılan köşkün esmânından hissesine isâbet eden meblâğ-ı kalîlül'-mikdâr ile İstanbul'un en hücrâ mahallâtından birinde bir hâne mübâyâ'a ederek oraya ilticâ etti. Ve yanında bulunan etfâlinin lazım gelenlere âb-ı rû dökmekten çekinmeyerek mekâtibten birisine idhâl etmeğe muvaffak oldu.

Şimdi semîh ve âlîcenab zevâtın biri tarafında mah be mah kendisine tahsîs kılınan muayyen bir ma'âş ile o küçük hânede sefâlet ve müzâyeka içinde imrâr-ı eyyâm ediyor zavallı kadın debdebe ve dârât zamanları bakıyyesinden olarak bulunan bazı mükellef libâslarını iktisâ eyledikçe eski hal ve vaktine vukûfu olmayanlar, onları şimdiki fakr ve zarûretiyle mukâyese ederek kendi malı olduğuna hükmedemeyip kibardan bazı hanımlar tarafından kendisine i'tâ ve ihsân olunduğuna zâhib oluyorlar. Tasavvur etmeli , hâl-i hâzır sefalet-i iştimâlini!

Bu vak'aya mûmâsil vakâyı'-ı mü'essiferin muhtelif tarzlarda cereyânı hemen her gün manzûr veya mesmû'muz oluyor. Ve esbâb-ı mûcibesi zâhiren isrâftan ibâret görünüyor. Halbuki elbette diğer bir menşe'-i hakîkî ve sebeb-i ciddîsi vardır. Esbâb-ı mûcibe-i hakîkiyyesini taharri ederek ondan tevakkî ve ihtirâz etmelidir.

Fikr-i kâsırânemce: Pederler mahlûkattan en sağır ve hakîrinin rızkını dâmin olan Cenâb-ı Rezzâk-ı Bâkiye tevekkülü terk ile evlâdının istikbâlini te'min etmek fikir ve niyetine tebe'an cem'i emvâl eylemeleri ve bu takdîrce evlâdını hâlık'a değil hâlîke ya'ni paraya tevdi' ve emânet etmeleri Gayret-i Rabbâniyyeye dokunup gazabü'l-ilâhiyyeyi câlib ve bilâhare ahlâfın perîşânı ve izmihlâllerini mûcib oluyor.

Hem de bir gün mâlik-i servet olan bir adam meş'iyet-i ilâhiyye ta'alluk edince aynı günde efkâr-ı fukarâdan olması muhtemel iken mahlûk, mahlûk'un istikbâlini nasıl ve ne ile te'min edebilir? Farzedelim ki servet-i müttehâre ve müterâkime nûkûd olup en ziyâde me'men addolunan banka ve ona müşâbih mahallerde mahfûz bulunsa onların dâima mümkinî'l-husûl olan iflaslarıyla zâyî' olması muhtemel değil midir? Kârgîr ve ahşap emlâk akar tarzında olsa onların da harîk ve hareket-i arz ile ziyâ' ve inhidâmı imkân dâhilinde değil midir? Haydi tarla bağ, çiftçilik ve hayvanât sûretinde olsun. Feyezân-ı ma, ile'l ve emrâz vs. gibi mûriz-i hasar bin türlü âfât-ı semâviyye ve 'arziyyeden masûn ve mahfûz kalabilir mi? Velevki pederler tüccardan olup bıraktıkları

miras sermâye ve i'tibâr olsa bile o da her an gaybedilmek tehlikesine mağruz değil midir?

Zevâl-pezîr olması bu kadar seri' ve sehl olan servete istinâd etmek ve ona mağrûr olmak câ'iz olabilir mi?

Evlâdının sa'âdet-i müstakbelesi kendisince mültezem olan pederler sarf-ı nakdîne-i hayât ederek kesb eyleyip, mehâlik ve muhâtarât-ı mütenevvi'aya hatta en âdi ve hafif olarak sirkat tehlikesine bile ma'rûz olan nûkûd ve emvâlî müddet-i ömürlerinde ihtiyaçlarına sarfedemeyip muzâyaka içinde imrâr-ı hayat ederek evlâdının te'min-i istikbâli için hıfz ve ittihâr edeceklerine yine onların ta'lim ve terbiyesi uğrunda sarf edip evlâda her türlü mehâzîr ve mehâlikten emîn ve sâlim olan bir ilim ve ma'rifet gencînesi veyâhut bir hüner ve san'at hazinesi bırakmış olsalar onların daha ziyâde bâ'is-i bahtiyârî ve sa'âdetleri olmuş olmazlar mı?

Misâl-i sâbıkımızda nazar-ı dikkat ve 'ibretten teb'îd edilmeyecek bir fâide-i zâ'ide daha mevcuttur ki o da fart-ı muhabbet ve şefkat-ı ebeveynin sa'âdet-i müstakbele-i etfâl için dehşetli bir sûrette mûris-i zarar olmasıdır. Eğer ta'rîf ve tasvîr eylediğimiz zengin âile etfâlına vaktiyle tahsîl-i kemâlât ettirmiş olsaydı ta'ayyüş husûsunda o kadar dûçâr-ı müşkilât olmayacakları gibi lâıyk olmadıkları böyle bir dereke-i süfliyete tenezzüle mecbûr olmazlar velev pek fakir kalsalar yine dâ'ire-i edeb ve terbiyenin hâricine çıkmayarak, vâlideleri için bâ'is-i âr ve hicâb olacak ahvâl ve harekâtta bulunmazlar da zaten me'yûs kadının bir kat daha taz'îf ve teşdîd-i elemi ni mûcib olmazlardı. Binâenaleyh peder, vâlide ve hâmîler fart-ı şefkat ve muahbbeti bertarâf ederek etfâlın terbiye ve ta'lîmine pek ziyâde i'tinâ etmeli ve bu husûsta onları tazyîk ve it'âb etmekten çekinmemelidir.

Fatma Fahrurnisâ

6.3. TANZİM-İ HAREKET -TEKLİF VE KÜLFET

Hâne içinde intizam ve idârenin âile rahat ve sa'âdeti husûsunda ne kadar hüsn-i te'siri görüleceği artık şâyân-ı tetkîk görüleceğini müsellemler ve musaddak addederiz. Ancak intizam deyince yalnız eşya ve edevât-ı beytiyyenin yerli yerinde ve temiz

durması ve idâreli sûrette kullanılması âile arasında aranılan istiharat ve bahtiyârîyi tekeffül edemez. Dünyada bir insanın ömrü ve hastalık ve ihtiyarlık gibi en dermânde ve âciz bulunduğu âvânı âile içinde geçeceği cihetle âile sa'âdet-i beşeriyyenin en birinci müsebbibi olduğu makâlât-ı evveliyemizde tafsîl ettiğimiz için bunu tekrara da lüzüm görmeyiz. Ancak bu sa'âdeti te'min edecek esbâbdan biri intizâm ve idâre olduğu müsellemler ise de intizâm kelimesinin delâlet ettiği ma'nâyı yalnız o ev eşyâsına ve matbah edevâtına şâmil addetmeyip evin içinde sa'âdet ve rahatı te'min etmek vazifesiyle mükellef olan ev hanımının hal ve hareketine de şâmil tutmak lazım geldiğini söylemek istiyoruz.

Hâşâ demem ki kâri'alarımızda hal ve hareketi gayr-ı muntazam olan pek çok vardır. Velez ki tek tük olsun erkeklerimizin ağızından ve ba'zı yaşlı başlı ve tecrübeli kadınlarımızdan işitiliyor.

Sözlerimizden alınmasınlar. Maksudımız kendilerine karşı ta'rîz değildir. Ta'rîz bir dereceye kadar dil-âzâr olur. Biz de dil-âzârlıktan kat'iyen ictinâb ederiz. Ancak söylenen sözleri, işitilen rivâyetleri naklederek âilelerimiz arasında istirahat ve sa'âdeti kaçırmaya sebep olan bir ârızanın def'ine çalışmak ve a'ilenin sıhhat-i mâneviyye ve ahlâkiyyesinin ihlâl eder bir maraz demek olan bu hâle bir ilaç göstermek gayretindeyiz.

Erkekler yani âile babaları ve re'isleri ve umumen zevc sıfatında bulunanlar ne kadar lâkaydâne ömr geçirmek isterlerse istesinler ve ne kadar gayr-ı muntazam bir hatt-ı harekette yürüsünler yine vazifeleri icabı bir dereceye kadar tanzim-i ef'âl ve harekete mecburdurlar. Meselâ me'mûr ise hiç olmazsa gündüz sa'at beşten on, onbire kadar me'mûriyeti başında bulunmağa tüccârdan ise sahableyin ikiden üçten akşama kadar ticârethânesinde dükkânında isbât-ı vücûd etmeğe onun için mecbûriyet-i kat'iyye vardır. Çünkü dünyada hiç bir insan yoktur ki bir vazife ile mükellef olmasın. Hiç işi olmayanın uhdesine bile ebnâ-yı cinsine karşı mu'âvenet gibi bir vazîfe-i insâniyye tereddüb eder. Dünyada kimse de kendi keyfince hareket etmekde muhtâr değildir. Her ne kadar insan insan olmak sıfatıyla ef'âl ve harekâtında serbest bulunmak , hukûk-ı tabi'iyyesindendir. Fakat zerre kadar ebnâ-i cinsinin bilhassa ebnâ-i cinsinden rahat ve sa'âdeti kendi hal ve hareketine göre ta'ayyün ve takarrur edecek olan akraba ve eviddâsının zarar ve felaketini mûcib bir sûrette hareket etmemesi de şer'en, kânûnen,

‘aklen, hikmeten elzemdir ve böyle hareket etmezse fena adam ve indallah günahkâr olması ve kânûna çarpılması da muhakkaktır.

Erkeklerin umûmen bir hey’et-i ictimâide yaşayanların rahat ve sa’âdet-i umûmiyyesi te’mîn edecek sûrette müretteb olan kuyûdât-ı kânûniyyeye tâbi’ olması kat’iyyen muktezî olduğu halde büyük bir hey’et-i ictimâiyyenin küçük ve güzel bir numûnesi demek olan bir âile içinde â’ile efradının ve bu efrâd içinde â’ilenin sa’âdet ve istirahatına başlıca sebep olan ev kadının tâbi olacağı merâsim ve kuyûdât ve ahkâm neden bulunmasın? Ve bunlara teba’iyyet etmeye vazîfeten bir kadın neden mecbûr olmasın?

Ev kadınlarından bir takımı hâneleri içinde kendilerini hiç bir kayd ile mukayyed bilmezler ve umûr-i beytiyyede keyfe mâ yeşa’ harekette kendilerini muhtâr bilirler. Halbuki âile içinde her türlü esbâb-ı sa’âdet mevcûd olduğu ve kemâl-i istirahatle ve nâmuskârâne zevk ve safa ile ömür geçirmek mümkün olduğu halde yalnız sâret-i tavr ve harekette intizâm olmaması bunları kaçıır ve bir âile yuvasını mihnetgede kılar.

Farz edelim ki, bir kadının sûret-i tavr ve hareketinde bir intizâm yok ve âilesi içinde külfet-i ihtiyârına hâcet görmüyor, “teklifsizlik”i müreccah görüyor.

Meselâ bir sabah canı ister de erken kalkarsa ertesi sabah geç vakte kadar yatmakta bir be’s görmüyor. Bir sabah erken kalkmakla keyifli ve neş’eli bulunuyordu. Diğer sabah geç vakte kadar uyumasıyla başına gelen sersemliği, yanındakilere dinletiyor. Ufacık bir uyuşukluk için uzun saatler istirahat-ı nefsiye ve mahsûsasına lüzum görüyor. Yemeği ne vakit isterse emrediyor. Hânesi içindeki çocukların yahud hizmetçilerinin ihtiyacına dikkat etmeği bî lüzûm addediyor.

İşte bu hal-i hareket de intizâmı husûle getirmez. Vazifeye dikkat etmekten bir kadını alıkor.

Bir kadın evinin istirahat ve sa’âdetini te’mîn etmeği vazife bilmelidir. Ve kendi nefsini kendinin has malı addetmemelidir. Harekette intizâm bulunmamasında ya’ni bir ev kadının bir gün böyle bir gün şöyle sırf arzu ve ihtiyârına göre hareket etmesinde en büyük tehlikeli netice o kadının tedricen tenbelliğe alışmasıdır. Zâhirde bu netice o kadar tehlikeli görülmez. Lakin hakîkatte pek büyük bir mahzûr tevlîd eder. Ev kadını

böyle hiç bir kayd ile mukayyed olmayarak ma'îşete alışır ve ihtiyâr-ı külfete lüzum görmezse çâr ve nâçâr kendine bir enâniyet gelir. Bu enâniyet kadar da sa'âdet-i âilenin büyük ve muharrib düşmanı yoktur.

Hal ve harekette intizam olmamaktan ve ev içinde bir takım kuyûdât altında bulunduğunu unutmaktan nâşi bir kadında husûle gelen enâniyyet sâikasıyla en ziyâde sevdiği zevcinin ve uğurlarında kurban olmak istediği yavrucaklarının ve kendine sâdikâne ve fedâkârâne hizmet eden hizmetçilerinin huzûrunu selb eder ve enâniyetin hükmünü bunların zarârına olarak icrâ ettirir de fark etmez.

Bir kadın kocasından kapıdaki uşağına, matbahtaki aşçısına kadar âilesi efrâdının ve âilesi hizmetkârânının istirahat ve sa'âdetini kendi yüzünden bilip bunu istihsâle çalışmalıdır. Hizmetçinin rahatını ben mi düşüneceğim? Demek vazîfeşinaslık değildir.

Bir ev kadını yirmi dört saatlik zamân-ı hayâtında bir kaç saatini keyfine ve arzusuna tahsîs edebilir. Bu da vazîfesini îfâyâ karşı kazanmış olduğu bir teneffüs zamanıdır. Mevki'i ve mertebesi ne olursa olsun bir âile reisesi zamanının diğer aksâmında kuyûdât ve ahkâm-ı âile altında bulunmalıdır ki o âilede sa'âdet yüz göstere. Dirliksizlik ve düzensizlik ortadan kalksın. Bir erkek meşâgil-i yevmiyyesinde kayd altında, meksâî-i hayâtiyyesinde ve î'fâ-yı vazîfe ve hizmetinde yorgundur. Fakat bu kayd ve ta'bı üstünden atamaz. Atmak tavrı gösterse insan sayılmaz. Ömrünü bir adamla iştirak ettiren kadın ne sebebe mebni bu kayd ve ta'ba iştirâk etmesin? Niçin evde âilesi içinde mesâ'i-i hayâtiyyesini ve evkâtını tanzîm edip çalışmasın.

Garibi şu ki hânesi içinde yalnız kendi arzularını rehber-i hareket ittihâz eden kadınlar başka âilelerde bu hali takbîh ederler.

Bir misafirlige gidilince evin hanımı geç kalksa çirkin görülür. Misâfir yemeğe bir saat geç çağrılırsa pek ziyâde rencide olur. Yine bu hanım sabahleyin kendi keyfine beş on kestane yiyip de öğle yemeğini bir buçuk iki saat sonra emreder. Yavrucuklarını hizmetkârlarını saatlerce bekletir... Farz edelim ki biz nâdir bir halden bahsediyoruz. Hiç yok değil ya?

Bir ev kadının intizâm-ı harekete riâyeti daha bir takım mahzûrlar tevîd eder bu mahzûrlar da sa'âdet-i âileyi kaçıır.

Mesela intizâma ve vazâife adem-i riâyet lakaydılığı ve müsamahayı celbedecek. Böyle lakayd ve müsâmahakâr hanımlar evleri içinde bir eski hırka ile bir yırtık terlik ile saatlerce gezinirler. Halbuki ne kadar ibrâm olursa bu halde ne sokağa çıkarlar, ne de bir hatırı sayılır misâfire görünürler.... Sokağa çıkarken, misafirliğe giderken tuvaletlerine son derece de dikkatte bulunurlar. Acaba başkalarının nazarlarını ohşamak sebab-i sa'âdeti ve mahsûl-i ömrü kocasının ve yavrularının nazarını ohşamaktan evlâ mıdır?

Lakaydâne hareket müsâmahakârâne muâmele tavr ve hareketten musâhabeye de çabuk intikâl eder. Kayıtsız kadınlar sözlerinde tabî'î bir kayd ve şarta riâyet etmezler. Ba'zen keyiflerine muvâfık gelir. Söz söylerken gâyet beşâsetli şetâretli olurlar. Bazen gayet tend çehre gösterirler. İhtiyar-ı sükût şetâretiyle tatlı sohbetiyle o cem'iyeti revnakdâr etmek mes'ûdiyetini göstermek kadının vazîfesidir. Halbuki bu kayda da riâyet olunmaz.

İnsan âilesi içinde tekellüften âzâde olmalı denilir. Hatta misafir olduğu zamanki gibi sofrada kurulmaz. Bir kadın sevmediği ve pek iyi tanımadığı komşuları ve görüştükleri arasında hoş sohbet olur. Terbiye ve nezâket merasimine ri'âyet eder. Fakat âilesi arasında bu kayıdları fazla görür. Niçin tanımadıklarına karşı öyle hizmet ediyor? Sû-i zanlarını celb etmemek, fenâ teveccühlerini kazanmamak, onları bîzâr eylememek için değil mi? Vay! Bir kadının kocasının ve yavrularının fena teveccühünü kazanması ve bu yakınlarını bîzâr etmesi hükümsüz müdür?

Bir kadın hânesi içinde vazâifini deruhde eder de kendi hareketini tanzîm eylerse meselâ vaktiyle kalkıp hizmetkârlarını vaktiyle işe sevk ederse yemekte ve yatmakta kimseyi bekletmezse kocasının çocuklarının vesâir hânesinde bulunanların huzûr ve sa'âdetini istihsâl kendi elinde olduğuna kanâat ederse o vakt ne eziyetlere ne zahmetlere katlanır da bu eziyet ve zahmeti ihtiyâra hânesi içinde lüzûm görmez.

Bir kadın kayıdsızlığı ve müsâmahasıyla ve bunun neticesi olan tenbelliği ve enânîyeti ile bir 'âilenin mahvına asla haberi olmadan sebep olmuş olabilir. Bir kadın

kendi arzu ve hissiyatına tâbi' olmaz da zevcinin esbâb-ı istirâhatine hâl ve tavrıyla ve bilhassa tatlı dili ile çalışmağı vazife bilirse, misafirlerine bezlettiğı sözleri, onlar için ihtiyâr eylediğı külfet ve zahmeti çocuklarının terbiye ve ta'limine hasrederse ve kayıdsızlığı sa'âdet-i 'âilesi için büyük bir rahne bilip âilesi içindekilerin ayrı ayrı rahatını düşünürse ve bunları te'mine çalışırsa şüphe yok o 'âile içi bir dâr-ı istirâhat hükmünü alır.

Bir zevcin hukûk-ı zevciyyete adem-i riâyetinden bahsolunabilir. Evlâd ve 'ıyâlini unuttuğı söylenip bu hareketi zem ve takbîh de edilir. Lâkin şunu da söylemeğı unutmamalı ki bir zevci hânesine merbût kılacak hânesini sa'âdet ve istirâhatın karagâhı hâline getirip nakîdâtı ve nâzikâne ve gâyet müdekkîkine hıdemâtı ile bir derece 'âilesinde lezzet hissettirecek olan kadındır. Lâkin kadın hareketini tanzîm etmedikçe, kayd altına girmedikçe yalnız arzusuna ve keyfine tâbi' bulundukça bunun istihsâli gayr-ı kâbildir.

Bu halde sa'âdet-i 'âile kadının sûret ve tarz-ı hareketine de tâbi' oluyor demektir. Ve bunun tanzîmi de gerektir.

Âile arasında tekellûf bulunmaması hoştur. Lâkin bunu mutlak sûrette terbiye ve vazîfe dâiresinde icrâsı da iktizâ eder. tekellûfı ortadan kaldırmak ve külfet ihtiyâr etmemek hiçbir vakt sa'âdet-i âileyi te'min edemiyor. Avrupa terbiyesinin familyalarımız arasında te'ammümü bir mahzûru biraz daha tevsî' etmiştir fikrindeyiz. On yirmi sene evveline nisbetle -Avrupa usûlünce- karı koca arasında her türlü tekellûfâtın kaldırıldığı görülüyor ve kadın ile erkek müsâvi olmak mütâla'asıyla böyle olmak lâzım geldiğı söyleniyor. Karı ile koca arasında tekellûf olmaması matluptur. Fakat bu tekellûfı kaldırmak hanım ve bey ta'birleriyle hitab-ı mütekâbile yerine Ahmed 'Âişe gibi Frenkkâri hitabdan ibaret değildir. Mukaddemâ âdât-ı milleyemiz üzere zevc ve zevce arasında bir derece tekellûf bulunduğu gibi zevcin de zevceye karşı şimdikinden ziyâde tahakkümü ve erkekliği görüldüğünden bir dereceye kadar hanımlarımız kayd altında bulunmakta ve bu kaydı hissederek umûr-ı beytiyye ile iştigâli vazife bilmekte idiler. Ortadan tekellûf kaldırılınca ihtiyar-ı külfete neden lüzûm görüldüğü de anlaşılmamağa başladı.

Zevcin hareket-i mütehakkîmânesi eseri olan kuyûdâtı ortadan kaldırmağa lüzum gördükse bunun yerine hanımlarımıza âile vazâifinin ne olduğunu göstermeye ve zevclerinin ve çocuklarının rahatı ve hüsn-i hâl ve hüsn-i terbiyesi kendi tavrı ve hareketlerine tâbî‘ bulunduğu ve bunun için şüphesiz zahmet ve külfet ihtiyâr-ı vazifeten iktizâ eylediğini isbât ve dünyadan hiçbir cihetle kayd-ı ma’îşet kalkamayıp tekellûfün kaldırılması ihtiyâr ve külfet ve zahmetin de kaldırılması demek olmadığını tefhîm etmeye ve bir kadın dâima hânesi içinde kendi keyfi ve arzusunu terk ederek bütün ‘âilesi efrâdının istirahat ve sa’âdetini te’mîn etmeyi vazîfe tanınması îcâb ettiğini tafsîl eylemeye çalışmalıyız ki sa’âdet-i ‘âile de tekellûfün ortadan kalkmasıyla kalkmasın.

6.4. HUKÛK-İ ZEVCİYYET

İnsanlar refâkatla yaşarlar... Bu refâkat çünkü onlara hall için verilmiş bir mes’eledir. Bir kadın refîk-i hayâtı ile geçinmiş olmakla yalnız vazâif-i dünyeviyyesini yâhud istirahat-ı zâtîyyesini îfâ etmiş olmaz! Belki kendisine tahmîl olunan şu vazifeyi icrâ tarîkıyla hem mes’elesini halletmiş ve hem de imtihânını vermiş bulunur.

‘Umûmda bir âdet var. Zevclik zevcelik pek zâhirî olmak üzere telakkî edilir ve bu fikre müsteniden olmalı ki intihâb şerâ’itinde de evsâf-ı zahiriye yani zenginlik, güzellik vesâ’ire dermeyân ediliyor. Mevzî-i intihâb ve kabûle konan zâtın hâlât-ı ciddiyesi, meselâ dîne olan derece-i inhimâk ve intisâbı hiç sorulmuyor.

Evsâf-ı zâhiriyyesi şerâ’it-ı mevzû’aya mutâbık ve muvâfık gelen zâtın (zevc!) olarak intihâbı acaba sonra hiçbir nedâmet tevlîd etmez mi? Ve bugünkü günde görülen ve işitilen vakâyı’ın hepsi böyle olmamış mıydı? On dört yaşında bir ma’sûm kız bunun hüsn veya sû-i muhâkemesinden mes’ûl olabilir mi? Ebeveyn intihâb etti, kızcağızın istikbâlini ya’ni hayâtını ise yine onlar te’mîn ve tanzîm ettiler. Çünkü onlar umûr-dîdedirler. Ya’ni ahvâl-i dünyâyı pek iyi muhâkeme etmişler. ‘Âlemde istirahat ve mükemmeliyet servet ile değil midir? İşte zengin bir zevc bulundu... Daha ne ister?

Aradan bir sene geçer. Erkte tiyatrolara inhimâk, kadında ise ilk göz yaşları ibtidâr eyler. Bey gece sa’at beşte gelir. Hanım yeni âgûşuna aldığı ciğerpâresiyle onu bekliyor. Bir iki ay zevcin bu ma’zereti meşâgile münhasır görülür. Derken sa’at beş

iken yediye çıkıyor. Bey artık her gece gök kandil, hanım ise müleyyin ve mahzûn! Arada bir kayınvâlîde var! O, oğlunu müdâf'a ediyor. Bu akşam da kim bilir hangi işten dolayı bu vakte kadar gelmemeğe mecbûr olan oğlunun dâ'iresini tebdîl teşebbüsâtında bulunuyor. Kızcağız artık inanmaz olduğundan beyin mutlaka Beyoğlu tiyatrolarında bulunması esah idüğünü dermeyân ediyor. Kayınvâlîde hanım eğer erbâb-ı terbiyeden ise işin vechini tebdîle çalışıyor. Eğer zâhiri olan terbiyeden dahi bî haber ise hanımın bu mu'âmesi yalnız mahdûm beyin değil, bütün 'âile tahkîri demek olduğundan tardiyeye taleb ediyor...Kız vâlîdeyne koşuyor. Onlar da şaşırıyorlar. Ciğerpârelerini vâdi-i ıztırâbtan tahlîs için tekrar oraya göndermeyip yanlarında alıkoyuyorlar. Aradan on beş yirmi gün geçiyor da biri tarafından bir haber yok. Çünkü beyefendi kalbini başkasına va'deli ve icrâ ediyor. Gündüz akşama kadar iş, akşam üstü hâneye 'avdet, soyunmak, biraz yemek yemek, sabahleyin kalkmak kemâfi's-sâbık iş,. Hâsılı işoğlu iş. Çünkü beye her şey her türlü sa'âdet nâmuskârâne (iş) geliyor. Çünkü o mukayyid bulunmak istemiyor, kız ise henüz on altı yaşında. 'Ömründe hakaret nedir görmemiş. Hayâtını cidden vakfeylediği şu adamdan gördüğü mu'âmelenin takdîrinden 'âciz... Bir türlü kocasına kabahatin büyüğünü tahmîl edemiyor. Ondan bu gibi hâlât ve mu'âmelâtı nasıl umsun! Ne kadar yalvarıldı ne kadar ricalar, minnetlerle bu izdivâc hâsıl oldu.

Bu hal iki üç beş sene kadar uzuyor. Zevce çekmekte, zevc çekdirmekte müdâvim. Mahdûm yedi yaşına geldi. Beybabasını da pek seviyor. Hanım da olsun bey de olsun zâhiri terbiye mevcûd birbirlerine (siz!) (zât-ı 'âliniz) diye hitab ediyorlar. Her ne kadar zevc sa'at beşte gelmiyorsa da 'aklı yine evinde değil! akşam üstü geliyor. Hemen dışarıya fırlıyor. Orada kendisiyle hemfikir bir kaç zât var. Sa'at üçte içeri giriyor. Güyâ hanımıyla görüşüyor. Elindeki sabah gazetesini tâ son sütununa kadar okuyor ki aradan bir sa'at geçmiş ve atık uykusu da gelmiş bulunuyor... Aralarında evvelki kadar bürûdet yok. Servet tarafeynde mevcûd olduğu için mu'ârizalar çok uzamıyor. Hanım istediği mesîreye gitmeğe me'zûn. Bey ise kezâ... Fakat ne çare. Zevcede iştiâ ve arzu yok. Hele ara sıra öksürükten pek bîzâr kalıyor. Zevc gece yatıyor. Zevce sabahlara kadar terler içinde boğuluyor. Ahvâl-ı âlemi kendi izdivâcını, çocukluğunda geçirdiği günleri hatırlıyor. Arada diyor ki:

“Dünyanın rahatı bu kadar olur”. kabâhatin bir kısmını da üstüne alıyor. Bir zaman oluyor ki zevce yataklara düşüyor. Tabîbler ilâc olmak üzere bir şey vermeyip her istediğini yemesi için tenbîhât ve ihtarâtta bulunuyorlar da zevc hâla işlerin kesretinden kurtulamıyor!

Biz burada zevcin vicdansızlığından bahsettik. Bu mübâhase hep erkeklerdeki noksâniyyeti meydana koymaz. Asıl iltizâm edilen nokta o değil. söylemek istenilen şey (Hukûk-ı Zevciyyet) denilen husûsun hüsn-i icrâsı için düşünülmesi lâzım gelen şeylerin ebeveyn tarafından -ekseriya- görülmemesidir.

Hamîyyet Zehra

6.5. SA‘ÂDET SERVET MİDİR?

Fakir bir kadın kucağında sekiz on aylık bir çocuk, arkasında eski bir yeldirme olduğu halde Karaköy’ den Beyoğlu’ na çıkacak tramvaya bindi. Cephesinde nur-ı ismet parlayan bu bîçâre kadının gözleri bir hüzn-i derûniye âyine-i in’ikâs olmuştur. Âğuş-ı şefkatindeki hasta ma’sumun ızdırâbıyla muzdarip bulunduğu görünüyordu.

Tramvayın hareketini müte’âkib perdenin öbür tarafından bir erkek sesi “Simit ister misin” dedi. Aldığı cevap-ı red üzerine birkaç sâniye sonra bir mendil uzatarak çocuğun başını örtmesini işâret eyledi. Kadın bu vazifeyi îfâ eder etmez bîçâre ma’sumda bir su’âl-i şedid başlayarak marazın ne müdhiş, ne mü’ezzi bir hastalık olduğunu i’lan etti. O zaman zavallı vâlide karşısındaki hâl ve vaz’ı ağniyâdan bir âileye mensûb olduğunu isbât eden bir hanıma hitâben “Hekime götürüyoruz” dedi.

Şu hâl-i hüzn engiz, ihtimal ki, halk nazarında bahtiyâr zannolunan hakîkatte ise yüreğinin en gizli yerinde iltiham pezîr olmaz bir cerîha taşıyan rakîkûl-kalb muhataba pek ziyâde te’sir etti. Pür-şûriş olan zihnine bin türlü mülâhazât-ı amîka ilkâ eyledi!

Hayat-ı âile ta’bir olunan o zî-kıymet cevher-i fazileti şu iki fakirde gördü. Vâlide ciğerpâresini sinegâh-ı muhabbetine çekmiş, Peder onları gözünden esirgediğini îmâ eder bir hiss-i şefkatle ta’kib eyliyor. Çocuk hasta, vâlideyn muztarip, iki kalbin, iki fikrin ittihâdı onları yekdigere rabt etmiş ve birer numûne-i şefkat olmak üzere îrâ’e eylemekte bulunmuştu.

Aceb nedendir? Fakirde râbîta-ı âile daha kuvvetli olur!

Evet, şu zevc ve zevce ağniyâ sınıfına mensûb bulunsaydılar peder yine pederlik vazîfesini edâ eder ve çocuğunun tedavisiçün bir hekim celbeylerdi. Fakat, güyâ rikkatinden yüreği dayanmadığı için hakikatte ise nefis perestliğinden doktor çocuğu mu'âyene ederken başka bir odaya yâhut sokağa kaçardı!

O fakir kadın sa'âdetinin elbette kıymetini bilmez. Tecrübesizliği kendisine sa'âdetin servetten ibâret olmadığını zannettirir. Ah bilse! Zevcinin şefkat ve muhabbetiyle ne büyük bir hazineye mâlik olduğunu bilse! Elbette kendisinden daha iyice giyinmiş, kendisinden biraz ziyâdece sa'âdet-i maddiyye mâlik görünen bir kadının hâline gıptahân olmazdı. O, ihtimal ki te'min-i ma'îşet uğrunda birçok zahmet ihtiyârına mecbûrdur. Sarf edeceği, giyeceği ve hatta belki yiyeceği şeyleri bile bin müşkilât ile tedârik eyler. Ancak bu zahmetlerden bu mihnetlerden başka ızdırap bilmez!! Hakiki ızdırâbtan azâb-ı derûndan vârestedir. Ömründe hiçbir vakit mâhiyeti takdir olunamadığı hiss-i canhırâşıyla müte'ezzi olmamış, tâ'vin-i maksad emrinde hiçbir gün tazyî'-i nefis etmemiştir. Derd ve hiddet nedir anlamaz. Azaba intizâr ne olduğunu bilmez! Zira hüznüne, neş'esine iştirâk eden bir kalb vardır. Te'min-i ma'îşeti uğrunda bin can ile çalışan bir arkadaşa mâliktir. O arkadaş ki her nesi var ise onların cümlesiyle beraber kendisine inhisâr etmiş, yolunu vakf-ı cism ve cân eylemiştir. Kâffe-i efkâr ve âmâli onu ve semerât-ı muhabbetlerini elinden geldiği kadar kimseye muhtâç etmeyerek, aç ve açık bırakmayarak, istirahat-ı bâl ile âsûde yaşatmaktır. Bâr-ı sakil hayatında şikayet ettiği zamanlar refikasıyla hasbihâl eder, ufacık bir muvaffakiyetle dilşâd olduğu demler ise en evvel yine ona tebşîr-i meserret eyler, elhâsıl o zevce hakîki bir refikadır. Zîra tarîk-i hayatta sâdık bir hemrehe istinât eyler, zîra, sever sevilir!!!

Diğeri kendince mes'ud zannettiği ise vâkı'a te'mîn-i ma'îşet derdiyle hiçbir vakit müteallim olmamıştır. Ancak onun derdi büyük. Onun derdi ciddidir! Yüreğinde devâ nâ-pezir bir yarası vardır. Halka karşı hâlimden memnun görünür. Hakîkatte dilhûndur. Yüzü güler yüreği kan ağlar. Dâimi bir şüphe, bir endişe içinde bulunur. Her ne yapsa imâte-i vakt için yapar. Bîtab bir vücut, hasta bir can gezdirir. Bîçâre cism-i zâifini metâ'ib-i mütemâdiye ile yorup istirahat-i rûhiyye mâlikiyete çalışır. Yorgun vücudu hasta rûha benzeterek bir mutâbakât-ı maddiyye ve mâneviyye arar. Bundan

maksadı gıdaların en mukavvîsi, devâların en müessiri olan hâb-ı sükûna gecede hiç olmasa birkaç saat olsun dalmak, ya'ni unutmaktır! Ah hâb-ı sükûn deniyor! O bedbaht kadın sükûndan külliyyen mahrumdur.

Evet, birkaç geceler sabaha kadar çırpındıktan sonra, hilkatın îcâbât-ı tabî'yyesine galebe edemeyerek bîtâb düştüğü zamanlar olur, fakat o hâb-ı sükûn değil.-Eğer ta'bir muvâfık ise – hâb-ı ızdırabtır!

Bîçârenin a'sâbındaki gerginlik bir an istirahate imkan bırakmaz. Dalacağı zamanlar uyanır, her uyandıkça ızdırâb-ı derûnu tazelenir, cangâhı ateşler içinde kalır, kalbi pür helecan olur, teberrûrd etmiş ra'şedâr ellerini cebin-i mustaribânesine götürür, gönlünden kopan âteşin bir âh dudaklarını yakarak ağzından çıkar. O hıraşcânı olan hâtîrât-ı elîme birer birer efkâr ve hayâlâtına çarpar, bin türlü eşkâl-i kerîhe gözleri önüne gelir. Beyninin, kalbinin ateşler içinde kaldığını duyar. Hatta bir aralık biri ateşinden, diğeri şişkinliğinden her ikisi de patlayacak zanneder. Ruh-ı muztaribânesini birkaç saat olsun dinlendirmek üzre yegâne melce'î olan uyku, yine o gece bir daha gelmemek üzre kendisinden tebâ'üd eyler! Bu hallerine, bu ızdırablarına karşı ise mahkum olduğu o âlem-i tenha'ı her geceki hal-i bî kaydânesiyle mukâbele eder. Her zamanki sükûn-ı makber numûnunu gösterir.

Hal böyleyken fakir olan mı mes'ûtdur, olmayan mı?

Nigar binti Osman

6.6. KANÂ'AT BİTMEZ TÜKENMEZ BİR HAZİNE DİR

Kanâ'at ma'nen ve maddeten mûcib-i sa'âdetdir. Zîrâ kanâ'at, hüsn-i tabî'âtın mütemmimidir. Mesâvi-i ahlâkın kısm-ı a'zamı ise kanâ'atsizlikten neş'et eder. Binâen'aleyh kanâ'atkâr olmayanlar elbette mücâzât-ı uhreviyye ve dünyeviyyeye giriftâr olurlar. Hafazanallah servet ve saadeti fakru zarûreti lemha-i basar kadar devam etmeyen dünyânın ezvâk-ı âtiyesine mağlûb olanlar hakikat.bîn değillerdir. Asıl hakikat.bîn olanlardır ki sebât ve metânetle insanın aduvv-ı ekberi olan nefse galebe ederler. İhsân-ı Hüdâya kanâ'at ile sâkitâne ve sâlimâne bur sûrette imrâr-ı hayât

eylerler. Sa'âdet-i dâreyi berâ'at-ı vicdâniyyelerinde ararlar. Hevesât-ı harîsâneye bir feylesofun çocuk oyuncaklarına baktığı bir nazarla nazar-endâz olurlar.

Filhakika insanı mu'azzeb eden ve ekseriyya mes'ûliyyet-i maddiyye ve ma'neviyyeye onları sevkeyleyen şey, havâyic-i zarûriyye haricinde bulunan bir takım külfet-i zâidenin ihtiyârı değil midir? Evet külfetle zahmet, lâzım ve melzûm gibidir. Külfet çoğaldıkça meşakkat artar.

Bahtiyar o 'âilelerdir ki: ârâyış-i cihâna kapılmayarak kanâ'atkârâne ya'ni mes'ûdâne bir sûrette ömür geçirirler. Âile muhabbetini her türlü zevk ve sa'âdete tercih ederler.

Bedbaht o 'âilelerdir ki: humârına değmeyen muvakkat bir neşve, âdi bir zînet, lüzumsuz bir külfet için hânümânsız bir takım hâlâta sebebiyyet verirler de hem şeytanı hem düşmanı sevindirirler. Dünyada bednâm, 'ukbâda dûzah makam olurlar.

Keçecizâde A. İkbâl

7. SAĞLIK

7.1. MÜMÂRESE-İ BEDENİYYE

İnsan sa'y ve 'amel ile kâimdir. Dünyanın bu derece terakkîsi, 'ulûm ve fûnûnun bu raddede intişârı, şu intizâm-ı 'âlem hep mesâ'i-i beşeriyye sâyesindedir. Erkek kadın herkes hey'et-i ictimâ'îye-i beşeriyye içinde 'uhdesine düşen vazifeyi îfâya çalışmakta olup şâyet bu sa'y ve gayret bir âile içinde sekteye uğrarsa o 'âilenin sa'âdet veistirâhâtine hâlel veremeyeceği gibi efrâd-ı memleket arasında kesel ve 'atâlet görülürse terakkiyât-ı medeniyye ve sinâ'iyye de haleldâr olur.

İnsan çalışmak için her şeyden ma'lûmât ve iktidâr gibi kuvvâ-yı ma'neviyyeden evvel kuvvâ-yı cismâniyyesine tamâmen sâhib olmak ya'ni sıhhat ve 'âfiyeti yerinde olduğu gibi vücûda zinde ve çevik bulunmak lâzımdır. Mesâ'i-i beşeriyyenin muhassılı olan ve sa'y ve 'ameli hâsıl edecek bir makine makâmında bulunan vücud-ı beşer muntazam sûrette ve kuvvetlice hareket etmezse onun mahsûlâtı da muntazam ve feyz ve bereketli olmaz.

Vücûdu sa'y ve 'amele kâbiliyetli bir halde bulundurmak ve kişi kuvvet ve 'âfiyetine dikkat etmek vazâif-i insâniyenin ehemindendir. Çünkü o vazâifin îfâsı bu kuvvet ve kudretin vücûduna müftekirdir.

Nasıl bir makine hareketten kalkmakla paslanırsa ve işledilip ara sıra yağlanarak ve temizlenerek bakılmadığından sa'y ve 'amele kudretsiz kalırsa vücûd-ı beşer de kesel ve 'atâlete bırakılırsa böylece paslanarak her türlü harekât-ı ef'âl-i tabî'iyeden görmeyip belki külfet ve zahmet addeder ve böyle 'atâletle me'lûf bir vücûda mesâ'î girân gelir. Vücûdun giriftâr olduğu 'atâlet yavaş yavaş ma'neviyâta te'sîr ederek intizâm-ı fikri ve fa'âliyet-i dimağiyeyi de rahnedâr eder. Vücûd ef'âl-i tabî'iyye-i hayâtiyyesinden kalmak ve dimağ dahi fa'âliyeti bir hâl-i intizâmda icrâ edememek sebebiyle vücûd da tadrîcen 'âfiyet ve kuvvetini gâ'ib eder, yıpranır.

Nahîf ve za'îf bir hasta burada bir kaç tabîbe mürâca'ât etmiş, kiminden çelikli hablar, kiminden kına kınalı sular alarak za'fdan kurtulmak için hayli uğraşmıştır. Mürâca'at ettiği etibbânın birinden ne nasîhât işittiğini dinledik biliyoruz.

Bu zât dedi ki:

- Sizin için tedavi ilaçtan ziyâde vücûdun fa'âliyetidir. Gücünüzün yetebileceği birini bulursanız onunla güreşiniz.

Bu tavsiyeye riâyet olunamasın, fakat şu da var:

- Yâhut kendinize göre bir kazma kürek alıp her gün bağçede uğraşmalısınız, toprak kazmalısınız.

Bu münâsebetle 'âilelerimizin hâline vâkıf olan ve hasbe'l-meslek bir çok Osmanlı 'âilelerini tanıyan doktorla müdâvele-i efkâr edildi. Bu zâtın fikrince Osmanlı milletin sâf ve zinde ve kavî bir 'ırka mensûb olması ve yüzlerce seneden beri fa'âliye-i dâ'ime içinde bulunması hasebiyle kadınları da pek güçlü ve kuvvetli bulunması lâzım gelir. Doktor ba'zı tesâdüf ettiği za'îf hastalarda bir güne nişâne-i emrâz bulamadığı halde 'âfiyet-i vücûdun pejmürde olmuş olmasını lüzûmu derece vücûdun fa'âliyet göstermemesine ve mümârese-i bedeniyyenin îfâsında müsâmaha edilmesine haml ve isnâd ediyor.

Bu ciheti burada münâkaşaya girişmeyi münâsib görmezsek de mümârese-i bedeniyyenin ve binâenaleyh bunlarla münâsebet-i külliyesi bulunan îfâ-yı vazîfe-i insâniyyeye küllî te'sîri bulunduğ u hakkında bir kaç söz söyleyebiliriz..

Sıhhat ve 'âfiyet kemâlde olmazsa insan dünyada idâme-i hayat için îfâsına mecbûr bulunduğ u vazâîfî îfâdan âciz kalacağı ve hayatın mebnâsı olan sa'y ve 'amelde bulunamayacağı için sıhhat ve 'âfiyetten kıymetdâr bir hazinesi olamaz. Halbuki bu hazinenin muhâfazası için birinci şart vazâîf-i tabî'yye-i hayâtiyyenin hüsn-i sûrette icrâsı ve fa'âliyetidir. Göze gördürmeli, ele ve ayağ a vazifesini yaptırmalı. Bedene devam-ı hayat için yediğ i ve içtiğ i gıdadan lâıykıyla istifâde etmesi için hareket vermeli.

Kol fazla hareket ederse yorulacağı gibi hareketten müddet-i medîde kalırsa yine mu'attal olur, kola ef'âl-i hayâtiyyesini vermeli ve gördürmeli ki intizâm-ı vücûd intizâm-ı hayat halele uğramasın. Tarlada çalışmak bütün mezâhim-i hayâtta zevclerine iştirâk eylemek sûretiyle ömür geçiren köylü kadınlarında ihtiyâc ve zarûret bulunsa da vücûd zindeliğ i ziyâdedir.

Vücûdu kesel ve 'atâlete dũcâr olmaktan kurtarmanın birinci esâsı mümârese-i bedeniyye olup insan bu sâyyede 'atâletten kendini korur vücûdunu fa'âliyete alıştırır.

Bir ev kadını ne derece 'atâletten beri bulunursa ve mümârese-i bedeniyye ile fa'âliyet-i tabî'yye alıştırsa o mertebede umûr-ı beytiyyesini tesviyeye kudret bulur ve 'âfiyet-i vücûdunu muhâfazaya da o kadar sâ'î olmuş olur.

Medeniyyet bu dereceyi bulmadan evvel, insanlar bedeviyyette ve bedeviyyete yakın bir ma'îşette iken kadınlar erkeklere yardım etmekte ve şimdi ahâli-i kura ile bazı nîm medenî akvâmda görüldüğ ü gibi mesâ'î ve mezâhim-i hayâtiyyenin bir 'âile içinde nısfını belki de daha ziyâdesini kadınlar dũş-ı tahammüle almaktadırlar. Bu sûretle vücûd fa'âliyet için ister istemez iktidar bulacağı gibi sıhhat ve 'âfiyet de yerinde olacak ve bu kadınlar mensûb oldukları 'âile ve kabîlece müretteb olan vazâîf-i insaniyye ve mesâ'î-i beşeriyye neden 'ibâret ise bunu îfâ eyleyecektir.

Akvâm-ı medeniyyede kadınların tahsîl ve terbiyesine fevkalâde dikkat ve ihtimâm edilmekte ve muntazam mekteplerde iktisâb-ı ulûm ve fûnûn eyledikleri nazar-ı şûkrân ile görülmektedir. Tahsîl ve terbiye tekemmülât-ı dimağıyeyi husûle getirmekle

ve nisvâna da ricâl gibi ma'rifet öğretmekle beraber gerek tarz-ı medeniyetin mekteplerde vaz' eylediği usûl-ı tahsil ve terbiye ve gerek ev kadınının büyük şehirlerde biraz refah hali bulunursa hizmetçi va aşçı istihdâm etmeğe mecbûr olmak sûretiyle tâbî' olacağı usûl-ı medeniyeye lüzûmu derecesinde fa'âliyet-i bedeniyeyi te'mîn edemeyip bu sûretle büyük şehirlerde ve medenî ve kibar 'âilelerde kadınların ne derece âtâlete giriftar olmakta olduğu ve bu hâlin sıhhatlerine de te'sir-i muzır icrâ eylediği görülmüştür ve yakın zamanlarda bu mahzûrun def'i çaresi aranmağa başlamıştır.

İnas mekteblerimizde tahsîl ve terbiyenin ve 'âilelerimizde tarz-ı ma'îşetin usûl-ı medeniyeye-i hâzıraya tevfiik edilmekte bulunduğu ma'lûmdur. Bu hale ve doktorun fikir ve ifadesine nazaran bu mahzûr bir dereceye kadar 'âilelerimiz arasında zâhirdir. Ya'ni kızlarımızın ta'lim ve terbiyesinde mümârese-i bedeniyeye noktasının bizde de nazar-ı dikkate alınması lâzımdır.

Avrupa'da raks ve emsâli eğlenceler mümârese-i bedeniyeye için fâideli görülmekten kat'iiyen beridir. Bunların gerek vücûda ve gerek ahlâka sû-i te'siri âşikârdır ve bizce merdûddur.

Avrupa kız mekteplerinde "cimnastik" dersi mümârese-i bedeniyenin lüzûmu tahaffuk ettikten sonra ehemmiyet kesb etmiş ve hatta mekteplerin dersanelerinden ziyâde çocukların gülüp eğlenmesine, koşmasına müsâ'id teneffüşhânelerinin lüzumlu olduğu anlaşılmıştır.

İsveç usûlü cimnastik diyerek dersanelerde biri birinin üstünden sıçramaları, zıplamalar, sallanmaları da usûl-u tahsîl sırasına geçirilmiştir.

Zükûra mahsûs mekteblerimizde mümârese-i bedeniyede tekâsül, sû-i te'siri mûcib olacağı nazar-ı i'tibâra alınıp büyük mekteplerde cimnastik dersi te'sis yahud teneffüşhanelerin ıslâhı sûretiyle sarf-ı himmet bulunmuştur. İnas mekteplerinde de bu noktaya ehemmiyet verilmek münâsib olduğu gibi kızlar için fa'âliyet-i bedene lüzûm olmadığına kâni' olmakta 'âfiyet-i beden nokta-ı nazarından münâsib değildir. Herhalde mümârese-i bedeniyeye tahsil ve terbiye-i nisvânda da ehemmiyetten 'âri değildir.

7.2. TE'SİRÂT-I HÂRİCİYYE HAVA VE ZİYÂ

Ba'zı vesâit-i sıhhiyye ve hayâtiyye vardır ki Cenâb-ı Hak kullarının kâffesine menfa'atını bahşetmiştir. Hava gibi, ziyâ gibi... Fakat neden ise insana bu kıymeddâr hazîneleri lâıykıyla takdîr edememekte ve başlıca vesâit-i hayâtiyyeden bulunduğu halde bunlardan istifâde cihetini düşünmemektedir.

Erkekler sûret-i dâimede meşâgil-i yevmiyye ve mesâi-ı mütemâdiye-i hâriciyyeleri sebebiyle ale'l-ekser açık havaya ve ziyâyâ ma'rûz bulunurlarsa da kadınlarımız çok zaman evlerde kaldıklarından, bunlar için havadan ve ziyâdan istifâdeye daha ziyâde ihtiyac messeder.

Bir tabîbin re'y-i hâzıkânesine mürâca'at ve ba'zı tedâbir-i sıhhiyyeyi ittihâz belki masraf ve külfete bâdi olur. Lâkin saf havanın hayat-bahş ziyâ-yı şemsin nef'i herkese şâmil ve herkes için bunlardan istifâde kolay iken etmemek muvâfık-ı akl değildir.

Hava başlıca bir menba'-ı hayattır. İnsan bir iki gün ekmek yemeden yaşayabilir. Lâkin bir iki dakika nefes almadan yaşayamaz.

Bu halde teneffüs en mühim bir fi'l-i hayattır. Teneffüs ne demek olduğunu ihtimâl ileride aksâm-ı fenniyemizde gösteririz. Fakat burada saf havanın kadr u kıymeti ne derece 'âlî olduğunu göstermek için şifâsına muvaffak olunamayan bir çok marazın tebdîl-i hava ile geçtiğini ve etibbânın za'îf hastalarını herşeyden evvel bir saf hava içinde yaşatmak istediklerini göstermek kâfidir.

Mevsim sayfiyyelerden 'avdet mevsimi olduğu ve bir derece saf ve açık havaya alışmış olanlar vücudlarda kapalı ve dar yerlerde bir derece istihdâmla ifsâd olmuş hava ile teneffüs edeceği cihetle bu sırada safvet-i havânın kıymet-i sıhhiyyesinden bahsetmek nâbimevsim değildir. Her ne kadar sokağa çıkmağı evde oturmağa tercih etmek bu yolda saf hava tneffüsüne kârialarımızı sevk ederek kendilerini havâ'iliğe alıştırmak istemezsek de bi'l-hassa kadınlarımızın kış mevsimi evlerde uzun müddet kaldıklarını ve bu da bir takım 'ârızât-ı bedeniyeye sebep olup rahat âileyi ve her rahatın sebebi olan sıhhat-ı bedeni kaçıracağını nazar-ı i'tibâra alarak değil çarşılarında ve caddelerde ancak açık yerlerde havanın müsâ'adesi derecesinde istifâde etmek ve

pencereleri sıkca sıkca açarak dâ'ima hânenin tecdîd-i havasına dikkat eylemek lüzûmunu göstermek istiyoruz.

Kış mevsimi rehâvet-âver bir mevsim olup hamd olsun âdât-ı milliyyemiz ve ma'îşet-i medeniyyemiz ve ahkâm-ı dîniyyemiz bizi safvet-i ahlâk içinde bulundurmak cihetini te'min etmekte ve 'âilelerimizden Avrupalıların balolarına suvârelerine mu'âdil -tekrar bin şükür- eğlenceler bulunmamaktadır. Mâmâfih evlerimizde kadınlarımızın bütün bütün rehâvete kapılarak ve saf ve açık havanın lezzetinden istifâde etmeyerek kalması da bir ifrâttır. Nasıl Avrupanın kış eğlenceleri sıhhat-ı bedeni te'min etmek tarzından ekseriyyetle mu'arrâ ise bizde de hanımlarımızın ma'îşet-i şitâ'ıyyesi sıhhatlerini lâyıkıyla muhâfaza eder sûrette değildir.

Bunun için değil mi ki sayfiyede bir dereceye kadar tarâvetini iktisâb etmiş olan latîf ve za'if bünyeler kış mevsiminde yine bu tarâvetten mahrûm kalır. Doktorların gösterecekleri tedâbir-i sıhhiyye ve tertîb edecekleri ilaçlara mutâva'atı ve riâyeti tavsiye ile beraber diyebiliriz ki kış mevsiminde bedenin sıhhati ve hanımların nazar-ı dikkati ma'tûf bulunduğu tenin tarâveti muhâfaza edilebilmek için en ziyâde düşünülecek bir nokta havanın safvetidir. Hava saf olmazsa bâdi-i hayat olan kanın safveti ve miktarı da muhâfaza edilemeyeceğinden vücûd rahneye ve ârizaya uğrayacaktır.

Saf hava bulmak için ekseriya sokağa çıkmağa lüzum olmayıp ancak bedeni muhâfazalı bulundurmak şartıyla bir odada büzülmemek ve böylece akşama kadar kalmamak ancak kapıları ve pencereleri açıp saf havayı ev içine en hayırlı bir misafir gibi çağırarak ve bunun fâidesini vücûda vermek için aşağı yukarı yaz günlerinden ziyâde bir meşgale-i beytiyye bulmaktır.

Yaz mevsiminin mûcib-i inşirâh olduğu şüphesizdir. Bu inşirâhı veren belki açık pencereler ve saf havadır. Kışta bu safvet-i hava noktasını asla nazardan uzak bulundurmuyup bununla beraber vücûdun rehâvetine mâni' olmak için meşâgil-i beytiyyeyi hanımlarımızın tezyîd eylemesi lâzımedendir.

Fakat vücûdun muhtac olduğu yalnız saf hava olmayıp ziyâ-yı şems de başlıca bir vâsıta-i hayattır. Hatta ziyâ girmeyen yere hekîm girer sözü meşhûrdur.

Her cins beşerin nâzik ve zarîf kısmı olan kadınlar ekseriyyetle ziyâyâ ma'rûz kalacak meşgalede bulunmadıklarından bunların vücûduna ziyânın te'sîri ve ziyâyâ ihtiyaçları daha ziyâdedir.

Kadınlar silsile-i nebâtât içinde çiçeklere benziyorlar. Çiçek renk ve târâvetini bulmak ve buy-ı latîfini istihsâl eylemek için ziyâ-yı şemse muhtaçtır. Bunun gibi vücûd da nisâbında olmak şartıyla hava ve ziyâyâ arz-ı ihtiyaç eder.

Ziyâ-yı şemsde bir nev'i kuvvet olup –bu kuvvete elektrik denilebilir- bu kuvvet de hem kana ve hem de a'sâba kuvvet veriyor. Gölgede büyüyen nebâtât nasıl renksiz ve çelimsiz olursa üç dört kat perde altında kapanan kuş da âfiyetini gâib eder. İnsanlar da böyle... Hele evde oturmak vazîfeleri icâbı olan hanımefendiler de bu çiçekler kadar ziyâyâ muhtaçdırlar. Bu ihtiyâcı sokakta gezmek ve tenleri sert rüzgarla ârızaya uğratmak ve 'âdât ve ahlâk-ı milliyemizi muhâfazadan alıkoymak tavsiyesinde asla bulunmayız. Ancak beyaz ve yalnız hane içine setre hâdim ve ziyâ-yı şemsin nüfûzuna gayr-ı mâni' perdelerle dört beş kat tüllü canfesli kumaşlı farbelalı saçaklı perdelerin ahvâl-i sıhhiyyece farkını söylemek istiyoruz. Niçin patiska perdeli daracık odacığında yaşayan ve sabahdan akşama kadar evi içinde su taşımak yukarı aşağı hizmet etmekle me'lûf fakir kızcağızları analarımız ve büyük analarımız daha zinde ve âfiyeti yerinde yüzleri kanlı görüyorlar da süslü odalarda bulunanlara uçuk benizli diyorlar.

Velhasıl ziyâ ile hava başlıca iki menba'-ı hayat olup evlerde oturmak ve hânesinin işiyle gücüyle meşgûl olmak bir ev hanımı için ne kadar memdûh ve makbûl ise bu meşgalesi içinde ve hânesinde nefsinin âfiyet ve tarâveti zayi' olacak sûrette ziyâ ve havadan mahrûm bırakması ve iki lutf-ı subhâniden mütenâ'im olmaması da muvaffik değildir.

Bize kalırsa hanımlarımızın hânede oturmak mutlak odanın bir kapalı köşesinde ve karanlık yerinde münzeviyâne ömür geçirmek demek olduğunu ve herhalde kendileri âileler arasında şevk u şitâretleriyle de sa'adet ve istirâhâti te'min etmek vazifesiyle mükellef bulunduklarını bilmeleri lâzımdır. Şek u şit'âret ise en ziyâde âfiyet ve sıhhat-ı vücûdla mümkündür. Bu ise en ziyâde hava ile ziyâ gibi iki müessir-i tabî'i sâyesinde istihsâl olunabilir.

Odası içinde zarâfete ve hüsn-i tabî'ata muvâfık süs ve zînet yapması ve bunları da isrâfa meyl etmemek ve tasarrufa riâyet eylemek şartıyla icrâ etmesi için hiçbir ev kadını haksız tutulamaz. Sâde süs nâmına odalarını beyhûde eşya ile dolduran pencerelerini ve kapılarını lüzûmundan fazla süslendiren hanımefendiler oda içinde hem safvet-i havanın ve hem de hayat bahş-ı ziyânın te'sîrât-ı hasenesinden kendilerini mahrûm bırakmış olurlar. Çok eşyanın süprüntüsü, tozu ve toprağı, bin türlü mahazîr tevlid eder ki bunlar da ayrıca şâyân-ı tedkîktir.

8. AHLÂK

8.1. FÂ'İZE

Beni seven meleğim! Sizi nûr-ı âîsmet kadar sevdiğim gibi bedâyi'-i perestân-ı edebî bir vecd-i vicdân araya müstağrak eden ma'âlî-perver şi'rlerinizi kendime hırz-ı cân,vicdânıma mahrem-i esrâr bilirim.

Feyyâz-ı tabî'at münevver fikrinize feyz-i ma'rifet nur-ı ma'âlî ifâze etmiş.Siz o nur-ı füyûz,o hasse-i pür i'câz sâyesinde her dakîkada bir bedî'a-i şi'r vücûda getirecek kadar bir hârîka-i zekâ ibrâz ediyorsunuz.

Vücûda getirdiğiniz o mecmua'-ı eş'ârınız âhenk-i tabî'ata numûne nümâ olacak rûhânî bir halâveti hâ'izdir.Dil-i şeyda leyla âsâ şi'r söylemek meziyyetini henüz kazanamadığı cihetle o nâzenin şi'rin yâr-ı vefâdârı olan nesirle ihtisâsât-ı vicdâniyyemi tasvîre özenir isem de bu bâbdaki 'aczim rehğüzâr-ı 'azmime hâ'il olur.O zaman bezellediğiniz teşvikât-ı hayrhâhâne şikeste per olan tâ'ir fikrime kanâd vererek onu ma'rifet denilen bir simâ-yı zî safa-yı sa'âdete perrân eyler.

Edvâr-ı hayatımı behişti bir safaya,rûhani bir sevdâya müstağrak eden(Âsaf) ımın şefkat-âmiz olan muhabbeti bana “Uyu da büyü!” şi'r-i mensûrunu yazdırdığı zaman: “Acaba eserim beğenilecek mi?”diye şüphelere düşüyor,kalbim havf ve halâvetden mürekkeb bir tezaad his ile çırpınıyordu.Eserimi takdîm-âmiz bir kıt'a ile tezyîn ettiğiniz için size karşı vicdânen teşekkürâta mecbur oldum.

Tahdîs-i nî met maksadıyla yazdığım şu perîşan makâleye nâm-ı fâ'izânelerini serlevha-i iftîhâr 'addetmekle mahmeded-i vicdâniyemi tasvîre özendim. Eserimi initâf-ı nûr-ı nazarınızla revnakdâr ederseniz bu da benim için ayrıca bir bahtiyarlıktır.

Ayşe Rahime

9. TABİAT

9.1. RODOS'DA İDİM

Latîf bir bahar sabahı idi. Hem sabahın nesîm-i ruhnüvâzıyla serinlemek, hem de tulû'-ı âfitâbın seyriyle lezzetyâb olmak için bağçeye çıktım. Bağçenin hemen nihayetinde yeşil çimenler ile müzeyyen sun'i bir tepecik üzerine inşâ olunmuş köşke gittim. Pencereyi kaldırdım. Top top olup latîf râyihalarını etrafa saçmakta olan şebbolar andelib-ı hoş elhânın müte'essirâne âvâze-ı âşikânesinden firar edip âgûş-ı mâdere yapraklarının arasına saklanmağa çalışan güller, yeşil yaprakları eflatun renkli çiçekleriyle kameryeyi tezyîn eden "Sulfâris" dalının arasına gizlenen bülbülün hazîn nağmesi, kollarını bargâh-ı izzete kaldırmış beyaz kanatlarını küşâd etmiş tatlı bir inilti ile dönen yel değirmenleri, beyaz sıvalı oluklardan parlak parlak akıp köpüre köpüre cesîm havuzlara atılan âb-ı sâfin latîf şarılıtları, vezzân olan nesîm-i ruhperver te'sîriyle hışıldayan ve canfezâ râyihalarıyla dimağı telzîz eden limon, portakal, mandalina ağaçları gibi her yer Sâni'i Mutlak'ın mesnû'ât-ı harika-nümâsını, âsâr-ı i'câzkârânesini ihtâr ediyordu. Sema renk-i müzliminden sıyrılıp libâs-ı lâciverdisini iktisâyâ başlamış, kâinât pür sükût ve sükûnet!

Başımı şark tarafına çevirdim. Yâ ilâhi kudret ve azâmetinin hayranıyım. Deniz sâkin, râkid, şikârının üzerine hücum eden ederler gibi kabarıp gelen ve serâpâ köpük kesilen dalgalardan eser yok. İki yelken gemisi, beyaz duvağına bürünmüş- nev arûs gibi salınarak süzülmekte, bir çift deniz martısı kanatlarını şiddetli çarparak uçuşmakta izhâr-ı şâdimâni eylemekte, Anadolu dağları tepesinden âteşin bir renk, güneşin 'urûcunu i'lân etmekteydi. Şu temâşâ-yı ulvû o kadar rakîk hisler, o kadar tatlı tasavvurât hâsıl ediyordu ki gaşyolmuş gitmişim.

Menâzır-ı ulviyenin ruh üzerindeki te'sîri kadar latîf bir şey tasavvur olunamaz. Biraz sonra âfitâb-ı cihântâb olanca şa'sa'asıyla arz-ı didâr-ı beşâset ederek kâinâtı

eşî'a-ı zerrini ile yaldızladı. Koca deniz mir'at-ı mücellâ gibi parıldamakta şükûfelerin üzerindeki şebnemler pırlanta gibi şa'sa'a nisâr olmakta beyaz kanatlı kelebekler çiçekten çiçeğe koşmağa, tuyûr-ı hoş sadâ âşiyâne-i sa'âdetlerinden çıkıp cıvıldaşmaktaydı. 'Âcizeleri de azâmet-i ilâhiyeyi irâ'e eden bu halden pek ziyâde mütehassis olarak ve zikr-i bârîyi vird-i zebân ederek secde-i şükrâna kapandım.

Fahriye

9.2. İSTANBUL'DAN MÜFÂREKAT

Vapur Boğaziçi' nin dilnişîn bir noktasından lenger endâz bulunuyor. Bacasından bâlâya doğru ref'ettiği siyah bir duman ise her dakika harekete müheyyâ bulunduğunu gösteriyor.

Tâife her türlü levâzımı ikmâle sâ'î, bir takım etba' haricden vapura eşya nakletmekle meşgul, kısım-ı diğeri ise esbâb-ı istirahat ve ta'zîmi îfâyâ çalışarak nerdubanlara kaliçeler sermekte ve buna mümâsil hıdemât-i sâ'ire ile iştigâl eylemekteydi.

Gün geçiyor, sâ'at-i 'azîmet takarrüb eyliyor, sahilden ayrılarak vapura gelen "mûş" lar ise epey kesretli bir insan zümresini naklediyordu. Vapura hükümrân olan şahıs-ı muhterem henüz vürûd etmemişti."mûş" lar ile gelen halkın kısım-ı küllisi erkân-ı mâ'iyeti, kısım-ı diğeri dahi vazîfe-i teşyi'i îfâyâ müsâra'at eden eviddasıydı.

Saat alaturka onbire doğru derûnunda enginleri geçecek olan halkı keşti-i heybet-nişânda ictimâ' etti.

İşte o zaman vapur içinde bir telaş-ı azîm hükümferma oldu. İşte o zaman bir hüzn-i sâkitane gönülleri imlâ eyledi. Zîra ân-ı iftirak hulûl etmişti, resm-i vedâ! Ne hüzn-âver bir manzaradır.

Çehrelede görülen âsâr-ı keder başka başka sûretler ile nümâyân olur. Herkes ihtisâsâtı nisbetinde müte'essir görünür, kimi şiddetle ağlar, kimi sâkitâne giryandır, kimi telâş içinde hırâmân, kimi ölür, kimi peygûlenişin-i te'essür bulunur, pür te'essür, pür hüzn ve melâl sâkin sâkit mağmûm ve fakat perişan, cidden perişân görünür!...

Bunlar meyânında şâd olan da var, o melek, o ma'sûmiyet çiçeği koşuyor, gölüyor, seviniyor, tecessüm etmiş bir ibtisâm-ı sevdâ şeklinde nümâyân oluyor, çünkü kûy-ı cânâne şitâb eyliyor.

Resm-i vedâ'ı îfâ için toplanmış olan halk yavaş yavaş vapurun etrafını ihata etmiş bulunan “mûş” lara kayıklara dağılmağa başladı. En sonra inen şahs dahi sandalına girdi, vapur ise o dakikada fekk-i lenger ederek –lâbis bulunduğu tezyînât-ı fevkâlâdeyi taşımakta dûçâr-ı müşkilât olan pür nev arusun hırâm-ı nazını andırır bir vaz' ve edâ ile cihet-i maksûda doğru tevcîh-i azîmet eyledi! Direğinde mevce sâz-ı 'ulviyyet olan râyet-i zafer gâyet-i Osmanîyi taklid edercesine “güverte” üzerinde bulunan Sükkân-ı Keştinin eydi-i râ'sedârında beyaz, âl birçok destmal temevvüc eylemekte ve gittikçe uzaklaşan sandal ve kayıktakinler dahi şu vedâ'-ı ba'îdâneye mukâbele-i bi'l-misilde bulunmaktaydı.

O keşti-i mehâbet-nüma gittikçe uzaklaşıyor, uzaklaştıkça küçülüyor nihâyet dûçâr-ı ye's olmuş gönüllerdeki ümid gibi bî-nişân oluyordu! Ah! Neydi o şâm-ı garibânedeki hüzn-i sevdâvî? Âfitâb Rûmeli cihetindeki Cibâl-i Zümrûdî'nin arkasına gizlenmiş, derya dalacağı, hâb-ı sükûnu îmâ eder latif bir rekâbet göstermeğe başlamış, sema deryâya nazîrehân oluyor denecek derecelerdeki sükûnet-i sevdâ perverâne ile meşhûn, elhâsıl tek mil boğaziçini bir hüzn-i sâkitâne istilâ eylemiş, bütün tarâvetiyle şa'sa'asıyla arz-ı letâfet eden o mutaf-ı seyyâhın o dünyanın – adedi on beşe çıkmamak derecesinde en güzel nevâdirinden bulunan o dilnişîn ve vecd-i âver boğaziçi bile o günkü resm-i vedâ'ın te'sîr-i hazînine iştirâk etmiş zannolunuyordu.

Ah Boğaziçini pek severim. Her noktası, her manzarası başka başka perestişkâh-ı rûhumdur. Akşam üzeri gurûb esnâsında zevrakçemde Anadolu' dan Rumeli cihetine geçtiğim zamanlar ruhumun te'âli ettiğini duyarım. Günler geçerde yine o âvân-ı mes'ûdenin hâtıra-i lezzetmedârıyla zevkyâb olurum. Elhâsıl bana hayatın lezzetini bildiren şeylerden birisi de Boğaziçi'dir!

Nigâr bint Osman

SONUÇ

Hanımlara Mahsûs Gazete 19 Ağustos 1311 (1 Ağustos 1895)'te yayınlanmaya başlanmıştır. İlk kadın gazetesi olması ve zengin muhtevasıyla dikkat çekmiştir. İlk nüshadan itibaren okuyucunun, devrin önemli şahsiyetlerinin takdirini toplamıştır.

Gazetenin amaçlarından biri hanım yazarların, şâirlerin eserlerini neşrederek Osmanlı kadınlarının kabiliyetini göstermektir.

Gazete hanımların tahsiline de önem vermiştir. Bir âilenin sa'âdeti, milletin geleceği için annelerin tahsil ve terbiyesinin gereği üzerinde durmuştur. Ancak kadınların tahsil süresinin çok iyi tesbit edilmesi gerektiği ve hangi bilgilerin verileceği hakkında da hassâsiyetle durulmuştur. Hanımların eğitime teşviki için de yazılan makâlelerde yurt dışındaki kız okulları ve onların programları hakkında bilgiler verilmiştir.

Çocukların ilk terbiyeyi aldığı âilelerde huzurun önemi belirtilmiş ve âile sa'âdetini temin amacıyla makaleler yayınlanmıştır.

Çocuk bakımı, eğitimi ve onların sağlığı hakkında hemen her sayıda bilgi verilmiştir.

Hanımlara Mahsûs Gazete zengin bir edebî muhtevaya sâhibtir. Roman tefrikası, hikaye ve şiirlerin yanı sıra şiir, roman ve tiyatroyla ilgili makaleler de çoğunluktadır.

Zaman zaman mûsiki notalarının da verildiği gazete hanımların mizâcına ve ihtiyacına göre her türlü konuyu ihtiva etmektedir.

Hanımlara Mahsûs Gazete araştırmacıların başvurabileceği zengin bir kaynaktır. Bu tezde yazar adına göre fihrist, konu fihristi çıkarılmıştır. Metinler de gazetenin muhtevası hakkında bilgi vermesi amacıyla alınmıştır. Hanımlara Mahsûs Gazete zengin muhtevasıyla araştırmacıları beklemektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Arpınar, Seval. “Basın Tarihi –İlk Kadın Gazetesi (Kadınlara Mahsus Gazete)”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, No.16.

Aşa, Emel. 1928’e Kadar Türk Kadın Mecmu’aları, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1989.

ÖZGEÇMİŞ

1966 yılında Erzurum’da doğdum. İlk ve orta öğrenimini Erzurum’da tamamladım. 1983 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandım. 1987 yılında bölüm birincisi olarak mezun oldum. 1987 yılında öğretmenliğe başladım. Halen bu göreve devam etmekteyim.

